

שבוע פרשת נשא

ג' סיון – ט' סיון ה'תשס"ז (20-26 May 07)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר הודו לה' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א הללויה | הודו ליהוה בִּיְטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ:
 ג אֲשֶׁר־י שְׁמַרֵי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרִצּוֹן עַמְּךָ פְּקֹדֵי בִישׁוּעָתֶךָ:
 ה לְרֵאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְחָה בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶךָ לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלָתֶךָ: ו חֲטָאנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ
 הַעֲוִינוּ הִרְשַׁעְנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עַל־יָם
 בַּיַּם־סוּף: ח וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיִּוִּלְכֵם בְּתַהֲמוֹת
 בַּמַּדְבָּר: י וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנָא וַיִּגְאֹל מִיַּד אֹיִב: יא וַיִּכְפּוּ־מִים צָרִיחַם אַחַד מֵהֶם לֹא נוֹתַר:
 יב וַיֹּאמִינוּ בִּדְבָרֵי יִשְׁרָיִם תְּהִלָּתוֹ: יג מָה־רוּ שָׁכְחוּ מַעֲשֵׂיו לֹא־חָפוּ לַעֲצוֹת: יד וַיִּתְאוּוּ תַּאֲוָה בַּמַּדְבָּר
 וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישְׁמוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רוּחַ בְּנִפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְרוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתָן וְאִתָּם עַל־עֵדַת אֲבִירָם: יח וּתְבַעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכֶּה
 תְּלַהֲט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בַּחֲרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמַּסֶּכֶה: כ וַיִּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
 עֵשֶׂב: כא שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נִפְלְאוֹת בָּאָרֶץ חָם נִזְרָאוֹת עַל־יַם־סוּף:
 כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עַמְּד בַּפָּרָץ לִפְנֵינוּ לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמְאָסוּ
 בָּאָרֶץ חַמְדָּה לֹא־הֵאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמַּדְבָּר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרֵץ־בָּם מַגְפָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל וַתַּעֲצֵר הַמַּגְפָּה:
 לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְטֹא בְּשִׁפְתָיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצִבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לְשָׂדִים: לה וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצִבֵי כְנָעַן
 וַתַּחֲנַף הָאָרֶץ בְּדָמַיִם: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחַר־אָף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְעַב
 אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאִיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנְעוּ תַּחַת יָדָם:
 מג פְּעָמַיִם רַבּוֹת יִצְלִיחַ וְהָמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיִּרְא בְּצַר לָהֶם בְּשָׁמְעוּ אֶת־רִנְתָּם:
 מה וַיִּזְכַּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם כִּרַּב חֲסִדָיו: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קֹדְשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלָתֶךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעַם אֱמֵן הַלְלוּיָהּ:

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָיו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר:
 ג וּמֵאֲרֻצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְבֵי מִצְרַיִם וּמִיָּם: ד תָּעַו בְּמִדְבַּר בְּיִשְׁמוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֶׁב
 לֹא מִצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם
 מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֶׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָיו
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נַפְשׁ שְׁקָקָה וּנְפֶשׁ רַעֲבָה מִלֵּא־טוֹב: י יֵשְׁבֵי חֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֵנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּזָן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לֶבָם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזֵר: יג וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: יד וַיֹּצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָיו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דְּלֹתוֹת
 נַחֲשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוּל גִּדְעָ: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כִּל־אֶכֶל תִּתְעַב
 נַפְשָׁם וַיִּגְיֵעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָיו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ
 זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּמַיִם רַבִּים: כד הִמָּה
 רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֵם גְּלוּי: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרַעַה תִּתְמוּגַג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנְעוּ בְּשֹׁפָר וְכֹל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמְּצוּקוֹתֵיהֶם וַיֹּצִיאֵם: כט יִקַּם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיִּחַשְׁוּ גְלוּיָהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנְחַם אֶל־מַחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָיו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיְרוֹמְמוּהוּ בְּקִהֵל עַם וּבְמוֹשֶׁב זִקְנִים יִהְלֹוהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבַּר וּמִצְאֵי מַיִם
 לְצַמְאוּן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבַּר לְאֲנִים־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיְכַוְנֵנוּ עֵיר מוֹשֶׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהֶמְתֶּם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מִעַצֵּר רַעַה
 וַיִּגּוּן: מ שִׁפְךָ בּוֹז עַל־גְּדִיבִים וַיִּתְעַם בְּתָהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִינוֹן מֵעוֹנֵי וַיִּשֶׁם כְּצֹאן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכֹל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְבַּוְנֵנוּ
 חֲסָדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז ב
- ב) מאמר ד"ה וידבר אלקים יום ב' דחג השבועות ה'תשכ"ט ה
- ג) משיחות יום ב' דחג השבועות וש"פ נשא ה'תש"נ יג
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת נשא כא
- ה) שיעורי תניא לשבוע פרשת נשא כג
- ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת נשא לג
- ז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם לה
- ח) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת נשא לז
- ט) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת נשא נה
- י) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת נשא סה
- יא) מסכת סוטה סח
- יב) לקוטי תורה מבואר - ד"ה וידבר אלקים פרק ב פ
- יג) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן פג
- יד) מאמרי אדמו"ר האמצעי - קונטרסים פד
- טו) מאמרי אדמו"ר הצ"צ - דרך מצותיך - שרש מצות התפילה פה
- טז) מאמרי אדמו"ר מהר"ש – והחרים תרל"א פה
- יז) מאמרי אדמו"ר הרש"ב – קונטרס ומעין פו
- יח) ספר המאמרים - תרצ"ב פז
- יט) לקוטי דיבורים פח
- כ) ביאורים לפרקי אבות פרק א פט
- כא) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת נשא צ

בס"ד. יום ב' דחג השבועות ה'תשכ"ט

וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר¹, וידוע הדיוק² במ"ש לאמר, דמאחר שכל ישראל (הנשמות שבכל הדורות³) היו במעמד הר סיני ושמעו את הדברות מהקב"ה בעצמו, מהו פירוש לאמר, לאמר לאחרים⁴. ונקודת הביאור בזה, שבזה מבאר הכתוב את החידוש דמתן תורה. דלכאורה הרי גם קודם מתן תורה למדו כל התורה [כמובן גם מזה שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה⁵, שבכדי לקיים את התורה צריך ללמוד אותה, ובודאי⁶ שאברהם לימד את כל התורה כולה ליצחק בנו ויצחק לימדה ליעקב ובניו⁷], ומהו החידוש דמתן תורה⁸. ומבאר הכתוב, שהחידוש דוידבר אלקים את כל הדברים האלה במתן תורה הוא, שע"ז ניתן הכח לכאו"א מישראל שבכל הדורות, שלימוד התורה שלו יהי באופן דלאמר. ושני פירושים בזה. שע"י לימוד התורה שלו הוא גורם שהקב"ה יאמר דיבורים אלה⁹, דכל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו¹⁰, דעפ"ז פירוש לאמר (לאמר לאחרים) הוא, שהאדם הלומד תורה אומר להקב"ה¹¹ כביכול שיחזור על הדיבורים שלו. ועוד, שלימוד התורה של האדם יהי באופן דלאמר, לחזור הדברים שהקב"ה אומר, כמ"ש¹² תען לשוני אמרתך, שהדיבורים דתורה שהאדם אומר הם אמרתך ולשוני תען כעונה אחר הקורא¹³. ועוד פירוש בוידבר גו' לאמר, שוידבר אלקים את כל הדברים האלה, עשרת הדברות שהם כללות כל התורה¹⁴, הוא לאמר, שעשרת הדברות (תורה שלמעלה מעולם) יומשכו בהעשרה מאמרות שבהם נברא¹⁵ העולם¹⁶. ועד"ז הוא בלימוד התורה דהאדם, שהוא באופן דוידבר גו' לאמר, שמדיבור

11 להעיר מחדא"ג מהרש"א שבת (פט, א), דפירוש הכתוב (שלח יד, יז) "כאשר דברת לאמר" הוא "כאשר דברת לי לאמר שאומר אני", היינו שמשא יאמר להקב"ה (יגדל נא כח אד'). וע"פ המבואר בכ"מ (ראה סד"ה ועתה יגדל נא גו' ה'תשי"ט (לקמן ס"ע שעח), ובהנסמן שם הערה 47) ד"כאשר דברת לאמר" הוא ע"ד "וידבר גו' לאמר" – מסתבר, שכ"ה גם הפירוש ד"לאמר".

12 תהלים קיט, קעב.

13 תו"א שם סז, ב. תו"ח שם שע, ב [שם רנג, ב] ואילך (וראה שם שעג, ב [שם רנה, ב]). ובכ"מ. ולהעיר, שגם לפירוש זה שהאדם חוזר הדברים שהקב"ה אומר – מובן, דזה שהקב"ה אומר הדברים עכשיו נעשה זה ע"י לימוד האדם. אבל הפירוש ד"לאמר" הוא (לא שהאדם פועל למעלה, אלא אדרבה) שדיבור האדם הוא כעונה אחר הקורא.

14 ראה ד"ה וידבר גו' אנכי ה'תשכ"ח ס"א (לעיל ע' שכו). וש"נ.

15 אבות פ"ה מ"א.

16 ראה לקו"ת חוקת נו, סע"ג ואילך. וראה גם לקו"ת שה"ש כה, ג. ובכ"מ.

* יצא לאור בקונטרס חג השבועות – תש"נ, "לקראת חג השבועות". יום ג' פ' נשא, ערב חה"ש, שנת ה'תש"נ.

1 יתרו כ, א.

2 תו"א יתרו סז, ב (ועם הגהות – באוה"ת יתרו ע' תשפג ואילך). סה"מ תקס"ז ע' קמט. לקו"ת שה"ש מ, ב. שם מב, סע"א ואילך. תו"ח יתרו שע, סע"א [בהוצאה החדשה – ח"ב רנג, ב]. ד"ה וידבר גו' אנכי תרכ"ט (דלקמן בפנים). ובכ"מ.

3 פדר"א פמ"א. שמו"ר פכ"ח, ו. תנחומא יתרו יא. זח"א צא, א. ובכ"מ.

4 ראה לקו"ש ח"ו ע' 119, ובהנסמן שם הערה 1*.

5 יומא כח, ב. קידושין פב, א (במשנה).

6 כ"ה הלשון בתו"א שם סז, ד.

7 ו"מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם. אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה הי'. יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה הי'. יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה הי" (יומא שם).

8 כהדיוק בתו"א שם. לקו"ת במדבר יג, ד. ובכ"מ.

9 ד"ה וידבר גו' אנכי תרכ"ט (דלקמן בפנים) – סה"מ

תרכ"ט ע' רג (הובא לקמן סעיף ה).

10 ראה תד"ר פ"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

התורה שלו נעשה אמירה, המשכת ההשפעה למטה¹⁷. וצריך להבין הקשר והשייכות דכל ענינים הנ"ל בלאמר.

ב) והנה בהמאמר של אדמו"ר מהר"ש ד"ה זה שנאמר לפני מאה שנה¹⁸ (לאחרי הדיוק שלכאורה תיבת לאמר הוא מיותר), מביא מ"ש בילקוט¹⁹, כשהי' הקב"ה מדבר הי' כל אחד מישראל אומר עמי הדיבור מדבר שנאמר²⁰ אנכי הוי' אלקיך לשון יחיד. ומבאר, דזהו מה דאיתא במדרש²¹ עה"פ אנכי הוי' אלקיך, שהקול ששמעו בעשרת הדברות הי' לפי כחו של כל אחד, הבחורים לפי כחן והזקנים לפי כחן והקטנים לפי כחן. ויש לומר, דמהטעמים על זה שמביא גם מאמר המדרש, הוא, לפי שעיי"ז מובן שהענין דעמי הדיבור מדבר (לכאו"א בפ"ע) הוא לא רק בנוגע להנשמה אלא גם בנוגע להגוף, שהרי החילוק דבחורים זקנים וקטנים הוא מצד הגוף.

ומבאר בהמאמר הטעם על זה שהדיבור דעשרת הדברות הי' באופן דעמי הדיבור מדבר, בלשון יחיד לכאו"א בפ"ע [הגם שכל ציווי התורה הם לכאו"א מישראל ובכל התורה נאמר אני ה' אלקיכם], ע"פ מה דאיתא בילקוט שם, דבשעת מ"ת שיתף הקב"ה את שמו בכאו"א מישראל. דזהו מ"ש²² רכב אלקים רבותיים גו' אד' במ סיני בקודש, דכמו שאד' במ (בהמלאכים), שבשמו של כל מלאך משותף (בסופו) שמו של הקב"ה, א-ל (מיכאל גבריאל רפאל), כן במתן תורה, סיני בקודש, שיתף הקב"ה את שמו בכאו"א מישראל, אנכי הוי' אלקיך. וממשיך בהמאמר, דע"י ששמו של הקב"ה משותף במלאכים, הם בטלים לגבי שמו ית' משותף בהם. וכמו"כ הוא בישראל, דע"י ששיתף הקב"ה את שמו בישראל, הם בביטול, כמבואר בארוכה בהמאמר.

ג) והנה²³ שמו של הקב"ה ששיתף בישראל הוא למעלה יותר משמו משותף במלאכים. דבמלאכים כתיב אד' במ, וכמבואר בתניא²⁴ שהמלאכים נק' בשם אלקים, דאלקים ואד' הם (בכללות) ענין אחד²⁵, אבל בישראל כתיב²⁶ כי חלק הוי' עמו, חלק משם הוי'²⁷. והגם שהענין דחלק הוי' עמו הי' גם קודם מ"ת, לא האיר זה בגילוי (כ"כ), כי הענין דחלק הוי' עמו הוא מצד הנשמה, ובירידת הנשמה למטה, הגוף מעלים ומסתיר על הנשמה ועל שם הוי' שבה, ובמתן תורה, ע"י הדיבור אנכי הוי' אלקיך, נמשך זה בגילוי. וכמבואר בלקו"ת²⁸, דפירוש (אנכי) הוי' אלקיך הוא, שהוי' יהי' מאיר ומתגלה בך כל כך עד שיהי' נקרא על שמך, אלקיך. והכח על הוי' אלקיך [שגם לאחרי שהנשמה מתלבשת

(17) לקו"ת שלח לט, סע"ב ואילך.

(18) משנת אמירת מאמר זה (תשכ"ט) – נדפס בסה"מ

תרכ"ט ע' קצג ואילך.

(19) שמעוני עה"פ יתרו כ, ב.

(20) יתרו שם.

(21) שמו"ר רפכ"ט. יל"ש שם.

(22) תהלים סח, יח.

(23) בהבא לקמן, ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים שם ע' רמ.

ד"ה הנ"ל תרכ"ט (סה"מ שם ע' קצד ואילך).

(24) אגה"ת פ"ד (צד, א).

(25) לקו"ת דרושים לשבת שובה סה, ד. סה"מ צ להצ"צ ס,

א. ובכ"מ.

(26) האזינו לב, ט.

(27) אגה"ת שם.

(28) ר"פ ראה.

בגוף יהי' הוי' בו בגילוי ועד שיהי' נקרא על שמו] הוא מעצמות אוא"ס שלמעלה גם מהוי'. דשם הוי' (מצד עצמו), הגילוי שלו הוא למעלה דוקא, ובכדי שיהי' בגילוי למטה בגוף גשמי הוא ע"י המשכת עצמות אוא"ס שלמעלה מהוי', דכל הגבוה יותר יורד ומתגלה למטה יותר.²⁹ וזהו אנכי הוי' אלקיך, שהכח על זה שהוי' יהי' אלקיך, הוא מבחינת אנכי שלמעלה גם מהוי'.

ויש לומר, דכיון ששמו של הקב"ה ששיתף בישראל הוא שם הוי' שלמעלה משם אד' שמשותף במלאכים [ובפרט שהשורש דשיתוף שמו בישראל הוא מבחינת אנכי שלמעלה גם מהוי'], לכן, גם הביטול דישראל שנעשה ע"י שמו ית' המשותף בהם הוא ביטול גדול יותר מביטול המלאכים.

(ד) וענין שם הוי' שבכל אחד מישראל, מבאר בהמאמר³⁰, שהיו"ד דשם הוי' שבישראל היא החכמה שבנפש, והה' דשם הוי' הוא הבינה שבנפש, להבין דבר מתוך דבר.³¹ ותוך דבר הוא הדבר הוי' שמתלבש בתוך הנבראים, כפירוש הבעש"ט³² עה"פ³³ לעולם הוי' דברך נצב בשמים, ודבר הוא הדיבור עצמו שלמעלה מהתלבשות בנבראים, דבכללות הוא אור הסובב, וזהו להבין דבר מתוך דבר³⁴, שע"י ההתבוננות בהדבר ה' המלוכש בתוך הנבראים (תוך דבר) שהוא הארה בלבד (כדמוכח מזה גופא שהוא מלוכש בתוך הנבראים) באים לידיעה שישנו "דבר" שלמעלה מהתלבשות בעולם, שהוא המקור שממנו נמשך ההארה שבהתלבשות. והו' דשם הוי' הם המדות שבנפש, וה' אחרונה דשם הוי' היא היראה תתאה (קבלת עול) שבנפש. וממשיך בהמאמר, שד' האותיות דשם הוי' שבכל אחד מישראל הם גם בהגוף שבו. שהראש הוא כציור תמונת היו"ד והגוף כציור תמונת הוא"ו וה' אצבעות שביד וה' אצבעות שברגל הן ב' ההי"ן. ומוסיף בהמאמר, די ש לומר, דהטעם שישנם עשר אצבעות בידים ועשר אצבעות ברגלים הוא, כי בשם הוי' במילוי ההי"ן, בכל ה"ה ישנם שני ההי"ן. ויש לומר דע"י ההוספה שהמספר עשר אצבעות הוא כנגד ה"ה במילואו מיתוסף ביאור בכללות הענין דציור שם הוי' שבגוף. דהנה ידוע בענין המילויים³⁵, שהטעם על זה שהמילוי של האות הוא בהעלם [וכמו באות אל"ף, שהא' עצמו הוא בגילוי, והל' והפ' (שהם המילוי שלו) כלולים בו בהעלם], הוא, לפי שהמילוי הוא הפנימיות והעצמיות שלו שלמעלה מגילוי. ובדוגמת אדם שמדבר איזה ענין ויש לו בזה כוונה, שהכוונה היא בהעלם. ומזה מובן, דזה שבהציור דשם הוי' שבהגוף (דוקא)

(33) תהלים קיט, פט.

(34) ראה גם תו"א בראשית א, א. הוספות לפ' ויקהל קיג, ג. לקו"ת ואתחנן ו, סע"ג. ראה כה, סע"ב. שבת שובה סז, ד. ובכ"מ.

(35) ספהמ"צ להצ"צ קט, ב. אוה"ת שלח ס"ע תקב ואילך. וראה בארוכה ספר הערכים-חב"ד מערכת אותיות בה"מבוא"ע יב ואילך. וש"נ.

(29) ראה בארוכה שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ב (נח, א-ב). שם פל"ב ואילך (סה, א ואילך). וראה בהנסמן לעיל ח"ב ס"ע כד ואילך.

(30) ס"ע קצו ואילך. וראה אגה"ת שם (צד, ב ואילך). לקו"ת שם. ובכ"מ.

(31) לשון חז"ל – חגיגה יד, א. סנהדרין צג, ב.

(32) שעיהוה"א בתחלתו.

יש גם מילוי הההי"ן דשם הוי', הוא, לפי שבהגוף דוקא מתגלה (גם) הפנימיות והעצמיות דשם הוי'. כי בכדי להיות המשכת שם הוי' בגוף הגשמי, הוא דוקא ע"י הפנימיות והעצמיות דשם הוי'. וע"ד המבואר לעיל (סעיף ג), שבכדי ששם הוי' שבהנשמה יהי' בגילוי גם בהתלבשותה בגוף הוא ע"י ההמשכה דאנכי שלמעלה מהוי'. והחילוק שבין שני הענינים הוא, שהחידוש בהגילוי דשם הוי' שבהנשמה גם בהתלבשותה בגוף הוא רק בנוגע להמקום (גוף גשמי) ששם נמשך הגילוי, וע"י שנמשך בהוי' מבחינת אנכי שלמעלה מהוי' נמשך הגילוי שלו למטה. והחידוש בהציור דשם הוי' בהגוף הוא בשם הוי' עצמו, כי שם הוי' (שלמעלה מעולם) וגוף (גשמי) הם שני הפכים. ולכן, בכדי ששם הוי' יצטייר כביכול בציור דגוף גשמי, אין זה ע"י המשכת ענין שלמעלה ממנו, כי הפעולה שנעשית באיזה דבר ע"י כח עליון היא רק שיומשך למטה יותר וכיו"ב, אבל לא שינוי בהדבר עצמו. ובכדי ששם הוי' יצטייר כביכול בציור דגוף גשמי הוא ע"י המשכת וגילוי הפנימיות והעצמיות דשם הוי' עצמו (המילוי דהוי'), (שגם) הוי' עצמו בפנימיותו, אינו מוגדר בגדר הרוחני וביכלתו להיות גם בציור דגוף גשמי.

ה) וממשיך בהמאמר³⁶, דפירוש וידבר גו' לאמר הוא, שבמ"ת ניתן הכח לכאו"א מישראל שכשיקרא בתורה יהי' הקב"ה קורא ושונה כנגדו. ועד"ז הוא במצוות, דע"י שאיש ישראל עושה מצוה הוא גורם וממשיך שהקב"ה יעשה אותה³⁷. והכח שיש בכל אחד מישראל שע"י לימוד התורה שלו יהי' הקב"ה קורא ושונה כנגדו ושע"י קיום המצוות שלו יהי' הקב"ה מקיים את המצוות, הוא ע"י הדיבור אנכי הוי' אלקיך לשון יחיד, כמבואר בהמאמר.

ויש לומר, דהענינים המבוארים בהמאמר בתור הקדמה להפירוש דלאמר שלימוד התורה דהאדם גורם שיהי' הקב"ה קורא ושונה כנגדו – הביטול דישראל ע"י שהקב"ה שיתף בהם את שמו, ושהכח שהוי' יהי' אלקיך הוא מאנכי שלמעלה מהוי' כי כל שההמשכה היא למטה יותר הוא לפי ששורש ההמשכה היא ממקור נעלה יותר – הם דוגמת שאר הפירושים בלאמר. דהפירוש בלאמר, שלימוד התורה הוא באופן דתען לשוני אמרתך כעונה אחר הקורא – הוא הדגשת ענין הביטול, והפירוש שוידבר גו' לאמר הוא ההמשכה דעשרת הדברות בעשרה מאמרות מדגיש המעלה דהמשכה למטה. וזה ששני ענינים אלה באים בהמאמר כהקדמה להפירוש שלאמר הוא שע"י לימוד התורה דהאדם גורם להיות הקב"ה קורא ושונה כנגדו, הוא, כי כל הפירושים (הענינים) בלאמר שייכים זה לזה³⁸.

ו) ויש לומר הביאור בזה, דבמתן תורה ג' ענינים, הקב"ה נותן התורה, וישראל מקבלי התורה, והתורה עצמה³⁹. והחידוש בהתורה שניתנה במתן תורה לגבי התורה

(36) ע' רג.

ח"ג ע' 782. ובכ"מ.

(37) ראה לעיל ח"ב ע' קמה. וש"נ.

(39) ולהעיר שבהדרושים שבלקו"ת פרשת במדבר (יב, ג

ואילך) המדברים בענין מתן תורה – דרוש הראשון הוא בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע נוגם בדרוש "ענין שניתנה

(38) ובמכש"כ מזה שכל הפירושים שבפסוק אחד שייכים זה

לזה, כידוע הראי' לזה מ"שעטנו" (נדה סא, ב) – ראה לקו"ש

שלמדו האבות לפני מתן תורה הוא הן בנוגע לנותן התורה, והן בנוגע למקבלי התורה והן בנוגע להתורה עצמה. שהחידוש בנוגע לנותן התורה הוא כדאיתא בגמרא⁴⁰ שאנכי (הפתיחה דמתן תורה) הוא ר"ת אנא נפשי כתבית יהבית, דאנא (נפשי) הוא עצמותו ית', ופירוש אנא נפשי כתבית יהבית הוא⁴¹ אז ער האָט אַריינגעשריבן און אַריינגעגעבן זיך אַליין, אנא נפשי. ובלשון המדרש⁴² מכרתי לכם תורת כיכול נמכרתי עמה. והחידוש בנוגע לישראל מקבלי התורה הוא, שבמ"ת ניתנה התורה לבעלות כיכול של ישראל, שהכח לפסוק הלכות ניתן דוקא לישראל. דאין משגיחין בבת קול ויתירה מזו נצחוני בני נצחוני⁴³. והחידוש בנוגע לתורה עצמה הוא שהתורה שניתנה במתן תורה היא באופן של ציווי וגזירה שפועל על האדם והעולם להיות כהוראת התורה. וכמבואר בלקו"ת⁴⁴ בנוגע לעשרת הדברות שנאמרו במ"ת (ומתוכן הענין שם מובן שעד"ז הוא בנוגע לכל הציוויים דתורה) שנאמרו בלשון ציווי וגם בלשון עתיד, וכמו לא תרצח שהוא ציווי וגם הבטחה, כי הדיבור עצמו גוזר על האדם והעולם⁴⁵ ופועל עליהם להיות כן. [והגם שחידוש זה הוא לכאורה רק בפעולת התורה על האדם והעולם ולא בהתורה עצמה, מ"מ, כיון ששם תורה [דשמו של כל דבר מורה על תוכנו]⁴⁶] הוא מלשון הוראה⁴⁷, הרי החידוש בהאופן דהוראת התורה [שהוראת התורה איך שהאדם והעולם צריכים להיות היא באופן שפועלת עליהם] נוגע להתורה עצמה⁴⁸.

ועד"ז הוא בלימוד התורה דישראל, כמבואר בלקו"ת שם, דע"י שישראל לומדים אלו טריפות בבהמה כו' ואלו כשרות כו'⁴⁹, נעשה בירור והבדלה בין טמא לטהור ויתפרדו כל פועלי און⁵⁰ בדוגמת הפעולה בעולם שנעשית ע"י הדברות שדיבר הקב"ה במתן תורה.

ולהוסיף, שהחידוש שנעשה בהתורה שעל ידה נעשה שינוי בעולם, מודגש עוד יותר במצוות התורה. שע"י קיום מצוות התורה שלאחרי מתן תורה, נעשה בירור וזיכוך בדבר הגשמי שבו נעשית המצוה, ועד שבכמה ענינים נעשה הגשמי חפצא של מצוה, ועד אפילו חפצא של קדושה⁵¹.

47) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ספר השרשים שלו ערך ירה.

גו"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק. וראה זח"ג נג, ב.

48) ויש לומר, דזה שהתורה דוקא נקראת בשם תורה מלשון הוראה – אף שבכמה חכמות ישנם לכאורה (גם) הוראות [ולהעיר ממארו"ל (איכ"ר פ"ב, יג) "יש חכמה בגוים תאמין". יש תורה בגוים אל תאמין] – הוא, כי ההוראות שבכל החכמות הם חלק מהחכמה (שע"פ כללי החכמה צריך האדם להתנהג כך וכך) אבל אינם הוראות להאדם כיון שאין להם פעולה עליו; ודוקא תורה שפועל על האדם (שביכלתו לבחור היפך הטבע) היא הוראה להאדם.

49) משנה דחולין רפ"ג (מב, א. נד, א).

50) לשון הכתוב – תהלים צב, י.

51) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. "הדרן" על

התורה על הר סיני" (טו, סע"ב ואילך) מדובר בענין הביטול וכו' דהאדם]; לאח"ז בא הדרוש "וידבר אלוקים גו", ולאח"ז הדרוש ואה"י אצלו אמון גו' שקאי על תורה.

40) שבת קה, א (כגירסת הע"י). יל"ש שם.

41) לקו"ת שלח מח, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

42) שמו"ר רפ"ג.

43) ב"מ נט, ב.

44) במדבר יג, ג.

45) ויש לומר, שמצד גדר הבריאה, מכיון שהדיבור דתורה גוזר על האדם והעולם, מוכרחים הם להיות כהוראת וגזירת התורה. וזה שיש לאדם בחירה חפשית הוא שביכלתו לבחור להיות היפך טבע הבריאה.

46) שעהיוה"א בתחלתו.

ז) וזהו שאמרו רז"ל⁵² עה"פ⁵³ לריח שמניך טובים שמן תורק שמך, כל השירים⁵⁴ שאמרו לפניך האבות ריחות היו אבל אנו שמן תורק שמך כאדם שמוריק מכלי לכלי, כל המצוות שעשו לפניך האבות ריחות היו אבל אנו שמן תורק שמך, דיש לומר, שבמרז"ל זה מבוארים כל ג' הענינים שנתחדשו במתן תורה. דהחילוק שבין ריח לשמן בהם עצמם, שהריח הוא רק התפשטות (הארת) השמן, מורה על החידוש בתורה ובמצוות (שניתנו במ"ת) בנוגע לנותן התורה ומצוה המצוות. דהתורה כמו שהיא מצד עצמה (חכמתו של הקב"ה) היא הארה בלבד (ריח), ואמיתית הענין דאורייתא וקוב"ה כולא חד⁵⁵ נעשה במתן תורה, שאז נמשך בה העצמות (שמן). ועד"ז הוא בנוגע למצוות, שבמתן תורה נמשך בהם העצמות.

ועוד חילוק בין ריח השמן להשמן עצמו, שע"י שמריחים את ריח השמן לא נחסר מאומה מהשמן, משא"כ כשלוקחים את השמן עצמו הוא נחסר בהמקום שהי' בו תחלה (שמן תורק שמך, כאדם שמוריק מכלי לכלי). ובהנמשל הוא, שע"י נתינת התורה למטה, ניטל⁵⁶ מהעליונים הכח לפסוק דין, דתורה לא בשמים היא⁵⁷. ועוד חילוק בין ריח לשמן, דהריח הוא הולך וכלה ועד שלא נשאר ממנו מאומה, וגם ההנאה שהאדם נהנה מהריח, לאחרי שנפסק הריח עוברת הנאתו⁵⁸, משא"כ המאכל (שמן⁵⁹), גם לאחרי שנתעכל המזון במעיו, נשאר במציאות, אלא שנהפך לדם ובשר, ועי"ז הוא פועל בהאדם שהתכונות שלו יהיו כפי תכונות המאכל⁶⁰. ובהנמשל הוא, שההמשכה ע"י קיום המצוות ומכש"כ ע"י לימוד התורה דהאבות לא נקבעה בהעולם בפנימיותו⁶¹. וע"י לימוד התורה שלאחרי מ"ת ומכש"כ ע"י קיום המצוות נעשה שינוי העולם בפנימיות ובקביעות.

ח) ויש לומר, דבג' ענינים הנ"ל שנתחדשו במתן תורה, החידוש העיקרי הוא שבמ"ת נעשה המשכת העצמות בתורה, ועי"ז נעשה החידוש גם בהתורה ובמקבלי התורה. דהתורה מצד עצמה, כיון שהיא באין ערוך לגמרי להעולם, אין שינוי בהדברים

59) שאפשר לאכלו עם פת או לשתותו ע"י שמערבין אותו בשאר משקין (סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פ"ג ה"א). ולהעיר, שגם כששותין אותו כשהוא בפני עצמו, שאז הוא מזיק להאדם (סדר ברה"נ שם) – ה"ז גופא שמזיק מורה על זה דהמאכל נכנס בפנימיות.

60) כידוע בטעם איסור אכילת בע"ח הדורסים וטורפים (רמב"ן עה"פ שמיני יא, יא. ועוד). וראה גם ברכות מד, ב.

61) ראה לקו"ש ח"ה ע' 395 ואילך שגם המצוות דהאבות פעלו במקצת בדברים הגשמיים שבהם נעשו המצוות (גם לאחרי קיום המצוה), דכיון שמעשה אבות סימן ונתנית כח לבנים בהכרח שיהי' בהם איזו דוגמא עכ"פ להמצוות שלאחרי מ"ת. אלא שהפעולה לא נקבעה בהדברים בהם נעשו המצוה בפנימיותם.

הש"ס (תשמ"ט) ס"ה ואילך (תורת מנחם – הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' קסג ואילך).

52) שהש"ר פ"א, ג (א).

53) שה"ש א, ג.

54) "שירים" הוא תורה, כמרז"ל (חגיגה יב, ב) "כל העוסק בתורה בלילה כו' שנאמר כו' ובלילה שירה עמי" (סה"מ ה'תש"ו ע' 102).

55) ראה זח"ג עג, א.

56) ראה ד"ה אנכי הוי' אלקיך ה'תשמ"ט הערה 53 (לעיל ע' שיג).

57) וע"פ מ"ש בפנים יומתק שענין "כאדם שמוריק כו'" נאמר במדרש גבי שירים (תורה) דוקא.

58) שלכן אין מברכין על הריח ברכה אחרונה (מג"א א"ח

ר"ס רטז).

שבעולם ע"י דיני התורה, ועד"ז הוא בנוגע למצוות. והכח שבהתורה והמצוות שניתנו במ"ת לפעול שינוי בעולם הוא כי במתן תורה נמשך העצמות בהתורה ומצוותי, ועי"ז יש בהם הכח לפעול גם בהדברים שבעולם שאינם בערך להתומ"צ כי העצמות הוא בכל מקום. ועד"ז הוא בנוגע להכח שניתן לישראל לפסוק הלכות ועד לאופן דקוב"ה חייך ואמר נצחוני בני נצחוני, דכח זה שבישראל הוא לפי ששורש הנשמות הוא בעצמותו ית' (למעלה מכמו שצמצם את עצמו בתואר קוב"ה)⁶². והגילוי דשורש הנשמה (כמו שמושרשת בהעצמות) בהנשמה כמו שבאה בהמשכה ועאכו"כ בהנשמה המלוכשת בגוף, הוא ע"י התורה. דע"י שהפתיחה דמתן תורה היתה באנכי ר"ת אנא נפשי כתבית יהבית, שהכניס כביכול את עצמותו בתורה, עי"ז נעשה אנכי (הוי") אלקיך (לשון יחיד) דכאו"א מישראל, וע"י עסק התורה שלו כדבעי, נמשך זה בגילוי.

[ויש לומר, שהענין דאנכי אלקיך דישראל הוא למעלה מבחינת אנכי שבתורה. וכידוע⁶³ שגם בהשורש דתורה וישראל כמו שהם בהעצמות, השורש דישראל הוא למעלה משורש התורה. דהתורה (גם כמו שהיא לאחרי מתן תורה, הענין דאנא נפשי כתבית יהבית) היא בשביל ישראל⁶⁴. אלא שהגילוי דאנכי אלקיך (דישראל) – נמשך ע"י אנכי שבתורה]. וזהו גם הטעם שגם ע"י לימוד התורה דישראל נעשה שינוי בהדברים שבעולם, בדוגמת השינוי שנעשה בעולם ע"י עשרת הדברות של הקב"ה (כנ"ל סעיף ו מלקו"ת), כי ע"י שישראל עוסק בתורה נמשך הגילוי דאנכי (אנכי שבתורה, וגם אנכי אלקיך דישראל, שלמעלה מאנכי שבתורה), והדיבור (כביכול) דהעצמות פועל שינוי בעולם, כנ"ל.

(ט) ויש להוסיף ביאור בהשייכות דהשינוי בעולם שנעשה ע"י לימוד התורה וקיום המצוות דהאדם להמשכת העצמות בהתומ"צ, כי בכדי שבלימוד (דיבור) התורה דהאדם תהי' המשכת הדיבור דאנכי, הוא ע"י שהלימוד שלו הוא בתכלית הביטול. ועד"ז הוא בנוגע לקיום המצוות. ואמיתית הביטול שבלימוד התורה וקיום המצוות בא מזה שבהתורה והמצוות שניתנו במתן תורה ישנה המשכת העצמות. דלימוד התורה וקיום המצוות של האבות קודם מתן תורה, כיון שעבודת האבות הגיעה רק עד שורש הנבראים⁶⁵, דלגבי שורש הנבראים יש תפיסת מקום להנבראים, לכן, הביטול שלהם לא הי' ביטול בתכלית. וזהו מ"ש באברהם⁶⁶ ואנכי עפר ואפר, שגם אפר הוא מציאות⁶⁷. והביטול שע"י לימוד התורה וקיום המצוות שלאחרי מתן תורה הוא ביטול בתכלית, בדוגמת הביטול דמשה (מקבל התורה) דכתיב ביי"ב⁶⁸ ונחנו מה. [ויש לומר, דזה שכאו"א מישראל יכול

(62) ראה בארוכה לעיל ח"א ע' לב.

(63) ראה לעיל ע' רפח ואילך. ושי"נ.

(64) להעיר ממרד"ל (הובא לעיל סעיף ו) "מכרתי את תורתי

כביכול נמכרתי עמה", דיש לומר הפירוש בזה שגם נותן התורה נמכר כביכול לישראל מקבלי התורה – שגם הענין ד"אנא נפשי" שבתורה אינו העצמות ממש, והוא טפל כביכול לישראל

ששרשם בהעצמות ממש.

(65) סה"מ תש"ג ע' 23. ובכ"מ.

(66) וירא יח, כז.

(67) באגה"ק סט"ו "שהאפר אין לו דמיון וערך אל מהות

העץ כו", אבל אעפ"כ הוא מציאות.

(68) בשלח טז, ז.

להגיע ע"י תומ"צ להביטול דמ"ה הוא לפי שבמ"ת נעשה הוי' אלקיך (כנ"ל סעיף ג' וד') והוי' במילוי אלפי"ן בגימטריא מ"ה, והביטול שנעשה ע"י המשכת העצמות (אנכי שלמעלה מהוי') בתורה ומצוותי' הוא למעלה גם מהביטול דמ"ה].

יו"ד) ועפ"ז יש לומר שג' הענינים (פירושים) דלאמר הם בהתאם לג' הענינים שנתחדשו במתן תורה. דהפירוש בלאמר שבמ"ת נתחדש שלימוד התורה של האדם יהי' בתכלית הביטול, באופן דתען לשוני אמרתך כעונה אחר הקורא, הוא מצד החידוש שנעשה במ"ת בנוגע לנותן התורה. וכנ"ל (סעיף ט) שאמיתית הביטול שבלימוד התורה בא מזה שבהתורה שניתנה במתן תורה ישנה המשכת העצמות. והפירוש דלאמר שהאדם הלומד תורה אומר להקב"ה שיחזור כביכול על הדיבור שלו, הוא מצד החידוש שנעשה במ"ת בנוגע לישראל מקבלי התורה, שניתן להם הכח לפעול כביכול בהקב"ה, נצחוני בני נצחוני. והפירוש בלאמר שעשרת הדברות נמשכים ופועלים בהעשרה מאמרות הוא מצד החידוש שנעשה במ"ת בהתורה שהיא מושלת ושולטת על העולם.

ויש לקשר זה עם מה שאמרו רז"ל⁶⁹ אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, דכיון שהתורה מושלת ושולטת על העולם, הרי כשעוסק בתורה אין שייך שיהי' מי שהוא שולט עליו⁷⁰, דאדרבה, הוא מושל ושולט על כל העולם. ומגאולה הפרטית (שע"י עסק התורה נעשה בן חורין) באים לגאולה הכללית, שאז יהי' אמיתית החירות, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בקרוב ממש.

הראשונות . . אין כל אומה ולשון שולטת בהן, שנאמר חרות, א"ת חרות אלא חירות. וראה שמו"ר פמ"א, ז (בתחלתו).

69) אבות פ"ו מ"ב.

70) ראה עירובין נד, א: אלמלי לא נשתברו לוחות

בס"ד. משיחות יום ב' דחג השבועות וש"פ נשא ה'תש"נ.

היינו, ש"אחר" נעשה "בן"⁵, ובנדוד ("יוסף . . . בשוקא") – שעניני העולם שהם היפך הקדושה, "אחר" ד"בן" דקדושה, מתהפכים לקדושה ונעשים "בן".

והדיוק "בשוקא" דוקא (ולא "בעלמא" סתם) – ש"שוק" אינו "רשות הרבים" סתם, אלא מקום מיוחד למסחר, שאליו באים אלה שרוצים למכור או לקנות דבר מה, ודוגמתו בעבודת האדם – שהתחוננים ע"י עבודתם "מוכרים" ו"מקנים" את עניני העולם לבעלותו של הקב"ה⁶.

ג. וענין זה הי' גם לפני "האי יומא" דמתן-תורה, ולא רק אצל יחידי סגולה בלבד, אלא אצל "כמה", ועד ל"הרבה" – "כמה יוסף איכא בשוקא", "אנשים הרבה בשוק ששמן ענינים) יוסף":

יוסף הראשון בקרא, עליו נאמר "יוסף ה' לי בן אחר" – חי ופעל לפני מ"ת, וגם לפני גלות מצרים⁷ שהיתה הכנה למ"ת⁸, ובודאי שעל ידו נעשית הוספת קדושה בעולם, וגם במקום הכי תחתון, בארץ מצרים, שהיא מקולקלת שבאומות⁹, שכן, להיותו "השליט על הארץ"¹⁰, "בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים"¹¹, בודאי ניצל זה להוספה בעניני טוב, צדק ויושר¹², ועד שענין זה מודגש ב"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש"¹³ שמהוה ומחיי ומבטא תוכנו של האדם הנקרא בשם זה – "יוסף".

ועד"ז בנוגע לאברהם יצחק ויעקב (כמארז"ל¹⁴ "אברהם . . . יצחק . . . יעקב . . . זקן ויושב בישיבה הי"י"¹⁵, "קיים אברהם אבינו (וכן יצחק ויעקב) כל התורה כולה עד שלא ניתנה"¹⁶) – שבודאי פעלו

א. אודות החידוש ד"זמן מתן תורתנו" – איתא בגמרא¹: "רב יוסף בימא דעצרתא אמר . . . אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא", ומפרש רש"י: "אי לאו האי יומא, שלמדתי תורה ונתרוממתי, הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף, ומה בני לבינם".

במאמר זה – צריך להבין²:

(א) מהו הדיוק "כמה יוסף", ולא "כמה אינשי" (סתם) – מהי הדגשת מעלתו של רב יוסף לגבי "אנשים הרבה . . . ששמן יוסף" דוקא?

(ב) מהו הדיוק "כמה יוסף איכא בשוקא", ולא "איכא" סתם, או "איכא בעלמא" וכיו"ב – מהי הדגשת מעלתו של רב יוסף לגבי "אנשים הרבה בשוק" דוקא?

(ג) ועיקר – בנוגע לתוכן המאמר: בהמאמר "אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא" לא נתפרשה מהי מעלתו של רב יוסף³!?

ונקודת הביאור בזה – שרב יוסף מדגיש החידוש ד"האי יומא" לגבי אנשים שיש להם מעלה מיוחדת שמודגשת בשמם ("יוסף", ולא "אינשי" סתם). וכן בנוגע למקומם י"ל אשר "בשוקא" (ולא "בעלמא" וכיו"ב) הוא למעליותא, ע"ד הפירוש ב"יוסף" שהוא למעליותא, כדלקמן.

ב. ויש לבאר תחילה העילוי ד"יוסף . . . בשוקא": "יוסף . . . בשוקא" – הכוונה על כללות העבודה דבירור העולם ("שוקא") שע"ז נעשית בו ההוספה ("יוסף") דהמשכת אור הקדושה. ויתירה מזה: לא יוסף (הוספה) סתם, אלא "יוסף ה' לי בן אחר"⁴,

(1) פסחים סח, ב.

(2) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 211 ואילך. סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 493 ואילך.

(3) ובפרט שלא נתפרש שמקומו אינו "בשוק" אלא "בבית המדרש" (וראה לקמן הערה 30).

(4) ויצא ל, כד.

(5) ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ. ועוד.

(6) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות לדון במ"מ. ובכ"מ.

(7) שהרי גלות מצרים התחילה רק לאחר ש"וימת יוסף וכל אחיו" (שמות א, 1), ש"כל זמן שאחד מן השבטים קיים לא הי' שעבוד" (פרש"י וראו ו, טז), ויתירה מזה – לאחר ש"ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף" (שמות א, ח).

(8) כידוע שגלות מצרים היתה בבחינת "כור הברזל" שבו נעשה הצירוף והזיכוך דבני" שיהיו ראויים לקבלת התורה (ראה תו"א יתרו

עד, סע"א ואילך), ועד לדורנו זה בחומר ובלבנים – דא ק"ו וליבון הלכתא (ראה שם ר"פ שמות).

(9) תו"כ ופרש"י אחרי יח, ג. רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ח.

(10) מקץ מב, ו.

(11) שם מא, מד.

(12) ועד שמצינו שפעל שהמצריים ימולו את עצמם (פרש"י שם, נה), כיון שנעשו קנין כספו (ראה לקו"ש ח"י ע' 39). ועד"ז מצינו בנוגע לארץ מצרים – "ויקן יוסף את כל אדמת מצרים" (ויגש מז, כ).

(13) שעהיוה"א ספ"א (משעורי התניא דימים אלו).

(14) יומא כח, ב.

(15) ועוד לפני"ז – שאדה"ר למד תורה בגן עדן (ראה פרדר"א

רפ"ח).

(16) יומא שם. קידושין פב, א.

שלפני מ"ת לא היתה המשכת הקדושה ("עליונים") בעולם ("תחתונים") באופן פנימי, דכיון שהיתה גזירה (מלשון לגזור ולהפריד) בין עליונים לתחתונים, אי אפשר לשנות את ה"חפצא" דעניני העולם ("תחתונים") ל"חפצא" דקדושה ("עליונים"); והחידוש דמ"ת – שהמשכת קדושה בעולם נעשית באופן פנימי, דכיון שבטלה הגזירה, עליונים ירדו לתחתונים, והתחתונים עלו לעליונים, ה"חפצא" דעניני העולם נתהפך ל"חפצא" דקדושה³³.

בסגנון אחר קצת: החידוש דמ"ת – שניתן כח להעלות את עניני העולם, ועד שהעולם כולו נעשה "רשות היחיד", ליחידו של עולם³⁴.

ה. ויש לומר, שהחידוש ד"האי יומא" מודגש בכך ש"אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא", "אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף" (מבלי לפרש מעלתו לגבי "יוסף" . . בשוקא) – שהחידוש הוא בשלילת ענין הריבוי כשלעצמו:

לפני מ"ת היתה העבודה באופן ד"כמה יוסף איכא בשוקא", כלומר, שפעולת הקנין (פעולתו של "יוסף" "בשוקא") היא באופן של התחלקות וריבוי – "כמה" (ועד ל"הרבה") אופנים של קנין, לפי-ערך ובהתאם להתחלקות והריבוי שבעולם (ע"ד פרטי החילוקים בקנינים לפי מנהג התגרים שבכל מקום ומקום, "תגרי לוד", וכיו"ב, שיש להם תוקף ע"פ תורה³⁵) – כפי שמצינו בעבודת האבות שהיו חלוקים זמ"ז באופני עבודתם, בג' הקוין דימין שמאל ואמצע, כשם שהעולם מתחלק לג' קוין (ג' עולמות ב"ע, ג' יסודות וכו'); וכיון שפעולת הקנין היא לפי-ערך ובהתאם לגדרי העולם – גם לאחרי הקנין נשאר הדבר בגדרי העולם, "בשוקא", "תחתונים".

תוספת קדושה בעולם ע"י מעשיהם ועבודתם במשך ימי חייהם, ובפרט בהענינים שנתפרשו בתורה¹⁷, ולדוגמא: באברהם – בניית המזבחות¹⁸, ביצחק – שאף שלא יצא לחו"ל כמו אברהם ויעקב להיותו "עולה תמימה"¹⁹, מ"מ, "ויזרע יצחק בארץ ההיא גו"²⁰, "אע"פ שאינה חשובה כא"י עצמה"²¹, ואמרו חז"ל²² ש"זרע לצדקה כו", ויעקב – שע"י עבודתו בצאן לבן פעל המשכת קדושה בעולם²³.

ועד"ז בנוגע להשבטים וכל בני במשך הדורות שלפני מ"ת ("אנשים הרבה")²⁴ – שע"י הנהגתם המיוחדת באופן ד"יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט"²⁵, המשיכו קדושה בעולם.

ונקודת הענין – שבריאת העולם היא מלכתחילה באופן שהאדם יפעל בה תיקון והוספה, כמ"ש²⁶ "אשר ברא אלקים לעשות", "לתקן"²⁷, ולא הוספה סתם, אלא הוספה כזו שהיא בדוגמת התהוות מציאות חדשה, כדאיתא במדרש²⁸ "א"ל הוא ישראל אביכם, מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם בורא עולמות", ודוגמתו בכא"א מבני" גם לפני מ"ת, כידוע²⁹ שנשמתו של יעקב (ישראל) "כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם".

ד. אבל, אף שגם לפני מ"ת "כמה יוסף איכא בשוקא" – אין זה דומה כלל להחידוש שנעשה "בשוקא"³⁰ ב"האי יומא" דמתן-תורה:

איתא במדרש³¹ "כשביקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים, ואני המתחיל, שנאמר³² וירד הוי' על הר סיני כו".

ומזה מובן החילוק בהמשכת הקדושה בעולם –

האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם" (רמב"ם הלי' ע"ז ספ"א).

(25) וירא יח, יט.

(26) בראשית ב, ג.

(27) ראה ב"ר פ"א ו ובפרש"י.

(28) ב"ר פצ"ח, ג.

(29) אגה"ק ס"ז.

(30) ועפ"י יומתק שלא נתפרש שמקומו של רב יוסף אינו "בשוקא" אלא בבית-המדרש – כיון שהחידוש ד"האי יומא" הוא גם בנוגע להפעולה ד"יוסף" . . בשוקא".

(31) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. ועוד.

(32) יתרו יט, כ.

(33) ראה לקו"ש שבהערה 2. וש"ג.

(34) ראה תניא ספ"ג. ובכ"מ.

(35) ראה רמב"ם הלי' מכירה ספ"ז. ספ"ז. ספ"ח. ועוד.

(17) ועד ש"מעשה אבות סימן ונתינת-כח) לבנים" – גם לאחרי מתן-תורה (ראה לקו"ש ח"כ ע' 110).

(18) ובפרט המזבח שעקד עליו את יצחק. – ולהעיר ש"הוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא כו" (רמב"ם הלי' ביהב"ח פ"ב ה"ב), היינו, שעוד לפני עקידת יצחק ה' במקום זה עליו מיוחד (קדושה).

(19) ב"ר פס"ד, ג. פרש"י תולדות כה, כו, כו, ב.

(20) תולדות כו, יב.

(21) פרש"י עה"פ.

(22) פרדר"א רפ"ג. וראה לקו"ש ח"ה ע' 74.

(23) ראה תו"א ויצא כב, ד ואילך. תו"ח שם כז, ג ואילך. ובכ"מ.

(24) ויש לומר שמעין זה ה' שייך גם אצל אלה שלא היו מזרע אברהם יצחק ויעקב – כפי שמצינו באברהם ש"הי' מהלך וקורא ומקבץ העם . . מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירונו לדרך

בית המקדש והעליות שבו, ועד"ז כללות עבודתו לה' צריכה להיות באופן של בית ועלי' על גביו, ועליות על גבי עליות.

וכל זה נעשה ע"י עבודתם של ישראל – "בניי" עליון כולכם"⁴⁵, שלכן, גם בהיותם בעולם התחתון ה"ה "בני עליי", ולא עוד אלא שעושים מהעולם ("שוקא") רשות היחיד, ליחידו של עולם, וברשות היחיד גופא – בית להקב"ה, דירה לו ית' בתחתונים⁴⁶, ועד ל"בית ועלי' על גביו".

ועבודה זו היא באופן ד"הן מועטין" – ע"ד וכמארוז"⁴⁷ "ממעטין עצמכם", שכולל גם (נוסף על ענין הביטול) מיעוט ושליטת ההתחלקות והריבוי שבכא"א מהם (שישנו אצלם בשביל עבודתם בעולם שהוא בהתחלקות וריבוי), והדגשת נקודת האחדות שבהם, "חד הוא", עד לתכלית האחדות ע"י התגלות בחי' היחידה, "יחידה לייחדך".

ובפרטיות יותר, "אם אלף כו' אם מאה כו'" עד "אם חד הוא" – שאין זה ספק, אלא חיילוקי דרגות, דכיון שלימוד התורה (הוראה) הוא מא"ב ועד פס"ד למעשה, וסדר העבודה הוא מן הקל אל הכבד, אי-אפשר להתחיל העבודה באופן ד"חד הוא", כי אם, באופן ד"אלף"⁴⁸ הן כו' מאה הן כו' שנים הן כו', שהולך וניתוסף במיעוט ושליטת ההתחלקות והריבוי וההתקרבות לאחדות, בעילוי אחר עילוי עד להדרגא ד"חד הוא".

וההקדמה לכל זה "ראיתי בני עלי' כו'", ראי' דייקא – כידוע⁴⁹ במעלת ראי' לגבי שמיעה (אינה דומה שמיעה לראי'⁵⁰), שכאשר שומע דבר מעדים כשרים ונאמנים עדיין יכול להיות שינוי בדעתו, משא"כ כשרואה הדבר בעצמו, מתאמת אצלו בתכלית ההתאמתות בתוקף כל ישונה⁵¹, ועד"ז בנדוד, שהיותם "בני עליי", ופעולתם בגילוי והמשכת

משא"כ לאחרי "האי יומא" דמ"ת – הפעולה בעולם ("בשוקא") היא באופן שלמעלה מההתחלקות והריבוי שבעולם, שלכן אין זה באופן ד"כמה יוסף איכא בשוקא", כמה אופני קנין לפי-ערך ובהתאם להתחלקות והריבוי שבעולם, אלא קנין אחד, יוסף אחד – שלאחרי מ"ת ישנו אופן אחד של עבודה, תורה אחת לכולנה³⁶; וכיון שפעולת הקנין היא למעלה מגדרי העולם, מתעלה ה"שוקא" ונעשה רשות היחיד, ליחידו של עולם.

ו. ויש להוסיף ביאור בזה – ע"פ מאמרו של רשב"י³⁷ "ראיתי בני עלי' והן מועטין כו' אם אלף הן כו' אם מאה הן כו' אם שנים הן כו'", ועד "אם חד הוא"³⁸ – דלכאורה צריך להבין:

(א) למה מקדים "ראיתי בני עלי' והן מועטין", ולא מתחיל בהענין עצמו – "בני עלי' מועטין הן", (ב) איך יתכן שפג שנסאר וקיים עד היום הזה וגם לעת"ל (ובפרט אצל רשב"י ש"תורתו אומנתו"³⁹) "אם אלף כו' אם מאה וכו'" – הרי התורה היא "תורה אור"⁴⁰, הוראה ברורה ומאירה בכל דבר ודבר, ועאכו"כ בענין עיקרי השייך ל"בני עליי", (ג) ועיקר: כיון ש"ראיתי בני עלי' והן מועטין כו'", ועד שיתכן ש"חד הוא" – מהי השייכות תוכן מאמר זה לכא"א מישראל עד שנעשה חלק מתורה לשון הוראה⁴¹ לכא"א מישראל?

ויש לומר שבמאמר זה מרומז סדר העבודה דכאו"א מישראל:

ידוע שכל הענינים דלמטה (בגשמיות) נשתלשו מלמעלה, מקודש וקדושה, ובפרט במתן-תורה, ש"הרכין שמים עליונים"⁴² למטה. ובאופן כזה צריכה להיות עבודת האדם – ולדוגמא: האש דנפש הבהמית – צריך לשימו להשתמש בו "על המזבח", לאהבת ה'; קוממיות, בית של שתי קומות – צריך לעשותו "בית ועלי' על גביו"⁴³ להקב"ה, "מקדש מעט", בדוגמת

"חלק הוי' עמו" (האזינו לב, ט), "חלק משם הוי' ב"ה" (אגה"ת רפ"ד).

(46) ראה תנחומא פרשתנו טו. לקו"ש ח"ח ע' 32 ואילך. וש"נ.

(47) חולין פט, א.

(48) ויש לומר שגם בהתחלה ב"אלף" נרמז שהכוונה והתכלית היא ענין האחדות – כידוע שמספר "אלף" קשור גם עם מספר אחד, כמו אות אלף, התחלת האותיות (ראה ספר הערכים-חב"ד מע' אותיות התורה אות אלף ע' פה. וש"נ).

(49) ראה לקו"ש ח"ו ע' 121. וש"נ.

(50) מכילתא יתרו יט, ט.

(51) ולכן "אין עד נעשה דייק", דכיון שראה בעצמו אינו יכול ללמוד עליו זכות (ר"ה כו, רע"א).

(36) ראה סה"מ תרס"ה ע' רכ ואילך.

(37) סוכה מה, ב.

(38) ב"ר פל"ה, ב.

(39) שבת יא, א.

(40) משלי ו, כג.

(41) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. זח"ג נג, ב. ועוד.

(42) פרש"י יתרו יט, כ.

(43) ל' חז"ל – עירובין נג, רע"א.

(44) תהלים פב, ו. – ולהעיר שכתוב זה נאמר בשייכות למ"ת (ראה ע"ז ה, א).

(45) ויתירה מזה – "חלק אלקה ממעל" (איוב לא, ב), ובאופן

ד"ממש" (תניא רפ"ב), ולא רק "חלק אלקה ממעל ממש", אלא גם

ושס"ה מצוות לא תעשה, כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים⁵⁵, ואילו התורה היא "תורה אחת", בדוגמת הדם שממשיך חיות לכל האברים.

וטעם הדבר – לפי שהמצוות הם ציוויים להאדם איך להתנהג בעולם, ולכן באים באופן של התחלקות וריבוי בהתאם לגדרי (האדם ו)העולם, בגדרי הזמן והמקום, שיש מצוות התלויות בזמן ובמקום, ויתירה מזה – שהזמן גורם אותם, ע"ד סוכת מצוה שזמן תה"ס גורם אותו ועושה אותה, ואילו התורה היא חכמתו של הקב"ה, וגם בירידתה למטה ה"ה למעלה מגדרי האדם והעולם, בכל זמן ובכל מקום.

ולכן מדגיש רש"י "אי לאו האי יומא שלמדתי תורה ונתרוממתי הרי אנשים הרבה בשוק ששמך יוסף" – שע"י לימוד התורה נתעלה ונתרומם ("נתרוממתי") לדרגת "בני עלי"⁵⁶ שלמעלה מההתחלקות והריבוי שמצד גדרי העולם, וע"ז ניתוסף עליו גם בהפעולה בעולם, "יוסף בשוקא"⁵⁷ – שאין זה באופן ד"כמה יוסף איכא בשוקא", "אנשים הרבה בשוק ששמך יוסף", מצד ההתחלקות והריבוי שבשוק, אלא מצד נקודת האחדות שבו.

ט. ויש לקשר זה עם הפרשיות שקורין בתורה בסמיכות ל"זמן מתן תורתנו"⁵⁸ – פ' במדבר שקורין לעולם לפני עצרת, ופ' נשא שקורין ברוב השנים בשבת שלאחרי עצרת⁵⁹ – שבשתיהן⁶⁰ מודגשת המעלה דלימוד התורה באופן של רוממות

ה"עליון" בעולם, היא, באופן של ראי⁵², בתכלית ההתאמתות.

ז. וענין זה – ש"בני עלי" שהן מועטין" עד ל"חד הוא" עושים מהעולם בית ועלי" להקב"ה – נתחדש ב"האי יומא" דמתן-תורה:

"(בני) עלי" – כדברי המדרש שהחידוש דמתן-תורה הוא ש"התחתונים יעלו לעליונים" ו"העליונים ירדו לתחתונים", היינו, לא רק שה"התחתונים" מקבלים השפעה מ"העליונים", אבל כל א' מהם נשאר במקומו ודרגתו, עליונים למעלה ותחתונים למטה, אלא ש"העליונים ירדו לתחתונים", ו"התחתונים יעלו לעליונים", לשנות מציאותם של התחתונים שיעלו לעליונים ("עליו")⁵³.

ו"מועטין" עד ש"חד הוא" – כדברי רב יוסף "אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא", שהחידוש דמתן-תורה הוא בשלילת ענין ההתחלקות והריבוי (גדרי התחתונים) והדגשת ענין האחדות ("עליון"), עד שהעולם נעשה "רשות היחיד" ליחידו של עולם.

ח. ויש להוסיף בביאור דברי רש"י "אי לאו האי יומא, שלמדתי תורה ונתרוממתי" – שבלימוד התורה מודגשת שלילת ההתחלקות והריבוי ("כמה יוסף איכא בשוקא") יותר מאשר בקיום המצוות:

מהחילוקים שבין תורה למצוות⁵⁴ – שהמצוות הם באופן של התחלקות וריבוי, רמ"ח מצוות עשה

(52) ולא באופן של שמיעה, שגם לאחרי ששומע אודות מציאותו של ה"עליון", ופועל עליו כו', אין זה חודר אצלו באופן שתשנה מציאותו, ועד שיכול לחזור ולהיות בבחינת "בן אחר".

(53) ובאופן ד"ראיתי (בני) עלי", מעלת הראי' שעל ידה נעשית תכלית ההתאמתות – שהרי במתן-תורה "כתיב אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו, הראת ממש בראי' חושיית, כדכתיב וכל העם וראים את הקולות, וראים את הנשמע כו'" (תניא פל"ו).

(54) לקו"ת במדבר יג, א-ב.

(55) מכות כג, סע"ב. זח"א קע, ב.

(56) להעיר שהדרגא הכי נעלית ד"בני עלי" – אם חד הוא אנא הוא" – היא דרגתו של רשב"י, שתורתו אומנתו, ובחד קטירא אתקטירנא כו' (זח"ג רפח, א. רצב, א).

(57) ופשוט שהרוממות שע"י לימוד התורה אינה בסתירה ח"ו להפעולה בעולם, ואדרבה כו', כשם שעיקר ושלמות הפעולה דבירור

העולם היא לאחר מ"ת.

ועפ"ז יומתק שמאמרו של רב יוסף הוא בהסוגיא ד"הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכס, מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא, "שישמח בו במאכל ובמשחה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו" (פרש"י), ורב יוסף עצמו "אמר עבדי לי עגלא תלתא*", "הי' מצוה לאנשי ביתו להכין לו טעודה", וסעודה משוכחת דוקא – "עגלא תילתא", "שלישי לבטן ומובחר הוא" (פרש"י).

(58) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א). "היום יום" ב' חשון. ובכ"מ.

(59) ראה רמב"ם הל' תפלה פ"ג ה"ב. טושו"ע או"ח סתכ"ח ס"ד. (60) נוסף להרמז על חיבור ב' הקצוות דביטול ("במדבר", "כמדבר זה שהכל דשין בו" – עירובין נד, א. ועוד) והתנשאות ("נשא") שבלימוד התורה, כמרומו גם בהתחלת מסכת אבות (שמחילים ללמוד בפעם השני) ("כפלים לתושי") בשבת שלאחרי שבועות* –

(* להעיר מחדא"ג מהרש"א "רמז להך דרשה דגלילאי בפר"ע כל הני תליתאי דחשיב שם, וז"ש אי לאו האי יומא כו' דהיינו יומא תליתאי* כמפורש שם" – שבסעודה עצמה ("עגלא תילתא") מרומו שעניני העולם (אכילה ושת"י) חדרים בהשפעת התורה, "אוריין תליתאי", שענינו של "שלישי" שמחבר עליון ותחתון.

(* שבו מודגש שזהו"ע שהזמן גרמא יותר מאשר בשבת שלאחרי הפסח שהלימוד הוא רק הכנה לזמן מ"ת.

(נתרוממתי") מהעולם:

פ' במדבר – אשר, מהטעמים דנתינת התורה במדבר דוקא, כמארז"ל⁶¹ "כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר (שלא להקפיד על שום דבר מדברי העולם)⁶² אינו יכול לקנות. . התורה", היינו, שנמצא במעמד ומצב שאין בעולמו שום דבר מלבד התורה (כמו המדבר שאינו מקום ישוב בני אדם, ולא בעלי-חיים וצמחים, וכל ענינו אינו אלא מקום לנתינת התורה), ובתורה עצמה (גם ביחס לקיום המצוות ועניני קדושה בכללותם) – לימוד התורה, שעל ידה מתייחד ב"יחוד נפלא" עם חכמתו של הקב"ה⁶³ (כמשנ"ת בארוכה בהתוועדות שלפנ"ז⁶⁴).

ופ' נשא – "נשא את ראש"⁶⁵, אשר, הענין דנשיאת ראש לאמיתתו נעשה ע"י לימוד התורה, "שלמדתי תורה ונתרוממתי", כי, כאשר שכל האדם ("ראש") מתייחד עם חכמתו של הקב"ה, ה"ה במעמד ומצב של התנשאות שאין למעלה ממנה.

וכאמור, שכאשר נמצאים במעמד ומצב של רוממות מהעולם, אזי גם הפעולה בעולם נעשית באופן נעלה יותר, ועד לאופן של התנשאות⁶⁶, למעלה מהמדידות וההגבלות שמצד גרדי העולם.

י. עפ"ז יש לבאר הלימוד וההוראה ממאמרו של רב יוסף – בנוגע ל"זמן מתן תורתנו" מידי שנה ושנה: כיון ש"הימים האלה נזכרים ונעשים"⁶⁷, שמירי

שנה בשנה "נעשה" מתן-תורה מחדש⁶⁸ כמו בפעם הראשונה, ויתירה מזה, באופן ד"מעלין בקודש"⁶⁹ – הרי החידוש ד"האי יומא", "אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא", הוא גם בנוגע ל"האי יומא" ד"זמן מתן תורתנו" בכל שנה לגבי "זמן מתן תורתנו" בשנים שלפנ"ז.

ומזה מובן ש"האי יומא" ד"זמן מתן תורתנו" בשנה זו צריך להביא להוספה בלימוד התורה – "שלמדתי תורה ונתרוממתי" – לגבי לימוד התורה שלפנ"ז, ועד להוספה שבאין-ערוך, שיכולים לומר על זה "אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא"!

ובהדגשה יתירה בשנה זו – שמלבד העילוי שניתוסף משנה לשנה, ישנו גם העילוי המיוחד במנינה של השנה – תש"נ, ר"ת תהא שנת נסים, שהנהגת כאו"א מישראל צריכה להיות באופן של הרמה (נס מלשון הרמה, כמו ארים נסי על ההרים⁷⁰), כולל ובמיוחד ע"י לימוד התורה – "למדתי תורה ונתרוממתי".

יא. המורם מהאמור לעיל בנוגע למעשה בפועל – "המעשה הוא העיקר"⁷¹:

"זמן מתן תורתנו", יום השבת⁷² שלאחריו (גמר ושלמות – "ויכולו" – דכל ימי השבוע⁷³), וכל ימי התשלומין (עד י"ב סיון⁷⁴) – מסוגל ביותר לקבל

כי נהגין ללמוד כל שבתות הקיץ) "משה קיבל תורה מסיני" – "דמכיך מכל טוריא" (ת"י שופטים ה, ה. ועוד), שיש בו ההתנשאות ד"הר", וביחד עם זה יש בו הביטול, "מכיך" (ראה לקו"ת במדבר טו, סע"ב ואילך. ובכ"מ).

(61 במדבר פ"א, ז.

(62 פי' מהרז"ו שם. וראה גם במדבר פ"ט, כו: "שמשים עצמו כמדבר ומפליג עצמו מן הכל".

(63 תניא פ"ה.

(64 שיחת ש"פ במדבר.

(65 נוסף לכך שמדובר אודות "נשא את ראש בני גרשון" (ולפנ"ז "נשא את ראש בני קהת", ולאח"ז גם "בני מררי") – שבט לוי, שענינו בעבודת כאו"א מישראל, כמ"ש הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו כו' ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם כו'" – מעמד ומצב של נשיאות והרמה*.

(66 ועפ"ז יומתק שפרשת נשא מתחילה ב"נשא את ראש בני גרשון" (ולאח"ז) "בני מררי", ולא ב"נשא את ראש בני קהת" שנאמר בס"פ במדבר – כדי להדגיש החידוש בנשיאת ראש ש"ע"י מתן-תורה

לא רק בנוגע ללימוד התורה – ענינם של בני קהת, נושאי הארון – דמאי קמ"ל, אלא גם בעבודתם של "בני גרשון" ו"בני מררי", נושאי היריעות וכו', ששייך לעבודה דקיום המצוות וביורו העולם, שגם עבודה זו נעשית באופן של התנשאות.

ואעפ"כ, בסיום הענין (לאחרי בני גרשון ובני מררי) נאמר (בפ' נשא) "ויפקוד משה גו' את בני קהתי גו' אלה פקודי משפחת קהתי" (ד, לד-לו) – כיון שאינה דומה הנשיאת ראש דבני קהת לפני מ"ת (בס"פ במדבר) לגבי הנשיאת ראש לאחרי מ"ת (בפ' נשא).

(67 ל' הכ' – אסתר ט, כח. וש"נ.

(68 נוסף לכך ש"בכל יום יהיו בעיניך כחדשים", עד ל"חדשים" ממש, וכמודגש גם בנוסח ברכת התורה בכל יום – "נותן התורה" לשון הוה (ראה לקו"ש ב' סיון שנה זו ס"ו. וש"נ).

(69 ברכות כח, א. וש"נ. וראה אגה"ק סי"ד.

(70 ראה סהמ"צ להצ"צ עג, א. ובכ"מ.

(71 אבות פ"א מ"ז.

(72 ששייך למ"ת, כמארז"ל (שבת פו, ב) "דכו"ע בשבת ניתנה תורה לישראל" (וראה תו"א יתרו ע, ג. ויקהל פח, א ואילך).

(73 ראה אוה"ת בראשית מב, ב ואילך. תקח, א ואילך.

(74 כפס"ד רבינו הזקן בסידורו. – ולהעיר, שיש אומרים שגם י"ג

* להעיר שכל הלויים הניפסם בפו"מ דוקא אהרן כה"ג (בהעלותך ז, יא-כא).

נוסף לכך שמנצל כל רגע פנוי ("כפי העת והפנאי שלו כמסת ירו אשר הרחיב ה' לו"⁸¹) ללימוד התורה⁸⁵, "לוקח" גם מהזמן שעוסק בעניני הרשות ע"פ התורה ומקדישו ללימוד התורה, ויתירה מזה, "ש"לוקח" גם מהזמן שעוסק בעניני קדושה ומצוה (במצוה שאין זמנה עובר ויכולה להעשות ע"י אחרים) ומקדישו ללימוד התורה שהוא למעלה מכל המצוות⁸⁶.

ובמיוחד – להתחזק ולהוסיף בלימוד שיעורי תורה ברבים ובציבור⁸⁷, כידוע גודל העילוי ד"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה"⁸⁸, ת"ת דרבים.

ובודאי שעי"ז יתוסף בכל הענינים הטובים, כולל הוספה בברכותיו של הקב"ה בכל המצטרך לו, כמפורש בפ' בחוקותי (שקורין לפני עצרת⁸⁹) "אם בחוקותי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה"⁹⁰, "ונתתי גשמיתם (מלשון גשמיות⁹¹) בעתם וגו'" וכל הברכות האמורות בפרשה, ובלשון חז"ל⁹² (בנוגע להוספה בלימוד התורה בלילה מחמשה עשר באב ואילך שהלילות מתארכין) "כל המוסיף מוסיפין לו", "יוסיף חיים על חייו"⁹³, ואם הדברים אמורים בהוספה בלימוד התורה בגלל טבע העולם (שהלילות מתארכין) – בהוספה בלימוד התורה בגלל החידוש דמתורתו ע"י הקב"ה על אחת כמה וכמה!

שלמעלה ממדידה והגבלה נמשכת וחודרת ב"שיעור" (מדידה והגבלה) שמצד גדרי העולם. (84 ולהעיר, שגם ענינים שלפנים משורת הדין, כמו ההוראות דפרקי אבות, "מילי דחסידותא", נעשים הוראה ודין בתורה. (85 ובפרט ע"פ המבואר בדרוז"ל (סנהדרין צט, סע"א) חומר הענין דביטול תורה (בעוה"ז ובעוה"ב), כמ"ש רבינו הזקן בהתחלת ספר התניא* (ובדפוס התניא – שסודרו ונדפסו ע"פ הוראת רבותינו נשיאינו, החל מהדפוס הראשון ע"י רבינו הזקן בעצמו – ה"ז בסיומו של העמוד הראשון!), וע"פ מארז"ל "מדה טובה מרובה כו" (סוטה יא, א), מובן גודל העילוי והשכר כשמנצלים כל רגע פנוי ללימוד התורה.

(86 ראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ד ואילך. וש"נ.

(87 נוסף על ה"ציבור" שבנפשו – שמקבץ עשר כחות הנפש (כידוע הפתגם של הרי"צ בנו של הצ"צ זקנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר בענין תפלה בציבור ("התמים" ח"ב ס"ע מה ואילך)).

(88 אבות פ"ג מ"ו. וראה אגה"ק סכ"ג.

(89 מגילה לא, ב.

(90 ר"פ בחוקותי ובפרש"י.

(91 ראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 19. וש"נ.

(92 תענית בסופה.

(93 פרש"י שם.

החלטות טובות ולקיימן בפועל בכל הקשור ללימוד התורה⁷⁵, שכן, בידעו שזה עתה נתחדש הענין ד"משה קבל תורה מסיני ומסרה כו"⁷⁶ עד לכאו"א מישראל שבדורנו זה, ובפרט כשמתבונן ש"הניח הקב"ה את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו. . לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי בהתקשרות הנפש ממש בכחי נשיקין פה לפה לדבר דבר ה' זו הלכה ואתדבקות רוחא ברוחא היא השגת התורה וידיעת רצונו ותכמתו דכולא חד ממש" (כמ"ש רבינו הזקן בספר התניא⁷⁷) – בודאי יוסיף יגיעה יותר בלימוד התורה.

ובפרטיות יותר:

לכל לראש – להתחזק בשמירת השיעורים הקבועים, הן השיעורים הכלליים השווים לכל נפש, כמו: השיעורים בחומש תהלים ותניא⁷⁸ (כתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו), וכן השיעורים במשנה תורה להרמב"ם כהמנהג שנתפשט ללמוד ג' פרקים⁷⁹ בכל יום⁸⁰, וכיו"ב, והן השיעורים הפרטיים דכל חד וחד לפום שיעורא דילי, "כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה"⁸¹.

ועוד ועיקר – להוסיף⁸² בקביעת עתים לתורה יותר מ"שיעורא⁸³ דילי" (לפנים משורת הדין⁸⁴), היינו,

סיון בכלל משום ספיקא דיומא (הובא בשע"ת או"ח סקל"א סקי"ט). (75 ראה "היום יום" ג-ד סיון: "המעין בשיטת תוד"ה תורה (שבת פט, א) יבין שח"ש הוא זמן עת רצון למעלה. . זמן המוכשר לעשות הכל לטובת לימוד התורה. . באין מפריע משטן המקטרג, בדוגמת זמן התקיעות בר"ה ויום הקדוש דצום הכיפורים". (76 ריש אבות – שלומדים בשבת זו (ראה לעיל הערה 60). (77 פרק מו.

(78 ולהעיר משיכותם המיוחדת לחג השבועות שקשור עם שלשת הרועים: משה רבינו (שקיבל תורה מסיני) – חומש, דוד המלך (שמת בעצרת) – תהלים, והבעש"ט (שנסתלק בחג השבועות) – תניא (ראה לקו"ש ח"ב ע' 307. ועוד).

(79 ע"ד "אוריאל תליתאי".

(80 ואלה שמאיזו סיבה שתהי' אינם יכולים ללמוד ג' פרקים בכל יום – ילמדו לכל הפחות פרק אחד ליום, ועכ"פ – ספר המצוות, בהמצוות המקבילות לשיעור דג' פרקים ליום (ראה לקו"ש ח"ב ע' 229 ואילך).

(81 לשון אדה"ז – תניא פל"ד.

(82 הן בכמות הזמן והן באיכות הלימוד.

(83 ויש לומר, שהלשון "שיעורא" הוא למעלייתא – דלכאורה, "שיעור" (מדידה והגבלה) ב"תורה" שהיא למעלה ממדידה והגבלה הוא דבר והיפוט, אלא, הכוונה היא להמעלה שבדבר – שהתורה

(* ולהעיר שבשם הספר – "תניא" – מודגש הענין דלימוד התורה, כמשנת"ל בארוכה (ראה שיחת ש"פ במדבר ס"ה). ודוקא "ברייתא", חוץ, המחבר המשנה עם "במחשכים הושיבני זה תלמודה של בבל" (סנהדרין כד, א).

להשפיע על ילדים אחרים, וצריכים לנצל טבע זה ללימוד התורה.

ועוד וג"ז עיקר – שהלימוד לאחרים יהי באופן שהם בעצמם יוכלו ללמד וילמדו לאחרים, כהלימוד וההוראה דפרשת "בהעלותך את הנרות" (שקורין במנחה דשבת שלאחרי זמן מ"ת) – שהפעולה דהדלקת "נר ה' נשמת אדם"¹⁰⁰ ב"נר מצוה ותורה אור"⁴⁰ צ"ל "עד שתהא שלהבת עולה מאלי"¹⁰¹, שנעשה בעצמו "נר להאיר"¹⁰².

וכאמור, ענין זה הוא צו ודרישת השעה – שהרי, נוסף לכך שישנם רבים מישראל, אנשים נשים וטף, שמעמדם ומצבם בלימוד התורה לעת-עתה הוא בבחינת "אחר" ר"ל, ולכן ישנו חוב קדוש להביאם למעמד ומצב של "בן" (בגלוי) ע"י לימוד תורתו של הקב"ה, ניתוסף הדגשה יתירה – צו ודרישת השעה – כשנמצאים בסוף זמן הגלות ובסמיכות ממש לביאת משיח צדקנו, אשר, ביאתו תלוי בהפצת המעיינות חוצה¹⁰³ – ה"מעיינות" דתושב"כ ותושבע"פ¹⁰⁴, וה"מעיינות" דפנימיות התורה¹⁰⁵ – ע"י שיתוספו שיעורים רבים בתורה ו"תלמידים הרבה", עד לתכלית הריבוי "אשר לא ימד ולא יספר"¹⁰⁶.

ויש להוסיף, שבציווי "העמידו תלמידים הרבה" נכלל גם הלימוד עם בני-נח במצוות דידהו, כפס"ד הרמב"ם¹⁰⁷ ש"צוה משה רבינו מפי הגבורה (יחד עם כל עניני התומ"צ שניתנו במ"ת) לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח. . מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והדיענו על ידי משה רבינו",

יב. ועל של פועל באתי – להציע הצעה בענין שהזמן גרמא, צו ודרישת השעה, ובודאי יפרסמו הדברים בכל מקום ומקום:

נוסף על השיעורים בתורה שלומד כאו"א בעצמו (כולל במיוחד השיעורים שלומד בעשרה מישראל) – יקיים כאו"א ההוראה דדבר משנה (בהמשך ל"משה קבל תורה מסיני ומסרה כו") "והעמידו תלמידים הרבה", ע"י שייסד שיעור בתורה ללמד לאחרים, ומה טוב – ללמד לעשרה מישראל, ועד ל"תלמידים הרבה".

ויש להוסיף ולהדגיש שענין זה שייך לכל אחד ואחת מישראל, האנשים והנשים, וגם הטף:

החיוב דלימוד התורה שייך גם לנשים⁹⁴ – בהלכות הצריכות להן⁹⁵ (שבזה נכלל גם החיוב דלימוד פנימיות התורה בעניני אמונת ה', אהבתו ויראתו כו', "ששה מצוות שחיובן תמיד"⁹⁶), וכבר נהגו נשי ישראל בדורות שלפנינו (וביתר שאת בדורנו זה) להתאסף וללמוד תורה ברבים (ורואים במוחש גודל ההצלחה דשיעורי תורה ברבים לנשים, הן בנוגע להנשים עצמן, והן בנוגע לפעולתן בכל בני הבית), ולכן, נוסף על החיזוק וההוספה בהשתתפות דכל אחת ואחת בשיעורים אלה, צריכה כל אחת ואחת להשתדל לייסד שיעור בתורה ללמד לנשים אחרות, ומה טוב – לעשר נשים⁹⁷.

ועד"ז בנוגע לטף⁹⁸ – שנוסף על לימודיהם בחדרים וכשיבות קטנות, ישתדל כל ילד וילדה לייסד שיעור ללמד לילדים אחרים עניני התורה שלמד בעצמו⁹⁹, ובפרט שמטבע הקטנים שאוהבים וחפצים

(101) פרש"י ר"פ בהעלותך. ועוד.

(102) ראה לקו"ש ח"ב ע' 484 ואילך. וש"נ.

(103) ראה אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו.

(104) "תורה בפירושה ניתנה", תושב"כ ופירושה בתושבע"פ, שניתנו יחדיו במתן-תורה* (הקדמת הרמב"ם לספר הי"ד). – ולהעיר שבשנה זו חל חג השבועות ביום הרביעי בשבוע, שבו ניתלו "שני המאורות הגדולים", שרומז גם לתושב"כ ותושבע"פ (של"ה בהקדמה טז, סע"א. מס' שבועות שלו קצא, א. וראה לקו"ש בראשית תשמ"ט ס"ד).

(105) ולהעיר שהתחלת הגילוי דמתן-תורה קשור עם פנימיות התורה – שכל ישראל ראו "מעשה מרכבה" (תנחומא צו יב. ועוד), ומה מובן, שבזמן מ"ת יש הדגשה מיוחדת בנוגע ללימוד פנימיות התורה, החל מעניני "מעשה מרכבה" שנתפרשו בתושב"כ, וכן במרכבת יחזקאל שבה מפטירין בזמן מ"ת, וכיו"ב.

(106) הושע ב, א – הפטרת ש"פ במדבר שקורין לפני חגה"ש.

(107) ה' מלכים ס"ה.

(94) ולהעיר שבמתן-תורה קדמו נשים לאנשים, כמ"ש "כה תאמר לבית יעקב", "אלו הנשים", ואח"כ "ותגיד לבני ישראל", האנשים (יתרו יט, ג ובפרש"י).

(95) ראה ה' ת"ת לאדה"ז ס"א. וש"נ.

(96) אגרת המחבר בריש ספר החינוך (בסופה).

(97) ואף שהעילוי דעשרה מישראל בנוגע לאמירת דבר שבקדושה הוא באנשים לאחרי בר-מצוה – יש לומר שגם בנשים וקטנים יש עילוי מיוחד בעשרה, מצד המעלה שבמספר עשר, "העשירי יהי קודש" (ל' הכ' – ס"פ בחוקות. וראה זח"ב רע"א, א. ועוד), הקשור עם עשר ספירות וכו'. ועצ"ע.

(98) ולהעיר שמתן-תורה הי' בזכותם של הטף – בנינו עורבים אוחנו" (שהש"ר פ"א, ד (א)).

(99) ומתחיל מלימוד האותיות והנקודות, קמץ אל"ף א, כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר ש"קמץ אל"ף א" הוא התחלת עשה"ד – האל"ף ד"אנכי" (סה"ש תש"ג ע' 44. אג"ק שלו ח"ז ע' קמו).

(100) משלי כ, כז. וראה תניא פי"ט.

(* ועפ"ז י"ל לכאורה שלאחרי הדיבור הראשון נאמר פירושו בתושבע"פ, ולאח"ז הדיבור השני ופירושו בתושבע"פ וכו'.

ומניחים אותם על הציון הק'], וישאירום שם, ברשותו של בעל הציון, ועד שיעלו בלהב השמימה, שע"ז יגרמו נחת־רוח למעלה, ובודאי שבעל הציון, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, יעורר רחמים שיתוסף עוד יותר בברכותיו של הקב"ה, "יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם"¹¹².

ועד להברכה הכי עיקרית – שתיכף ומיד "יוסיף אדני־ שנית ידו גוי' ואסף נדחי ישראל גוי' מארבע כנפות הארץ"¹¹³, "בנערינו ובזקנינו גוי' בבנינו ובבנותינו"¹¹⁴, "קהל גדול"¹¹⁵ ישובו הנה"¹¹⁶, לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש, וזוכים לראות בעיני בשר – מתאים לתוכן פרשיות השבוע – חנוכת המזבח והדלקת המנורה בביהמ"ק השלישי¹¹⁷, וללמוד תורה מפי משיח צדקנו¹¹⁸, ועד להלימוד ד"תורה חדשה מאתי תצא"¹¹⁹, ועד באופן ש"לא ילמדו עוד איש את רעהו גוי' כי כולם ידעו אותי"¹²⁰, ו"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"¹²¹.

שע"ז ממהרים ומזרזים עוד יותר המעמד ומצב ד"אותו הזמן" ש"לא יהי' עסק כל העולם (גם אומות העולם, ועאכו"כ בני¹⁰⁸) אלא לדעת את ה' בלבד"¹⁰⁹.

יג. כדי להוסיף עידוד וזירוז בקיום הצעה הנ"ל – כדאי ונכון שכל אחד ואחת יודיע לרב שלו¹¹⁰, רב מורה הוראה, מורה־צדק, וכיו"ב, על פעולותיו ביסוד שיעורי תורה לרבים.

ואלה הרוצים – ישלחו הדו"ח ע"ג פתקא לכאן, לד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, "יוסף" שבדורנו,

– ולהעיר ממארו"ל שכל ישראל נקראו ע"ש יוסף, וכמש"נ "נוהג כצאן יוסף"¹¹¹ –

על מנת להביא ולהניח הפתקאות על הציון שלו [וכמדובר כמ"פ שאין צורך באישור בכתב, כיון ש"חזקה" על בית־הדואר שמביא המכתבים לתעודתם, ו"חזקה" יותר מג' פעמים בעבר שלאח"ז מביאים

בהעלותך – ששבעת הסוגים דנשי" (שבעת קני המנורה) הם באופן ד"מקשה", מציאות אחת בפועל ממש.

(116) ירמי' לא, ז.

(117) ע"ד ובדוגמת חנוכת המזבח והדלקת המנורה במשכן – בס"פ נשא ובר"פ בהעלותך.

(118) ראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט. ועוד. לקו"ת צו יז, א. ובכ"מ.

(119) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(120) ירמי' לא, לג.

(121) ישעי' יא, ט. וראה רמב"ם בסיום וחותרם ספרו "משנה תורה".

(108) כפי שממשיך "ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים כו" (וראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 146 ואילך. וש"נ).

(109) שם ספי"ב.

(110) להעיר מציווי והוראת המשנה (אבות פ"א מ"ו-טז) "עשה לך רב" (וראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ דברים תשמ"ו. ועוד).

(111) תהלים פ, ב ובפרש"י.

(112) דברים א, יא.

(113) ישעי' יא, יא-יב.

(114) בא יו"ד, ט.

(115) לשון יחיד. – ולהעיר גם מהשייכות לחנוכת המזבח בס"פ נשא – ההתאחדות דכל י"ב הנשיאים, ולמעשה המנורה בר"פ

לקוטי שיחות פרשת נשא כרך ד'

מתורגם ללשון הקודש

"קודם סתירה" (לפני שאשתו נסתרה עם האדם שהוזהרה עליו "אל תסתרי" עמו), אבל "לאחר סתירה" אינה מועלת מחילתו.

והטעם לזה הוא:

כל זמן שלא נסתרה, אין כאן דבר מלבד הקינוי שלו. ועל הקינוי שלו הוא השליט, ולכן יכול לבטלו. אבל לאחר הסתירה, הרי ישנו דבר נוסף שאינו תלוי בו. לכן אינה מועלת מחילתו.

אבל בירושלמי⁹ נאמר, שהבעל יכול למחול על קינויו אפילו לאחר שנסתרה, "כל זמן שלא נמחקה המגילה" (הנכתבת לסוטה).

ומבאר בזה הרוגאטשובי¹⁰, שאין כאן מחלוקת בין הבבלי לירושלמי: הירושלמי דן בסתירה כזו, שכל מציאותה היא רק מצד הקינוי¹¹, כגון שאומר לה "אל תסתרי עם אביך" או "עם מאה בני אדם", שללא קינויו אינה סתירה כלל¹², וכשהבעל מוחל ומסיר את קינויו, הרי ממילא בטלה גם הסתירה, ובטל הכל.

מזה מובן בנוגע להקב"ה וכנסת ישראל, שמאחר והאמת היא שתמיד "לית אתר פנוי מיניה" - הרי לאמיתו של דבר אין כלל מציאות של סתירה; הסתירה אינה אלא משום שהקב"ה אינו חפץ בגאווה, "תועבת ה' כל גבה לב"¹³ ו"אין אני והוא יכולין לדור" - ומאחר שכל מציאות הסתירה אינה אלא בגלל רצונו, יכול הקב"ה למחול, גם לאחר שנסתרה.

ג. אלא שהמחילה מועילה (אפילו באופן כזה שכל מציאות הסתירה תלויה בקינוי), "כל זמן שלא נמחקה המגילה".

מחיקת המגילה כפשוטה, מתבטאת בהפרדת האותיות מן הקלף. דבר המוכיח ומגלה, שגם לפני המחיקה לא היו דבר אחד; שכן אילו היו דבר אחד, הרי לא היתה אפשרות כלל להפריד ביניהם. משום כך, באותיות החקיקה, מאחר

א. בפרשת נשא מתבאר דין הסוטה: כשאיש "מקנא" לאשתו, ומזהירה "אל תסתרי עם איש פלוני", והיא אינה שומעת בקולו, גם אם לא חטאה עם איש פלוני, הרי רק משום שנסתרה עמו לאחר שבעלה הוזהרה, נקראת בשם סוטה¹ ויש כמה הלכות בענין סוטה, כפי שמפורט בפרשה.

איש ואשה על כל פרטיהם, הם דוגמא לשורשם, ממנו הם באים, עד לשרשם הראשון, הקדוש ברוך הוא כביכול וכנסת ישראל הנקראים בשם איש ואשה². מכך מובן, שכל פרטי דיני הסוטה, קיימים גם ביחס לכנסת ישראל והקדוש ברוך הוא³.

"קינוי" הקב"ה לכנסת ישראל, הוא הציווי שלו לכל אחד מבני ישראל "לא יהיה לך (ל' יחיד) אלקים אחרים על פני", שהוא בדוגמת "אל תסתרי עם איש פלוני". אלא שאינו מובן: כיצד יתכן לגבי הקב"ה ענין של "סתירה", להחבא ממנו? הרי הקב"ה נמצא בכל מקום, "לית אתר פנוי מיניה"⁴, ובכל אשר יסתר האדם יהיה תמיד לנגד עיני הקב"ה, כמו שנאמר⁵: אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה'". מה היא איפוא משמעותה של "סתירה" לגבי כנסת ישראל והקב"ה?

הביאור בזה: הקב"ה אומר על בעל גאווה "אין אני והוא יכולין לדור"⁶. נמצא, שגאווה מהווה "סתירה" כביכול מהקב"ה⁷; אין הקב"ה נמצא אצל הבעל גאווה, ואינו רואה אותו, כביכול, וכפירוש הבעש"ט על פסוק זה - בניחותא: "אם יסתר איש במסתרים ואני - לא אראנו", שכאשר האדם הוא בבחינת "ואני", בעיני עצמו, הרי "לא אראנו", הקב"ה כביכול אינו רואה אותו.

ב. נאמר בגמרא⁸, ש"בעל שמחל על קינויו קינויו מחול", אפילו לאחר שהבעל קינא לאשתו ואמר אל תסתרי עם איש פלוני, הוא יכול לבטל קינויו, והרי הוא כאילו לא קינא מעולם. ונפסק בגמרא שמחילת הבעל מועלת, דוקא

(7) ועפ"י יש לבאר מה שסיום מס' סוטה הוא בענין הענוה, כי ע"י קנין מדה זו מתבטל כל ענין הסתירה, ונסתיים ענין סוטה (משיחת ערחה"ש תשי"ט).

(8) שם כה, א.

(9) סנהדרין פ"ח ה"ו.

(10) צפנת פענח על הרמב"ם הל' סוטה פ"א ה"ז.

(11) משא"כ בסתירה סתם, אף שמצד הסתירה עצמה, מבלעדי קינויו, לא חל עלי' דין סוטה, מ"מ הרי זה מציאות סתירה.

(12) ירוש' סוטה פ"א ה"ב.

(13) משלי טז, ה.

(1) הטי' מורכי הצניעות (פירש"י עה"ת במקומו); כניסת רוח שטות (סוטה א, א).

(2) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 244.

(3) ונוסף על עניני איש ואשה בכלל, הנה דיני סוטה דמתחיל בה: איש איש גוי ומעלה בו וארו"ל (יל"ש רמז תשה) באישה של מעלה ובאישה של מטה, הרי ברור רמזו בזה ענין המעלה דכנס"י באישה של מעלה.

(4) ת"ז תנ"ז (צא סע"ב). הובא בשעה"ה"א פ"ו.

(5) ירמ"י כג, כד. וראה תהלים קלט, ז-ב.

(6) סוטה ה, א.

שעורים, מאכל בהמה¹⁶, והמנחה צריכה להיות עשירית האיפה - המורה על דלי דלות¹⁷ כלומר שצריך לפעול בקרבו ידיעה והרגש שהוא "עני בדעת"¹⁸, עד שהוא כבהמה¹⁹, שאין בה דעת כלל.

וכשפועל בקרבו התבטלות זו, הרי לא רק שנעשה טהור להקב"ה, אלא שבא לדרגה נעלית יותר ממעמדו ומצבו קודם, כפי שמסיים²⁰: "ונקתה ונזרעה זרע" ומפרש בגמרא²¹: "היתה יולדת (תולדותיהן של צדיקים - ועמך כולם צדיקים - מצות ומע"ט)²² בצער יולדת בריוח", עד שבא למרחב העצמי, "במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם"²³.

(משיחת י"ב תמוז תשי"ז)

והם מאוחדים עם הדבר בו נחקקו, לא יתכן למחוק את האותיות עצמן, אלא אם כן יינטל אותו חלק מהדבר שנחקקו בו.

כאשר "לא נמחקה המגילה", כשאדם מישראל לומד תורה באופן של חקיקה, כך שלא ניתן למחוק ח"ו את אותיות התורה ממנו, משום שהוא והתורה מאוחדים¹⁴, הרי אף שהיתה אצלו "סתירה", נתפסה בו גאווה - אין זה אלא בחיצוניות, ומחילה מלמעלה מבטלת הכל והרי הקב"ה הוא - רב לסלוח¹⁵. אבל אם "נמחקה המגילה", (דבר המורה שגם לפני כן היה הוא והתורה שני דברים), הרי יתכן שהרגשת הישות והגאווה מקיפות את כולו, יש לו אז, דין של "סוטה": הוא חייב להביא מנחה של

(17) ויקרא ה, יא.

(18) ראה נדרים מא, א.

(19) ראה חולין ה' ב: ערומין בדעת ומשימין עצמן כבהמה.

(20) במדבר ה, כח.

(21) סוטה כו, א. ברכות לא, ב.

(22) ב"ר פ"ל, ו.

(23) ברכות לד, ב. וראה סה"מ ה'תש"ט ע' 183 בהערה.

(14) עיין סוטה כא, א.

(15) כ"ה בכל החטאים, שכולם מקורם היא הגאווה, מציאות בפ"ע נפרד מרצה"ע ובאים מצד רוח שטות, סוטה). מלבד חטא ע"ז (שנוגע בחכמה שבנפש. שמדריגתה שה' לבדו הוא כו' - ראה תניא פי"ט והג"ה בפל"ה שם) זה נוגע גם בבחי' חקיקה, שלכן בחטא העגל, שבר משה את הלוחות אף שהיו בחי' חקיקה.

(16) סוטה יד, א.

יום ראשון ג' סיון

ל"שמך", חכמה? אלא, מפני שהם תרי"ג המצוות, הנמשכות מהקמתו ותפירתו, ומדוע לא מספיקה לך, תורה בלבד, שהיא שמך, חכמה, וצריכים גם ל"עובדין טבין" - למעשה המצוות הנמשכים מחכמה? - כדי לאחו או השכינה בפתיחה, היא נפש

החיונית שפנוף, הנקראת פתיחה על דרך משל. כי כמו שפנר הנשמי האור מאיר על ידי פליון ושרפת הפתיחה הנהפכת לאש - כך אור השכינה שורה על נפש האלהית - שהיא "נר" - "נר ה' נשמת אדם", על ידי פליון נפש הפחמית והתהפכותה מחשוכא לנהורא - מחושך (הקליפה) לאור (הקדושה), ומפיררו למתקא - ממרירות (הקליפה) למתיקות (הקדושה) פצדיקים, - שבהם הדבר כך, כאמור לעיל פרק י', שהם מהפכים את מהות ועצמות נפש הבהמית, מדותיה ושכלה, מרע לטוב

וקדושה, או לפחות על ידי פליון לבושית - של הנפש הבהמית, שתן מחשבה דבור ומעשה, - שהיו לפני כן לבושים של הנפש הבהמית, שהיא נפש של קליפה, והתהפכותן מחשך הקליפות לאור ה' אינסוף פרודיהו - המלכש ומיחד במחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה, בפנינונים - כפי שלמדנו בפרק י"ב, שב"בינונים" לא נהפכות מהות ועצמות הנפש הבהמית לטוב ולקדושה, כפי שהדבר בצדיקים, אלא רק הלושים, מחשבה, דיבור ומעשה של הנפש הבהמית, נהפכים לטוב על ידי מחשבה, דיבור ומעשה של התורה והמצוות שלהם - וביחס ל"בינונים" זה נקרא כליון ה"פתיחה", של הנפש החיונית שלהם, הנהפכת לאור ולקדושה. כי על ידי התהפכות נפש הפחמית הפאה מקליפת נה מחשוכא לנהורא וכו' - הנהפכת מחושך הקליפה לאור הקדושה, נעשה פחינת "העלאת מין נוקבין", - כפי שכבר למדנו, אלה הם ראשי תיבות "מין נוקבין", והכוונה להתעוררות שהעבודה של המקבל, מעוררת למעלה, להמשיך אור השכינה, - לא רק שמן-חכמה - תורה - שהוא כלי לאור השכינה, ל"קלוט" את האור, כי אם היא ממשיכה את אור השכינה, היא פחינת גלוי אור-אינסוף פרודיהו, על נפשו האלהית שפנחין שפראשו - שלכן אמר ה"ינוקא" "ההוא נהורא דעל רישיה" - האור שעל ראשו (על המוחין) של יהודי - "איצטרך למשחא" - צריך ל"שמך",

להלן, מסיים רבנו הזקן, מה שהחל להסביר (בפרק נ"א) בתוספת ביאור, לשון ה"ינוקא" ב"זוהר", שאמר שאור השכינה המאיר על ראש האדם - צריך ל"משחא", לשמן, והינוקא מוסיף "ואינן עובדין טבין" - ואלה הם מעשים טובים, מעשה המצוות; בכל מקום מציין

"שמך" את הענין ה"חכמה" - איזו שייכות, איפוא, יש למעשה המצוות, ל"חכמה" הנקראת "משחא" - שמך? - יוסבר להלן, שעל אור השכינה להתלבש בחכמה, שהיא שמך, מפני שחכמה, מוחין, היא כלי ולבוש לאור השכינה, והיא החכמה המלוכשת בתורה; ברם, כדי להמשיך את אור השכינה שיאיר בנפשו האלקית של יהודי - צריכים לא רק לשמן (חכמה) הנהפך כולו לאור, אלא גם ל"פתיחה" שהיא (על ידי השמן) פועלת שהאש (שטבעה להימשך למעלה) תחויק עצמה בנר - ה"פתיחה" בנפש האדם, היא הנפש החיונית המזיזה

את הגוף, בחיים גשמיים, זוהי הפתיחה הנשרפת על ידי תורה ומצוות: כמו ב"פתיחה" גשמית, שהחלק העליון שלה - נשרף מהאש, כך גם באדם, שעל ידי תורה ומצוות, נשרפים הלושים של מחשבה, דיבור ומעשה של הנפש הבהמית, באש של אור השכינה, על ידי המחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות; ולכן, על ה"שמך" להתבטא ב"עובדין טבין", מעשה המצוות, הבאים מחכמתו יתברך, ולא די בתורה בלבד (שהיא הרי חכמה) שתשמש ל"שמך", כי, מעשה המצוות דוקא מביאים לכך שאור השכינה יימשך ב"פתיחה" - בנפש החיונית, וזאת על ידי שהנפש החיונית נשרפת באור השכינה המאיר על ראשו. ובלשון ה"תניא": וְזֶה שְׂאֵמֶר הַיְנוּקָא: - ב"זוהר", מובא לעיל בפרק ל"ה: "דנהורא עלאה דאדליק על רישיה" - היא שכינתא - אצטרף למשחא, - האור העליון המאיר על ראשו (של יהודי), שהוא "שכינה" - צריך ל"שמך", פרוש להתלבש בחכמה, הנקרא "שמך משחת קדש", - "קדש" זה "חכמה", כמו שכתוב בזהר - ש"שמך משחת קדש" הוא "חכמה" - ואור השכינה ש"על ראשו", צריך ל"שמך", כלומר: עליו להתלבש בחכמה שהיא הלוש, הכלי, לאור השכינה - וה"זוהר" מסיים שם, את דברי הינוקא: וְאִינֵן עוֹבְדֵין טְבִין - ואלה (השמן) הם, מעשים טובים, מעשה המצוות, הן תרי"ג, 613 מצות - לכאורה, צריך להבין: איזו שייכות יש למעשה המצוות -

ליקוטי אמרים - פרק נג

וז"ש הינוקא דנהורא עילאה דאדליק על רישיה היא שכינתא אצטרף למשחא פי' להתלבש בחכמה הנק' שמן משחת קדש כמ"ש בזהר ואינן עובדין טבין הן תרי"ג מצות הנמשכות מחכמתו ית' כדי לאחו או השכינה בפתיחה היא נפש החיונית שבגוף הנקראת פתיחה עד"מ כי כמו שבנר הגשמי האור מאיר ע"י כליון ושריפת הפתיחה הנהפכת לאש כך אור השכינה שורה על נפש האלהית על ידי כליון נפש הבהמית והתהפכותה מחשוכא לנהורא וממיררו למתקא בצדיקים או לפחות ע"י כליון לבושית שהן מחשבה דבור ומעשה והתהפכותן מחשך הקליפות לאור ה' א"ס ב"ה המלוכש ומיוחד במחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצות התורה בבינונים כי ע"י התהפכות נפש הבהמית הבאה מקליפ' נוגה מחשוכא לנהורא וכו' נעשה בחי' העלאת מין להמשיך אור השכינה היא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה על נפשו האלהית שבמוחין שבראשו וכוה יובן היטב מ"ש

הנפש החיונית, שהנפש החיונית שהיא באה מקליפה - נשרפת ונהפכת לאש של קדושה, וּכְמוֹ שֶׁנֶתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר² - שדוקא התבטלותו של יהודי, שמבטל את עצמו להקב"ה, ומבטל ממציאותו - כמו דבר ש'נשרף' ומאבד את מציאותו - דבר זה דוקא ממשך עליו את אור השכינה:

נְשָׁלֵם חֶלְקֵי רֵאשׁוֹן בְּעֵזְרַת
ה' יִתְבָּרַךְ וַיִּתְעַלֶּה

"ואיננו עובדין טבין" - ואלה הם מעשים טובים. וּבְנֵה יוֹכֵן הַיֵּטֵב מִה שֶׁבְּתוֹב: "כי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", - כלומר: כמו שאי אפשר לאש להיאחו בדבר, רק על ידי שאותו דבר נשרף

ונכלה על ידי האש - כך מאיר אור השכינה, שה' יהיה אלקיך - אלקה שלך, שיאיר על נפש יהודי - הרי זה דוקא על ידי שהוא "אש אוכלה", אש שורפת ומכלה את הפתילה של

ליקוטי אמרים - פרק נג כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא וכמ"ש במ"א: נשלם חלק ראשון בעז"ה ית' וית'

יום שני ד' סיון

ה'נער", כדי להגיע לדרך האמיתית. מדי המעלה, איפוא, שלא יסור מדרך זו? אַךְ, הִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, - דבר ידוע הוא, כִּי שְׂרָשֵׁי עֲבוֹדַת ה' וְיִסּוּדוֹתֶיהָ הֵן דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ, - יראת ה' ואהבת ה' הן השרשים והיסודות של עבודת ה', המתבטאת בקיום תורה ומצוות במחשבה דיבור ומעשה - להיזהר מכל לא-תעשה ולקיים כל מצוות עשה: יראת ה' משפיעה ופועלת שיהודי ישמר מכל לא-תעשה, ואהבת ה' משפיעה ופועלת שיקיים כל מצוות עשה מתוך רגש פנימי של הנפש (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדלעיל רפ"ד), כפי המוסבר להלן: הַיִּרְאָה שְׂרָשֵׁי וְיִסּוּד לְ"סוּר מֵרַע", - שלא לעשות מה שאסור לעשות, וְהֶאֱהָבָה - היא שורש ויסוד לְ"עֲשֵׂה טוֹב", וְקִיּוּם כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה דְאוֹרֵיתָא וְדִרְבָּנָן, - מצוות שמן התורה ומצוות שמדרבנן, כְּמוֹ שֶׁנֶּתְבָּאֵר בְּמָקוֹמָן. - בחלק הראשון של ספר ה'תניא". כפי המקובל בין חסידים, היתה סברא אצל רבנו הזקן, שחלק זה (השני מספר ה'תניא") יהיה החלק הראשון, וחמישים ושלושה הפרקים של החלק הראשון, יהיו החלק השני, לכן, כשהוא מתייחס כאן לחלק הראשון, הוא משתמש בלשון "כמו שיתבאר" להלן. (ומצוות תהנוך - לחנך את הקטן, היא גם בן במצוות עשה, כְּמוֹ שֶׁנֶּתְבָּאֵר בְּמָקוֹמָן תִּיִים סִימָן שֶׁמֶג: - כיוון שיש לחנך את הקטן לא רק במצוות לא-תעשה אלא גם במצוות עשה, ומאחר שאהבת ה' היא השורש והיסוד לכל מצוות עשה (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נוסף ע"ז שאהבה עצמה - וכן יראה - הן מ"ע פרטיות") יש לומר שקיימת

חנוך קטן

לקוטי אמרים חלק שני הנקרא בשם "חנוך קטן" מְלֻקֵט מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים - כך הוא גם לשונו הקדוש של רבנו הזקן בדף-השער של החלק הראשון - "מְלֻקֵט מִפִּי¹⁵⁰ ספרים ומי סופרים" - וכפי שהרבי הקודם נשמתו עזן מביא בשיחותיו הקדושות, מקובל שהכוונה ב"ספרים" לספרי השל"ה הקדוש והמהר"ל מפראג, וב"סופרים" - לבעל שם טוב ולהרב המגיד ממזריטש,

ליקוטי אמרים חלק שני הנקרא בשם חינוך קטן

מְלֻקֵט מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְדוּשֵׁי עֲלִיוֹן נ"ע
מיוסד על פרישה ראשונה של קריאת שמע:

לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה הנה מדכתיב על פי דרכו משמע שאינה דרך האמת לאמתו מילים אלו כדי להסביר שני אופני ההבנה באחדות ה', המתבטאים ב"שמע ישראל" וב"ברוך שם כבוד מלכותו כו", עליהם נאמר בזהר, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" - הפן הנעלה יותר בהבנת אחדות ה', ו"ברוך שם" - "יחודא תתאה" - הפן הנמוך יותר בהבנת אחדות ה'.
על שני אלה מיוסד החלק השני של "לקוטי אמרים", הנקרא "שער היחוד והאמונה".
(מלות כותרת אלו הן גם כן לשון המחבר, רבנו הזקן):
"הִנֵּה לְנֶעֶר עַל פִּי דְרַבּוֹ, גַּם כִּי יִזְקִין לֹא יִסּוּר מִמֶּנָּה". הִנֵּה, מְדַבְּרֵיב - ממה שהפסוק אומר: "עַל פִּי דְרַבּוֹ", - שיש לחנך את הנער לפי הדרך שלו, מְשֻׁמַע שְׂאִינָה - דרך זו, דְּרַךְ הַיְאָמַת לְאֱמִתּוֹ, - זוהי דרך לנער בלבד, ואינה הדרך האמיתית, וְאִם בֶּן מְאִי מְעֻלְיוֹתָא - מדי המעלה בכך עד, שְׁגִיגָם כִּי יִזְקִין לֹא יִסּוּר מִמֶּנָּה? - אדרבה, כשיתבגר - עליו, אכן, לסור מדרכו של

1. דברים ד, כד. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה להנדפס בלקו"ת ר"פ אחרי". * הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדי להוסיף שבסו"ס פלח הרמון ח"א (קה"ת, תשי"ז) הערות מר"ה מפאריטש ע"ז. מראי מקומות - נמצאו באוה"ת להצ"צ (לחנוכה)". 3. משלי כב, ו. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בי ה' יל"ה: שרש - שממנו נמצאים ונמשכים. יסוד - שגם בשעת מעשה המצוה מתקיים עי"ז נובפ"ד: נמשכות... קיום אמיתי". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יצ"ע שלא הוסיף כאן "כל מל"ת" כדלקמן באהבה. וכדלעיל בפ"ד. ואולי נשמטה תיבה אחת וצ"ל לקמן "כל מ"ע ומל"ת דאורייתא".

אהבה המתלקחת בנפש עצמה; שכן, בנפש קיימת אהבה זו, אלא שבתחילה כיסה עליה חומר הגוף ולא היה באפשרותה להתגלות – ועתה היא מתגלה, וְתִגַּל וְתִשְׁמַח בְּה' עוֹשֶׂהָ, וְתִתְעַנֵּג עַל ה' – בקב"ה, תִּעֲנֹג נַפְלָא. – בעבודה מסוג אחר משמש התענוג כשכר

על העבודה, ואילו באהבה ועבודה זו, התענוג הוא באהבה ובעבודה עצמית. וְהַזִּכּוּיִם לְמַעַלְתֵּי אֱהָבָה רַבָּה זֶה – הֵם הַנְּקֻרָאִים צְדִיקִים, – אופן האהבה של צדיקים הוא בתענוג ושמחה, פְּרָכְתֵּיב: – כמו שכתוב: "שִׂמְחוּ צְדִיקִים בְּה'" – כלומר, אופן העבודה בצדיקים הוא האהבה בשמחה ותענוג. למרות שכאמור לעיל, זוהי

אהבה שמצד הנפש האלקית הנמצאת בכל אחד מישראל, ואם כך היתה צריכה, הרי להיות יכולת בכל יהודי להגיע לאהבה כזו – מוסבר מיד להלן, שלא כל אחד יכול להגיע לכך, שכן, לשם כך נדרשת עבודה רבה ועבודה גדולה מאד, כדי לזכך את החומר שלא יפריע ליכולת קליטת אהבה כזו. אֲדָּה, לֹא כָּל אָדָם זֹכֵךְ לְזֶה, – להגיע לאהבה זו, שאז הוא במדרגת צדיק, כִּי לְזֶה צְרִיךְ – לשם כך נדרש, וְכֹפֵךְ הַחֲמֵר – של הגוף, כְּמֵאד מְאֹד, וְגַם – נדרשים לשם כך, לימוד תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים הַרְבֵּה, כדי לְזַכֵּךְ לְנִשְׁמָה עֲלִיזָה שְׁלֵמָעֵלָה מִמְדְרַגַּת רוּחַ – שעל ידי כך זוכה האדם לדרגת "נשמה" שהיא העליונה בין שלש הדרגות: "נפש", "רוח", "נשמה", – שכן, מצד מדרגת ה"רוח" העבודה היא במדות שבלב, וְנִפְשֵׁי, – מצד ה"נפש" אופן קיום המצוות הוא בקבלת עול – אלא זו מדרגה של נשמה, שמבחינתה העבודה היא של שכל – כלשון הכתוב: "ונשמת שדי תבינם" – המשפיע על החומר להכניעו ולזככו. כְּמֹד שְׁכַתְּבֵי בְּרֵאשִׁית הַכְּמָה' שְׁעַר הָאֱהָבָה. – שאהבה כזו קשורה במדרגה של נשמה דוקא – על כל פנים מובן, שעל אהבה זו לא מתאים לומר שהאדם יפעל וייצר אותה בתוכו – שכן, אין באפשרותו ליצור אותה; הוא יכול רק להכשיר ולזכך את עצמו, כך שהאהבה שמהנפש תתגלה בתוכו, וכן אין ביכולת כל אחד להגיע לכך. וְהַשְּׂנִית, – הבחינה השניה של אהבה היא אֱהָבָה שְׁכָל אָדָם יוֹכֵל לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ, – כל אדם יכול להגיע למדרגת אהבה זו, – כיצד? – כְּשִׂיתְבוֹנֵן הַיִּטֵּב כְּעִמְקָא דְלֵבָא – בעומק הלב, שההתבוננות היא באופן שהיא באה בלב, כְּדְרָכִים הַמְעוֹרְרִים אֶת הָאֱהָבָה לְה' בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל. – ישנם ענינים המעוררים את האהבה (השניה) להקב"ה בלב יהודי – וכאשר הוא יתבונן בענינים אלה – הֵן דְרָךְ כְּלָל, – גם כשהוא מתבונן באופן כללי, כִּי הוּא – הקב"ה, תִּינִינֵי מִמֶּשֶׁה, – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמבואר לעיל פמ"ד", וְכֹאשֶׁר הָאָדָם אוֹהֵב אֶת נַפְשׁוֹ וְחַיָּו – כֵּן יֹאחֵב אֶת ה', כֹּאשֶׁר יִתְבוֹנֵן וְיִשֵּׁם אֶל לְבוֹ כִּי ה' הוּא נַפְשׁוֹ הַאֲמִתִּית וְחַיָּו מִמֶּשֶׁה, – שהרי הקב"ה הוא הנפש והחיות של נפשו, וממילא

בחינת אהבה המשמשת שורש ויסוד למצוות העשה שמקיימים מצד חינוך. כלומר, אהבה זו אינה דומה למדרגת האהבה המשמשת שורש ויסוד למצוות העשה הנעשות על ידי האדם במצב של תמידיות, בהיותו גדול ומחוייב במצוות. אלא, מכיון שאהבה זו

ליקוטי חלק שני אמרים

והנה באהבה כתיב כס"פ עקב אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה את ה' וגו' וצריך להבין איך שיד לשון עשייה נבי אהבה שבלב אך הענין הוא דיש שני מיני אהבת ה' האחת היא כלות הנפש במעשה אל בוראה כאשר תתגבר נפש השכלית על החומר ותשפילתו ותכניעהו תחתיה אוי תתלהב ותתלהט בשלהבת העולה מאליה ותגל ותשמח בה' עושה ותתענג על ה' תענוג נפלא והוויכוח למעלת אהבה רבה זו הם הנקראים צדיקים כדכתיב שמחו צדיקים בה'

משמשת שורש לקיום מצוות העשה שמקיימים אותו בתוך חינוך בלבד, נכללת גם אהבה זו בסוג של חינוך – לא אהבה יציבה, שאפשר להישאר אתה לתמיד. להלן יוסבר אופן חינוך – אהבה זו, שגם עליה מתאים לומר "חינוך לנער על פי דרכו", שכן, קיימת כאן מעלה שגם "כי יזקין" לא יסור ממנה. וְהִנֵּה, כְּאֱהָבָה כְּתִיב – כתוב,

כְּסוּף פְּרִשְׁת עֵקֶב: "אֲשֶׁר אֲנִי מְצוּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ, לְאֱהָבָה אֶת ה' וגו'". וְצִרִיךְ לְהַבִּין, אִיךְ שִׁיךְ לְשׁוֹן "עֲשֵׂיהָ" גַּבִּי אֱהָבָה – שהיא רגש שְׁפֵלֵב? – הלשון "עשייה" מתאימה על דבר של מעשה. כיצד, איפוא, מתאים להשתמש בלשון עשייה לגבי אהבה שהיא רגש שבלב? – להלן יוסבר, שישנה אהבה שאדם משיג אותה על ידי התבוננות, על ידי התעמקותו בענינים המעוררים אהבה זו. לכן מתאים להשתמש לגבי אהבה זו בלשון של עשייה – ליצור ולפתח בתוכו אהבה זו. דבר זה יוסבר להלן אחרי הדיון במדרגה העליונה יותר של אהבה, שלגביה לא מתאים להשתמש בלשון עשייה, מפני שאין זו אהבה הנוצרת ונפעלת על ידי האדם: הוא רק עושה הכנה שאהבה זו תוכל להתגלות אצלו. אֲדָּה הַעֲנִין הוּא, הַיִּשֵּׁי שְׁנֵי מִינֵי אֱהָבָה ה'. הָאֲחַת, הִיא כְּלוּת הַנֶּפֶשׁ בְּמַבְעָה אֶל בּוֹרְאָהּ, – בטבע הנפש ישנה אהבה כזו של "כלות הנפש". שהרי הנפש האלקית היא "חלק אלקה ממעל ממש", היא חלק מעצם ה"אין סוף" – לכן יש בה, מצד הטבע, אהבה כזו של כליון לעצמותה, ל"אין סוף" ברוך הוא. הרי מובן שאהבה זו אין צורך ליצור – ואף אין יכולת ליצור אותה – כיוון שהיא נמצאת בטבע הנפש האלקית; אך יש לגלות אהבה זו של הנפש האלקית, שגם לב הברש הגשמי ירגיש באהבה ובכלות הנפש שלו. כיצד היא אכן מתגלה? כֹּאשֶׁר תִּתְגַּבֵּר נֶפֶשׁ הַשְּׁכָלִית עַל הַחֲמֵר – של הגוף, וְתִשְׁפִּילָהּ וְתִכְנִיעֶהּ תַּחְתֶּיהָ, – דבר המתבטא בעבודת הנפש האלקית – לתקן את הנפש הבהמית ולזכך את הגוף על ידי הנפש השכלית: על ידי שהשכל מבין עניני אלקות. שכן, השכל של הנפש האלקית והשגתו באלקות הם במצב מרום ונעלה יותר מאשר להשפיע על הגוף, ואילו הנפש השכלית שהיא השכל הטבעי של האדם, כאשר הוא מבין אלקות, הרי זה כבר קרוב לגוף ומשפיע על חומר הגוף, להכניעו אל הנפש באופן של "הגברת הצורה על החומר". וכשהנפש השכלית יוצרת השפלת והכנעת חומר הגוף – אוי תתלהב ותתלהט – הנפש, כְּשִׁלְהֶבֶת הַעוֹלָה מֵאֵלֶיהָ, – לא שלהבת של אהבה הנוצרת על ידי התבוננות, אלא שלהבת של

שהביאה לכמה פרטי ענינים: לירד – לרדת, למצרים – ערות הארץ, – שם "ירד" כביכול הקב"ה, להוציא נשמותינו מ"בור הנרול", שהוא ה"פמרא אחר" רחמנא לצלן, – בה היו בני ישראל שקועים ורחמנא ליצלן בהיותם במצרים – והוא יתברך הוציאנו משם, לקרבנו אליו ולדבקנו בשמו ממש, והוא ושמו אחר, – ועל ידי היותנו דבוקים בשמו התדבקנו בו יתברך. דהיינו, – כלומר: שרוממנו מתכלית והתמאח לתכלית

ליקומי חלק שני אמרים

כמ"ש בזהר ע"פ נפשי איתך וגו'. והן דרך פרט שבשביב וישכיל עו בגדולתו של מ"ה הקב"ה דרך פרטית כאשר יוכל שאת כשכלו ומה שלמעלה משכלו ואח"כ יתבונן באהבת ה' הגדולה ונפלאה אלינו לירד למצרים ערות הארץ להוציא נשמותינו מכור הברזל שהוא הס"א ר"ל לקרבנו אליו ולדבקנו בשמו ממש והוא ושמו אחד

היינו שרוממנו מתכלית השפלות והתמאח לתכלית הקדושה וגדולתו ית' שאין לה קץ ותכלית או כמים הפנים אל פנים תתעורר האהבה בלב כל משכיל ומתבונן בענין זה בעומקא דלבא לאהוב את ה' אהבה עזה ולדבקה בו בלב ונפש כמו שיתבאר במקומה באריכות.

שאין לה קץ ותכלית⁸, – ואחרי שביבן במפורט את גדלות הקב"ה, ולאחרי שיתעמק באהבת הקב"ה הגדולה לבני ישראל – אוי כמים הפנים אל פנים – הרי "לב האדם לאדם", הלב, האהבה שחש אדם לזולתו, מעוררת אהבה חוזרת מהזולת אליו; כך גם בענינו, האהבה שהראה ומראה הקב"ה לבני ישראל, תשפיע "כמים הפנים לפנים", שתתעורר האהבה בלב כל משכיל ומתבונן בענין זה בעומקא דלבא, – בעומק הלב, לאהב את ה' אהבה עזה, ולדבקה בו בלב ונפש, כמו שיתבאר במקומה באריכות. – היכן שמדובר אודות האהבה שבבחינת "כמים הפנים", והוא בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרקים מ"ו עד מ"ט.

בפרטי גדלות האלקות, שהקב"ה הוא "ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, וכולא קמיה כלא חשיבין" – הרי כשיתבונן בפרטי הגדלות, כאשר יוכל שאת כשכלו ומה שלמעלה משכלו. – ענינים שבכוח שכלו להבין, יבין אותם ב"דיעת החיוב" – וענינים שלמעלה מהבנתו, יבין אותם ב"דיעת השלילה", שאין הוא מבין את הדבר עצמו, אלא רק כפי שהדבר מושלל מענינים וגדרים מסויימים. כלומר, עניני האלקות שלמעלה מהבנתו, יבין אותם לכל הפחות איך אלקות מושללת מענין ומושג זה וזה – בכך יש כבר גם מדה מסויימת של ידיעה באלקות; ואחר כך – אחרי שיתבונן בפרטי גדלות ה', יתבונן באהבת ה' הגדולה ונפלאה אלינו, – בני ישראל, אהבה

יום שלישי ה' סיון

הפסוק להורות בתחילה שצריכים להתבונן? מעיר רבנו הזקן מיד, שאכן: ועל זה צוה כבר תחלה – בפרשה ראשונה של "קריאת שמע": "והיו דבקים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך"¹², כדי שעל ידי זה תבא לאהבה את ה', כדאיתא – כפי שמובא בספרי על פסוק זה¹³. והנה, על אהבה זו השנית – הבאה מהתבוננות, שייך לשון מצוה וצווי, – כלשון הפסוק "אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה". שהרי, לכאורה, לא מתאים

והנה ענין אהבה זו – האהבה הבאה מהתבוננות, רצה משה רבנו עליו השלום לטע – לטעת, בלב כל ישראל, בפרשה זו: "ועתה ישראל וגו'", בפסוק: "הן לה' אלהיך השמים וגו', – בפסוק זה מדובר אודות גדלות ה'; ובפסוקים הבאים אחריו מובאים

ענינים המראים על אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל: רק באבותיך חשק וגו', ומלתם וגו', בשבעים נפש וגו', – ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה' אלקיך ככוכבי השמים לרב, דבר הדורש, כפי שהפסוק

את הענין של: ואהבת, וגו'¹⁰. – להגיע לאהבת ה'. ולכן סיים דבריו – בפרשה זו, על אהבה זו: "אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה"¹¹, – שלכאורה לא מובן, כיצד מתאים לומר על אהבה – שהיא רגש שבלב – לשון עשיה? – אלא, מפני שמדובר על אהבה הבאה מהתבוננות, עליה מתאים הלשון "לעשותה", משום, שהיא אהבה עשויה בלב, על ידי הבינה והדעת – ההבנה והעמקה, בדברים המעוררים את האהבה. – ברם, לכאורה אפשר לשאול: מכיון שיש לעורר אהבה זו על ידי התבוננות, היה על

ע"י הבינה והדעת בדברים המעוררים את האהבה וע"ז צוה כבר תחלה והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך כדי שע"ז תבא לאהבה את ה' כדאיתא בספרי ע"פ זה. והנה על אהבה זו השנית שייך לשון מצוה וצווי דהיינו לשום לבו והעתו בדברים המעוררים את האהבה אבל באהבה ראשונה שהיא שלהבת העולה מאליה לא שייך לשון צווי ומצוה כלל

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שכ"ז הוא ענין כללי – חיים ואהבת חיים. ואין שייך בזה (כ"כ) חילוקי דקות ופרטים וכו'". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וככל שידע בפרטיות יותר ריחוק הערך וכו' תגדל יותר האהבה – עיין פמ"ו". 9. עקב י, יב – יד – טו – טז – כד. 10. שם יא, א. 11. יא, כב. 12. ואתחנן ו, ו. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז מובנים דברי הספרי הסתומים שם: איני יודע כו' ת"ל כו' לבבך – מה מוסיף בזה על מש"נ (ומובא שם) ואהבת את ה"א בכל לבבך וק"ל".

יותר, הבאה על ידי התבוננות, היא בבחינה של "חינוך" (דרך העבודה של "נער" שכל אחד יכול להגיע אליה) בהשוואה למדריגה העליונה יותר של אהבה, שהיא עצמותית ותמידית (והשייכת לצדיקים בלבד) - הרי יש בה (באהבה של "חינוך")

מעלה, שגם כשנמצא במדריגת צדיק, הכוללת מדריגת האהבה העליונה יותר - עליו להזדקק גם אז

להאהבה של "חינוך" הבאה על ידי התבוננות. שכן, גם בצדיק יכול להיות אי-פעם, שהמדריגה העליונה שלו באהבה בתענוגים לא תהיה אצלו בגילוי; במיוחד משום שכשעולים ממדריגה למדריגה נדרש, לפני שמגיעים למדריגה העליונה יותר, לסגת מהמדריגה הקודמת, וזאת כדי שהיא לא תפריע להגיע למדריגה העליונה יותר - ואז, כשחסרה לו המדריגה שלו באהבה, הוא עובד את ה' במה שנשאר לו ממדריגת האהבה הראשונה שלו, האהבה של "חינוך" הבאה על ידי התבוננות, בה "התחנך" לפני שהגיע למדריגת צדיק.

ליקוטי חלק שני אמרים

שעליה נאמר עבודת מתנה אתן את כהונתכם כמו שיתב' במקומה

שיך לשון ציווי ומצוה בלל. ולא עוד, - לא זו בלבד שמדריגת אהבה ראשונה זו אי אפשר ליצור על ידי התבוננות, שלכן לא מתאים לגביה לשון ציווי, אלא שהיא - אהבה זו היא מתן שְׂכָרָן של צדיקים, למעם מעין עולם הפא עולם הזה, - העולם הבא

הוא הרי הענין של "נהנין מזיו השכינה" - תענוג מאלקות, ומזה נהנים צדיקים בעולם הזה, באהבה

זו, שעליה - על מדריגת אהבה זו, נאמר¹⁴: "עבודת מתנה אתן את כהונתכם"¹⁵, - שישנו אופן עבודה שבא כמתנה מלמעלה, כמו שיתבאר במקומה - היכן שמדובר אודות מדריגת אהבה בתענוגים. להלן מסיים רבנו הזקן את אשר התחיל להסביר במה מתבטאת מעלת "חונך לנער על פי דרכו", עד ש"גם כי יזקין לא יסור ממנה", כלומר, כש"זקין", כשיגיע למדריגה עליונה יותר, לא יסור מדרך העבודה שהיא ענין של "חונך לנער" בלבד. כדי להקל על הבנת הענין, הרי הביאור בקצרה הוא: למרות שהאהבה הנמוכה

יום רביעי ו' סיון

מָרָם שְׂיָנִיעַ לְמַדְרֵגָה עֲלִיּוֹנָה מִמֶּנָּה, הוּא בְּבִחִינַת "נְפִילָה" מִמְּדְרֵגַת הָרְאשׁוֹנָה. - כך, שאז אין לו מדריגתו הגבוהה של אהבה בתענוגים. אך "כִּי יִפֹּל לֹא יוֹטֵל" בְּתִיבָה¹⁶, - גם כשהוא נופל, אין הוא ניטל לגמרי מעבודתו, וְאֵינָה נִקְרָאת נְפִילָה - מה שאמרים

"כי יפול" ו"שבע יפול צדיק", שלפעמים הצדיק הוא במצב של נפילה, אין זה נקרא נפילה, אלא לְנִבִּי מְדַרְגָתוֹ הָרְאשׁוֹנָה, - בהשוואה למדריגתו המעולה הקודמת לפני ה"נפילה", זה נקרא נפילה, ולא לְנִבִּי שְׂאֵר כֹּל אֲדָם

חַס וְשְׁלוֹם, - שיהיה חלילה למטה מאלה שאינם במדריגת צדיק, שְׂאֵר עַל-פִּיָּבָן - למרות ה"נפילה" שלו, הוא לְמַעַלָּה מִכֹּל אֲדָם כְּעֹבְדָתוֹ, כִּי נִשְׂאָר כָּה - בעבודתו, בְּחִינַת רְשִׁימוֹ - רושם, מִמְּדְרֵגָתוֹ הָרְאשׁוֹנָה. אך עֲקָרָה - עיקר עבודתו באה אז מֵאֲהָבָה שְׂנֵת־חֲנֻף וְחֲרֻל כֹּה מְנַעֲרִיו, בְּמָרָם - לפני, שְׂהִינֵעַ לְמַדְרֵגַת צְדִיק, - ולמדריגה העליונה יותר של אהבה; שאז היתה עבודתו בהאהבה הבאה מהתבוננות, האהבה של "חינוך" - הנה גם כעת עיקר עבודתו הוא באהבה זו. וְזֶהוּ שְׂכָרְתוֹ: "גַּם כִּי יִזְקִין וְגו'" - "מ'דרכו", בה מתכנס את ה"נער". - לא נאמר "גם בזקנותו לא יסור ממנה", שגם כשיהיה קשיש לא יסור מהדרך בה נתחנך, אלא כתוב "כי יזקין" - כשהוא בתהליך של התבוננות כלומר: בהליכתו ועליתו ממדריגה למדריגה, ובהיותו בין מדריגה אחת לשנייה (שזה "כי יזקין", שהוא בתהליך של התבוננות ושל

אך הנה ידוע לידועים, מַעֲמָא דְקָרָא מֵאֵי דְכִתְיָב: - טעם הפסוק מה שנאמר: "כִּי שֶׁבַע יָפֹל צְדִיק וְקָם"¹⁶, - שגם בצדיק שייך ענין ה"נפילה", שהוא נופל ממדריגתו ועולה לאחר מכן שוב - כך, שישנו זמן שאין הוא במדריגת אהבה בתענוגים, וּבְפָרָט -

שמצד סדר העבודה נדרש שבזמנים מסויימים לא יעמוד הצדיק במדריגתו, מפני שְׂהָאֲדָם נִקְרָא "מְהֻלָּךְ" וְלֹא "עוֹמֵד", - האדם נקרא "מהלך", הוא הולך ועולה ממדריגה למדריגה, ובאופן שהמדריגה אליה הגיע היא

באין ערוך למעלה מהמדריגה הקודמת, זהו ענינו האמיתי של "מהלך". ולא "עומד" הנמצא תמיד במדריגה אחת, או גם כשהעליונות של המדריגה השניה היא ביחס מסויים למדריגה הראשונה, שאז לא נדרש (כפי שיוסבר להלן) שלפני שהוא מגיע למדריגה השניה, הוא מוכרח לסור ממדריגתו הראשונה. להיפך, המדריגה הראשונה מסייעת למדריגה השניה. ואילו ב"מהלך" אמיתי, ההולך ועולה ממדריגה אחת למדריגה שניה, שהיא עליונה בלי ערך - מפריעה או המדריגה הראשונה למדריגה העליונה השניה, ולכן מן ההכרח שיסור לגמרי ממדריגתו הראשונה, כדי שיוכל להגיע למדריגה השניה¹⁷, וְצָרִיךְ - האדם המהלך, לִילֵךְ - ללכת, מִמְּדְרֵגַת לְמַדְרֵגָה, וְלֹא לְעַמֵּד בְּמַדְרֵגָה אַחַת לְעוֹלָם, - שכאמור, גם כשהמדריגה (העליונה) השניה היא בערך למדריגה הראשונה, הן נקראות שתיהן מדריגה אחת, וְכִיּוֹן מְדַרְגָּה לְמַדְרֵגָה

14. קרח יח, ז. 15. על הפירוש שבחינת כהונה בעבודת האדם היא מדריגת אהבה בתענוגים, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם כן הוא - ויל"ע אגה"ק רס"ח" 16. משלי כד, ז. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בדוגמא דר"ז צם דלישכח בבלי כו' (ב"מ פה, א)." 18. תהלים לז, כד.

אותו באמונה, אין זו תפיסה בחוש ובכוח הנכון, כי "כל חוש תופס מוחשו": על שכל "לקחת" ענינים של שכל, ועל אמונה "לקחת" ענינים שלמעלה משכל. וכיוון שבענינים שהוא מאמין בהם ישנם כאלה שאפשר להבין אותם – אין זו אמונה טהורה.

דוקא כשבשכל מבינים מה שניתן להבנה, והאמונה היא רק במה שלמעלה מהבנה, או היא אמונה טהורה. כמו בענין אחרות

ה', שישנם בו ענינים שהשכל יכול וצריך להבין אותם, וישנם בו ענינים שהם למעלה מהבנה, צריכים איפוא להסביר את הענינים שביכולת השכל להבינם, כדי שהאמונה תהיה טהורה ונקיה רק בענינים שלמעלה מהבנה.

התעלות למדריגה עליונה יותר) – לא יסור אז מהדרך (מהאבה) בה נתחנך בנערותו. וְהִנֵּה, רֵאשִׁית הַדְּבָרִים הַמְעוֹרְרִים הָאֵהָבָה וְהִירָאָה וְיִסְרוֹן – אהבה ויראה הן הרי, כאמור, השורש והיסוד לעבודת ה', וראשית ויסוד האהבה

והיראה¹⁹, היא האמונה הטהורה ונאמנה ביהודי ואחריותו ויתגלה: – "אחדותו" היינו מה שכל הנבראים מאוחדים אתו ובטלים לגמרי אליו. – אמונה טהורה, היינו ש"לוקחים" באמונה הענינים שלמעלה מהשכל ונתפסים בכוח האמונה בלבד. שכן, זה הרי ענין כוח האמונה לתפוס מה שלמעלה משכל. שהרי דבר שהשכל יכול לתפוס ו"לוקחים"

ליקוטי חלק שני אמרים

והנה ראשית הדברים המעוררים האהבה ונאמנה ביהודי ואחריותו יתבדך וית:

יום חמישי ז' סיון

דַּעְתְּךָ שִׁישׁ אֱלֹהִים נִשְׂרָה – שריו כמים מתחת לארץ, שְׁצָרֶיךָ לְהוֹחִיר כֹּל כֶּךָ וְהַשְׁבֵּת אֶל לִבְכָּךָ? – כלומר, להתבונן היטב ולשים לב כי אין הדבר כרף הנה, כְּתִיב: "לְעוֹלָם, ה' דְּבָרְךָ נִצָּב בְּשָׁמַיִם", וּפְרֵשׁ הַפְּעֵל־שָׁמַיִם וְלֵאמֹר: – הסביר באריכות, ובביאור באופן של הפצה²² שפירוש הפסוק הוא: כִּי דְבָרְךָ – של הקב"ה, שְׁאִמְרַת יְהוָה רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וְגו' – שמדיבור ואותיות אלו נברא רקיע השמים, תְּבוֹת וְאוֹתוֹת אֵלוֹ, הֵן נִצְבּוֹת וְעוֹמְדוֹת לְעוֹלָם בְּתוֹךְ רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם, וּמְלַבְּשׁוֹת בְּתוֹךְ כָּל הַרְקִיעִים

לְעוֹלָם לְהַחְיוֹתָם, – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ול"ק – שהדבר נאמר מכבר, לפני כמה אלפים שנה" – כְּדָבָרֶיךָ: – כמו שכתוב²³: "וְדַבַּר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם", "וְדַבְּרֵינוּ תִּיָּסַם וְקָיָמָם לְעַד כּוֹ" – ולא זו בלבד שהדברים מתייחסים לנברא כמו "בשמים", הקיים תמיד (השמים וצבא השמים שמש וירח כו' "קיימים באיש": כל פרט שבהם קיים תמיד) –אלא גם צבא הארץ (ה"קיימין במין": המין בלבד קיים, ואילו הנבראים הפרטיים

שער היחוד והאמונה (השורות דלהלן, משמשות כמבוא ל"שער היחוד והאמונה") לְהַבִּין מַעֲט מוֹעֵר מֵה שְׁפָתוֹכ בּוֹהֵר, ד"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כּוֹ" – הוא יְחוּדָא עֲלֵיָהּ, ו"בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלִכְוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" –הוא יְחוּדָא תְּתָאָה.

152 להבין מעט מוער מ"ש בזהר דשמע ישראל כו' הוא יחודא עילאה ובשכמל"ו הוא יחודא תתאה: **פֶּרֶק א וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד.** וצריך להבין וכי תעלה על דעתך שיש אלהים נשרה במים מתחת לארץ שצריך להזהיר כ"כ והשבות אל לבבך. הנה כתיב לעולם ה' דברך נצב בשמים ופי' הבעש"ט ז"ל כי דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד כו' כי אילו היו האותיות "אחד", כנאמר בזהר), הוא האופן התחתון יותר בהבנת אחדות ה', להבין, אין יתכנו שני אופני הבנה באחדות ה', עליון ותחתון, וביאורם –

פֶּרֶק א. כתוב²⁰: "וידעת היום והשבת אל לבבך, כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת – אין עוד"²¹ – פירושו הפשוט של הפסוק הוא, שאין א"ל נוסף בשמים ממעל ועל הארץ ומתחת לארץ. וְצָרֶיךָ לְהַבִּין: וְכִי תַעֲלֶה עַל

19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כ"מ (קצת) הפי' גם בפלח הרמון, אלא שלפי' זהו סותר הני"ל – שבאים ע"י הבינה ודעת כו' (היפך, דאמונה, ובפרט – טהורה), או ע"י האהבה העליונה – (דרך באבותיך גו'). – וכנראה הפי' שצ"ל האמונה הטהורה ביהודי כו' (יחוי"ע ויחוי"ת וכו'. שבא לבארם עתה) ואיך מעוררת האהבה כו' ע"י הבינה ודעת כו' (ושאעפ"כ באבותיך חשק גו' והוא חיוו כו') וכו'. ולפי' הפי': ראשית הדברים – שכמה דברים ישנם (שה' חיוו, גדלות ה' וכו' – כדלעיל) וראשית כולם האמונה כו'. והוא ע"ד מש"כ פלי"ג 'כשיעמיק כו' באמונה כו' באמונתו ביהודי ה' כו' כל התרי"ג מצות. ועד"ז באגה"ק להצ"צ (דרמ"צ סוף ע' 226): אמונת ה' אחד כו' אך כדי שיבוא... בגילוי כו' ע"י התבוננות כו' (עיי"ש). ועיי"ג"כ הקדמה לשער האמונה (ע' 14): ואחר חיזוק האמונה כו' התבוננות ביחוי"ע ויחוי"ת כו' אהוי"ד כו'. 20. ואתחנך ד, לט. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה בא בהמשך לקודמו אתה הראת (בעת מ"ת), שאז וידבר גו' (ד, יב) פן תשחיתן גו' (- מלמטה מטה) דגה אשר במים מתחת לארץ (ועד למעלה) תשא עיניך השמימה גו'". 22. תהלים קיט, פט. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמובא בלקו"ת ר"פ אחרי שנקודת הענין היא במד"ת" [על הפסוק]. 24. ישעי' מ, ח.

האלקי שיצר אותו, אלו היו מסתלקות ממנה כרגע הם ושלום האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית - בתחילת בריאת העולם, היתה - הארץ, חוזרת לאין ואפס ממש, כמו לפני ששת ימי בראשית ממש - שאו הרי

לא היתה קיימת שום מציאות של ארץ, כך לא הייתה קיימת גם עתה שום מציאות של ארץ. וזהו שכתב²⁵ האר"י ז"ל, שגם ברום ממש, כמו אבנים ועפר ומים, - בהם לא נראית שום חיות ושום רוחניות, יש בהינתן נפש וחיית רוחנית. דהיינו, - איזו חיות רוחנית ישנה ב"דומם", מאחר שגם החיות שקיימת ב"צומח", איננה נמצאת בו? - זו בהינתן התלבשות אותיות

הדבור, מעשרה מאמרות המיוחדות ומהות את הדומם, לחיות - שיהא הדומם יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית - שבמקום שהמצב שלפני ששת ימי בראשית שאז לא היתה קיימת שום מציאות של "דומם", כי אם רק "אין ואפס" - תהיה עכשיו מציאות של "דומם", באמצעות האותיות של "עשרה מאמרות" - ואם כן, האותיות של "עשרה מאמרות" הן הנפש והחיות הרוחנית של ה"דומם".

מתחלפים) מן ההכרח שבכל נברא תקיים תמיד החיות האלקית שבראה אותו, ותיצור ותחיה אותו מחדש, כפי שהדבר הוא לגבי "שמים", שהדיבור מוכרח לעמוד בו תמיד, כפי שהוא מבאר להלן, כי אלו היו האותיות - של המאמר האלקי שברא את

השמים, מסתלקות כרגע הם ושלום וחוזרות למקורן - לאותה דרגה באלקות שממנה באות האותיות, היו כל השמים - כל הרקיעים, אין ואפס ממש, והיו כלא היו כלל, וכמו קדם מאמר "יהי רקיע כו" ממש - שאז לא הייתה קיימת כלל שום מציאות של רקיע, כך גם עתה לא היתה קיימת שום מציאות של רקיע אילו האותיות היו מסתלקות ממנו. להלן מסביר רבנו

הזקן, שהדברים אמורים לא רק לגבי רקיע, אלא כך הדבר גם בכל הנבראים: וכן בכל הנבראים שכל העולמות עליונים ותחתונים, ואפלו ארץ הלוו הגשמית ובהינתן דומם ממש, - הדברים הדוממים שבהם לא נראית שום תנועה של חיות ושל רוחניות, גם לא החיות הנראית ב"צומח" כשגדל מקטון לגדול, ואילו ב"דומם", כמו אדמה, אבנים וכדומה, לא נראית שום חיות, אלא חומר בלבד - אף על פי כן גם ב"דומם" קיים תמיד הכוח

שער היחוד והאמונה

מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר יהי רקיע כו' ממש וכן בכל הנבראים שבכל העולמות עליונים ותחתונים ואפ"ו ארץ הלוו הגשמית ובהי' דומם ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש וז"ש האר"י ז"ל שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים יש בחי' נפש וחיות רוחנית דהיינו בחי' התלכשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו' המחיות ומהוות את הדומם להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית

יום שישי ח' סיון

מ"עשרה מאמרות" ומצטרפות למלה "אבן", הן חיותו של האבן. וכן בכל הנבראים שבעולם, השמות שנקראים בהם - הנבראים, בלשון הקדש - לשון הקודש היא הלשון שבה נברא העולם - והשמות בלשון הקודש של הדברים קשורים למהותם - שלא כמו בשפות אחרות, שהן שפות הסכמה בלבד, שבני אדם החליטו לקרוא לדבר מסוים בשם מסוים - הרי השמות בהם נקראים הנבראים בלשון הקודש - הן הן אותיות הדבור, המשתלשלות

ממדונה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה ע"י חילופים ותמורות האותיות ברל"א שיערים עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו לפי שאין פרטי האותיות ברל"א שיערים, עד שפגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו. לפי שאין פרטי הנבראים - לא הנבראים

ואף שלא הזכיר שם "אבן" בעשרה מאמרות שבתורה, - כיצד, איפוא, אנו אומרים שב"אבן" נמצאות האותיות של "עשרה מאמרות" שבתורה? אף-על-פי כן נמשך חיות לאבן - מעשרה מאמרות, על ידי צירופים וחיבורי אותיות, - אות אחת מחליפה את השניה, לדוגמה: האות אל"ף מתחלפת באות ה"א, כי שתיהן הן ממוצא אחד, וכדומה, המשתלשלות עי

ברל"א שיערים פנים ואחור, - המתגלגלות ומתחלפות לפי מאתים שלשים ואחד אופנים, באופן של "פנים ואחור"²⁶, כמו שכתוב בספר יצירה, עד שמשתלשלת מעשרה מאמרות ונמשך מהן צירוף - האותיות המהוות שם "אבן", והוא - צירוף האותיות המשתלשלות

שער היחוד והאמונה

ואף שלא הזכיר שם אבן, כיצד, איפוא, אנו אומרים שב"אבן" נמצאות האותיות של "עשרה מאמרות" שבתורה? אף-על-פי כן נמשך חיות לאבן - מעשרה מאמרות, על ידי צירופים וחיבורי אותיות, - אות אחת מחליפה את השניה, לדוגמה: האות אל"ף מתחלפת באות ה"א, כי שתיהן הן ממוצא אחד, וכדומה, המשתלשלות עי ברל"א שיערים פנים ואחור, - המתגלגלות ומתחלפות לפי מאתים שלשים ואחד אופנים, באופן של "פנים ואחור"²⁶, כמו שכתוב בספר יצירה, עד שמשתלשלת מעשרה מאמרות ונמשך מהן צירוף - האותיות המהוות שם "אבן", והוא - צירוף האותיות המשתלשלות

25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מע"ח ש"נ (פ"ב, יוד)". 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אויסגערעכנט בפרטיות בס' הפרדס ש' הצירוף פ"ה" - מפורטים בפרוטרוט בספר הפרדס שער הצירוף פרק ה.

הכלליים כמו שמים, ארץ, או שמש וירח, אלא הנבראים הפרטיים, וכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה, שהחיות הנמשך מהן - מ"עשרה מאמרות" עצמן - גדול מאד מבחינת הנבראים פרטיים, - מלהוות את חיות הנבראים, ואין פה בהם - בנבראים הפרטיים, לקבל החיות, אלא על ידי שיוצרת החיות ומשתלשל ממדרגה - שלה, למדרגה פחותה ממנה, - וירידה זו נעשית על ידי תלופים ותמורות האותיות, וגימטריאות שהן חשבון האותיות, -

שער היחוד והאמונה

הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחי' הנבראים פרטיים ואין כח בהם לקבל החיות אלא ע"י שיוצרת החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה ממנה ע"י חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי וזה שמו אשר יקראו לו בלה"ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה שגשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח חיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם לעולם דאורייתא וקב"ה כולא חד:

הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחי' הנבראים פרטיים ואין כח בהם לקבל החיות אלא ע"י שיוצרת החיות ומשתלשל ממנה ע"י חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי וזה שמו אשר יקראו לו בלה"ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה שגשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח חיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם לעולם דאורייתא וקב"ה כולא חד:

מאין, כך יש ל"עשרה מאמרות" שבתורה הכוח והחיות לברוא "יש" מ"אין".

החיות היא לא רק על ידי חילוף אות אחת בשניה, אלא גם על ידי חישוב חשבון האות, עד שיוכל - שתוכל החיות, להתמצם

שבת קודש ט' סיון

כאשר יצא מידי הצורה, כך מדמין - משווים, הסכלים האלו מעשה שמים וארץ. - שאחרי שהקב"ה ברא שמים וארץ, אין הם צריכים להזדקק יותר, חלילה, להקב"ה, בוראם, ולכן הם כופרים בהשגחה פרטית ובאותות ובמופתים שבתורה המראים שהקב"ה משגיח על הנבראים ולפעמים גם משנה, על ידי נסים ומופתים, את טבע הנבראים. אך טח מראות עיניהם, - את, ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו, שהוא - מעשה האנוש, יש מיש, - מדבר שכבר קיים יוצר האדם יצירה נוספת, כפי המשל המובא להלן, על כלי הנוצר מחתיכת כסף, שהכסף הוא דבר שכבר קיים, רק שמשנה - האומן

פרק ב. בפרק הקודם, פרק א' הסביר רבנו הזקן, שהכוח האלקי שברא כל נברא, חייב להתקיים תמיד בנברא, לברוא אותו ולהחיותו מחדש. שכן, אם הכוח האלקי שברא את הנברא היה חוזר למקורו, היה הופך הנברא ל"אין ואפס". הוא היה מתבטל ממציאיותו, כפי שהיה לפני שנברא.

שער היחוד והאמונה

פרק ב והנה מכאן תשובת המינים וגילוי שורש טעותם הכופרים בהשגחה פרטית ובאותו' ומופתי התורה שטועי' בדמיונם הכוזב שמדמין מעשה ה' עושה שמי' וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורף כי אף שידיו מסולקות הימנו והולך לו בשוק הכלי קיים בתבניתו וצלמו ממש כאשר יצא מידי הצורף כך מדמין הסכלים האלו מעשה שמים וארץ אך טח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה מתמונת 154 חתיכת כסף לתמונת כלי למעשה שמים וארץ שהוא פרטית ובאותות ומופתי

והנה, מכאן - ממדה שהוסבר עד עתה, שהכוח האלקי שברא את הנברא חייב להתקיים תמיד בנברא, לבראו ולהחיותו מחדש, תשובת המינים - התשובה למינים, וגילוי שרש טעותם, - של המינים. הכוונה ב"מינים" כאן, היא לא לאלה שכופרים בחידוש העולם, שהעולם נברא על ידי הבורא - בכך הם מודים, אלא הכופרים בהשגחה 154 חתיכת כסף לתמונת כלי למעשה שמים וארץ שהוא פרטית ובאותות ומופתי

התורה, - הם כופרים בכך שהקב"ה משגיח בהשגחה "פרטית" על כל נברא ויצור, וכופרים גם באותות ובמופתים הכתובים בתורה; מדוע הם אכן כופרים בכך, למרות שהם מודים שהקב"ה ברא את העולם? הרי זה מפני שטועים גם בנוסף לכך. שכן, גם לפי השוואתם הכוזבת והם טועים גם בנוסף לכך. שכן, גם לפי השוואתם הכוזבת צריך להיות אחרת מכפי שהם חושבים, כפי שמוכן מההסבר הבא: שפרטין - שהם משווים מעשה ה' עשה שמים וארץ" למעשה אנוש ותחבולותיו, כי כאשר יצא לצורף כלי - כשכלי יוצא מתחת ידי האומן, שוב אין הכלי צריך לידי הצורף, כי - שהרי, אף שידיו - של האומן, מסלקות הימנו - מהכלי, והולך לו בשוק - הכלי קיים בתבניתו וצלמו ממש

את הצורה והתמונה - של החומר: מתמונת חתיכת כסף לתמונת כלי, - הרי כיוון שלא יצר כאן מציאות חדשה, שהרי המציאות, החומר של הכלי, היתה קיימת גם לפני עשיית הכלי, וגם הצורה והתבנית של הכלי שיצר האומן מחתיכת הכסף, אין בהם באמת משום חידוש בכסף, שכן, מציאות הכסף נבראה כך, שהיא ניתנת לעיצוב בכל מיני צורות ותבניות של כלים - הרי שהאדם לא חידש חידוש מהותי במציאות הכסף, ולכן אין הכלי, אחרי יצירתו, צריך להזדקק לידי האדם שיצר אותו - ואילו ה"מינים" אינם רואים כיצד אי אפשר להשוות יצירת כלי - למעשה שמים וארץ, שהוא יש מאין. - לפני שנבראו השמים והארץ, הם היו אין ואפס, הם לא היו קיימים כלל, ועם התהוותם הם נעשו בבחינת "יש" דבר ממש

מביא רבנו הזקן מיד להלן ראייה ממה שישנם נבראים, כמו קיר, חומה, העומדים מעצמם מבלי להזדקק לכוח אחר שיחזיק אותם - **שְׁהָרֵי חוֹמַת אֲבָנִים נִצְבֶּת מְעַצְמָה בְּלִי רוּחַ** - שיחזיק אותה, **רַךְ שְׁטִבְעַת הַמַּיִם אֵינּוּ כֵּן**; - ואם למים יש טבע לא להיות עומדים,

אלא להיות ניגרים מלמעלה למטה, הרי שטבע זה הוא בריאה "יש מאין" במים עצמם הרי, שהכוח האלקי שברוח, לא היה צריך ליצור מציאות חדשה "יש מאין", דבר חדש שלא היה לפניו כן בנבראים, אלא רק שינוי "יש" אחד ל"יש" שני - מן הטבע להיות ניגרים, לטבע של עמידה כחומה - ואף על פי כן יש בכך משום פלא-יחידוש גדול, עד שלשם כך מוכרח הכוח מחדש ליצור תמיד את היחידוש (ובאם לאו -

מתבטל היחידוש מיד), הרי מכל שכן וקל וחומר שבחידוש של "יש מאין", שזה התהוותם של כל הנבראים, על הכוח האלקי שברא אותם, ליצור את היחידוש תמיד ובלי הפסק, שיהיו "יש" ולא יחזור ל"אין" כלפני יצירתם - הרי שגם לפי ההשוואה הכוחת, מה שהמינים מדמים מעשה שמים וארץ ("יש מאין") ליצירתו של אדם שהיא רק "יש מיש", צריכים לומר שגם בשינוי מ"יש" אחד ל"יש" שני ובאופן של חידוש (כמו מטבע המים להיות ניגרים, לטבע של עמידה כחומה) מוכרח הכוח לחדש זאת באופן תמידי; דבר זה עצמו כבר מחייב, שהכוח האלקי שיצר את הנברא חייב לעמוד תמיד בנברא וליצור אותו תמיד בלי הפסק. כך, שנוסף על הכוב שבהשוואתם, הם גם טועים, בחשבם שהכוח המחודש אינו מוכרח לעמוד תמיד בחידוש - ואם בקריעת ים סוף, שינוי "יש" אחד לשני בלבד, מן ההכרח שהכוח המחודש ייצר את היחידוש תמיד ובלי הפסק - **וְכָל שֶׁבֶן וְקָל וְהֶמֶר כְּבָרִיאַת** - הנבראים, **יֵשׁ מֵאֵין, שְׁהִיא לְמַעַלָּה מֵהַטְּבַע, וְהַפְּלֵא וְפִלְא יוֹתֵר מִקְרִיעַת יָם סוּף, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה שֶׁבְּהַסְתַּלְקוֹת פֶּתַח הַנְּבְרָא מִן הַנְּבְרָא חֵס וְשֵׁלוֹם** - **יְשׁוּב הַנְּבְרָא לְאֵין וְאִפְסֵי מִמֶּשׁ. אֵלֵא צְרִיךְ לְהִיטֵי פֶתַח הַפּוֹעֵל** - המהווה את הנברא, **בְּנִפְעֵל** - בנברא, **תְּמִיד, לְהַחֲיוֹתוֹ וְלִקְוֵמוֹ. וְהֵן הֵן בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדְּבִיר מְעַשְׂרֵת מֵאֲמֵרוֹת שֶׁבְּהֵם נִבְרָאוּ** - הנבראים. לכן אומר הפסוק: "לעולם הוי' דברך נצב בשמים" - הדיבור, שהוא הכוח האלקי שיצר את הנברא, מוכרח לעמוד תמיד בנברא לברוא אותו ולהחיותו מחדש* **יְעַל זֶה נִאֲמָר:** - על מה שדובר לעיל, שהחיות האלקית שיצרה את הנברא מוכרחה לעמוד תמיד בנברא לברוא ולהחיותו מחדש, אומר

- הרי שנתחדש כאן דבר חדש שלא היה קיים מקודם כלל. ומכיוון שנוצרת כאן יצירה מהותית חדשה - יסביר להלן - מן ההכרח, איפוא, שהכוח שיצר חידוש זה יהווה תמיד את החידוש, שאם לא כן - יתבטל הדבר ממציאותו. **וְהוּא** - בהתהוותם של שמים וארץ

"יש מאין", פִּלְא גְדוֹל יוֹתֵר מִקְרִיעַת יָם סוּף עַל הַדָּרָךְ מְשֻׁל, - שהיתה על ידי שְׁהוֹלִיךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קְדִים עֲזָה כַּל הַלִּילָה - כלומר, הכוח שבקע את הים התלבש ברוח הקדים ויִבְקְעוּ הַמַּיִם, וְנִצְבּוּ כְּמוֹ גֵד וְכַחֲמָה, - שלא זו בלבד שהמים לא המשוכו בודימתם הטבעית, אלא גם עמדו כחומה בצורה. **וְאֵלֵו הַפְּסִיק ה' אֶת הַרוּחַ בְּרִנֵּעַ** - הָיוּ הַמַּיִם חוֹזְרִים וְנִגְרִים כְּמוֹרֵד בְּדָרְכָם וְטִבְעָם, וְלֹא קָמוּ בְּחֻמָּה בְּלִי כֶּפֶק, - כלומר, אין מקום לחשוב כלל, שהמים היו נשארם עומדים כחומה אחרי שהרוח היתה מפסיקה לנשוב עליהם בחזקה, אלא בודאי היו המים חוזרים לטבעם וניגרים מלמעלה למטה. **אָף שֶׁהַטְּבַע הָיוּ בְּמַיִם גַּם בֵּן נִבְרָא וּמְחַדְשׁ יֵשׁ מֵאֵין, -** שבמקום שמקודם היה "אין", שלא היה טבע כזה - נעשה "יש", נתהווה טבע כזה. כלומר, כפי שמפרש הרבי שליט"א - שטבע זה במים, הניגרים תמיד ואינם עומדים כחומה, גם הוא נברא "יש מאין": לא רק מציאות המים נבראה "יש מאין", אלא שגם נברא במים הטבע להיות ניגרים ולא לעמוד כחומה. הרי כשהרוח החזקה משפיעה על המים שיעמדו כחומה, אין זה באופן שנוצר דבר חדש לגמרי, "יש מאין", אלא רק שינוי "יש" אחד (טבע המים להיות ניגרים) ל"יש" שני (לעמוד כחומה); ואף על פי כן, כדי שהמים יעמדו באופן של חידוש, מן ההכרח שעל הכוח הפועל חידוש זה, יצור את היחידוש בלי הפסק - הרוח מוכרחה תמיד ובאופן סדיר לעשות את המים עומדים כחומה - וכשכוח זה מפסיק לרגע פעילותו זו, מתבטל היחידוש. אם כן מוכיח הדבר שגם בחידוש של "יש" מ"יש", מן ההכרח שהכוח המחודש לא יפסיק מליצור את היחידוש. וכלפי מה שדובר שטבע המים להיות ניגרים הוא בריאה "יש מיש" ולא ענין עצמי במים - כלומר, שנאמר, שאם נוצרת מציאות של מים עליהם מן ההכרח להיות ממילא דבר שניגור מלמעלה למטה (כמו למשל, הענין מה שנברא תופס מקום, הרי זה ענין עצמי בנברא, באופן שעל תפיסת המקום שלו אין בריאה מיוחדת "יש מאין", אלא עם יצירת נברא הוא ממילא באופן שהוא תופס מקום, ואילו מה שהמים ניגרים אינו כך). אלא טבע זה עצמו הוא בריאה "יש מאין" - על כך

(* על השאלה, כיצד אפשר לשכנע את ה"מינים" הכופרים במופתית התורה וגם בקריעת ים סוף, על ידי השתמשות בדוגמה של קריעת ים סוף? - ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין זה מכוון אליהם - שהרי אומרים להד"ם - כ"א זהו מעין מאמר המוסגר, המבאר אליבא דאמת - איך שזהו פלא גדול וכו' [כן בזה מסולקת קושיא עצומה לכאורה ודוקא אצל המאמינים דאין לדמות מעשה ה' עושה שו"א למעשה כו' ולכן מעשיו עצמאים לגמרי אחרי שבראם - אלא שקרי"ס שהולך ה' מוכיחה שאינן]."

הפסוק²⁷: **"וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת כָּלֶם"** – אתה מחיה את השמים ואת הארץ ואת כל הנבראים שבתוכם – הנזכרים בתחילת הפסוק, **אַל תִּקְרֵי מְחִיָּה אֶלָּא מְחִיָּה**, – כך נאמר ב"ראשית חכמה" ובשל"ה (מח, ב. ע, א) שלמרות שנאמר "מחיה", אין הכוונה

שהקב"ה מחיה בלבד את הנבראים, שבתחילה יצר אותם ועתה הוא רק נוטן להם חיים בלבד, כמו מה שהנשמה נוטנת לגוף, אלא הכוונה היא שהחיות גם יוצרת את קיומן של הנברא, **דְּהֵינֵי יֵשׁ מְאִין**, – דבר קיים מדבר שלא היה קיים, ובלעדי החיות האלקית לא היה הדבר נמצא כלל, ועל ידי החיות הדבר הוא "יש", דבר קיים. **וְאַתָּה** – המלה "אתה", הן **בְּחִינַת הָאוֹתוֹת מְאִלְּף** – האות

שער היחוד והאמונה

הרי מקרא מלא דבר הכתוב: **"וַיְדַבֵּר ה' וַיֹּאמֶר ה' – ענין של דיבור ושל אותיות, וְהָיָא – מה שכתוב "וידבר ה', ויאמר ה'"/** הכוונה ל**בְּחִינַת הַתְּגִלּוֹת הַכ"ב אוֹתוֹת עֲלִיּוֹנוֹת לְנִבְיָאִים, וּמְתַלְּפוֹת** – האותיות העליונות, **בְּשִׁכְלָם וְהִשְׁתַּתֵּם** – של הנביאים, **בְּמִרְאָה תִּנְבּוּאָה**, – ולא רק בשכלם ובהשגתם, אלא וְגַם **בְּמַחְשַׁבְתָּם וְדַבּוּרָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²⁸: "רוּחַ ה' דִּבֶּר בִּי, וּמְלָתוֹ עַל לְשׁוֹנִי", וְכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָאֱרֹ"י ז"ל [בְּשֵׁעַר הַנְּבוּאָה].** – הרי, שקיים למעלה ענין של אותיות, השייכות להתלבש עד במחשבתם ודיבורם של הנביאים. **וְכַעֲשֵׂן זֶה – דומה לכך, היא הַתְּלַבְּשׁוֹת הָאוֹתוֹת – שלמעלה, בְּכַרְוָאִים, בְּכַתְּיִב: – כמו שכתוב²⁹: "בְּדַבַּר ה' שָׁמַיִם**

מהוה דהיינו יש מאין ואתה הן בחי' האותיות מאל"ף ועד תי"ו והה"א היא ה' מוצאות הפה מקור האותיות ואף שאין לו דמות הגוף הרי מקרא מלא דבר הכתוב וידבר ה' ויאמר ה' והיא בחי' התגלות הכ"ב אותיות עליונות לנביאי' ומתלבשות בשכלם והשגתם במראה הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם כמ"ש רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני וכמ"ש האר"י ז"ל [בשער הנבואה] וכעין זה היא התלבשות האותיות בכרואים כדכתיב בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם רק שהיא ע"י השתלשלות רבות ועצומות עד שיוודות לעשיה גופנית משא"כ השגת הנביאי' היא באצילו' המתלבשת בעולם הבריאה:

נֶעֱשׂוּ, וְכַרְוָת פִּיּוֹ – נבראו, כָּל צְבָאָם, – הרי זה ענין של "דיבור" ו"רוח פה", כמו שבנבואה הוא ענין של "דיבור" ו"רוח ה'" **רַק שֶׁהָיָא – מה שהדיבור מתלבש בנבראים, הוא על יְדֵי הַשְּׁתַלְּשׁוֹת רְבוֹת וְעֲצוּמוֹת, עַד שְׁיִוָּרְדוֹת לְעֵשִׂיָּה נּוֹפְנִית, – בעולם העשיה, שהוא עולם גופני בעל נבראים גופניים מֵה שְׁאִין בֵּין הַשְּׁנַת הַנְּבִיאִים הָיָא – בעולם פְּאֲצִילוֹת הַמְתַלְּבְּשׁוֹת בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה: – וממדרגה עליונה זו, מאיר ומתגלה לנביאים. ברם, על כל פנים, מדובר כאן על האותיות שלמעלה המתלבשות בנבראים להחיותם באופן של התהוות יש מאין.**

הראשונה באותיות – **וְעַד תִּי"ו**, – האות האחרונה באותיות – זהו הא' והת' שבמלה "אתה", **וְהֵה"א** – שבמלת "אתה", **הָיָא** – רומז על ה' מוצאות הפה, – חמשת המוצאות של הדיבור, **מְקוֹר הָאוֹתוֹת.** – זהו פירוש "אתה מחיה את כולם", ש"אתה" – האותיות שלמעלה, הבאות מֵה' המוצאות שלמעלה, מקור האותיות, הן מחיות כל הנבראים באופן של התהוות "יש מאין" התהוות "יש מאין" באה בעיקר מצד האותיות, ולא מצד האור המאיר על ידי האותיות. **וְאַף שְׁאִין לֹא – להקב"ה, דְּמֹת הַגּוֹף – כיצד, איפוא, אומרים אנו שקיים ענין האותיות למעלה, ואשר מִדֵּן דּוֹקָא באה ההתהוות "יש מאין"?**

ההתהוות יש מאין.

יום ראשון ג סיון, מז לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
 תהלים: יח"כב.
 תניא: פרק נג. והנה . . . "148" ל"ח.

כשהסתפרו בימי הגבלה, קודם עחה"ש, לא היתה רוח אאמו"ר נוחה מזה.

המעייין בשיטת תוד"ה תורה (שבת פט. א) יבין, שחה"ש הוא זמן עת רצון למעלה, והשי"ת מטריד את המקטרג על עם ישראל, כדוגמת הטרדתו בשעת התקיעות בר"ה ויום הקדוש דצום כפורים.

יום
ראשון

יום שני ד סיון, מח לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שני עם פירש"י.
 תהלים: כג"כח.
 תניא: ובבית שני . . . "148" ברתא.

חה"ש הוא זמן המוכשר לעשות הכל לטובת לימוד התורה והעבודה ביראת שמים, וכן להתעסק בתשובה בהנוגע לתורה באין מפריע משטן המקטרג, כדוגמת זמן התקיעות בר"ה ויום הקדוש דצום הכפורים.

יום
שני

יום שלישי ה סיון, עחה"ש, מט לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שלישי עם פירש"י.
 תהלים: כט"לד.
 תניא: ו"ש הינוקא . . . במ"א.

ערב חג השבועות תקנ"ז אמר רבינו הזקן תורה:

וקדשתם היום ומחר גו' וקדשתם היום ומחר זהו מלמעלה, אבל וכבסו שמלותם דאָס דארף מען אליין. דאָס איז געווען די גאַנצע תורה. דער צ"צ האָט מבאר געווען: וקדשתם איז געזאָגט געוואָרען צו משה'ן, און אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, וואָס זיי קענען הייליג מאַכען דעם היינט און דעם מאָרגען, אָבער מ'דארף דערצו וכבסו שמלותם – לבושי מחשבה דבור ומעשה, וואָס דאָס דארף מען אליין.

תרגום חפשי

זה צריך [לעשות] לבד. זו היתה כל ה'תורה'. וביאר הצמח צדק: 'וקדשתם' נאמר למשה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא – שהם יכולים לקדש את 'היום' ואת ה'מחר'; אך נחוץ לכך "וכבסו שמלותם" – לבושי מחשבה דבור ומעשה, שזה צריך [לעשות] לבד.

יום
שלישי

יום רביעי ו סיון, א דחה"ש

בשעת קריאת עשה"ד עומדים ופניהם אל הס"ת, אין אומרים אקדמות.

שיעורים. חומש: נשא, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: לה"לח.
 תניא: לקוטי אמרים .. הנקרא בשם . . . ואחדותו ית'.

הסתלקות הבעש"ט – ביום הרביעי א דחה"ש תק"ך ומ"כ במעזיבוש. אדמו"ר הזקן אמר ע"ז – יום ד כ בכסלו תקנ"ט בפעטערבורג – ביום הרביעי נטלו המאורות.

יום
רביעי

יום חמישי

ז סיון, ב דחג השבועות [בחו"ל]

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: לט"מג.
 תניא: שער היחוד . . . כולא חד.

נשיאות כפיים: כשאומרים תיבת יברכך – המתברך ראשו באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום – ראשו באמצע. אמירת רבש"ע – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם" אומרים רבש"ע . . . הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" – ואם . . . אלישע. ל"שלום" – וכשם . . . לטובה. כשאומרים [הכהנים] "שלום" – אומרים [הקהל] "ותשמרני ותחנני ותרצני". אדיר במרום אומרים אחר ענית אמן כשעדיין הטלית על פניו.

יום

חמישי

יום ששי

ח סיון, אסרו חה"ש [בחו"ל]

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, ששי.
 תהלים: מד"מח.
 תניא: פרק ב. והנה . . . 154 אינו כן.

דער עולם הזה הגשמי איז א געמיש פון גינזניא של הקב"ה (א צוזאמענקונפט פלאץ, וואו השי"ת כביכול קומט זיך צוזאמען מיט דעם אדם בחיר הנבראים) און גנת אגוז (בגימטריא חטא). און השי"ת גיט א בחירה חפשית צום מענשען, אז דער מענש קען זיך אליין אויסקלייבן א וועג אין לעבען.

יום

שישי

תרגום חפשי

העולם הזה הגשמי הוא תערובת של "גינזניא" של הקב"ה (מקום מפגש, שבו השי"ת כביכול מזדמן עם האדם בחיר הנבראים) ו"גנת אגוז" ([אגוז (עם הכולל)] בגימטריא חטא). והשי"ת מעניק בחירה חפשית לאדם, שהאדם יכול לבחור בעצמו דרך בחיים.

שבת

ט סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שביעי עם פירש"י.
 תהלים: מט"נד.
 תניא: וכ"ש . . . 154 הבריאה.

די וועלט דארף האָבען טהרת האויר. טהרת האויר איז נאָר דורך אותיות התורה. די אותיות שבתורה זיינען א שמירה כללית און א שמירה פרטית. חלוקת השתא סדרי משנה (בעל־פה) איז א "ובלכתך בדרך" דיקער. די משנה משניות וואָס מען וועט חזר'ן וואו מען וועט זיין, אין וואָס פאר א פלאַץ מען וועט זיין, וועט באלייכטען די פארבינדונג פון ישראל מיט קוב"ה. משנה איז אותיות נשמה. עס איז זייער שווער צו געפינען די ווערטער אויסצודריקען דעם גרעסטען תועלת בעזה"י אין דער שמירה כללית און דער שמירה פרטית, וואָס דער כסדר'דיגער חזר'ן משניות וועט בעזה"י בריינגען. און עס פעלען אויס די ווערטער צו באַשרייבען דעם גרויסען נחת רוח, וואָס מען וועט פארשאַפען דעם בורא עולם ב"ה.

תרגום חפשי

העולם זקוק לטהור האויר. טהרת האויר היא רק ע"י אותיות התורה. האותיות שבתורה הם שמירה כללית ושמירה פרטית. חלוקת הששה סדרי משנה (בעל־פה) היא ה"ובלכתך בדרך". המשנה־משניות שישנו אותם איפה שימצאו, באיזה מקום שימצאו – מאירים את הקשר של ישראל עם קוב"ה. משנה היא אותיות נשמה. קשה מאוד למצוא את המלים להביע את התועלת הגדולה ביותר, בעזה"י, בשמירה כללית ובשמירה פרטית, שהחזרה הסדירה של משניות תביא, בעזה"י, וחסרות המלים להביע את גודל נחת הרוח, שיגרמו לבורא עולם ב"ה.

שבת

קודש

סוגי העבדים בעבודת ה'

יום ראשון, ג' סיון ה'תשס"ז

מכשיר אותם לאכילה. אף הבינוני מגייס את טבעו לאלוקות, אלא שמהותו בעינה עומדת, ועל כן הוא עובד את ה' לפי נטיית טבעו. אמה עבריה היא זו שמבשלת ואופה בבית, והופכת חומרי גלם למטעמים ערבים. זהו הצדיק, שהפך את טבעו לגמרי וכל מהותו חדורה בקדושה, עד כדי כך שהוא מסור לה' לחלוטין, ללא מגבלות אופיו האישי.

[אור התורה משפטים, ע' אקכו ואילך]

בהקשר למתן תורה, כונו בני ישראל 'עבדים', כנאמר "שלח עמי ויעבדוני". סוגי העבדים מקבילים לדרגות בעבודת ה' המבוארות בתניא – צדיק, בינוני ורשע. עבד כנעני רוצה בכל ישותו לפרוק עול, והאדון הוא שרודה בו לעבוד בעל כורחו. בכללות, זו דרגת הרשע, אשר מצד עצמו חפץ בהנאות חומרניות, ורק נקיפות מצפון של הנשמה עוצרות בעדו במידה כזו או אחרת. כעבד עברי אסור לרדות, וכמהוה הבינוני חפץ מצד עצמו בקדושה. כמו כן, העבד קונה מוצרים לבית, אך אינו

העובר ואימו - מי תלוי במי

יום שני, ד' סיון ה'תשס"ז

ביחס לאם. העובר הוא הזקוק לאמו, ובלעדיה אין לו שום סיכוי להתפתח. האם, לעומתו, אינה זקוקה כלל לעובר, והיא רק נושאת אותו ברחמה למענו. דין עבדות המוטל על השפחה – חל על מציאותה העצמאית, והוא קיים גם בלי כל קשר לעובר. אשר על כן, יכול האדון לשחרר את האם לבדה, למרות שהוא משאיר את העובר כעבד. אבל העובר, היות שהוא חלק מאימו, יונק ממנה את דין העבדות שלה. וכל עוד שהאם משועבדת, אף העובר יקבל דין עבד. בלתי אפשרי, אם כן, להוציאו לחופשי מבלי לשחרר את אימו.

הלכות עבדים פרק ז', הלכה ה': הַכּוֹתֵב לְשִׁפְחָתוֹ הַמֵּעֲבֶרֶת הָרִי אֶת בַּת הַזֶּרֶם, וְיִלְדֵה עֶבֶד - דְּבָרָיו קַיָּמִין; הָרִי אֶת שִׁפְחָתָהּ, וְיִלְדֵה בֶן הַזֶּרֶם - לֹא אָמַר כְּלוּם, שִׁזָּה כָּמֹי שִׁמְשַׁחֵרֵר חֲפָזָה. תמהו מפרשי הרמב"ם – דברים אלה, הנאמרים באותה הלכה, סותרים הם אחד את השני: מצד אחד – האדון יכול לשחרר את האם ולהשאיר את העובר כעבד, הווי אומר ש"עובר אינו ירך אימו"; ומצד שני – אין בידו להוציא את העובר לחופשי בלי אימו, כלומר ש"עובר ירך אמו". מהו ההבדל בין שתי האמירות? הסביר ר' חיים מבריסק (חידושי ר"ח הלוי על הרמב"ם שם): המושג "עובר – ירך אמו" חל רק ביחס לעובר, אבל לא

שימוש בחפץ בלי רשות בעליו

יום שלישי, ה' סיון ה'תשס"ז

ובכן, הדין תלוי בנסיבות (ע"פ שו"ע"ר א"ח סי' יד ס"ט-יב. ח"מ הל' שאלה ס"ח): אם זה ספר העלול להיקרע – אין לקרוא בו כלל, אפילו אם מדובר בספר קודש. והעושה כן, נקרא גולן; אך טלית ותפילין, שאין סבירות שייפגמו – מותרים בשימוש חד פעמי, כי נוה לו לאדם שיעשו מצוה בחפציו, במידה והדבר לא עשוי להסב לו נזק. ובתנאי שלא יוציא אותם מהחדר, ויקפלים לאחר השימוש. כל זה אמור במצב סתמי, שרצון הבעלים אינו ידוע. והיה אם דעת הבעלים ידועה בכירור – הדין נקבע לפי רצונו, לחיוב ולשלילה.

הלכות שכירות פרק א', הלכה ד': וְאִין הַשְׂוֹאֵל רִשְׁאֵי לְהַשְׂאִיל . . . שְׁהָרִי זֶה אוֹמֵר לוֹ: 'אִין רְצוֹנִי שְׁיִתְּיָה פְּקוּדֵי בְּיַד אַחֵר'. איסור העברת חפץ שאול לאדם זר, קיים אפילו אם השואל הינו "קל שבקלים", והשני הוא אדיר שבאדירים, כי יתכן שהשואל נאמן בעיני המשאל יותר ממנו (ב"י ח"מ ס"י שמב). יחד עם זאת, יכול השואל להניח לאחרים לקרוא בספר שאול בעודו בביתו, שהרי המשאל אינו יכול לטעון שפקדונו הועבר לרשות אחר (כס"מ. שו"ע"ר הל' שאלה ס"ד). ומכאן באנו לדון בשאלה נפוצה למדי – שימוש בחפץ של הזולת ללא רשות, מותר או אסור?

מי חייב בהתקנת מעקה ומזוזה בדירה שכורה?

יום רביעי, ו' סיון ה'תשס"ז

כנגדו טוען המשכיר, שסוף סוף השוכר הוא שדר בפועל בבית, ובגין עובדה זו, עליו לשאת בכל העלויות הכספיות הכרוכות במגורים בבית. ההכרעה נקבעת לפי נושא התביעה. ביחס להצבת מעקה וקביעת מזוזה, נפסק ברורות – זוהי חובתו של השוכר. ויש האומרים, כי התורה היא זו שחייבה את השוכר לעשות מעקה (כנסת הגדולה). הטעם לכך הוא, שמצוה זו הינה חובת

הלכות שכירות פרק ו', הלכה ג': הַשּׁוֹכֵר תֵּיב לְעִשׂוֹת מַעְקָה וּמְזוּזָה, וְלִתְּכֵן מְקוֹם הַמְּזוּזָה מִשְׁלוֹ. חובות השוכר לעומת אלו של המשכיר, היוו מאז ומעולם עילה לעימותים ודיני תורה בין הצדדים. וכך נשמעים הטענות: השוכר טוען שאין לו שום בעלות על הדירה, ועל כן חיובי הבית מוטלים אך ורק על כתפי בעל הבית, המשכיר.

הדייר ('גברא'), לא חובת הבית ('חפצא').

בנקודה זו, קיימת דיעה נוספת – מצד התורה המשכיר חייב, כי הבית שלו. חכמים הם שהטילו חובה גם על

השוכר במידה והמשכיר לא עשה זאת, כדי שלא יתרגל לגור בלי מעקה, ויבוא להתרשל בקיום מצוה זו (הגה"מ הל' רוצח פי"א ה"א. פאת השולחן הל' א"י ב, כז).

יום חמישי, ז' סיון ה'תשס"ז

פינוי חפצים בלי הודעה מוקדמת

בלי הודעה מוקדמת. וכפי שהובאה בגמרא אמירת רב הונא במקרה דומה: "כאשר עשה, כן ייעשה לו, גמולו ישוב בראשו".

ואולם, במידה והכנסת הפירות נעשתה אמנם בלי רשות, אך ללא הערמה, הדין תלוי: אם הפירות מפריעים לו, הוא זכאי להוציאם מבלי להודיע; אך כאשר המקום פנוי ואין הם מפריעים, עליו ליידע את בעל הפירות בטרם שישליך אותם (ט"ז חו"מ סי' שיט).

בין כך ובין כך – לאחר שהוציא את הפירות החוצה "צריך להודיע לבעל הפירות שיבוא ויאסוף פירותיו מן השוק" (שוע"ר חו"מ הל' שאלה ס"ח).

הלכות שכירות פרק ו', הלכה ז': מי שהכניס פירותיו לבית חברו שלא מדעתו, או שהטעהו... – יש לבעל הבית למכור מאותם הפירות, כדי לתן שכר הפועלים.

בגמרא (ב"מ קא, ב) נאמרה הלכה זו במקרה שהכנסת הפירות לבית חברו נעשתה בהטעה והערמה, ואז יכול בעל הבית להוציא אותם מביתו. הרמב"ם הוסיף, שאף אם הכניס רק "שלא מדעת" בעל הבית – מבלי להטעות – הריהו רשאי להוציאם מביתו.

ואף ששני המקרים הובאו יחד, מכל מקום יש הבדל ביניהם:

אם בעל הפירות נהג בדרך של הטעהיה שלא כהוגן, אף בעל הבית יכול לנהוג שלא כהוגן ולהשליך את הפירות

יום שישי, ח' סיון ה'תשס"ז

הלנת שכר ניתנת לתיקון

משמעות דבריו היא אחרת – שהלנת שכר מוגדרת כלאו הניתן לתשלום ולתיקון, שכן בכך שישלם את השכר, האיסור לא יהא קיים יותר!

ומובן, אם כן, מדוע לא השתמש בעיקרון של 'לאו שאין בו מעשה' – כי אם זו הסיבה לפטור ממלקות מעביד שהלין שכר, עדיין האיסור במקומו עומד, ואף אם ישלם בסופו של דבר, הדבר לא יהווה תיקון לעבירה שנעשתה. רק אם נגדיר את האיסור בתור 'לאו הניתן לתשלום', יבוא הוא לידי תיקונו בעת שישלם לפועל את משכורתו.

[חזון יחזקאל ב"מ השמות פרק י']

הלכות שכירות פרק י"א, הלכה א': ואם אחרו לאחר זמנו – עובר בלא תעשה... ואין לוקין על לאו זה, שהרי הוא חייב לשלם. הקשו האחרונים: כלל בסיסי בדיני עונשין קובע, כי אין אדם לוקה על 'לאו שאין בו מעשה' (הל' סנהדרין פי"א ה"ב). מדוע כאן הובאה סיבה אחרת – "שהרי הוא חייב לשלם"?

והביאור הוא:

אין כוונת הרמב"ם לפטור בגין העובדה שתשלומים נחשבים עונש חמור יותר מאשר מלקות, ומצד הכלל של 'קים ליה בדרבה מיניה' הדין הוא ש'אין אדם לוקה ומשלם' (מכות טז, א).

שבת קודש, ט' סיון ה'תשס"ז

יש צדיק, ויש צדיק

משמעות שונה – צדק ויושר, כפי המתחייב. והעושה לפנים משורת הדין, נקרא 'חסיד' (כמבואר בהל' דעות פ"א ה"א וה"ה). לאור האמור, יובן היטב מדוע הרמב"ם כתב כאן יעקב "הצדיק", ולא "אבינו" – כי יעקב לא עבד בכל כוחו את לבן מפני היותו בחיר שבאבות, "אבינו", אלא מפני הצדק והיושר המתחייב מהיחס שבין עובד למעביד, "הצדיק".

זה ענין של חשבון צדק: כיון שעל פי הלכה, גוף העובד קנוי למעביד בזמן המלאכה (ראה רמב"ם הל' מכירה פי"ג ה"טו), הרי שהוא חייב להשקיע בעבודה את כל כוחו ומרצו.

[לקוטי שיחות חזק כה עמ' 1931]

הלכות שכירות פרק י"ג, הלכה ז': וכן חייב לעבד בכל פחו, שהרי יעקב הצדיק אמר: 'כי בכל פחי עבדתי את אבינו'. לפיכך נמל שכר ואת אף בעולם הזה.

יש להבין: א) מדוע השתמש בכינוי "יעקב הצדיק", ולא בשמו הרגיל "אבינו". ב) דבריו סותרים – בתחילה כתב ש"חייב לעבוד בכל כוחו", מצד הדין; ואילו הביטוי "יעקב הצדיק" משמעו צדקנות לפנים משורת הדין.

הבנת הענין נעוצה בפשר המונח 'צדיק':

אמנם כשמדובר על מצוות שבין אדם למקום, הכינוי 'צדיק' מתייחס לקיום מצוות מעבר לחובה ההלכתית; ואולם, בנוגע להתנהגות בין אדם לחברו, יש לכינוי 'צדיק'

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ג' ט' סיון ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות עבדים פרק ד

א. אמה עבריה, היא הקטנה שמכרה אביה; ומשתביא שתי שערות אחר שתיים עשרה שנה, ותעשה נערה - אינו יכול למכרה, אף על פי שעדין יש לו בה רשות, ויש לו לקדשה לכל מי שירצה. אף הקטנה שהיא אילונית בסימניה, ואינה ראויה להקבאת שתי שערות - יש לאביה למכרה כל זמן שהיא קטנה. אבל הטמטום והאנדרוגינוס - אינו נמכר לא בדין עבד עברי, ולא בדין אמה עבריה.

ב. אין האב רשאי למכר את בתו, אלא אם כן העני, ולא נשאר לו כלום - לא קרקע, ולא מטלטלין, ואפלו כסות שעליו; ואף על פי כן, כופין את האב לפדותה אחר שמכרה, משום פגם משפחה. ברח האב, או שמת, או שלא היה לו לפדותה - הרי זו עובדת עד שתצא.

ג. אמה עבריה נקנית בכסף או בשוה כסף, ובבשור. ואינה נקנית בפרוטה, מפני שצריך לקנותה בדמים שראויין לגרעון, כדי שתגרע פדיונה ותצא. כיצד בשטר? כותב לו על הנגר או על התרש: 'בתי מכורה לך', 'בתי קנויה לך', ונותן ביד האדון; ושטר אמה עבריה, האב כותבו.

ד. אמה עבריה עובדת שש שנים כעבד שמכרוהו בית דין, שנאמר: "כי ימכר לך אחיך העברי, או העבריה"; ויוצאה בתחלת שבע. ואם פגע בה יוכל בתוך שש, ויוצאה חנם כעבד. ואם מת האדון - אף על פי שהניח בן, ויוצאה כנרצע, שנאמר: "ואף לאמתך תעשה כן". וכן מגרעת פדיונה, ויוצאה; ואם כתב לה שטר שחרור, ומחל על השאר - יוצאה חנם כעבד.

ה. יתרה אמה עבריה, שהיא יוצאה בסימנין. כיצד? בינן שהביאה סימנין, ונעשית נערה - יוצאה לחרות בלא כסף. אפלו הביאה סימנין מאחר יום שלקחה - הרי זו יוצאה לחרות, שנאמר: "ויוצאה חנם" - רבה לה הכתוב יציאה אחרת בחנם, יתר על העבד; ומפי השמועה למדו, שהיא הקבאת סימני נערות, ותחזור לרשות אביה עד שתבגור, ותצא מרשות אביה. היתה הבת אילונית שאין לה זמי נערות, אלא יוצאה מקטנותה לבגרות - בינן שבגרה, תצא לחרות.

ו. אין אמה עבריה יוצאה בראשי אברים, שנאמר: "לא תצא כצאת העבדים". וכן עבד עברי - אם הפיל שנו או סמא עינו, משלם לו בדין החובל בחברו, כמו שבארנו בהלכות חובל. נמצאת למד, שאמה עבריה נקנית בשני דברים - בכסף, או בשטר; וקונה עצמה בששה דברים - בשנים, וביובל, ובגרעון כסף, ובשטר שחרור, ובמיתת אדון, ובסימנין.

ז. יעד אותה האדון לעצמו או לבנו - הרי היא כשאר

הארוסות, ואינה יוצאה באחד מכל אלו, אלא במיתת הבעל, או בגט; ומצנות יעוד קודמת למצות פדיה. כיצד מצות יעוד? אומר לה בפני שנים: 'הרי את מקדשת לי', 'הרי את מארסת לי', 'הרי את לי לאשה'; אפלו בסוף שש סמוף לשקיעת החמה. ואינו צריך לתן לה כלום, שמעות הראשונות לקדושין נתנו. ונוהג בה מנהג אישות, לא מנהג שפחות. ואינו מיעד שתיים כאחת, שנאמר: "יעדה". וכיצד מעדה לבנו? אם היה בנו גדול, ונתן רשות לאביו ליעדה לו - הרי האב אומר לה בפני שנים: 'הרי את מקדשת לבני'.

ח. אין האדון מיעד אמה עבריה לא לו ולא לבנו, אלא מדעתה, אף על פי שכבר קבל אביה מעוניה; הרי הוא אומר: "יעדה" - מדעתה. ואם מת האדון - אין בנו יכול ליעדה לו, שהרי יצאת לחרות במיתת האדון.

ט. היעוד פארוסין, ואינו כנשואין; לפיכך אינו מטמא לה, ולא יורשה, ולא מפר נדריה - עד שתכנס לחפה. ואם שלש אלה לא עשה לה - לא יעדה לו, ולא יעדה לבנו, ולא נפדית בגרעון כסף; "ויוצאה חנם" - בהקבאת סימנין, כמו שבארנו.

י. יתר על אותן הדרכים שקונה בהן עצמה כעבד עבריאין האדון יכול למכר אמה עבריה, ולא לתנה לאיש אחר, בין רחוק, בין קרוב. ואם מכר או נתן - לא עשה כלום, שנאמר: "לעם נכרי לא ימשל למכרה". וכן עבד עברי - לא יכול למכרו לאחר, ולא לתנו. ונדאה לי, שלא הצרף הכתוב לאסר דבר זה באמה, אלא מפני שיש לו ליעדה לבנו; לכהן נאמר: "לעם נכרי לא ימשל למכרה".

יא. אין אמה עבריה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או על בנו קדושין, כדי שתהיה ראויה ליעוד. כיצד? מכר אדם את בתו לאביו - שאף על פי שאין האדון יכול ליעדה, ראויה היא לבנו, שהרי האמה בת אחיו. אבל אינו יכול למכר את בתו לבנו - מפני שאינה ראויה לאדון, שהרי היא אחותו, ולא לכן בנו, מפני שהיא אחות אביו. יב. יש לאדם למכר את בתו לפסולין, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט; שאף על פי שהן בלאו, קדושין תופסין בהן.

יג. המקדש בתו כשהיא קטנה, ונתארמלה או נתגרשה - אינו יכול למכרה; שאין אדם יכול למכר את בתו לשפחות אחר אישות; אבל מוכרה לשפחות אחר שפחות. כיצד? מכרה לשפחות תחלה, ויעד אותה האדון, ומת האדון או גרשה וחזרה לרשות האב כשהיא קטנה - הרי האב מוכרה פעם שניה, אפלו לכהן גדול. וכן אם נפלה לפני יבם מן היעוד, וחלץ לה - אף על פי שהיא חלוצה פסולה מפני שהיא קטנה, הרי נפסלה מן הפנהה, ויש לו למכרה לכהן, הואיל וקדושין תופסין בה, כמו שנתבאר.

יִוצֵא בְּרֵאשֵׁי אֲבָרִים. וְאֵלוּ הֵן רֵאשֵׁי אֲבָרִים שְׂאִינָן חוֹזְרִין: אֲצַבְעוֹת יָדַי וְרַגְלַי עֶשְׂרִים, רֵאשֵׁי הָאֲזָנַיִם, וְרֵאשֵׁי הַחֹטֵם, וְרֵאשֵׁי הַגּוֹיָה, וְרֵאשֵׁי דְדִין שְׂבָאָשָׁה; אֲבָל הָעֵינַיִם וְהַשְּׁנַיִם, הֵרִי הֵן מְפָרְשִׁין בַּתּוֹרָה.

ו. הֵיטָה לֹו אֲצַבַּע יְתָרָה, וְחִתְּכָה - אִם נִסְפַּרְתָּ עַל גַּב הַיָּד, עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לְחֵרוֹת. הֵיטָה עֵינֹו סְמוּיָה, וְחִטְטָה - עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לְחֵרוֹת, שֶׁהֵרִי חִסְרוֹ אֲבָר. וְהוּא הֵרִי לְאֶחָד מֵרֵאשֵׁי אֲבָרִים שֶׁהֵיָה בְטָל, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - שְׂאִם חִתְּכוּ, הֵרִי חִסְרוֹ אֲבָר יוֹצֵא לְחֵרוֹת.

ז. הִכְהוּ עַל עֵינֹו וְסִמְאָה, עַל אֲזָנֹו וְחִרְשָׁה - עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוֹת; הִכְהוּ כְּנָגֵד עֵינֹו וְאֵינוֹ רוֹאֶה, כְּנָגֵד אֲזָנֹו וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ - אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוֹת.

ח. הִכְהוּ עַל עֵינֹו וְחִסְרָה מְאוּרָה, עַל שֵׁנוֹ וְנִדְנָדָה - אִם יְכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוֹת; וְאִם לֹאוּ, יוֹצֵא לְחֵרוֹת.

ט. הֵיטָה עֵינֹו כְּהוּ וְחִסְרָה מְאוּרָה, אוֹ שֵׁנוֹ מְנוֹדְנָדָה, וְהִכְהוּ הָאָדוֹן וְהִפִּיל הַשֵּׁן הַנּוֹדְדָה, אוֹ סִמָּא הָעֵין הַכְּהוּ - אִם הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּכֹר כָּל שְׂהוּא, יוֹצֵא לְחֵרוֹת; וְאִם לֹאוּ, יוֹצֵא לְחֵרוֹת.

י. הִכְהוּ עַל יָדוֹ וְצַבְתָּ יָדוֹ, וְסוֹפָה לְחֹזֵר - אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוֹת. תְּלַשׁ בְּנִקְנוֹ, וְדַלְדַל בּוֹ עֶצֶם מִן הַלְחִי - יוֹצֵא לְחֵרוֹת, שֶׁהֵרִי בְטָל מַעֲשֵׂה הַשְּׁנַיִם הַקְּבוּעִין בְּאוֹתוֹ הַעֶצֶם. יא. הִפִּיל שֵׁנוֹ אוֹ סִמָּא עֵינֹו בְּלֹא כֹנָה - כְּגוֹן שֶׁזָּרַק אֶבֶן לְכַהֲמָה, וְנִפְלָה בְּעֶבֶד וְהִפִּילָה שֵׁנוֹ אוֹ חִתְּכָה אֲצַבְעוֹ - לֹאוּ יוֹצֵא לְחֵרוֹת, שְׂנֵאָמַר: "אִם שֵׁן עֶבְדוֹ אוֹ שֵׁן אִמָּתוֹ יִפִּיל", עַד שִׁיתַּכְּפוֹן.

יב. הוֹשִׁיט יָדוֹ לְמַעַי שִׁפְחָתוֹ, וְסִמָּא עֵין הַעֶבֶר שֶׁבְמַעֲיָה - לֹאוּ יוֹצֵא לְחֵרוֹת, שֶׁהֵרִי לֹאוּ יָדַע דְּכָר שִׁיתַּכְּפוֹן לּוֹ.

יג. הָיָה רַבּוֹ רּוֹפֵא, וְאָמַר לוֹ: 'כַּחַל לִי עֵינִי' וְסִמְאָה, 'חִתֵּר לִי שְׁנֵי וְהִפִּילָה' - שִׁחַק בְּאָדוֹן, וְיוֹצֵא לְחֵרוֹת; שְׂאָף עַל פִּי שֶׁלֹא נִתְּכָן לְהַזִּיק, הֵרִי נִתְּכָן לְנִגְעַ בְּאֲבָרֵי הַעֶבֶד וְלִסְכַן בָּהֶם. וְאֵין צָרִיף לֹוֹמַר, אִם הֵיטָה עֵין הַעֶבֶד כּוֹאֲבָת, וְהָיָה רַבּוֹ רּוֹפֵא, וְעַקְרָה לּוֹ - שֶׁהֵרִי יוֹצֵא לְחֵרוֹת.

יד. הַמִּפִּיל שֵׁן עֶבְדוֹ, וְסִמָּא אֶת עֵינֹו - הֵרִי זֶה יוֹצֵא לְחֵרוֹת בְּשֵׁנוֹ, וְנוֹתֵן לּוֹ דְּמֵי עֵינֹו. וְכֵן כָּל פִּיוֹצֵא בְּזוֹהַ.

טו. מִי שֶׁחֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חוֹזְרִין, וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שְׂתַפְיִין - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרֵאשֵׁי אֲבָרִים, לְפִי שְׂאֵינוֹ מִיַּחַד לְרַבּוֹ שֶׁחִבַּל בּוֹ.

טז. עֶבְדֵי צֵאֵן בְּרוֹל - יוֹצֵאִין בְּרֵאשֵׁי אֲבָרִים, אִם חִסְרוֹן הַבַּעַל; אֲבָל לֹאוּ הָאִשָּׁה. וְעֶבְדֵי מְלוֹג - אֵינָן יוֹצֵאִין בְּרֵאשֵׁי אֲבָרִים, לֹאוּ אִם הִפִּילָן הַבַּעַל, שֶׁהֵרִי אֵין לּוֹ בָּהֶן אֲלֵא פְרוֹת, וְלֹאוּ אִם הִפִּילָה אוֹתָן הָאִשָּׁה, מִפְּנֵי שְׂאֵינָן מִיַּחַד לְרַבּוֹ שֶׁחִבַּל בּוֹ.

יז. יוֹצֵאת הַעֶבֶד בְּרֵאשֵׁי אֲבָרִים, אֵינוֹ נוֹהֵג בְּכָל מְקוֹם וּבְכָל זְמַן, וְאֵין דְּנִינָן בּוֹ אֲלֵא בֵּית דִּין סְמוּכִין, מִפְּנֵי שְׂהוּא קָנַס. לְפִיכֹף, עֶבֶד שְׂאָמַר לְרַבּוֹ: 'הִפְלַתְּ אֶת שְׁנֵי' וְסִמְיָתָ אֶת עֵינִי, וְהָאָדוֹן אוֹמַר: 'לֹאוּ עֲשִׂיתִי זֶה' - פְּטוּר; שְׂאִם

יד. הַמּוֹכֵר אֶת בְּתוֹ, וְיוֹצֵאת בְּשָׁנַיִם אוֹ בַּיּוֹבֵל אוֹ בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף, וְעַדִּין הִיא קְטָנָה - יֵשׁ לּוֹ לְחֹזֵר וְלִמְכָרָה פַּעַם שְׁנִיָּה, כְּמוֹ שְׂאָמַרְנוּ.

טו. הַמּוֹכֵר אֶת בְּתוֹ, וְאַחַר כֶּף הַלֶּף וְקִדְשָׁה לְאַחַר - אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעַד, מַיַּעַד. וְאִם לֹאוּ יַעַד הָאָדוֹן, לֹאוּ לּוֹ וְלֹאוּ לְבָנוֹ - בְּשִׁתְּצֵא מְרֻשּׁוֹת אָדוֹן, יִגְמְרוּ קִדּוּשֵׁיהָ וְתַעֲשֶׂה אִשְׁתּוֹ אִישׁ.

טז. הַמּוֹכֵר אֶת בְּתוֹ, וּפְסַק עַל הָאָדוֹן עַל מְנַת שְׂלֵא לְיַעַד אוֹתָהּ - אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעַד, מַיַּעַד; שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶׁשָּׂתַבּוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁתִּנְאוּ בְטָל.

הַלְכוֹת עֶבְדִים פָּרָק ה'

א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי - נִקְנָה בְּחִמְשָׁה דְבָרִים, וְקוֹנָה אֶת עֲצֻמוֹ בְּשִׁלְשָׁה: נִקְנָה בְּכֶסֶף, אוֹ בְּשִׁטְר, אוֹ בְּחֻזְקָה, אוֹ בְּחִלְפִין, אוֹ בְּמִשְׁיכָה; וְקוֹנָה אֶת עֲצֻמוֹ בְּכֶסֶף, אוֹ בְּשִׁטְר, אוֹ בְּרֵאשֵׁי אֲבָרִים. וְעֶבֶד קָטָן - הֵרִי הוּא כְּבַהֲמָה, וְנִקְנָה בְּמִשְׁיכָה כְּמִשְׁכֵּת הַבְּהֵמָה. וְכָבֵד בְּאֲרָנוֹ בַּתְּחִלַּת סִפְרָה זֶה כָּל הַדְּרָכִים שֶׁהָעֶבְדִים נִקְנִין בָּהֶן.

ב. פִּיצַד קוֹנָה אֶת עֲצֻמוֹ בְּכֶסֶף? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן אֶחָד לְרַבּוֹ מְעוֹת וְאָמַר לוֹ: 'עַל מְנַת שְׂיַצֵּא עֶבְדְּךָ בָּהֶם לְחֵרוֹת' - בֵּינָן שֶׁקָּבַל הַרֵב הַכֶּסֶף אוֹ שׁוֹה כֶּסֶף, יוֹצֵא הָעֶבֶד לְחֵרוֹת. וְאֵינוֹ צָרִיף יַעַד הָעֶבֶד - שְׁזִכּוֹת הִיא לּוֹ, וְזִכּוֹן לְאָדָם שְׂלֵא בְּפָנָיו. וְכֵן אִם נָתַן אֶחָד לְעֶבֶד מְעוֹת וְאָמַר לוֹ: 'עַל מְנַת שִׁתְּצֵא בָּהֶן לְחֵרוֹת' - אִם רָצָה הָאָדוֹן וְקָבַל הַמְּעוֹת, יוֹצֵא הָעֶבֶד לְחֵרוֹת; וְאִם לֹאוּ רָצָה, לֹאוּ קָנָה הָעֶבֶד הַמְּעוֹת; שְׂלֵא נָתַן לּוֹ אֲלֵא עַל מְנַת שְׂיַצֵּא בָּהֶן לְחֵרוֹת. וְאֶחָד הַכֶּסֶף אוֹ שׁוֹה כֶּסֶף, בֵּין לְקוֹנָתוֹ בֵּין לְהַקְנוֹת עֲצֻמוֹ לּוֹ.

ג. פִּיצַד בְּשִׁטְר? כָּתַב לּוֹ עַל הַנֵּיָר אוֹ עַל הַחֵרֶשׁ: 'הֵרִי אֶתָּה בֶּן חוֹזְרִין', אוֹ 'הֵרִי אֶתָּה שֶׁל עֲצֻמְךָ', אוֹ 'אֵין לִי עֶסֶק בְּךָ', וְכֵן כָּל פִּיוֹצֵא בְּזוֹהַ בְּעֵנְיָן זֶה, שֶׁזֶה הוּא גּוֹפּוֹ שֶׁל גִּט שֶׁחֲרוּר, וּמְסַר לּוֹ אֶת הַשִּׁטְר בְּפָנֵי שְׁנֵי עֵדִים, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעֵדִים חֲתוּמִים בּוֹ וּמְסָרוּ לּוֹ בֵּינוֹ לְבֵינוֹ - הֵרִי זֶה יוֹצֵא לְחֵרוֹת, שֶׁהֵרִי גִטוֹ וְיָדוֹ בְּאֵין כְּאֶחָד. אָמַר לּוֹ שְׂלֵא בְּכֵתֵב: 'הֵרִי אֶתָּה בֶּן חוֹזְרִין', 'הֵרִי אֶתָּה שֶׁל עֲצֻמְךָ' - אָף עַל פִּי שֶׁהָעֵד עָלָיו עֵדִים בְּבֵית דִּין, וְאָף עַל פִּי שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ - עַדִּין לֹאוּ נִשְׁתַּחֲרַר; שְׂאֵין הָעֶבֶד יוֹצֵא לְחֵרוֹת, אֲלֵא בְּכֶסֶף אוֹ בְּשִׁטְר אוֹ בְּרֵאשֵׁי אֲבָרִים. וְהַכּוֹתֵב לְשִׁפְחָתוֹ: 'הֵרִי אֶתָּה מִתְּרַת לְכָל אָדָם', לֹאוּ אָמַר כְּלוּם.

ד. פִּיצַד בְּרֵאשֵׁי אֲבָרִים? הַמְּכָה אֶת עֶבְדוֹ בְּכוֹנָה, וְחִסְרוֹ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּעָה אֲבָרִים שְׂאֵין חוֹזְרִין - יוֹצֵא לְחֵרוֹת, וְצָרִיף גִּט שֶׁחֲרוּר. אִם בֶּן, לְמָה לֹאוּ נִאָּמַר בַּתּוֹרָה אֲלֵא "שֵׁן" וְ"עֵין"? לְדוֹן מָהֵן: מַה שֵׁן וְעֵין, מוּמִינִן שֶׁבְּגִלּוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין - אָף כָּל מוּם שֶׁבְּגִלּוּי שְׂאֵינוֹ חוֹזֵר, יוֹצֵא הָעֶבֶד בּוֹ לְחֵרוֹת. אֲבָל הַמְּסָרַס עֶבְדוֹ בְּבִיצִים, אוֹ הַחוֹתֵף לְשׁוֹנוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוֹת, שְׂאֵינָן מוּמִינִן שֶׁבְּגִלּוּי. וְכֵן הַמִּפִּיל שֵׁן הַקָּטָן - אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוֹת, שֶׁהֵרִי סוֹפּוֹ לְחֹזֵר.

ה. אֵין יוֹצֵא בְּרֵאשֵׁי אֲבָרִים אֲלֵא עֶבְדִים שֶׁמְלוֹ וְטָבְלוּ, שֶׁהֵרִי יִשְׁנֵן בְּמִקְצַת מְצוּוֹת; אֲבָל עֶבֶד שֶׁהוּא בְּגִיּוּתוֹ, אֵינוֹ

אין חותמין עדיהן אלא זה בפני זה. וכבר בארנו טעם הדבר בהלכות גרושין.

ז. וכיצד הן שוין במוליד ובמביא? שהמביא גט שחרור בארץ ישראל, אינו צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. ובחוצה לארץ, אם אין עדים לקימו, ואמר השליח: 'בפני נכתב ובפני נחתם' - זה הוא קיומו; ואם בא האדון וערער אחר פן - אין משגיחין בו, כמו שבארנו בגטי נשים. כשם שהאשה עצמה מביאה גטה ואינה צריכה לקימו, הואיל והגט יוצא מתחת ידה - כך העבד ששטר שחרורו יוצא מתחת ידו, אינו צריך לקימו. וכשם שהאשה אומרת 'בפני נכתב ובפני נחתם' אם התנה עליה, כמו שבארנו במקומו - כך העבד שהביא גט ואמר 'בפני נכתב ובפני נחתם', נאמן על אותה הדרך ואין צריך קיום.

ח. כל הכשר להביא גט אשה, מביא גט העבד; והעבד מקבל גט לחברו מיד רבו של חברו, אבל לא מיד רבו של מקבל. הכותב שטר ארוסין לשפחתו, אף על פי שאמר לה: 'צאי בו לחרות, והתקדשי בו' - אין בלשון הזה לשון שחרור, ואינה מקדשת ולא משחררת.

יום שני

הלכות עבדים פרק ז

א. גט שחרור - צריך שיהיה ענינו דבר הכורת בינו ובין אדוניו, ולא ישאר לאדון בו זכות. לפיכך, הכותב לעבדו: 'עצמך וכל נכסי קנויין לך, חוץ ממקום פלוני', או 'חוץ מטלית פלונית' - אין זה כורת, והגט בטל; ומתוך שאינו גט - לא נשתחרר העבד, ולא קנה מן הנכסים פלוס. וכן כל ביאצא בזה.

ב. עבד שהביא גטו, וכתוב בו: 'עצמך ונכסי קנויין לך' - עצמו קנה, והרי הוא בן חורין; אבל הנכסים לא קנה, עד שיתקיים הגט בחותמיו כשאר השטרות. וכן אם היה כתוב בו: 'כל נכסי קנויין לך' - עצמו קנה, ולא קנה הנכסים עד שיתקיים הגט בחותמיו; שחולקין הדבור ואומרים: עצמו קנה, מפני שהוא נאמן להביא גט שחרורו, ואינו צריך לקימו; אבל הנכסים, שאין אדם קונה אותם אלא בראיה ברורה - לא קנה אותם עד שיתקיים השטר.

ג. המשחרר שני עבדים בשטר אחד - לא קנו עצמן; אלא פותבין שטר לכל אחד ואחד. לפיכך, הכותב כל נכסיו לשני עבדיו בשטר אחד - אף עצמן לא קנו. ואם כתב בשני שטרות - קנו, ומשחררין זה את זה. במה דברים אמורים? בשכתב בכל שטר משניהם: 'כל נכסי נתונים לפלוני ופלוני עבדי'. אבל אם כתב: 'חצי נכסי לפלוני עבדי וחצי נכסי לפלוני עבדי' - אף בשני שטרות, לא קנו פלוס; שהעבד מקלל הנכסים, והרי שיר בו חציו, ואין זה שחרור; וכיון שלא נשתחרר, לא קנה מן הנכסים פלוס.

ד. המשחרר חצי עבדו בשטר - לא קנה העבד חציו.

יורה מעצמו, אינו חייב להוציאו לחרות בלא עדים, שהמודה בקנס - פטור; כמו שבארנו בהלכות גנבה, שכל מודה בקנס - פטור מלשלמו.

הלכות עבדים פרק ו

א. הכותב גט שחרור לעבדו, וזכה לו בו על ידי אחר, ואמר: 'זכה בגט זה לפלוני עבדי' - יצא בן חורין, אף על פי שלא הגיע הגט לידי; ושזכין לאדם שלא בפניו. אבל אם אמר: 'נתנו גט זה לעבדי' - אינו יכול לחזור בו, ולא יצא העבד לחרות עד שיגיע הגט לידי; לפיכך האומר: 'נתנו גט זה לעבדי' ומת, לא יתנו לאחר מיתה.

ב. הכותב בשטר: 'עשיתי פלוני עבדי בן חורין', או: 'נעשה פלוני עבדי בן חורין', או: 'הרי הוא בן חורין' - הרי זה יצא לחרות; כתב בשטר: 'אעשנו בן חורין', לא יצא לחרות.

ג. האומר: 'עשיתי פלוני עבדי בן חורין', והוא אומר: 'לא עשאינו' - חוששין שמא זכה לו על ידי אחר. אומר: 'כתבתי גט שחרור ונתתי לו', והוא אומר: 'לא כתב ולא נתן לי' - הודאת בעל דין כמאה עד, והרי זה עבד עד שישחררו בפנינו.

ד. מי שצוה בשעת מיתתו ואמר: 'פלונית שפחתי אל השתעבדו בה יורשים' - הרי זו שפחה כשהיתה; ואסור לירשים להשתעבד בה, מפני שמצוה לקיים דברי המת. וכן אם אמר: 'עשו לה קורת רוח' - כופין את היורשין, ואין משעבדין אותה אלא במלאכה שהיא רוצה בה. צוה ואמר: 'שחררה', כופין את היורשין לשחרר אותה.

ה. בשישה דברים שוין שחרורי עבדים לגטי נשים; ובשאר הדברים, הרי הן כשאר השטרות. ואלו הן הששה: פסולין בערפאות של גויים, וכשרין בעד פותי, וצריכין כתיבה לשם המשחרר עצמו, ואין נכתבין במחבר, ואין עדיהם חותמין אלא זה בפני זה; ואחד גטי נשים ושחרורי עבדים, שוין במוליד ובמביא. פיצד? כל השטרות העולים בערפאות של גויים, כשרים בכל התנאים שאנו מבארים בהלכות הלואה - חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים.

ו. וכל שטר שיש עליו אפלו עד אחד פותי, פסול - חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים, שהם כשרין בעד אחד ישראל ועד אחד פותי; והוא, שיהיה פותי חבר. ובזמן הזה, שהפותים כגויים לכל דבריהם, אנו למדין מהם לצדוקין, שהצדוקין בזמן הזה כמו הפותי באותו הזמן, קדם שיגורו עליהם שיהיו כגויים לכל דבריהם. בגט אשה הוא אומר: 'וכתב לה', לשמה; ובגט שחרור הוא אומר: 'או חפשה לא נתן לה', עד שיכתב לשמה. בגט אשה הוא אומר: 'וכתב ונתן', מי שאינו מחסר אלא נתינה - יצא הכתוב במחבר ואחר כך קוצץ, שהרי הוא מחסר קציצה ונתינה; ובגט שחרור הוא אומר: 'נתן לה', לא יהיה מחסר אלא נתינה. אחד גטי נשים ושחרורי עבדים,

ד. מכרו לגוי לשלשים יום, מכרו חוץ ממלאכתו, חוץ מן המצוות, חוץ מן השבתות וימים טובים - הרי זה ספק אם נשתחרר או לא נשתחרר; לפיכך, אם תפיש העבד כדי דמיו לרבו, כדי שיצא בהן לחרות מיד הגוי - אין מוציאין מידו.

ה. אחד המוכר עבדו לגוי עובד עבודה זרה, או שמכרו לגר תושב, אפלו לכותי - הרי זה יצא לחרות. מכרו לישראל משמד, הרי זה ספק; לפיכך, אם תפיש כדי דמיו מרבו ראשון, כדי לצאת בהן מיד המשמד - אין מוציאין מידו.

ו. המוכר עבדו לחוצה לארץ, יצא בן חורין; וכופין את רבו השני לכתב לו גט שחרור, ואבדו הדמים. ומפני מה קנסו כאן הלוקח לברו? שאלו לא לקחו, לא יצא העבד לחוצה לארץ. והמוכר עבדו לסוריה, ואפלו לעכו - כמוכר לחוצה לארץ.

ז. בן ככל שנשא אשה בארץ ישראל, ודעתו לחזר, והכניסה לו עבדים ושפחות - הרי אלו ספק אם הן כמי שמכרה אותן לחוצה לארץ, הואיל ויש לו הפרות, או אינן כמכורין לו, שהרי הגוף שלה.

ח. עבד שיצא אחר רבו לסוריה, ומכרו שם - אבד את זכותו. במה דברים אמורים? בשיצא רבו על מנת שלא לחזר לארץ ישראל. אבל אם דעת רבו לחזר, ויצא אחריו ומכרו שם - יצא לחרות, וכופין את הלוקח לשחררו.

ט. עבד שאמר לעלות לארץ ישראל - כופין את רבו לעלות עמו, או שימכר אותו למי שיצלהו לשם. רצה האדון לצאת לחוצה לארץ - אינו יכול להוציא את עבדו, עד שירצה. ודין זה בכל זמן, אפלו בזמן הזה, שהארץ ביד גויים.

י. עבד שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל - אין מחזירין אותו לעבדות, ועליו נאמר: "לא תסגיר עבד אל אדניו, אשר יציל אליך מעם אדניו". ואומרים לרבו שיקתב לו גט שחרור, ויקתב לו שטר חוב בדמיו, עד שתשיג ידו ויתן לו. ואם לא רצה האדון לשחררו - מפקיעין בית דין את שעבודו מעליו, וילך לו.

יא. עבד זה שברח לארץ, הרי הוא גר צדק; והוסיף לו הכתוב אזהרה אחרת למי שמונה אותו, מפני שהוא שפל רוח יתר מן הגר, וצוה עליו, שנאמר: "עמך ישב בקרבך באחד שעריך בטוב לו, לא תוננו", זו אף הונית דברים. נמצאת למד, שהמונה את הגר הזה, עובר בשלשה לאוין: משום "לא תונו איש את עמיתו", ומשום "וגר לא תונה", ומשום "לא תוננו". וכן עובר משום "לא תלחצנו", כמו שבארנו בענין הוניה.

יב. הקונה עבד מן הגויים סתם, ולא רצה למול ולקבל מצוות העבדים - מגלגלין עמו כל שנים עשר חדש; ואם לא רצה - חוזר ומוכרו לגויים, או לחוצה לארץ. ואם התנה העבד עליו בתחלה שלא ימול - הרי זה מתר לקימו כל זמן שירצה בגיותו, ומכרו לגויים או לחוצה לארץ.

והרי הוא עבד כשהיה. אבל אם שחרר חציו בכסף, כגון שלקח חצי דמיו על מנת לשחרר חציו - קנה, ונמצא חציו עבד וחציו בן חורין. במה דברים אמורים? בששחרר חציו בשטר, והניח חציו; אבל אם שחרר חציו ומכר חציו, או שחרר חציו ונתן חציו מתנה - הואיל ויצא פלו מרשותו, קנה העבד חציו, והרי זה חציו עבד וחציו בן חורין. וכן עבד של שני שתפין ששחרר אחד מהם את חלקו, בין בכסף בין בשטר - קנה העבד חציו; והרי חציו עבד וחציו בן חורין.

ה. הפותח לשפחתו המעברת: 'הרי את בת חורין, וולדך עבד' - דבריו קימין. 'הרי את שפחה, וולדך בן חורין' - לא אמר כלום; שזה כמי שמשחרר חציה.

ו. שפחה חרופה - אם רצה לשחרר חציה הנשאר, ותעשה אשת איש גמורה - הרי זה משחרר, בין בשטר בין בכסף; שאף הכסף גומר שחרורה.

ז. מי שחציו עבד וחציו בן חורין - הואיל ואינו מתר לא בשפחה ולא בבת חורין, כופין את רבו, ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר עליו בחצי דמיו. במה דברים אמורים? בעבד, מפני שהאיש מצוה על פריה ורביה. אבל השפחה - תשאור כמות שהיא, ועובדת את רבה יום אחד ואת עצמה יום אחד. ואם נהגו בה חטאים מנהג הפקר - כופין את רבה לשחררה, וכותב עליה שטר בחצי דמיה.

ח. מי שחציו עבד וחציו בן חורין, שעמד רבו והקנה חציו לבנו קטן כדי שלא יכפו אותו בית דין לשחררו - מעמידין בית דין לקטן אפוסטרוס; וכותב לו האפוסטרופוס גט שחרור, וכותב עליו שטר חוב בחצי דמיו. ואם נסרף הקטן בעבד, ויש לו עליו געגועין - מפליגין אותו ממנו במעות, שדעתו של תינוק קרובה אצל המעות.

ט. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לעבדו, ועמד - חוזר בנכסים, ואינו חוזר בעבד; שהרי יצא עליו שם בן חורין.

הלכות עבדים פ"ח

א. המוכר את עבדו לגויים - יצא בן חורין, וכופין את רבו לחזר ולקנותו מן הגויים עד עשרה בדמיו, וכותב לו גט שחרור, ויוצא. ואם לא רצה הגוי למכרו, אפלו עד עשרה בדמיו - אין מחיבין אותו יתר. וקנס זה - אין גובין אותו ודינין בו, אלא בית דין ממחין. ואם מת המוכר, אין קונסין את היורש להחזיר את העבד ולשחררו.

ב. לנה על עבדו מן הגוי - אם קבע לו זמן ואמר לו: 'אם הגיע זמן פלוני ולא אחזיר לך, תקנה גוף עבד זה' - הרי זה יצא לחרות מיד; ואם אמר לו: 'תקנה מעשה ידיו', לא יצא לחרות. גכהו הגוי בחובו, או שבאו על האדון מצרין ובקשו להרגו ופדה עצמו מידן בעבדו - לא יצא לחרות, מפני שגלח ממנו שלא בריצונו.

ג. מכר עבדו לאחד מעבדי המלך או מגדוליו - אף על פי שהוא מתירא מהן, יצא העבד לחרות; מפני שהיה כול לפיטו בממון אחר.

שפחתו, הרי זה הולך עבד פנעני לכל דבר, ונמכר ונקנה ומשפמשיין בו לעולם, כשאר העבדים.

ב. אחד הקונה עבד מישראל, או מן גר תושב, או מן הגוי שהוא כבוש תחת ידיו, או מאחד משאר האמות. וכן גר תושב שהוא כבוש תחת ידיו, או אחד משאר האמות - יש לו למכר את עצמו לישראל לעבד, והרי הוא עבד פנעני לכל דבר; וכן מוכר בניו ובנותיו, שנאמר: "מהם תקנו, וממשפחתם אשר עמכם, אשר הולידו בארצכם". וכל אחד מאלו, הרי הוא עבד פנעני לכל דבר.

ג. אחד מן האמות שבא על שפחה פנענית שלנו - הרי הן עבד פנעני, שנאמר: "אשר הולידו בארצכם". אבל עבד שלנו שבא על אחת מן האמות - אין הן עבד, לפי שנאמר: "אשר הולידו בארצכם", ועבד אין לו חיים.

ד. מלך גוי שעשה מלחמה, והביא שביה ומכרם, וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנב מאמה שהיא עושה עמו מלחמה, יביא וימכר לעצמו, וכן אם היה דינו שפל מי שלא יתן המס ומכר, או מי שעשה כף וכה או לא יעשה כף וכה ומכר - הרי דינו דין; ועבד הנלקח בדינין אלו, הרי הוא כעבד פנעני לכל דבר.

ה. גוי שקנה גוי לעבדות - לא קנה גופו, ואין לו בו אלא מעשה ידיו; אף על פי כן, אם מכרו לישראל, הרי גופו קנוי לישראל.

ו. האשה קונה שפחות; ואינה קונה עבדים, אפלו קטנים, מפני החשד. ואם קנת אותה, הרי זו קנת גופן כאיש ויראה לי, שאינה אסורה אלא לקנות עבד בן תשע שנים, ומתשע ולמעלה. וכן אסור לאדם לשחרר עבד פנעני; וכל המשחררו - עובר בעשה, שנאמר: "לעלם בהם תעבדו". ואם שחררו, משחרר כמו שבארנו, וכופין אותו לכתב גט שחרור כמו שבארנו, בכל אותן הדרכים שבארנו. ומתן לשחררו לזכר מצוה, אפלו למצוה של דבריהם; כגון שלא היו שם עשרה בבית הנקנסת - הרי זה משחרר עבדו, ומשלים בו המנין; וכן כל פיוצא בזה. וכן שפחה שהיו העם נוהגין בה מנהג הפקר, והרי היא מכשול לחטאים - כופין את רבה ומשחררה, כדי שתנשא ויסור המכשול. וכן כל פיוצא בזה.

ז. יכול הרב לומר לעבדו הפנעני: 'עשה עמי ואיני נזף', אלא ילך וישאל לו על הפתחים, או יתפרנס מן הצדקה; וישאל מוציון להחיות עבדים שביניהם. במה דברים אמורים? בעבדיו; שאין בית דין נזקקין לגדולים לשמר ממונם, ואם לא יאכיל עבדיו וישקם פראוי, הם יכרחו או ימותו, ואדם חס על ממונו עצמו יתר מכל אדם. אבל עבדים שהכניסה לו אשתו בתורת נכסי מלוג, חייב במזונותיהם בבית דין, שעל מנת פן הכניסה אותם; שאם לא יזון אותם - ימותו או יכרחו, והרי אינו חייב באחריותן.

ח. מתן לעבד בעבד פנעני בפרה. ואף על פי שהדין כן, מדת חסידות ודרכי החכמה שיהיה אדם רחמן ורודף

וכן עבד שפול וטבל לשם עבדות, ואחר כך הפיל עצמו לגיסות, ואין רבו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני אמות העולם - הרי זה מתן לו לטל דמיו מן הגויים; וכותב ומעלה בערכאות של גויים, מפני שהוא פמצייל מדם.

יג. המפקיר עבדו - יצא לחרות, וצריך גט שחרור; ואם מת האדון שהפקיר, הירש כותב לו גט שחרור.

יד. עבד שברח מבית האסורין - אם נתיאש ממנו רבו, יצא לחרות; וכופין את רבו, וכותב לו גט שחרור.

טו. עבד שנשבה - אם נתיאש ממנו רבו ראשון, כל הפודה אותו לשם עבד ושתעבד בו, והרי הוא שלו; ואם פדהו לשם בן חורין, הרי זה בן חורין. ואם לא נתיאש ממנו רבו ראשון - הרי הפודה אותו לשם עבד, נוטל פדיונו מרבו, וחוזר לרבו; ואם פדהו לשם בן חורין, חוזר לרבו הראשון בלא כלום.

טז. עבד שעשהו רבו היפותיקי לבעל חובו, ושחררו - הרי זה משחרר. וכופין לבעל חוב לשחררו גם הוא, מפני תקון העולם; שלא יפגע בו לאחר זמן, ויאמר לו: 'עבדי אתה'.

יז. עבד שהשיאו רבו בת חורין, או שהניח לו רבו תפלין בראשו, או שאמר לו רבו לקרות שלשה פסוקין בספר תורה בפני הצבור, וכל פיוצא באלו הדברים שאין חייב בהן אלא בן חורין - יצא לחרות, וכופין את רבו לכתב לו גט שחרור. וכן אם נדר נדר שכופין עליו את העבדים, כמו שבארנו בנדריים, ואמר לו רבו: 'מופר לך' - יצא לחרות; שפיון שלא כפה אותו במקום שיש לו לכפותו, גלה דעתו שהפקיע שעבודו. מכאן אני אומר, שהמשחרר עבדו בכל לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל, ושגמר בלבו לדבר זה - שאינו יכול לחזור בו; וכופין אותו לכתב לו גט שחרור, אף על פי שעדין לא כתב. אבל אם לנה מעבדו, או שעשהו אפוטרופוס, או שהניח תפלין בפני רבו, או קרא שלשה פסוקים בבית הנקנסת בפני רבו, ולא מחה - לא יצא לחרות.

יח. ואסור לאדם ללמד את עבדו תורה; ואם למדו, לא יצא לחרות.

יט. הלוקח עבד מן הגוי, וקדם העבד וטבל בפני רבו לשם בן חורין - יצא לחרות; ושלא בפני רבו, צריך לפרש. לפיכך צריך רבו לתקפו במים.

כ. ישראל שתקף בגוי קטן, או שמצא תינוק גוי, והטבילו לשם גר - הרי זה גר; לשם עבד, הרי זה עבד; לשם בן חורין, הרי זה בן חורין.

כא. גר שקדמו שפחותיו ועבדיו וטבלו בפניו - קנו עצמן בני חורין.

הלכות עבדים פרק ט

א. ישראל שבא על שפחה פנענית - אף על פי שהיא

להם; ואלו הן הארבעה שומרין: שומר חנם, והשואל, ונושא שכר, והשוכר.

ב. ואלו הן שלשה דינין שלהן: שומר חנם שנגנב הפקדון ממנו, או אבד, ואין צריך לומר אם נאנס הפקדון אנס גדול [גמור], כגון שהיתה בהמה ומתה או נשבת - הרי זה נשבע ששומר פדרף השומרין, ופטור, שנאמר: "ונגנב מבית האישה... ונקרב בעל הבית אל האלהים". השואל משלם הכל - בין שאבד דבר השואל, או נגנב, בין ארעו אנס גדול מזה, כגון שמתה בהמה השואלה או נשברה או נשבת; שכן כתוב בשואל: "ונשבר או מת - בעליו אין עמו, שלם ישלם". נושא שכר או השוכר, שניהם דין אחד יש להן: אם נגנב או אבד הדבר השכור, או שנטל שכר על שמירתו - הרי אלו משלמין. ואם ארעו אנס גדול מזה - כגון שהיתה בהמה ומתה, או נשברה, או נשבת, או נטרפה - הרי אלו נשבעין שנאנסה, ופטורין, שנאמר: "ומת או נשבר או נשבה, אין ראה - שבועת ה' וגו', ונאמר: "אם גנב ונגנב מעמו - ישלם לבעליו". נמצאת אומר: שומר חנם - נשבע על הכל; והשואל - משלם את הכל, חוץ מן המתה בשעת מלאכה כמו שיתבאר; נושא שכר והשוכר - משלמין את האבדה ואת הגנבה, ונשבעין על האנסין הגדולים כגון שבונה ושבויה ומתה וטרפה, או שאבד הדבר בספינה שטבעה בים, או נלקח בליסטים מזין, וכל פיוצא באלו משאר אנסין גדולים.

ג. המפקיד אצל חברו בין בחנם בין בשכר, או השואלו, או השכיר לו - אם שאל השומר את הבעלים [של החפץ] עם הדבר שלהן, או שכרן - הרי השומר פטור מכלום; אפלו פשע בדבר ששומר, ואבד מחמת הפשיעה - הרי זה פטור, שנאמר: "אם בעליו עמו, לא ישלם; אם שכיר הוא, בא בשכרו". במה דברים אמורים? בששאל הבעלים או שכרן בעת שנטל החפץ, ואף על פי שאין הבעלים שם עמו בעת הגנבה והאבדה, או בעת שנאנס. אבל אם נטל החפץ, ונעשה עליו שומר תחלה, ואחר שפא לרשותו שכר הבעלים או שאלן - אף על פי שהיו עומדין שם בעת שנאנס הדבר השמור, הרי זה משלם, שנאמר: "בעליו אין עמו, שלם ישלם". מפי השמועה למדו, הנה עמו [עבד אצלו] בעת השואלה - אף על פי שאינו עמו בעת הגנבה והמיתה, פטור; לא הנה עמו בשעת השואלה - אף על פי שהיה עמו בעת המיתה או השבויה, חיב. והוא הדין לשאר השומרין, שכלן בבעלים פטורין; אפלו פשיעה בבעלים, פטור.

ד. כל שומר שפשע בתחלתו, אף על פי שנאנס בסופו - חיב, כמו שיתבאר. ואין השואל רשאי להשאיל; אפלו שאל ספר תורה, שכל הקורא בו עושה מצוה - לא ישאילנו לאחר. וכן אין השוכר רשאי להשכיר; אפלו השכירו ספר תורה, לא ישפירנו לאחר; שהרי זה אומר

צדק, ולא יכביד עלו על עבדו ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו מכל מאכלו ומכל משקהו. חקמים הראשונים היו נוהגין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין, ומקדימין מזון בהמות והעבדים על מזונות עצמן. הרי הוא אומר: "כעני עבדים אל זד אדוניהם, כעני שפחה אל זד גברתה". וכן לא יבוזהו, לא ביד ולא בדברים; לעבדות מסרו הפתוב, לא לבושה. ולא יכה עליו צעקה וכעס, אלא ידבר עמו בנחת, וישמע טענותיו. וכן מפרש בדברי איוב הטובים שהשתבח בהן: "אם אמאס משפט עבדי ואמתי ברכם עמדי, הלא כבטן עשני עשהו, ויכנונו ברחם אחד". ואין האכזריות והעזות מצויה אלא בגויים הערלים, אבל זרעו של אברהם אבינו, והם ישראל שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא טובת התורה וצנן בחקים ומשפטים צדיקים - רחמנים הם על הכל. וכן במדותיו של הקדוש ברוך הוא שצננו להדמות בהם, הוא אומר: "ורחמיו על כל מעשיו". וכל המרחם - מרחמין עליו, שנאמר: "ונתן לך רחמים, ורחמך והרפך".

ברוך רחמנא דסיען. נגמר ספר שנים עשר, בעזרת שדי. ומגין פרקיו, שבעים וחמשה: הלכות מכירה, שלשים פרקים; הלכות זכיה ומתנה, שנים עשר פרקים; הלכות שכנים, ארבעה עשר פרקים; הלכות שלוחין ושתפין, עשרה פרקים; הלכות עבדים, תשעה פרקים.

יום שלישי

בשם ה' אל עולם.

אודף בישר לבב, בלמדי משפטי צדקך.

ספר שלשה עשר והוא ספר משפטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות שכירות, הלכות שאלה ופקדון, הלכות מלוה ולוה, הלכות טוען ונטען, הלכות נחלות.

הלכות שכירות

יש בכללן שבע מצוות - שלש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) דין שכיר ושומר שכר; (ב) לתן שכר שכיר ביומו; (ג) שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו; (ד) שיאכל השכיר מן המחקר שעושה בו; (ה) שלא יאכל השכיר מן המחקר שלא בשעת מלאכה; (ו) שלא יוליף השכיר בידו יתר על מה שאכל; (ז) שלא יחסם שור בדישו, וכן שאר בהמה. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות שכירות פרק א

א. ארבעה שומרים נאמרו בתורה, ושלשה דינין יש

ג. יראה לי, שאם פשע השומר בעבדים וכיוצא בהן - חייב לשלם; שאינו פטור בעבדים וקרקעות ושטרות אלא מדין הגנבה והאבדה והמיתה וכיוצא בהן; שאם היה שומר חנם על המטלטלין ונגנבו או אבדו, ישבע, ובעבדים וקרקעות ושטרות, פטור משבועה; וכן אם היה שומר שכר שמשלם גנבה ואבדה במטלטלין, פטור מלשלם באלו. אבל אם פשע - חייב לשלם, שכל הפושע מדיק הוא, ואין הפרש בין דין המדיק קרקע, לדין המדיק מטלטלין. ודין אמת הוא זה למבינים, וכן ראוי לדון. וכן הורו רבותי, שהמוסר כרמו לשומר, בין באריסות [תמורות יבול] בין בשמירת חנם, והתנה עמו שיהפר או יזמר או יאבק [יפוד האפר] משלו [על חשבונו], ופשע ולא עשה - חייב, כמי שהפסיד בידים. וכן כל כיוצא בזה, שהמפסיד בידים, חייב על כל פנים.

ד. המוסר לחברו דבר המחבר לקרקע לשומר, אפלו היו עובדים העומדות להבצר - הרי הן כקרקע בדין השומריין. ה. הפקיד הקדש, ואחר כך פדהו, והרי הוא חלין בעת שנטלו מיד השומר, או שהשאלו חלין, ואחר כך הקדישו והוא ביד השואל, וכן גוי שהפקיד, ואחר כך נתגנב - כל אלו אין בהן כל דיני השומריין; עד שתהיה תחלתן וסופן נכסי הדיוט, ונכסי ישראל.

ו. אחד האיש ואחד האשה בדין השומריין, בין שהיה הדבר השמור של אשה, או שהיה ביד האשה.

ז. קטן שהפקיד ביד גדול או השאלו, הרי זה הגדול נשבע שבועת השומריין לקטן. הורו רבותי, שאין זה נשבע בטענת [בגלל טענת] הקטן, כדי שנאמר [ונשאל: הרי] 'אין נשבעין על טענת הקטן'; שכל השומריין, שבועתן שבועת שפא היא.

ח. כדרך שתקנו חכמים [קנין] משיכה בלקוחות, כך תקנו משיכה בשומריין. האומר לחברו: 'שמר לי זה', ואמר לו: 'הנח לפני' - הרי זה שומר חנם. אמר לו: 'הנח לפניך', או 'הנח סתם', או 'שמר לי': 'הרי הבית לפניך' - הרי זה אינו לא שומר חנם ולא שומר שכר, ואינו חייב שבועה כלל; אבל מחזיר [מחזיר חרם] על מי שלקח הפקדון שלו, ולא יחזירו לבעליו. וכן כל כיוצא בזה. אחד המפקיד או המשאל או המשפיר את חברו בעדים, או שלא בעדים - דין אחד יש להן: כיין שהודה זה מפי עצמו ששמר לו, או ששאל ממנו - הרי זה נשבע שבועת השומריין; שאין אומריין מגו [מתוך] שיכל להכחיש קבלת הפקדון - נאמין לו [לפטרו משבועה אלא לפטרו מלשלם]. אפלו היה הדבר השואל, או המפקד, או המשפיר שנה פרוטה - הרי זה השומר נשבע עליו. ואין אחד מן השומריין צריך להודיע במקצת [להשביע].

ט. מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה, והשואל להיות פטור מלשלם, וכן מתנה בעל הפקדון על שומר חנם או נושא שכר ושוכר להיות חייבין בכל כשואל; שכל תנאי בממון או בשבועות של ממון, קנס; ואין צריך קנין, ולא עדים.

לו: 'אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר'. עבר השומר ומסר לשומר שני - אם יש עדים ששמרה השומר השני כדרך השומריין, ונאנס - פטור השומר הראשון, שהרי יש עדים שנאנס. ואם אין שם עדים - חייב השומר הראשון לשלם לבעלים, מפני שמסר לשומר אחר, ויעשה הוא דין עם השומר השני. אפלו היה הראשון שומר חנם, ומסר לשומר שכר - חייב; שהרי יש לבעל החפץ לומר לו: 'אתה נאמן אצלי להשבע, וזה אינו נאמן'. לפיכך, אם היה דרך הבעלים להפקיד תמיד דבר זה אצל השומר השני, הרי השומר הראשון פטור מלשלם - שהרי הוא אומר לבעלים: 'זה הדבר שהפקדתם אצלי' או 'השאלתם, אמש [אתמול] הייתם מפקדין אותו אצל זה שהפקדתי אני אצלו'; והוא, שלא ימעט שמירתו. כיצד ימעט שמירתו? כגון שהיה מפקד אצלו בשכר, והפקידו אצל אותו השני בחנם, או שהיה שואל אצלו, והפקידו אצל אותו השני בשכר - הואיל ומעט שמירתו, פושע הוא ומשלם, אף על פי ששאל או ששכר בבעלים, שהרי הוא הוציא הדבר השמור מידו ליד שומר אחר.

ה. ואם הביא השומר השני ראה שיפטר בה שומר ראשון בדין שמירתו - הרי זה פטור. כיצד? שומר שכר שנתן הבהמה השמורה אצלו לשומר חנם - אם הביא השומר השני עדים שמתה הבהמה כדרךה, הרי השומר הראשון פטור; וכן כל כיוצא בזה.

ו. שומר שמסר לשומר אחר, והוסיף בשמירתו - ההנהגה [תשלומי השני] לבעלים. כיצד? השוכר פרה מחברו, והשאלה לאחר, ומתה כדרךה ביד השואל - הואיל והשואל חייב בכל, יחזרו דמי הפרה לבעלים; שאין זה השוכר עושה סחורה בפרתו של זה. וכן כל כיוצא בזה. היה בידו פקדון, ושלחו ביד אחר לבעליו - הואיל והשומר הראשון חייב באחריותו עד שיגיע ליד הבעלים - אם בא לחזר ולהחזיר הפקדון מיד השומר השני, מחזיר. ואם החזק השומר הראשון כפרן [שכפר בפקדון זה] - אינו יכול להחזיר הפקדון מיד השומר השני, אף על פי שעדין הפקדון באחריותו של ראשון.

הלכות שכירות פרק ב

א. שלשה דינין האמריין בתורה בארבעה השומריין, אינן אלא במטלטלין של ישראל ושל הדיוט, שנאמר: "כסף או כלים... וכל בהמה" - יצאו הקרקעות, ויצאו העבדים שהקשו לקרקעות, ויצאו השטרות שאין גופן [הם עצמם] ממון. ונאמר: "כי יתן איש אל רעהו" - יצאו ההקדשות ונכסי גוים. מכאן אמרו חכמים: העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות - שומר חנם שלקח אינו נשבע, ונושא שכר או שוכר אינו משלם; ואם קנו מידו [התחייבו בקנין לשלם], חייב באחריותו.

ב. ותקנו חכמים, שגשבעין על ההקדשות שבועת השומריין כעין [שבועה] של תורה, כדי שלא יזלו בהקדשות.

לך אדם שיעביר חבית לתברו; לפיכך עשו שבירת החבית כמיתת הבהמה ושבירתה (כדרכה, שפוטור). ועוד תקנו בדבר זה, שאם נשאו אותה שנים במוט, ונשברה - משלמין חצי דמיה; הואיל ומשאו זה גדול לגבי אחד וקל לגבי שנים, הרי הוא כאנס ואינו אנס [מצב ביניים], ומשלמין מחצה, אם יש ידים שלא פשעו בה. נשברה במקום שאין העדים מצויין - נשבעין שלא שברוה בפשיעה, ומשלמין חצי דמיה; שהרי לא היה לכל אחד להעביר, אלא משאו שזכול להעבירו בפני עצמו. מפאן אתה למד, שהאחד שהעביר חבית גדולה שאין דרך כל הסבלים להעבירה - שהוא פושע; ואם נשברה מזו, משלם הכל.

ג. הסבל ששבר חבית של זין לחנוני, ונתחייב לשלם, והרי היא שנה ביום השוק ארבעה, ובשאר הימים שלשה - אם החזירו ביום השוק, תיבין להחזיר חבית של זין או שלמו לו ארבעה; והוא שלא היה לו זין למכר ביום השוק; אבל אם היה לו זין, מחזירין לו שלשה. החזירו לו בשאר הימים, מחזירין לו שלשה. ומנפין לו ככל זמן [אף ביום השוק], טרח שהיה טורח במכירתה, ופגם הנקב שהיה נוקב החבית; וכן כל פיוצא בזה.

ד. רועה שבאו זאבים וטרפו ממנו - אם היה זאב אחד - אין זה אנס, אפלו בשעת משלחת זאבים; ואם היו שני זאבים, הרי זה אנס. שני פלבים - אינן אנס, אפלו באו משתי רוחות; היו יתר על שנים, הרי זה אנס. לסטים אחד מזין, הרי זה אנס. ואפלו היה הרועה מזין, ובא לו לסטים אחד מזין - הרי זה אנס, שאין הרועה מוסר נפשו פלסטים. הארי והדב והנמר והברדלס והנחש, הרי אלו אנסין. אימתי? בזמן שבאו מאליהן; אבל אם הוליקה למקום גדודי חיות ולסטים - אין אלו אנסין, ותיב לשלם.

ה. רועה שמצא גנב, והתחיל להתגרות בו ולהראותו שאינו מתירא ממנו, ואמר לו: 'הרי אנו במקום פלוני, וכך וכך רועים אנו, וכך וכך פלי מלחמה יש לנו', ובא אותו הלסטים ונצחו ולקח מהן - הרי הרועה חייב; שאחד המוליך את הבהמה למקום גדודי חיה ולסטים, או המביא את הלסטים בהתגרותו למקום הבהמה.

ו. רועה שהיה לו [אפשרות] להציל הטרפה או השבויה ברועים אחרים ובמקלות, ולא קרא רועים אחרים ולא הביא מקלות להציל - הרי זה חייב, אחד שומר חנם ואחד שומר שכר; אלא ששומר חנם קורא רועים ומביא מקלות בחנם, ואם לא מצא - פטור. אבל שומר שכר חייב לשפר הרועים והמקלות, עד כדי דמי הבהמה כדי להציל; וחזור ולקח שוכרן מבעל הבית. ואם לא עשה כן, והיה לו לשפר ולא שכר - הרי זה פושע, ותיב.

ז. רועה שטען שהצילתי על ידי רועים בשכר - נשבע, ונוטל מה שטען; שאינו יכול לטען, אלא עד כדי דמיה; ויכול היה לומר 'נטרפה', וישבע בנקיטת חפץ, כדין כל הנשבעין ונוטלין.

י. טען זה שהיה שם תנאי, והשומר אומר: 'לא היה שם תנאי' - נשבע שבועת השומרין, ומגלגל [מכילין] בה שלא היה שם תנאי.

יא. טען שהפקיד אצלו, וזה אומר: 'לא אמרתי לו אלא הנה לפניך, ולא נעשיתי לו שומר' - נשבע הסת [מדרבון] שלא קבלו אלא בדרך זו; וכולל בשבועתו שלא שלח בו זה, ולא אבדו פדיו, ולא בגרם שגרם לו שהיה חייב לשלם.

יב. זה אומר: 'השאלתיך' או 'השכרתיך' או 'הפקדתי אצליך', והלה אומר: 'לא היו דברים מעולם', או שאמר: כן היה, אבל החזרתי לך ונסתלקה השמירה ולא נשארה בינינו תביעה' - הרי הנחבע נשבע הסת, ונפטר. במה דברים אמורים? בשלא היה שם שטר. אבל אם הפקיד אצלו או השפיר או השאיל בשטר, ואמר לו: 'החזרתי לך' - הרי השומר נשבע בנקיטת חפץ [קדוש, כשבעה מדאורייתא]; שמתוך שיכול לומר שומר חנם 'נגנב' או 'אבד', והשואל 'מתה בשעת מלאכה' - נאמן לומר 'החזרתי לך'; וכשם שאם טען שנגנא, נשבע מן התורה בנקיטת חפץ - כך אם טען 'החזרתי', ישבע כעין של תורה, הואיל ויש שם שטר ביד התובע. במה דברים אמורים? בשהיה השומר יכול לטען ולומר 'נאנסו', ולא נצריך אותו להביא ראיה על טענתו. אבל אם היה חייב להביא ראיה על טענתו, כמו שיתבאר - אינו נאמן לומר 'החזרתי', אלא ישבע בעל השטר בנקיטת חפץ שלא החזיר לו, וישלם. אין לך מי שנשבע מתוך שיכול לומר כך וכך וישבע בנקיטת חפץ, אלא זה השומר בלבד שיש עליו שטר. אבל שאר כל הנשבעין כדין מתוך שיכול לומר, אינן נשבעין אלא הסת.

הלכות שכירות פרק ג

א. שומר שטען שנגנא אנס גדול, כגון שבורה ומתה - אם נאנס במקום שהעדים מצויין שם - מצריכין אותו ראיה [עדים] על טענתו שנגנא, ויפטר אף משבועה. ואם לא הביא - ישלם, שנגמר: "אין ראיה, שבועת ה' תהיה בין שניהם"; הא במקום שאפשר להביא ראיה, אין שם שבועה, אלא יביא ראיה, או ישלם. אבל אם טען שנגנא במקום שאין העדים מצויין שם - אין מצריכין אותו להביא ראיה, אלא ישבע שנגנא ויפטר. ואם הביא עדים שם שלא פשע, נפטר אף מן השבועה. מעשה באחד שהעביר חבית של זין בשכר, ושברה בשוק של מחוזה. ובאו לפני חכמים ואמרו: 'שוק זה שטענת שושברה בו החבית - בגי אדם מצויין שם; או תביא ראיה שלא פשעת אלא נתקלת ונפלת, או תשלם דמיה'. וכן כל פיוצא בזה.

ב. המעביר חבית ממקום למקום בשכר, ונשברה - דיין תורה הוא שישלם; שאין זה אנס גדול, והרי השבירה כגנבה ואבדה שהוא חייב בה. אבל תקנו חכמים, שהיה חייב שבועה שלא פשע בה - שאם אתה אומר ישלם, אין

בתבואה, וְדַשׁ בְּקִטְנִית - חיב, שהקטנית מחלקת. מעשה באחד שהשפיר חמור לחברו, ואמר לו: 'לא תלך בו בדרך נהר פקוד שהמים מצויין שם, אלא בדרך נהר שאין שם מים'; הלך בדרך נהר פקוד, ומת החמור, ולא היו שם עדים שמעידים באיזו דרך הלך, אלא הוא מעצמו אָמַר: 'בנהר פקוד הלכתי, ולא היו שם מים, ומחמת עצמו מת', ואָמַרו חֲכָמִים: הואיל ויש שם עדים מעידין שהמים מצויין בנהר פקוד - חיב לשלם, שהרי שנה על דעת הבעלים; ואין אומרים 'מה לי לשקר' במקום שיש עדים.

ד. השוכר את הבהמה להביא עליה מאתים ליטרין של חטים, והביא מאתים ליטרין של שעורים ומתה - חיב; מפני שהנפח קשה למשאוי, והשעורין יש להן נפח. וכן אם שכרה להביא עליה תבואה, והביא במשקלה תבן. אבל אם שכרה להביא עליה שעורים, והביא במשקלן חטים ומתה - פטור. וכן כל פיוצא בזה.

ה. שכר את הבהמה לרכב עליה איש, לא ירכיב עליה אשה. שכרה לרכב עליה אשה, מרכיב עליה איש; ומרכיב עליה כל אשה, בין קטנה בין גדולה, ואפלו מעברת שהיא מניקה.

ו. השוכר את הבהמה לשאת עליה משקל ידוע [מסויים], והוסיף על משאו - אם הוסיף חלק משלשים על השעור שפסק עמו ומתה - חיב; פחות מכאן - פטור, אבל נתן שכר [נשיאת] התוספת. שכר סתם, אינו נושא אלא במשקל הידוע במדינה לאותה בהמה. ואם הוסיף חלק משלשים, כגון שדרפה לשאת שלשים וטען עליה שלשים ואחד, ומתה או נשברה - חיב. וכן ספינה שהוסיף בה אחד משלשים על משאה, וטבעה - חיב לשלם דמיה.

ז. הכתף [סבל] שהוסיף [השוכר] על משאו קב אחד, והזק במשא זה - חיב בנזקיו; שאף על פי שהוא בן דעת, והרי הוא מרגיש בכלבד המשא, עלה על לבו, שפא מחמת חליו הוא זה הכפד.

ח. השוכר את החמור לרכב עליה - יש לו להניח עליה כסותו ולגיניו ומזונותיו של אותה הדרך, לפי שאין דרך השוכר לחזר בכל מלון ומלון לקנות מזונות; יתר על זה, הרי בעל החמור מעכב עליו. וכן יש לבעל החמור להניח עליה שעורים ותבן, ומזונות של אותו היום; יתר על זה, השוכר מעכב עליו, מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון ומלון. לפיכך, אם אין שם מצוי מאין יקנה - מניח עליה מזונותיו ומזונות בהמתו של כל הדרך. וכל אלו הדברים בשוכר סתם, במקום שאין שם מנהג ידוע; אבל במקום שיש מנהג, הכל לפי המנהג.

הלכות שכירות פרק ה

א. השוכר את הבהמה, והלתה או נשתפת, או נלקחה לעבודת המלך - אף על פי שאין סופה לחזר - אם נלקחה דרך הליכתה [צו המלך היה על אלו שבדור], הרי המשפיר אומר לשוכר: 'הרי שלך לפניך'; וחיב לתן לו שכרו

ח. רועה שהניח עדרו, וכא לעיר, בין בעת שדרך הרועים להפגס לעיר, בין בעת שאין דרך הרועים להפגס לעיר, וכאו זאבים וטרפו, ארי ודרס - אין אומרין, אלו היה שם הנה מציל; אלא אומדין אותו: אם יכול להציל, אפלו על ידי רועים ומקלות - חיב; ואם לאו, פטור; ואם אין הדבר ידוע, חיב לשלם.

ט. מתה הבהמה בדרך - הרי זה אנס, והרועה פטור. סגפה [עינה אותה], ומתה - אינו אנס. תקפתו [תקפה אותו] ועלתה לראשי צוקין, ותקפתו ונפלה - הרי זה אנס. העלה לראשי צוקין, או שעלתה מאליה, והוא יכול למנועה, ולא מנועה - אף על פי שתקפתו, ונפלה ומתה או נשברה - חיב; שכל שתחתלו בפשיעה וסופו באנס - חיב. וכן רועה שהעביר הבהמות על הגשר, ודחפה אחת מהן לחברתה, ונפלה לשבלת [וריחת] הנהר - הרי זה חיב, שהרי היה לו להעבירן אחת אחת; שאין השומר נוטל שכר, אלא לשמירה מעלה, והואיל ופשע בתחלה, והעבירן כאחת, אף על פי שנגאנס בסוף בעת הנפילה, הרי הוא חיב.

י. פשע בה, ויצאת לאגם ומתה שם בדרך - פטור, שאין יציאתה גרמה לה שתבוא לידי אנס זה; הואיל וכדרך מתה, מה לי בבית שומר, מה לי באגם. אבל אם גנבה גנב מהאגם, ומתה בדרך בבית הגנב - הרי השומר חיב, אף על פי שהוא שומר חנם; שאפלו לא מתה, הרי היא אבודה ביד הגנב, ויציאתה גרמה לה להגנב. וכן כל פיוצא בזה.

יום רביעי

הלכות שכירות פרק ד

א. השוכר את החמור להוליכה בנהר, והוליכה בבקעה - אם החלקה - פטור, אף על פי שעבר על דעת הבעלים. ואם הוחמה, חיב. שכרה להוליכה בבקעה, והוליכה בנהר - אם החלקה - חיב, שהתקלות בנהר יתר מן הבקעה. ואם הוחמה - פטור, שחמימות בבקעה יתר מן הנהר, מפני הרוח שפונשבת שם בראשי הנהרים; ואם הוחמה מחמת המעלה [העליה], חיב. וכן כל פיוצא בזה. וכן השוכר את הפרה לחרש בנהר, וחרש בבקעה, ושבר השנן, והוא הפלי שחורש בו - הרי השוכר פטור; ודין בעל הפרה, עם האמנין שחרשו. וכן אם לא שנה על דעת הבעלים, ונשבר השנן - דין בעל הפרה, עם האמנין. שכרה לחרש בבקעה, וחרש בנהר, ונשבר השנן - השוכר חיב; ודינו של שוכר, עם האמנין.

ב. ומה הוא דין האמנין ששברו בעת חרישה? משלמין. מי משלם? זה האוחז את הפלי [המחרישה] בעת החרישה; ואם היתה השדה מעלות מעלות - שניהם תביין בדמי השנן, המנהיג אותה במלמד [מקל ההנהגה], והאוחז את הפלי.

ג. שכרה לדוש בקטנית, ודש בתבואה והחלקה - פטור.

ישכר לחמשה; שלא אמרו חכמים אין השוכר רשאי להשכיר, אלא במטלטלין, שהרי אומר לו: 'אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר'. אבל בקרקע או בספינה, שהרי בעלה עמה, אין אומרים כן. וכן אני אומר, אם אמר לו בעל הבית לשוכר: 'למה תטרח ותשכיר ביתי לאחרים? אם לא תרצה לעמד בו, צא והניחו ואתה פטור משכירותו' - אינו יכול להשכירו לאחר כלל; שזה ב"א לתמנע טוב מבציליו"; עד שאתה משכירו לאחר, הנח לזה ביתו. ויש מי שהורה ואמר, אינו יכול להשכירו לאחר כלל, ויתן שכרו עד סוף זמנו; ולא יראה לי שזה דין אמת.

ו. 'בית זה אני משכיר לך', ואחר שהשכירו לו, נפל - אינו חייב לבנותו; אלא מחשב עמו על מה שגשמתם בו, ומחזיר לו שאר השכירות. אבל אם סתרו - חייב להעמיד לו בית אחר, או ישכר לו כמותו. וכן אם חזר אחר שהשכירו לזה, והשכירו או מכרו לגוי או אנס, שהפקיע שכירות הראשון - הרי זה חייב להשכיר לו בית אחר כמותו. וכן כל פיוצא בזה.

ז. השכיר לו בית סתם, ואחר שנתן לו בית, נפל - חייב לבנותו, או יתן לו בית אחר; ואם היה קטן מן הבית שנפל, אין השוכר יכול לעכב עליו - והוא שיהיה קרוי 'בית', שלא השכיר לו אלא בית סתם. אבל אם אמר לו: 'בית כזה אני משכיר לך' - חייב להעמיד לו בית כמותו ארכו ומדת רחבו של בית זה שהראהו; ואינו יכול לומר לו, 'לא היה ענין דברי אלא שיהיה קרוב לזה או לשוק או למרחץ כזה', אלא חייב להעמיד לו בית כמותו וכצורתו. לפיכך, אם היה קטן, לא יעשנו גדול; גדול, לא יעשנו קטן; אחר, לא יעשנו שנים; שנים, לא יעשנו אחד. ולא יפחות מן החלונות שהיו בו, ולא יוסיף עליהן, אלא מדעת שניהם.

ח. המשכיר עלה סתם, חייב להעמיד לו עליה [אם נפלה]. אמר לו: 'עליה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך', הרי שעבד הבית לעליה. לפיכך, אם נפחתה העליה בארבעה טפחים או יתר, המשכיר חייב לתקן; ואם לא תקן - הרי השוכר יורד ודר בבית עם בעל הבית, עד שיסתקן. היו שתי עליות זו על גבי זו, ונפחתה העליונה - דר בתחתונה. נפחתה התחתונה - הרי זה ספק אם יורד בעליונה, או בבית; לפיכך לא ידור. ואם דר, אין מוציאין מידו. מעשה באחד שאמר לחברו: 'דלית [גר] זו שעל גבי הפרסק [עין אפרסק] הנה אני משכיר לך', ונעקר אילן הפרסק ממקומו. ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו לו: 'חייב אתה להעמיד לו הפרסק כל זמן שהדלית קימת' [שיהיה למשענת לדלית]. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות שכירות פרק ו

א. המשכיר בית לחברו בבירה [בנין] גדולה - משתמש בזויה ובכתליה עד ארבע אמות [הסמוכים], ובתרביץ

משלם. במה דברים אמורים? בששכרה לשאת עליה משאוי שאפשר להשליכו בלא הקפדה. אבל אם שכרה לרכב עליה, או לשאת עליה כלי זכוכית וכיוצא בהן - חייב להעמיד לו חמור, אם שכר חמור; ואם לא העמיד - יחזיר השכר, ויחשב עמו על שכר מה שהלך בה.

ב. מתה בהמה או נשברה, בין ששכרה לשאת בין ששכרה לרכב - אם אמר לו: 'חמור' סתם 'אני משכיר לך', חייב להעמיד לו חמור אחר מכל מקום; ואם לא העמיד - יש לשוכר למכר בהמה [המתה] ולקח בה בהמה אחרת, או שוכר בהמה בדמיה אם אין בדמיה לקח, עד שיגיע למקום שפסק עמו. אמר לו: 'חמור זה אני שוכר לך' - אם שכרה לרכב עליה, או לכלי זכוכית, ומתה בחצי הדרך - אם יש בדמיה לקח בהמה אחרת, יקח. ואם אין בדמיה לקח, שוכר אפלו בדמי פלה, עד שיגיע למקום שפסק עמו. ואם אין בדמיה לא לקח ולא לשכר - נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו אלא תרעמת [כעס]. שכרה למשא - הואיל ואמר לו 'חמור זה', ומת בחצי הדרך, אינו חייב להעמיד לו אחר, אלא נותן לו שכרו של חצי הדרך ומניח לו [לבעלים] נבלתו.

ג. השוכר את הספינה, וטבעה לה בחצי הדרך - אם אמר לו: 'ספינה זו אני משכיר לך', ושכרה השוכר להוליך בה יין סתם - אף על פי שנתן לו השכר, יחזיר כל השכר; שהרי זה אומר לו: 'הבא לי הספינה עצמה ששכרתי, שהקפדה גדולה יש בספינה זו, ואני אביא יין מכל מקום ואוליך בה'. אמר לו: 'ספינה' סתם 'אני משכיר לך', ושכרה השוכר להוליך בה יין זה - אף על פי שלא נתן לו מן השכר כלום, חייב לתן לו כל השכירות; שהרי אומר לו: 'הבא לי היין עצמו, ואני אביא ספינה מכל מקום ואוליכו'. אבל צריף לנפות לו [להפחית מהתשלום] כדי הטרח של חצי הדרך, שאינו דומה המטפל בהולכת הספינה ליושב ובטל. אמר לו: 'ספינה זו אני משכיר לך', ושכרה השוכר להוליך בה יין זה - אם נתן השכר, אינו יכול להחזירו; ואם לא נתן, לא יתן; שאין זה יכול להביא הספינה עצמה, ולא זה יכול להביא היין עצמו. שכר ספינה סתם ליין סתם - הרי אלו חולקין השכר.

ד. השוכר את הספינה, ופרקה [השוכר] בחצי הדרך - נותן לו שכר כל הדרך. ואם מצא השוכר מי שישכיר אותה לו עד המקום שפסק, שוכר; ויש לבעל הספינה עליו תרעמת. וכן אם מכר כל הסחורה שבספינה לאיש אחר בחצי הדרך, ויגר הוא, ועלה הלוקח - נוטל שכר חצי הדרך מן הראשון, ושכר החצי מן האחרון; ויש לבעל הספינה עליו תרעמת, מפני שגורם לו לסבל דעת איש אחר שעדין לא הרגל בו. וכן כל פיוצא בזה.

ה. מכאן אני אומר, שהמשכיר בית לחברו עד זמן קצוב, ורצה השוכר להשכיר הבית לאחר עד סוף זמנו - משכיר, אבל לאחרים שהם כמגזן בני ביתו; אם היו ארבעה, לא

לפחות מן השכר, ולומר למשכיר: 'או השכר לי בשכר של עתה, או הרי ביתך לפניך'. נפל בית המשכיר שהיה דר בו - הרי זה יש לו להוציא השוכר מביתו, ולומר לו: 'אינו בדין שתהיה אתה יושב בביתי עד שתמצא מקום, ואני משלך בדרך; שאין אתה בעל זכות בבית הזה, יותר ממני'.

י. נתן [המשכיר] הבית לבנו לשא בו אשה - אם היה יודע שבנו נעשה חתן בזמן פלוני, והיה אפשר לו להודיעו [לשוכר] מקדם ולא הודיעו - אינו יכול להוציא. ואם עכשו נודמנה לו אשה, והרי הוא נושא מיד - הרי זה יש לו להוציא; שאינו בדין שתהיה זה יושב בביתו, וכן בעל הבית מחזר לשכר בית שייעשה בו חפה.

יא. מכר הבית, או נתנו, או הורישו - אין השני יכול להוציאו, עד שיוודיעו מקדם שלשים יום או שנים עשר חדש; שהרי השוכר אומר לו: 'אין כחך יתר מזה שזכית בבית זה מחמתו'.

יום חמישי

הלכות שכירות פרק ז

א. כשם שמתנה אדם כל תנאי שירצה במקום וממכר - כך מתנה בשכירות, שהשכירות מכירה לזמן קצוב היא. וכל שמכרו בנכסיו ממכר, שכירותו שכירה; וכל שאין לו למכר, כך אין לו לשכר - אלא אם כן יש לו פרות בלבד באותה הקרקע, הרי זה שוכר ואינו מוכר.

ב. המשכיר בית לחברו לשנה, ונתעברה השנה - נתעברה לשוכר [הרויח חודש חינוס]; השכיר לתדשים, נתעברה למשכיר [הרויח שכר חודש נוסף]. הזכיר לו חדשים ושנה - בין שאמר לו 'דינר לחדש, שנים עשר דינר לשנה', בין שאמר לו 'שנים עשר דינר בשנה, דינר בכל חודש' - הרי חדש העבור למשכיר; שהקרקע בחזקת בעליה, ואין מוציאין דבר מיד בעל הקרקע אלא ברצון ברורה. וכן בעל הבית שאמר: 'לזמן זה השפירתיך, והשוכר אומר: 'לא שכרתי אלא סתם [ללא ציון זמן] או לזמן ארוך' - על השוכר להביא ראיה; ואם לא הביא - בעל הבית נשבע הסתם [מדבריו], ומוציאו מן הבית.

ג. השוכר שאמר: 'נתתי שכר הבית שנתחכתי בו', והמשכיר אומר: 'עדין לא נטלתי', בין שהיתה השכירות בשטר, בין שהיתה בלא עדים - אם תבעו בתוך שלשים יום - על השוכר להביא ראיה, או יתן ויחזיר יטיל חרם סתם על מי שלקח ממנו, או יטען עליו בדמים שנתן תחלה טענה בפני עצמה וישביעוהו הסתם. תבעו המשכיר לאחר שלשים יום, ואפלו ביום שלשים - על המשכיר להביא ראיה, או ישבע השוכר הסתם שכבר נתן לו שכר ויפטר. וכן אם שכר ממנו, ופרש שיתן לו השכר שנה שנה, ותבעו בתוך השנה - על השוכר להביא ראיה; תבעו לאחר השנה, אפלו ביום תשעה ועשרים באלול - על המשכיר להביא ראיה.

[גינה] של חצר, וברחבה שאחורי הבתים; ומקום שנהגו להשתמש בעבי הכתלים, משתמש בעבי הכתלים. ובכל אלו הדברים, הולכין אחר מנהג המדינה והשמות [ההגדרות] הידועין להם, כדרך שאמרנו בענין מקח וממכר.

ב. והמשכיר חצרו סתם, לא השכיר הרפת שבה.

ג. המשכיר בית לחברו - חייב להעמיד לו דלתות, ולפתח לו החלונות שנתקלקלו, ולחזק את התקרה, ולסמך את הקורה שנתקברה, ולעשות נגר [בריח] ומנעול, וכל פיוצא באלו מדברים שהן מעשה אמן והם עקר גדול בשיבת הבתים והחצרות. השוכר חייב לעשות מעקה ומזוזה, ולתקן מקום המזוזה משלו. וכן אם רצה לעשות סלם, או מרזב, או להטיח גגו - הרי זה עושה משל עצמו. ד. המשכיר עליה לחברו, ונפחתה בארבעה או יתר - חייב לתקן התקרה והמעזיבה [טיט] שעליה; שהמעזיבה חזוק התקרה הוא.

ה. הזבל שבחצר, הרי הוא של שוכר; לפיכך, הוא מטפל בו להוציאו. ואם יש שם מנהג, הולכין אחר המנהג. במה דברים אמורים? בשחיו הבהמות שעשו הזבל של שוכר; ואם הבהמה של אחרים, הזבל של בעל החצר, שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, אף על פי שהיא שכורה ביד אחרים.

ו. המשכיר בית או חצר או מרחץ או חנות או שאר המקומות, עד זמן קצוב - הרי זה כופהו לצאת בסוף זמנו, ואינו ממתין לו אפלו שעה אחת. שכר לו בית סתם ללינה, אין פחות מיום אחד; לשכיתה, אין פחות משני ימים; לנשואין, אין פחות משלשים יום.

ז. המשכיר בית לחברו סתם - אינו יכול להוציאו, עד שיוודיעו שלשים יום מקדם, כדי לבקש מקום, ולא יהיה משלך בדרך; ולסוף השלשים, יצא. במה דברים אמורים? בימות החמה; אכל בימות הגשמים, אינו יכול להוציאו מן החג [סוכות] ועד הפסח. קבע לו זמן שלשים יום לפני החג - אם נשאר מן השלשים יום אפלו יום אחד לאחר החג, אינו יכול להוציאו עד מוצאי הפסח; והוא, שיוודיעו שלשים יום מקדם. במה דברים אמורים? בעצרות; אכל בפרכים [עדים גדולות] - אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים, צריך להודיעו שנים עשר חדש מקדם. וכן בחנות - בין בפרכים בין בעצרות, צריך להודיעו שנים עשר חדש מקדם.

ח. כשם שהמשכיר חייב להודיעו - כך השוכר חייב להודיעו מקדם שלשים יום בעצרות, או מקדם שנים עשר חדש בפרכים, כדי שיבקש שכן [דייר], ולא ישאר ביתו פנוי. ואם לא הודיעו - אינו יכול לצאת, אלא יתן השכר. ט. אף על פי שאין המשכיר יכול להוציאו, ולא השוכר יכול לצאת, עד שיוודיעו מקדם - אם הוקרו הבתים - יש למשכיר להוסיף עליו, ולומר לשוכר: 'או שכר בשנה עד שתמצא, או תצא'. וכן אם הוולו הבתים - יש לשוכר

והדלי והפד וכיוצא בהן שדולין בהן המים - על בעל הקרקע; וחסירת המקומות שמקבצין בהן המים, על החוכר או על המקבל.

ג. השוכר או המקבל שדה מחברו לשנים מועטות, לא יורענה פשתן [מזיק לקרקע]. שוכרה או קבלה שבע שנים - זורעה שנה ראשונה פשתן, ואין השביעית [השמיטה] מן המגזן; שוכרה או קבלה שבעה אחר, שביעית מן המגזן.

ד. השוכר או המקבל שדה מחברו, והיא בית השלהין [יבשה] או בית האילן, וכבש המעזן של בית השלהין, ולא פסק הנהר הגדול, אלא אפשר להביא ממנו בדלי, או שנקצץ האילן של בית האילנות - אינו מנפה לו מחכורו. ואם מפת מדינה היא, כגון שיבש הנהר - מנפה לו מחכורו. הנה עומד בתוך השדה ואמר לו: 'בית השלהין הנה אני משפיר לך', 'בית האילן הנה אני משפיר לך' - כבש המעזן או נקצץ האילן, מנפה לו מחכורו; שפירי הוא עומד בתוכה, ולא אמר לו 'הנה', אלא כמי שאומר לו 'קמות שהיא עתה אני משפיר לך'. לפיכך, אם לא הנה עומד בתוכה ואמר לו: 'בית השלהין אני משפיר לך', או 'בית האילן', וכבש המעזן או נקצץ האילן - אינו מנפה לו מחכורו.

ה. השוכר או המקבל שדה מחברו, ואכלה חגב או נשפתפה [נצטמקו פירותיה] - אם ארע דבר זה לרב השדות של אותה העיר, מנפה לו מחכורו, הכל לפי ההפסד שארעו. ואם לא פשטה המכה ברב השדות - אינו מנפה לו מחכורו, אף על פי שנשפתפו כל השדות של בעל הקרקע. נשפתפו כל השדות של שוכר או המקבל - אף על פי שפשטה המכה ברב השדות, אינו מנפה לו מחכורו; שאין זה ההפסד תלוי אלא בשוכר, שהרי כל שדותיו נשפתפו. התנה עליו בעל הקרקע שיורענה חטים, וזרעה שעורים, או שלא זרעה כלל, או שזרעה ולא צמחה - אף על פי שבא חגב או שדפון והכת רב המדינה, אינו מנפה לו מחכורו. ועד מתי חזב להטפל בה ולזרע פעם אחרת, אם לא צמחה? כל זמן שראוי לזרעה באותו מקום.

ו. השוכר או המקבל שדה מחברו - מקום שנהגו לקצר - יקצר, ואינו רשאי לעקר [עם השורש]; מקום שנהגו לעקר - יעקר, ואינו רשאי לקצר. וישניהם מעכבין זה על זה. ומקום שנהגו לחרש אחריו [אחר הקצירה], יחרש. מקום שנהגו להשפיר אילנות על גב [אגב] הקרקע - משפירין, ואף על פי שהשפיר סתם בפחות מן הידוע; ומקום שנהגו שלא להשפיר אילנות - אין לו אילנות, אף על פי ששוכר ממנו ביתר על הידוע. הכל כמנהג המדינה. ז. החוכר שדה מחברו בעשרת פורין חטים - לקת [הוכחשה], נותן לו מתוכה. הנה חטיה יפות - לא יאמר לו: 'הריני לוקח לך מן השוק', אלא נותן לו מתוכה. חכר ממנו כרם בעשרה סלי ענבים - אף על פי שהקריסו [החמיצו] אחר שנבצרו, וכן עמרים שלקו אחר שנקצרו -

ד. המשפיר בית לחברו בשטר לעשר שנים, ואין בו זמן [תחילת השכירות] - השוכר אומר: 'עדין לא עבר מזמן השטר אלא שנה', והמשפיר אומר: 'פכר שלמו שני השכירות, ושכנת עשר שנים' - על השוכר להביא ראיה; ואם לא הביא ראיה - ישבע המשפיר הסת, ויוציאו.

ה. השוכר פרדס, או שנהה בידו משכון לעשר שנים, וכבש הפרדס בתוך הזמן - ימכרו עציו וילקח בהן קרקע, ויאכל פרותיו עד סוף זמן שכירותו או זמן המשכון. וגוף האילנות שיבשו או נקצו - שניהן אסורין בהן משום רבית, המלנה והלנה.

ו. שטר שכירות או שטר משכון שכתוב בו 'שנים' סתם [ללא מספר], בעל הפרות אומר 'שלוש', ובעל הקרקע אומר 'שתיים', וקדם זה השוכר או המלנה ואכל הפרות - הרי הפרות בחזקת אוכליהן, עד שיביא בעל הקרקע ראיה. אכלה השוכר או הממשכן שלוש שנים, וכבש [נעלם] השטר ואמר: 'לקחתי שנים יש לי פרות', ובעל הקרקע אומר: 'שלוש' - אמרו לו: 'הבא שטרך', ואמר: 'אבד' - השוכר נאמן; ושאלו רצה, אמר: 'לקוחה היא בידי', שהרי אכלה שלוש שנים.

ז. מי שהכניס פרותיו לבית חברו שלא מדעתו, או שהטעהו עד שהכניס פרותיו, והניחם והלף לו - יש לבעל הבית למכר מאותם הפרות, כדי לתן שכר הפועלים שמוציאין אותן ומשליכין אותן בשוק. ומדת חסידות היא, שידוע בית דין, וישכרו ממקצת דמיהן מקום [לשומרם], משום השב אבדה לבעלים, אף על פי שעשה שלא בהגן.

ח. השוכר רחים מחברו, שיטחן לו עשרים סאה בכל הדש בשכרו [תמורת הריחיים], והעשיר בעל הרחים, והרי אינו צריך לטחן שם - אם יש לשוכר חטים שצריך לטחן אותם לעצמו או לאחרים, כופין אותו לתן דמי טחינת עשרים סאה; שזאת מדת סדום היא. ואם אין לו, יכול לומר לו: 'אין לי דמים, והריני טוחן לך כמו ששכרתה; ואם אין אתה צריך, מכר לאחרים' [טחינת ביתר]. וכן כל פיוצא בה.

הלכות שכירות פרק ח

א. אחד השוכר מחברו שדה לזרעה, או כרם לאכל פרותיו בדמים, או ששוכר ממנו בפרות קצובין, כגון ששוכר ממנו שדה זו בעשרים כור בשנה, וכרם זה בעשרים כדי יין בכל שנה - שניהם דין אחד יש להן. והשוכר בפרות, הוא הנקרא 'חוכר'.

ב. המקבל שדה או פרדס כדי לעבד אותו ולהוציא עליו יציאות [הוצאות], ויתן לבעל הקרקע שלישי התבואה או רביע או מה שיתנו ביניהן - זה הוא הנקרא 'מקבל'. כל דבר שהוא לסג [לשמירה] לארץ, בעל הקרקע חזב בו; ודבר שהוא לשמירה יתרה, החוכר או המקבל חזב בו. הקרדס שחופרין בו הארץ, והפלים שנושאין בהן העפר,

אוביר ולא אַעבד [לא אעשה הראוי לה, אזי], אַשְׁלֵם
בְּמִטְבָּהּ [כמיטב שלה]. והוא הדין, אם הוביר מקצתה.
ומפני מה נתייב לשלם? מפני שלא פסק על עצמו דבר
[סכום] קצוב כְּדִי שְׁנֵאמַר 'הרי היא אֲסַמְכְתָּא' [שסמכה
דעתו שלא יגיע לידי תשלום], אֵלָּא הִתְנֶה שִׁישְׁלֵם בְּמִטְבָּהּ;
וּלְפִיכֹף גָּמַר וְשֻׁעֲבַד עֲצָמוּ. אֲבָל אִם אָמַר: 'אם אוביר ולא
אַעבד, אֲתֵן לָךְ מָאָה דִּינָרִין' - הרי זו אֲסַמְכְתָּא, ואינו חייב
לשלם אֵלָּא כְּפִי מַה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בְּלִבָּד.

יד. הַמְקַבֵּל שְׂדֵה לְזֹרְעָה שֶׁמְשַׁמֵּין וְזֹרְעָה חֲטִים, וְעֵשֶׂת
חֲטִים שֶׁשׁוּיִן כְּמָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׂמֻשְׁמִין -
אֵין לוֹ עָלָיו אֵלָּא תְּרַעַמַת [כעס]. עֵשֶׂת פְּחוֹת מְשׁוּה מַה
שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׂמֻשְׁמִין, מְשַׁלֵּם לוֹ הַמְקַבֵּל כְּפִי
מַה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׂמֻשְׁמִין; עֵשֶׂת חֲטִים יִתֵּר
מִמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׂמֻשְׁמִין - חוֹלְקִין לְפִי
מַה שֶׁהִתְנֶה בִּיגִיחָם, אִף עַל פִּי שֶׁמְשַׁתְּכֵר בְּעַל הַקֶּרֶע.

הלכות שכירות פרק ט

א. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים, וְאָמַר לָהֶם לְהַשְׁכִּים [מוקדם]
וּלְהַעֲרִיב [מאוחר] - מְקוֹם שֶׁנִּהְיָה שְׁלֵא לְהַשְׁכִּים וְלֹא
לְהַעֲרִיב, אֵינוֹ יְכוֹל לְכוּפֵן. מְקוֹם שֶׁנִּהְיָה לְזוּן, זִיוִן; לְסַפֵּק
בְּתַמְרִים אוֹ בְּגִרְוֹגְרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן לְפּוֹעֲלִין, מְסַפֵּק. הַכֹּל
כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

ב. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל, וְאָמַר לוֹ [שכרן יהיה]: 'כְּאֵתֵד
וְכַשְׁנִים מִבְּנֵי הָעִיר' - רואין פְּחוֹת שְׁבִשְׁכִירוֹת וְיִתֵּר
שְׁבִשְׁכִירוֹת, וּמְשַׁמְנִין [מחלקים] בִּיגִיחָן.

ג. אָמַר לְשִׁלּוּחֵי: 'צֵא וּשְׁכֹר לִי פּוֹעֲלִים בְּשִׁלְשָׁה', וְהִלֵּךְ
וּשְׁכָרָם בְּאַרְבָּעָה - אִם אָמַר לָהֶם הַשְּׁלִיחַ: 'שְׁכָרְכֶם עָלַי'
- נוֹתֵן לָהֶם אַרְבָּעָה; הוּא נוֹטֵל מִבְּעַל הַבַּיִת שְׁלִשָּׁה,
וּמִפְסִיד אֶחָד מִבֵּיתוֹ. אָמַר לָהֶם: 'שְׁכָרְכֶם עַל בְּעַל הַבַּיִת',
נוֹתֵן לָהֶם בְּעַל הַבַּיִת כֶּהֱלַכְתּוּ הַמְּדִינָה. הִיא בְּמִדְיָנָה מִי
שֶׁנִּשְׁכַּר בְּשִׁלְשָׁה, וּמִי שֶׁנִּשְׁכַּר בְּאַרְבָּעָה - אֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם
אֵלָּא שְׁלִשָּׁה, וְיֵשׁ לָהֶן תְּרַעַמַת עַל הַשְּׁלִיחַ. בְּמָה דְּכָרִים
אֲמוּרִים? בְּשֵׁאִין מְלֹאכְתָן נִפְרָת. אֲבָל הִיתָה מְלֹאכְתָן
נִפְרָת, וְהָרִי הִיא שְׁוָה אַרְבָּעָה - נוֹתֵן לָהֶם בְּעַל הַבַּיִת
אַרְבָּעָה; שְׁאֵלוֹ לֹא אָמַר לָהֶם שְׁלוּחוֹ 'אַרְבָּעָה', לֹא טָרְחוּ
וְעִשׂוּ שְׁוָה אַרְבָּעָה. אָמַר לוֹ בְּעַל הַבַּיִת: 'שְׁכֹר לִי בְּאַרְבָּעָה
אַרְבָּעָה', וְהִלֵּךְ הַשְּׁלִיחַ וּשְׁכַר בְּשִׁלְשָׁה שְׁלִשָּׁה - אִף עַל פִּי
שֶׁהָרִי מְלֹאכְתָן שְׁוָה אַרְבָּעָה - אֵין לָהֶם אֵלָּא שְׁלִשָּׁה, שֶׁהָרִי
קָבְלוֹ עַל עֲצָמָן; וְיֵשׁ לָהֶן תְּרַעַמַת עַל הַשְּׁלִיחַ. אָמַר לוֹ בְּעַל
הַבַּיִת בְּשִׁלְשָׁה, וְהִלֵּךְ הַשְּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶן בְּאַרְבָּעָה, וְאָמְרוּ
לוֹ: 'כְּמָה שֶׁאָמַר בְּעַל הַבַּיִת' - אֵין דְּעַתָּם אֵלָּא שִׁיתֵן בְּעַל
הַבַּיִת יִתֵּר עַל אַרְבָּעָה. לְפִיכֹף, שְׁמִין מַה שֶׁעִשׂוּ - אִם שְׁוָה
אַרְבָּעָה, נוֹטֵלִין אַרְבָּעָה מִבְּעַל הַבַּיִת; וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ [שווי]
הַמְלֹאכָה אוֹ אֵינוֹ שְׁוָה, אֵין לָהֶם אֵלָּא שְׁלִשָּׁה. אָמַר לוֹ
בְּעַל הַבַּיִת בְּאַרְבָּעָה, וְהִלֵּךְ הַשְּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶן בְּשִׁלְשָׁה,
וְאָמְרוּ לוֹ: 'כְּמָה שֶׁאָמַר בְּעַל הַבַּיִת' - אִף עַל פִּי
שֶׁמְלֹאכְתָם שְׁוָה אַרְבָּעָה, אֵין לָהֶם אֵלָּא שְׁלִשָּׁה; שֶׁהָרִי
שִׁמְעוּ שְׁלִשָּׁה, וְקָבְלוּ עֲלֵיהֶם.

נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָן; אֲבָל אִם חָכְרוּ בְּעִשְׂרָה כְּדִין יֵין, וְהִתְחַמְּיִן
- חֲזִיב לָתֵן לוֹ יֵין טוֹב. חָכְרָה מִמֶּנּוּ בְּמָאָה עֲמָרִים שֶׁל
אַסְפִּסְתָּא וְזֹרְעָה מִין אַחֵר, וְאַחֵר כֶּף חֲרֻשָּׁה וְזֹרְעָה
אַסְפִּסְתָּא וְלָקְתָּהּ, אוֹ שֶׁזֹּרְעָה בְּתַחֲלָה אַסְפִּסְתָּא, וְחֲרֻשָּׁה
וְאַחֵר כֶּף זֹרְעָה פַּעַם אַחֲרֵת וְלָקְתָּהּ - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ,
אֵלָּא נוֹתֵן לוֹ אַסְפִּסְתָּא טוֹבָה; שֶׁהָרִי שְׁוָה. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא
בָּזֶה.

ח. הַחוֹכֵר שְׂדֵה מִחֲבֵרוֹ, וְלֹא רָצָה לְנַפֵּשׁ [לנקותה מעשבים]
הַפּוֹגַעִים בְּאִיכוֹת הַקֶּרֶע, וְאָמַר לוֹ: 'מַה הֶפְסַד יֵשׁ לָךְ,
הָרִינִי נוֹתֵן לָךְ חֲכוּרָךְ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר
לוֹ: 'לְמַחֵר אֲתָה יּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְהִיא מַעֲלָה לְפָנַי עֲשָׂבִים'.
וְאָפְלוֹ אָמַר לוֹ: 'בְּאַחֲרוֹנָה [אחר הקצירה] אֲנִי חוֹרֵשׁ
אוֹתָהּ', אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

ט. הַחוֹכֵר שְׂדֵה מִחֲבֵרוֹ לְזֹרְעָה שְׁעוֹרִים - לֹא יִזְרְעֶנָּה
חֲטִים, מִפְּנֵי שֶׁהַחֲטִיִּין מְכַחֲשׁוֹת אֶת הַקֶּרֶע יִתֵּר מִן
הַשְּׁעוֹרִים. שְׁכָרָה לְזֹרְעָה חֲטִים, יִזְרְעֶנָּה שְׁעוֹרִים. קִטְנִית,
לֹא יִזְרְעֶנָּה תְּבוּאָה; תְּבוּאָה, יִזְרְעֶנָּה קִטְנִית. וּבְכָבֵל וְכִיּוֹצֵא
בָּהּ - לֹא יִזְרְעֶנָּה קִטְנִית, מִפְּנֵי שֶׁהַקִּטְנִית שֵׁם מְכַחֲשֵׁת אֶת
הָאָרֶץ.

י. הַמְקַבֵּל שְׂדֵה מִחֲבֵרוֹ לְשָׁנִים מוֹעֲטוֹת - אֵין לְמַקְבֵּל
כְּלוּם בְּקוֹרֵת [גזע עין] הַשְּׁקֵמָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, וְלֹא בְּשִׁבַח
[רוח] הָאֵילָנוֹת שֶׁיִּצְאוּ בְּשְׂדֵה מְאֲלִיחָן. אֲבָל מִחֲשָׁבִין לוֹ
מְקוֹם הָאֵילָנוֹת, כְּאֵלוֹ הִיָּה בָּהֶן אוֹתוֹ זֶרַע שֶׁזֶרַע כָּבֵל
הַשְּׂדֵה; וְהוּא שִׁיַּצְמַחוּ הָאֵילָנוֹת מְאֲלִיחָן בְּמְקוֹם שֶׁרְאוּי
לְזֹרְעָה; אֲבָל אִם יִצְאוּ בְּמְקוֹם שֶׁאֵינוֹ רְאוּי לְזֹרְעָה, אֵין
מִחֲשָׁבִין לוֹ כְּלוּם. וְאִם קָבְלָה שְׁבַע שָׁנִים אוֹ יִתֵּר, יֵשׁ לוֹ
בְּקוֹרֵת הַשְּׁקֵמָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ. הַגִּיעַ זְמַנוֹ לְהַסְתַּלֵּק מִן
הַשְּׂדֵה, וְהָיוּ שֵׁם זֹרְעִים שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לְהַמְכֹּר [לא
התבשרו], אוֹ שֶׁגָּמְרוּ, וְלֹא הִגִּיעַ יוֹם הַשּׁוּק לְמַכְרָם - שְׁמִין
אוֹתָם, וְנוֹטֵל מִבְּעַל הַקֶּרֶע. כְּשֵׁם שֶׁחוֹלֵק הַמְקַבֵּל עִם בְּעַל
הַקֶּרֶע בְּתְבוּאָה, כֶּף חוֹלְקִין בְּתֵבֶן וּבְקֶשׂ; כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין
בֵּינָן, כֶּף חוֹלְקִין בְּזִמּוּרוֹת. אֲבָל הַקְּנִים הַמְּעַמְדִין תַּחַת
הַגְּפָנִים - אִם קָנוּ אוֹתָן בְּשִׁתְּפוּת, הָרִי אֵלוֹ חוֹלְקִין בָּהֶן;
וְאִם הֵן מְשָׁל אֶחָד מֵהֶן - זֶה שֶׁקָּנָה אוֹתָן, הָרִי הֵן שְׁלוֹ.
וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הַמְקַבֵּל שְׂדֵה מִחֲבֵרוֹ [באריסות] לְטַע [אילנות],
מְקַבֵּל עָלָיו בְּעַל הַשְּׂדֵה עֲשָׂרָה בּוֹרְאוֹת [אילנות עקרות]
לְמָאָה. יִתֵּר עַל כֵּן, מְגַלְגְּלִין עָלָיו [על האריס] אֶת הַכֹּל.

יב. הַמְקַבֵּל שְׂדֵה מִחֲבֵרוֹ, וְלֹא עֵשֶׂת [יבול כצפורין] - אִם
יֵשׁ בָּהּ כְּדִי שֶׁתּוֹצִיא סֹאתִים יִתֵּר עַל הַהוֹצָאָה [ההשקעה],
חֲזִיב הַמְקַבֵּל לְהַסְפֵּל בָּהּ; שֶׁכֶּף כּוֹתֵב לְבַעַל הַקֶּרֶע: 'אֲנִי
אֶקוּם וְאָנִיר [אחרוש] וְאָזְרַע וְאֶקְצֹר וְאֶעֱמֵר וְאֶדוּשׁ וְאֶזְרָה
וְאֶעֱמִיד כְּרִי לְפָנֶיךָ, וְתִטֵּל אֲתָה חֲצִי', אוֹ מַה שִׁיתְּנֵנוּ בּוֹ,
וְאֲנִי הַשָּׂאָר, בְּשִׁכְר עֲמָלִי וּבְמָה שֶׁהוֹצֵאתִי'.

יג. הַמְקַבֵּל שְׂדֵה מִחֲבֵרוֹ, וְאַחֵר שֶׁנִּזְכָּה בָּהּ הוֹכִיחָה [הניחה]
שְׂדֵה בּוֹר - שְׁמִין אוֹתָהּ כְּמָה הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְנוֹתֵן לוֹ
חֵלְקוֹ שֶׁהִיא מְגִיעַ לוֹ; שֶׁכֶּף כּוֹתֵב לְבַעַל הַקֶּרֶע: 'אִם

ו. השוכר את הפועל להשקות השדה מזה הנהר, ופסק הנהר בחצי היום - אם אין דרכו להפסק, אין להם אלא שכר מה שעשו; וכן אם דרכו שיפסיקו אותו בני העיר, והפסיקוהו בחצי היום - אין להם אלא מה שעשו; שהרי ידעו הפועלים דרכו של נהר זה. ואם דרכו להפסק מאליו - נותן להם שכר כל היום, מפני שהיה לו להודיעם. שכרם להשקות השדה, וכא המטר והשקה - אין להם אלא מה שעשו; כא הנהר והשקה - נותן להן כל שכרן; מן השמים נסתייעו. במה דברים אמורים? בפועל. אכל מי שפסק עם אריסו שאם ישקה שדה זו ארבע פעמים, וטל חצי הפרות, וכל האריסין שהם משקין שני פעמים, אינם נוטלין אלא רביע הפרות, וכא המטר, ולא הצריך לדלות ולהשקות - נוטל חצי הפרות כמו שפסק עמו; שהאריס כשחף, ואינו כפועל.

ז. השוכר את הפועל לעשות מלאכה כל היום, ושלמה [נשלמה] המלאכה בחצי היום - אם יש לו מלאכה אחרת כמותה או קלה ממנה, עושה שאר היום; ואם אין לו מה יעשה, נותן לו שכרו כפועל בטל. ואם היה מן הכופרים עובדי האדמה וכיוצא בהן, שדרכו לטרח הרבה, ואם לא יתעשק במלאכה יחלה - הרי זה נותן לו כל שכרו.

ח. השוכר את הפועל להביא [לבצע] שליחות ממקום למקום, והלף ולא מצא שם מה יביא - נותן לו שכרו משלם. שכרו להביא קנים לכרם, והלף ולא מצא ולא הביא - נותן לו שכרו שלם. שכרו להביא פרות לחולה, והלף ומצאו שמת או שהבריא - לא יאמר לו: 'טל מה שהבאת בשכרך', אלא נותן לו כל שכרו. וכן כל פיוצא בזה.

ט. השוכר את הפועל לעשות עמו בשלו, והראהו בשל חברו [העבירו בשדה חברו] - נותן כל שכרו, וחוזר ולוקח מחברו מה שנהנה בזה המלאכה.

י. השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש וכיוצא בהן, ואמר לו: 'טל מה שעשית בשכרך' - אין שומעין לו. ואם משקבל עליו [קש ותבן כמשכורת] אמר לו: 'הילף שכרך, ואני אטל את שלי' - אין שומעין לו.

יא. מציאת הפועל לעצמו, אף על פי שאמר לו: 'עשה עמי מלאכה היום'; ואין צריך לומר, אם אמר לו: 'עדר עמי היום', 'נפש עמי היום'. אכל אם שכרו ללקט מציאות, כגון שחסר [התמעט] הנהר ושכרו ללקט הדגים הנמצאין באגם - הרי מציאתו לבעל הבית, ואפלו מצא כיס מלא דינרין.

יום שישי

הלכות שכירות פרק י

א. המלוה את חברו על המשכון - בין שהלוהו מעות בין שהלוהו פרות, בין שמשכנו בשעת הלוואתו בין שמשכנו אחר שהלוהו - הרי זה שומר שכר. לפיכך, אם אבד המשכון, או נגנב - חייב בדמיו; ואם נאנס המשכון,

ד. השוכר את הפועלים, והטעו את בעל הבית [חזרו בהם], או בעל הבית הטעה אותם - אין להם זה על זה אלא תרעמת [כעס]. במה דברים אמורים? שלא הלכו [למקום העבודה]. אכל הלכו החמרין ולא מצאו תבואה, פועלים ומצאו שדה כשהיא לחה [רטובה], או ששכרן להשקות השדה ומצאוה שנתמלאת מים - אם בקר בעל הבית מלאכתו מבערב, ומצאה צריכה פועלים - אין לפועלים כלום; מה בידו לעשות? ואם לא בקר, נותן להם שכרם כפועל בטל; שאינו דומה הבא טעון לבא ריקן, ועושה מלאכה לביטל. במה דברים אמורים? שלא התחילו במלאכה. אכל אם התחיל הפועל במלאכה, וחזר בו אפלו בחצי היום - חוזר, ונאמר: 'כי לי בני ישראל עבדים', ולא עבדים לעבדים. וכיצד דין הפועל שחזר בו אחר שהתחיל? שמין לו מה שעשה, ונוטל. ואם קבלן הוא, שמין לו [ומורידין משכרו שווי של] מה שעתיד לעשות; בין שהזוילו בעת ששכרם, בין לא הזוילו, בין שהזוילה המלאכה אחר כן, בין לא הזוילה - שמין לו מה שעתיד לעשות. כיצד? קבל ממנו כמה לקצר בשתי סלעים [ח' דינרים], קצר חצינה והניח חצינה, כגד לארג בשתי סלעים, ארג חצינו והניח חצינו - שמין לו מה שעתיד לעשות. אם היה שנה ששה דינרין - נותן לו שקל [ב' דינרים], או יגמר את מלאכתו. ואם היה הנשאר יפה שני דינרין - אינו נותן להם אלא סלע, שהרי לא עשו אלא חצי מלאכה. במה דברים אמורים? בדבר שאינו אבוד. אכל בדבר האבוד - כגון פשתנו לעלות מן המשרה [מקום ששורין בו], או ששכר חמור להביא חלילין למת או לכלה וכל פיוצא בהן - אחד פועל ואחד קבלן, אינו יכול לחזר בו אלא אם כן נאנס, כגון שחלה, או שמע שמת לו מת. ואם לא נאנס, וחזר בו - שוכר עליהן [על חשבונם] או מטען. כיצד מטען? אומר להן: 'סלע קצצתי לכם, בואו וטלו שפתיים', עד שיגמרו מלאכתם; ולא יתן להם אלא מה שפסק תחלה. ואפלו נתן להם השפתיים, מחזיר [מוציא] מהם התוספת. כיצד שוכר עליהם? שוכר פועלים אחרים, וגומרים מלאכתם שלא תאבד; וכל שיוסיף לאלו הפועלים האחרים על מה שפסק לראשונים, נוטל מן הראשונים. ועד כמה? עד כדי שכרם של ראשונים. ואם היה להם ממון תחת ידו - ישפר להשלים המלאכה עד ארבעים חמשים וזו בכל יום לכל פועל, אף על פי ששוכר הפועל שלש או ארבע. במה דברים אמורים? שאין שם פועלים לשכר בשכרם [בשווי שלהם] להשלים המלאכה. אכל אם יש שם פועלים לשכר בשכרם, ואמרו לו: 'צא ושכר מאלו, והשלם מלאכתך ולא תאבד' - בין שוכר בין קבלן - אין לו עליהם אלא תרעמת; ושמין לשוכר מה שעשה, ולקבלן מה שעתיד לעשות.

ה. השוכר את הפועל, ונאחז לעבודת המלך - לא יאמר לו: 'הריני לפניך' [מזכר גרם, ושלם לך], אלא נותן לו שכר מה שעשה.

[חלק השביעי וחלק לא] - מחשבין לו חצי השבוע שיש לו, ומנכין ממנו מה שהפסיד, ונוטל השאר. ואפלו התנה על עצמו, שאם הפסיד לא יטל כלום - הרי זו אסמכתא [לא גמר זאת בליבו], ואין מנכין לו אלא מה שהפסיד. הנה מנהגם שיטל הנוטע מחצה, ובעל הקרקע מחצה, וכן אם היה מנהגם שיטל הארסי [העובד תמורת יבול] שלישי - אם נטע הנוטע והשבית ורצה להסתלק, שנומצא בעל הקרקע צריך להוריד לה ארסי - הרי בעל הקרקע מוריד ארסי, ויטל בעל הקרקע חציו, ולא יפסיד מחלקו כלום; ויטל הארסי שלישי; והשתות הנשאר יהיה לנוטע, שהרי סלק עצמו ברוצונו.

ז. הנוטע אילנות לבני המדינה שהפסיד [לא גדלו], וכן טבח של בני העיר שנבל בהמות, והמקוי דם שחבל, והסופר שטעה בשטרות, ומלמד תינוקות שפשע בתינוקות ולא למד, או למד בטעות, וכל פיוצא באלו האמנין שאי אפשר שיחזור ההפסד שהפסידו - מסלקין אותן בלא התראה; מפני שהן כמתדין ועומדין, עד שישתדלו במלאכתן, הואיל והעמידו אותן הצבור עליהן.

הלכות שכירות פרק יא

א. מצות עשה לתן שכר השכיר בזמנו, שנגאמר: "ביומו תתן שכרו" וגו'. ואם אחרו לאחר זמנו - עובר בלא תעשה, שנגאמר: "ולא תבוא עליו השמש". ואין לוקין על לאו זה, שהרי הוא חיב לשלם. אהד שכר האדם, ואהד שכר בהמה, ואהד שכר הפלים - חיב לתן בזמנו; ואם אחר לאחר זמנו, עובר בלא תעשה. וגר תושב גוי שקיבל ד' מצוות, יש בו משום "ביומו תתן שכרו"; ואם אחר, אינו עובר עליו בלא תעשה.

ב. כל הפוכש שכר שכיר - כאלו נטל את נפשו ממנו, שנגאמר: "ואליו הוא נשא את נפשו". ועובר בארבע אזהרות, ובעשה: משום כל תעשוק, ומשום כל תגזל, ומשום "לא תלין פעלת שכיר", ומשום "לא תבוא עליו השמש", ומשום "ביומו תתן שכרו". איזה הוא זמנו? שכיר יום גובה כל הלילה, ועליו נאמר: "לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר". ושכיר לילה גובה כל היום, ועליו נאמר: "ביומו תתן שכרו, ולא תבוא עליו השמש". שכיר שעות של יום גובה כל היום, ושכיר שעות של לילה גובה כל הלילה. שכיר שבת [שבעה ימים], שכיר חדר, שכיר שנה, שכיר שבוע - יצא פיוס, גובה כל היום; יצא בלילה, גובה כל אותו הלילה.

ג. נתן טליתו לאמן, גמרה והודיעו - אפלו אחרו עשרה ימים - כל זמן שהפלי ביד האמן, אינו עובר. נתנה לו בחצי היום - פיוס ששקעה עליו חמה, עובר משום כל תלין; שהקבלנות כשכירות היא, וחיב לתן לו בזמנו.

ד. האומר לשלוחו: 'צא ושכר לי פועלים' - אם אמר להם: 'שכרכם על פעל הבית', שניהם אינן עוברין משום כל תלין; זה [בעל הבית] לפי שלא שגרן, וזה [השלוחן]

כגון שגלח בלסטיס מזון וכיוצא בו משאר אנסין - ישבע שנגאנס, וישלם בעל המשכון את חובו עד פרוטה אחרונה.

ב. כל האומר לחברו: 'שמר לי ואשמר לך', הרי זה שמירה בפעלים [עם הבעלים, ופטור מהכל]. אמר לו: 'שמר לי היום ואשמר לך למחר', 'השאלני היום ואשאלך למחר', 'שמר לי היום ואשאלך למחר', 'השאלני היום ואשמר לך למחר' - כלן נעשו שומרי שכר זה לזה.

ג. כל האמנין שומרי שכר. וכלן שאמרו: 'טל את שלך [חפצך] והבא מעות', או שאמר לו: 'גמרתיו', ולא לקחו הבעלים את הפלי - הרי האמן שומר חנם; אבל אם אמר האמן: 'הבא מעות, וטל את שלך' - עדין הוא נושא שכר כשהיה.

ד. נתן לאמנין לתקן, וקלקלו - חיבין לשלם. פיצד? נתן לתרש שדה תכה ומגדל לקבע בהן מסמר, ושברן, או שנתן לו עצים לעשות מהן שדה תכה ומגדל, ועשה מהן שדה תכה ומגדל ונשברו אחר שנעשו - משלם לו דמי שדה תכה ומגדל; שאין האמן קונה שכר הפלי. נתן צמר לצבע, והקדיחתו [שרפתו] יורה - נותן לו דמי צמרו. צבעו כעור, או שנתנו לו לצבעו אדם וצבעו שחר, שחר וצבעו אדם, נתן עצים לתרש לעשות מהם פסא נאה, ועשה פסא רע או ספסל - אם השכח יתר על ההוצאה, נותן לו בעל הפלי את ההוצאה; ואם ההוצאה יתרה על השכח, נותן לו את השכח בלבד. אמר בעל הפלי: 'איני רוצה בתקנה זו, אלא תן לי דמי הצמר או דמי העצים' - אין שומעין לו. וכן אם אמר האמן: 'הא לך דמי צמרך או דמי צדך, ולך' - אין שומעין לו; שאין האמן קונה בשכח [ברוח] הפלי ששעה.

ה. המוליך חטין לטחון [לטוחן], ולא לתתן [ניפס] ויעשאן סבין או מרסן [קמח עם קליפות], נתן קמח לנתחום, ויעשאו פת נפולין [מתפורר], בהמה לטבח, ונבלה - חיבין לשלם דמים, מפני שהן נושאי שכר. לפיכך, אם היה טבח ממחה, ושחט בחנם - פטור מלשלם; ואם אינו ממחה - אף על פי שהוא בחנם, חיב לשלם. וכן המראה דינר לשלחני, ואמר לו 'פה', ונמצא רע - אם בשכר ראהו - חיב לשלם, אף על פי שהוא בקי ואינו צריך להתלמד. ואם בחנם ראהו, פטור; והוא שיהיה בקי, שאינו צריך להתלמד; ואם אינו בקי - חיב לשלם, אף על פי שהוא בחנם. והוא שיאמר לשלחני: 'עליך אני סומך', או שהיו הדברים מראין שהוא סומך על ראיתו, ולא יראה לאחרים. טבח שעשה בחנם ונבל, וכן שלחני שאמר 'פה' ונמצא רע, וכל פיוצא בהן - עליהם להביא ראיה, שהם ממחין; ואם לא הביאו ראיה, משלמין.

ו. מקומות שנהגו שיהיה הנוטע אילנות נוטל חצי השבת, ובעל הקרקע חצי, ונטע והשבית, ונטע והפסיד

התורה אם הודה במקצת פדין כל הטענות, שאין זה פדין השכיר.

ט. שכיר שבא להשבע - אין מחמירין עליו, ואין מגלגלין עליו בשבועה (תביעות נוספות) כלל; אלא נשבע שלא נטל, ונטל. ולכל הנשבעין אין מקלין, חוץ מן השכיר שמקלין עליו; ופותרין לו תחלה, ואומרים לו: 'אל תצער עצמך, השבע ונטל'. אפלו היה שכיר פרוטה אחת, ובעל הבית אומר 'נתתיה' - לא יטל אלא בשבועה. וכן כל הנשבע ונטל, אפלו לא יטען אלא פרוטה אחת - לא יטל אותה אלא בשבועה, כעין של תורה.

הלכות שכירות פרק יב

א. הפועלים שהן עושיין בדרך שגדוליו מן הארץ, ועדין לא נגמרה מלאכתו [למעשר], בין בתלוש בין במחבר, ויהיו מצטיהן הן גמירת המלאכה - הרי בעל הבית מצוה שיניח אותן לאכל ממה שהן עושיין בו, שנאמר: "כי תבא בכרם רצף וכו' כי תבא בקמת רצף". מפי השמועה למדו, שאין הכתוב מדבר אלא בשכיר (והואיה); וכי אלו לא שכרו, מי התיר לו שיבוא בכרם רעהו או בקמה שלו, שלא מדעתו? אלא כף הוא אומר: כי תבא ברשות הבעלים לעבודה, תאכל.

ב. מה בין העושה בתלוש, לעושה במחבר? שהעושה בתלוש, אוכל בדרך שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה, והעושה במחבר כגון בוצר וקוצר, אינו אוכל אלא כשיגמר עבודתו; כגון שיבצר ויתן בסל עד שימלאנו, וינפץ [ירוק] הסל למקום אחר, ויחזר ויבצר וימלאנו - אינו אוכל אלא אחר שימלא הסל. אבל מפני השב אבדה [זמן] לבעלים, אמרו חכמים שיהיו הפועלין אוכלין בהליכתן מאמן [שורה] לאמן ובחזירתן מן הגת - כדי שלא יבטלו ממלאכתן וישבו לאכל, אלא אוכלין בתוך המלאכה כשהן מהלכין בטליו.

ג. המבטל ממלאכתו ואכל, או שאכל שלא בשעת גמר מלאכה - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "וחרמש לא תניף וגו'". מפי השמועה למדו, שכל זמן שהוא עוסק בקצירה, לא יניף חרמש לאכילתו; וכן כל פיוצא בזה. וכן פועל שהולך בידו ממה שעשה, או שלקח יתר על אכילתו ונותן לאחרים - עובר בלא תעשה, שנאמר: "ואל בלידך לא תתן". ואין לוקין על שני לאוין אלו - שאם אכל או הולך, חייב לשלם.

ד. החולב והמתבץ [חמאה] והמגבן [גבינה] אינו אוכל, מפני שאין גדולי קרקע. המנכש בכצלים ובשומין - אף על פי שתולש קטנים מבין הגדולים, וכל פיוצא בזה - אינו אוכל, מפני שאין מצטיהן גמר מלאכה. ואין צריך לומר שומרי גנות ופרדסים, וכל דבר המחבר פמקשאות [שדה קישואין] והמדלעות - שאינן אוכלין כלל.

ה. הבודל [מפריד] בתמרים ובגרוגרות אינו אוכל, מפני שנגמרה מלאכתן למעשר. העושה בחטים וכיוצא בהן

לפי שאין פעלתן אצלו. ואם לא אמר להם 'שכרכם על בעל הבית', הרי השליח עובר. אין השוכר עובר אלא בזמן שתבעו השכיר, ולא נתן לו; אבל אם לא תבעו, או שתבעו ולא היה לו מה יתן לו, או שהמתהו אצל אחר [נתנו לאחר לשלם לו] וקבל - הרי פטור.

ה. המשהה שכר שכיר עד אחר זמנו - אף על פי שפכר עבר בעשה ולא תעשה, הרי זה חייב לתן מיד. וכל עת שיששהה - עובר על לאו של דבריהם, שנאמר: "אל תאמר לרצף, לך ושוב".

ו. כל שכיר ששכרו בעדים, ותבעו בזמנו, ואמר בעל הבית: 'נתתי שכרך', והשכיר אומר: 'לא נטלתי כלום' - תקנו חכמים שישבע השכיר בנקיטת חפץ [קדוש], ויטל פדין כל נשבע ונטל; מפני שבעל הבית טרוד בפועליו [ושכח], וזה השכיר נושא נפשו לזה. אפלו היה השוכר קטן, הרי השכיר נשבע ונטל. שכרו שלא בעדים - מתוף שיכול לומר 'לא היו דברים מעולם ולא שכרתיך', נאמן לומר 'שכרתיך ונתתי לך שכרך'; וישבע בעל הבית הסת [דרבנן] שנתן, או שבועת התורה אם הודה במקצת כשאר כל הטענות. היה לו עד אחד ששכרו, אינו מועיל כלום. וכן אם תבעו אחר זמנו - אף על פי ששכרו בעדים - המוציא מחברו עליו הראיה; ואם לא הביא ראיה, ישבע בעל הבית הסת. הביא ראיה [עדים] שתבעו כל זמנו [ולא פרו] - הרי זה נשבע, ונטל כל אותו היום של תביעה. פיצד? היה עושה עמו ביום שני עד הערב - זמנו כל ליל שלישי, וביום שלישי אינו נשבע ונטל. ואם הביא עדים שהיה תובע כל ליל שלישי - הרי זה נשבע ונטל כל יום שלישי; אבל מליל רביעי והלאה, המוציא מחברו עליו הראיה. וכן אם הביא עדים שהיה תובע והולך עד יום חמישי - הרי נשבע ונטל כל יום חמישי.

ז. בעל הבית אומר: 'שתיים קצצתי לך', והשכיר אומר: 'לא קצצת לי אלא שלש' - לא תקנו חכמים שישבע השכיר כאן, אלא המוציא מחברו עליו הראיה. ואם לא הביא ראיה - אף על פי שפכר נתן לו השתיים, או שאמר לו 'הילך' - הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ; ודבר זה [השבועה הזו] תקנת חכמים הוא, שלא ילך השכיר בפחי נפש. במה דברים אמורים? בששכרו בעדים, ולא ידעו כמה פסק לו, ותבעו בזמנו. אבל אם שכרו שלא בעדים, או שתבעו אחר זמנו - ישבע בעל הבית הסת שלא קצץ לו אלא מה שפכר נתן לו, או שלא נשאר לו אצלו אלא זה שאמר לו 'הילך', פדין כל הטענות.

ח. הנותן טליתו לאמן, אמן אומר: 'שתיים קצצת לי', והוא אומר: 'אחת' - כל זמן שהטלית ביד האמן - אם יכול לטען שהיא לקוחה בידו, הרי האמן נשבע בנקיטת חפץ ונטל; ויכול לטען בשכרו, עד כדי דמיה. ואם יצאת טלית ממתת ידו, או שאין לו בה חזקה ואינו יכול לטען שהיא לקוחה בידו - המוציא מחברו עליו הראיה; ואם לא הביא ראיה - ישבע בעל הטלית הסת, או שבועת

אֵלָא לְפֻעֵל עֲצָמוּ. אֶפְלוּ נְזִיר שְׁהִיָּה עוֹשֶׂה בְּעַנְבִּים, וְאָמַר: 'תְּנוּ לְאִשְׁתִּי וּבְנֵי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. פּוֹעֵל שְׁהִיָּה עוֹשֶׂה הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּבְנָיו וְעַבְדָּיו, וְהִתְנַהֵּ עַם בְּעַל הַבַּיִת שְׁלֵא יֵאָכְלוּ מִמֶּה שְׁהֵן עוֹשִׂין לֹא הוּא וְלֹא הֵם - הָרִי אֵלּוּ אֵינָן אוֹכְלִין. בְּמָה דְבָרִים אָמּוּרִים? בְּגִדוּלִים, מְפָנֵי שְׂיֵשׁ בְּהֵן דַּעַת, וְהָרִי מְחֵלוּ. וְאִם הָיִי קֶטְנִים, אֵינּוּ יָכוֹל לְפַסֵּק עַלֵּיהֶן שְׁלֵא יֵאָכְלוּ, שְׂאֵינָן אוֹכְלִין מִשְׁלֵא אֲבִיהֶן אוּ מִשְׁלֵא אֲדוֹנֵיהֶן, אֵלָא מִשְׁלֵא שְׁמַיִם.

שבת קודש

הלכות שכירות פרק יג

א. הַבְּהֵמָה אוֹכֵלֶת כָּל זְמַן שֶׁהִיא עוֹשֶׂה עוֹשֶׂה גְדוּלֵי קֶרְקַע, בֵּין בְּמִתְקַבֵּר בֵּין בְּתוֹלוֹשׁ; וְאוֹכֵלֶת מִמִּשְׁאוּי שְׁעַל גְּבֵה, עַד שְׁתֵּהִיָּה פוֹרְקַת, וּבִלְבָד שְׁלֵא יֵטֵל בִּידּוֹ וְיֵאָכְלֵנָה.

ב. כָּל הַמוֹנֵעַ הַבְּהֵמָה מִלְּאָכֵל בְּשַׁעַת מְלֵאכְתָּהּ - לוֹקָה, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַחֲסֵם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ"; אֶחָד הַשׁוֹר וְאֶחָד כָּל מִינֵי בְּהֵמָה וְתִיָּה, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין. וְאֶחָד הַדָּשׁ, וְאֶחָד שְׂאֵר כָּל הַמְּלֵאכּוֹת שֶׁל גְּדוּלֵי קֶרְקַע; וְלֹא נֵאָמַר "שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" אֵלָא בְּהֵנָה [במציוי]. וְהַחֲסֵם אֶת הַפּוֹעֵל, פְּטוּר. אֶחָד הַחֲסֵם אוֹתָהּ בְּשַׁעַת מְלֵאכָהּ, וְאֶחָד הַחֲסֵם אוֹתָהּ מִקֶּדֶם וְעוֹשֶׂה בָּהּ מְלֵאכָהּ וְהִיא חֲסוּמָה; אֶפְלוּ חֲסֵמָה בְּקוֹל [בגערחה], לוֹקָה. שְׂכָר בְּהֵמָה, וְחֲסֵמָה וְדָשׁ בָּהּ - לוֹקָה; וּמִשְׁלֵם לְבַעֲלֵים אַרְבַּעַת קַבִּין לְפָרָה, וְשִׁלְשַׁת קַבִּין לְחֲמוֹר; שְׁמִשְׁעַת מִשִּׁיכָה, נִתְחַיֵּב בְּמוֹזוֹנוּתֶיהָ; וְאֵינּוּ חַיֵּב מְלֻקוֹת, עַד שְׂיָדוּשׁ בָּהּ חֲסוּמָה.

ג. יִשְׂרָאֵל הַדָּשׁ בְּפָרְתוֹ שֶׁל גּוֹי [וחסום], עוֹבֵר מִשׁוּם כָּל תַּחֲסֵם; וְגוֹי הַדָּשׁ בְּפָרְתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינּוּ עוֹבֵר מִשׁוּם כָּל תַּחֲסֵם. אָמַר לְגוֹי: 'חֲסֵם פְּרֵתִי, וְדוּשׁ בָּהּ'; יֹשֵׁב לוֹ קוֹץ בְּפִיָּה, וְדָשׁ בָּהּ וְהָרִי אֵינָהּ אוֹכֵלֶת; הַרְבִּיץ לָהּ אָרִי מִבְּחוּץ, אוּ שֶׁהַרְבִּיץ בְּנֵהּ מִבְּחוּץ; הִיָּתָה צְמָאָה, וְאֵינּוּ מִשְׁקָה; פָּרַס עוֹר עַל גְּבֵי הַדָּשׁ, כְּדִי שְׁלֵא תֵאָכֵל - כָּל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ אֲסוּר, וְאֵינּוּ לוֹקָה. הִיָּה הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשֶׂה בּוֹ רַע לְבָנֵי מַעֲיָהּ וּמְזִיקָהּ, אוּ שְׁהִיָּתָה חוֹלָה וְאִם תֵּאָכֵל תִּתְרִיז [תשלשל] - מִתֵּר לְמִנְעָה; שְׁלֵא הַקְּפִידָה תוֹרָה אֵלָא עַל הַנִּיָּתָה, וְהָרִי אֵינָה נִגְהֵיָת.

ד. פָּרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיָּה חֵהָן דָּשׁ בָּהּ בְּתְרוּמָהּ, וּבְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל וְדָאֵי, וְכֵן פְּרוֹת הַדָּשׁוֹת בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, וּפְרוֹת הַמְּהֻלְכוֹת עַל גְּבֵי תְבוּאָה לְפִי שְׁמֵרַת [התעקם] לְהֵן הַדְּרָף - אֵינּוּ עוֹבֵר עַלֵּיהֶן מִשׁוּם כָּל תַּחֲסֵם. אֲכָל מְפָנֵי מְרֵאִית הַעֵין - אִם הָיִי דָשׁוֹת בְּתְרוּמוֹת וּבְמַעֲשֵׂר שְׁנִי, מְבִיא מַעַט מֵאוֹתוֹ הַמִּין וְתוֹלָה לְהֵן בְּקַלְסֵטְרִין [שק] שְׁבִפְיָהּ.

ה. הַדָּשׁ בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁל דְּמָאֵי [ספק מעשר], וּבְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמָאֵי, וּבְגִדוּלֵי תְרוּמָה - עוֹבֵר מִשׁוּם "כָּל תַּחֲסֵם".

ו. רִשְׁאֵי בְּעַל הַבַּיִת לְהַרְעִיב פָּרְתוֹ וְלִסְגָּפָהּ, כְּדִי שִׁתְּאָכֵל הַרְבֵּה בַּעַת שְׂדֵשָׁה. וְרִשְׁאֵי הַשׁוֹכֵר לְהֵאָכֵלָה פְּקִיעֵי עָמִיר

אַחַר שְׁעֵשֶׂר, כְּגוֹן שְׂשַׁכְרָן לְכַר [לברור] צְרוּרוֹת אוּ לְנַפְחָ [לנפות] אוֹתָן אוּ לְטַחֵן - הָרִי אֵלּוּ אוֹכְלִין, שְׁעַדִּין לֹא נִגְמְרָה מְלֵאכְתָּן לְחֵלָה. אֲכָל הַלֵּשׁ וְהַמְקַטֵּף [עורר] וְהַאֹפֶה אֵינּוּ אוֹכֵל, מְפָנֵי שֶׁנִּגְמְרָה מְלֵאכְתָּן לְחֵלָה, וְאֵין הַפּוֹעֵל אוֹכֵל אֵלָא מְדַבֵּר שְׁעַדִּין לֹא נִגְמְרָה מְלֵאכְתּוֹ לְמַעֲשֵׂר וּלְחֵלָה.

ו. נִתְפָּרְסוּ [נתפרדו] עַגּוּלָיו [של דבילה], וְנִתְפָּתְחוּ חֲבִיּוֹתָיו, וְנִתְחַתְּכוּ דְלוּעֵיו, וְשַׁכְרָן לְעִשׂוֹת בְּהֵן - הָרִי אֵלּוּ לֹא יֵאָכְלוּ; שְׁהָרִי נִגְמְרוּ מְלֵאכְתָּן וְנִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר, וְהָרִי הֵן טָכָל. וְאִם לֹא הוֹדִיעֵן [מלכתחילה], מַעֲשֵׂר וּמֵאָכֵלֵן. אֵין הַפּוֹעֵלִים אוֹכְלִין בְּשֵׁל הַקֶּדֶשׁ, שְׁנֵאָמַר: "בְּכָרִם רַעַד".

ז. שְׂכָר אֶת הַפּוֹעֵלִין לְעִשׂוֹת בְּנֻטַע רְבַעֵי שָׁלוּ, הָרִי אֵלּוּ לֹא יֵאָכְלוּ; וְאִם לֹא הוֹדִיעֵן, פּוֹדָה וּמֵאָכֵלֵן.

ח. הַקּוֹצֵר וְהַדָּשׁ וְהַזּוֹרֵה וְהַבוֹרֵר וְהַמוֹסֵק וְהַבוֹצֵר וְהַדוֹרֵף וְכָל פְּיוּצָא בְּמֵלֵאכּוֹת אֵלּוּ, הָרִי אֵלּוּ אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה.

ט. שׁוֹמְרֵי גִתוֹת וְעַרְמוֹת וְכָל דְבָר הַתְּלוּשׁ מִן הַקֶּרְקַע, שְׁעַדִּין לֹא נִגְמְרָה מְלֵאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר - אוֹכְלִין מִהֻלְכַת מְדִינָה [מכח המנהג]; שֶׁהַשׁוֹמֵר אֵינּוּ כְּעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה. אֲכָל אִם עָשָׂה בְּאֶבֶר מֵאֲבָרָיו, בֵּין בְּיָדּוֹ בֵּין בְּרַגְלָיו, אֶפְלוּ בְּכַתְפוֹ - הָרִי זֶה אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה.

י. הִיָּה עוֹשֶׂה בְּתֵאֲנִים, לֹא יֵאָכֵל בְּעַנְבִּים; בְּעַנְבִּים, לֹא יֵאָכֵל בְּתֵאֲנִים; שְׁנֵאָמַר: "בְּכָרִם, וְאֹכֵלֶת עַנְבִּים". וְהַעוֹשֶׂה בְּגֵפֶן זוֹ, אֵינּוּ אוֹכֵל בְּגֵפֶן אַחֲרֵת. וְלֹא יֵאָכֵל עַנְבִּים וְדָבָר אַחֵר; וְאֵל יֵאָכֵל בְּפֵת, וְלֹא בְּמֵלַח. וְאִם קִצֵּץ [פירש וקצב] עַם בְּעַל הַבַּיִת עַל שְׁעוֹר מֵה שְׂיֵאָכֵל - אוֹכֵל אוֹתוֹ בֵּין בְּמֵלַח, בֵּין בְּפֵת, בֵּין בְּכָל דְבָר שְׂיָרְצָה. אֲסוּר לְפּוֹעֵל לְמַץ [למצוץ ולזרוק השאר] בְּעַנְבִּים, שְׁנֵאָמַר: "וְאֹכֵלֶת עַנְבִּים כְּנַפְשָׁךְ". וְלֹא יְהִיּוּ בְנָיו אוּ אִשְׁתּוֹ מְהַבְּהִין לוֹ הַשְּׂבָבִין כְּאוֹר [למתקן], וְאוֹכֵל - שְׁנֵאָמַר: "וְאֹכֵלֶת עַנְבִּים כְּנַפְשָׁךְ", עַנְבִּים כְּמוֹת שְׁהֵן. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהֵן.

יא. אֲסוּר לְפּוֹעֵל לְאָכֵל מֵה שֶׁהוּא אוֹכֵל אֲכִילָה גְּסָה [מרוכה], שְׁנֵאָמַר: "כְּנַפְשָׁךְ שְׂבָעָךְ". וּמִתֵּר לוֹ לְמִנְעַע עֲצָמוֹ [מלאכול] עַד מְקוֹם הַיְפּוֹת, וְאוֹכֵל. וְיֵשׁ לוֹ לְאָכֵל קִשּׁוֹת [קישואין] אֶפְלוּ בְּדִינֵר, וְכוֹתְבוֹת [תמרים] אֶפְלוּ בְּדִינֵר - אִף עַל פִּי שְׂשִׁכְרוֹ בְּמַעֲה כֶּסֶף, שְׁנֵאָמַר: "כְּנַפְשָׁךְ שְׂבָעָךְ"; אֲכָל מְלַמְדִין אֶת הָאָדָם שְׁלֵא יְהִיָּה רַעֲבָתָן, וְיְהִיָּה סוֹתָם אֶת הַפֶּתַח בְּפָנָיו [ימנעו מלשוכרו]. הִיָּה מְשִׁמֵר אַרְבַּע אוּ חֲמֵשׁ עַרְמוֹת, לֹא יֵמְלֵא כֶּרְסוֹ מֵאַחַת מֵהֶן, אֵלָא אוֹכֵל מִכָּל אַחַת וְאַחַת לְפִי חֲשָׁבוֹן [- בשווח].

יב. הַפּוֹעֵלִים שְׁלֵא הֵלְכוּ [ודרכו] שְׁחֵי וְעָרַב בַּגַּת - אוֹכְלִין עַנְבִּים, וְאֵין שׁוֹתִין זַיִן; שְׁעַדִּין אֵינָן עוֹשִׂין אֵלָא בְּעַנְבִּים בְּלִבָּד. וּמִשְׂדֵּי־כְרֵם בַּגַּת, וְיֵהֲלֵכוּ בָּהּ שְׁחֵי וְעָרַב - יֵשׁ לְהֵן לְאָכֵל מִן הַעַנְבִּים, וְלִשְׁתּוֹת מִן הַתִּירוֹשׁ, שְׁהָרִי הֵן עוֹשִׂין בְּעַנְבִּים וּבְזַיִן.

יג. פּוֹעֵל שְׂאָמַר: 'תְּנוּ לְאִשְׁתִּי וּבְנֵי מֵה שְׂאֵנִי אוֹכְלִי' [במקומי], אוּ שְׂאָמַר: 'הָרִינִי נוֹתֵן מַעַט מִזֵּה שְׁנִטְלָתִי לְאָכֵל [לעצמי] לְאִשְׁתִּי וּבְנֵי' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שְׁלֵא זָכְתָה תוֹרָה

בתוך ביתו, ונקרע בבור - אם הביא ראיה, יפטר אף משבועה; ואם לאו - ישבע השואל שמתה בשעת מלאכה, ויפטר. וכן כל פיוצא בזה.

ג. השואל כלי מחברו ונשבר, שמין לו כדרך ששמין לנזקין: אומדן כמה היה שנה שלם, וכמה הוא שנה עתה; ומחזיר לו הכלי או הבהמה השבורים, ומשלם הפחת. וכן אם מתה הבהמה - מחזיר הנבלה, ומשלם הפחת.

ד. השואל בהמה - חיב במזונותיה משעה שמשכה, עד סוף ימי שאלתה. ואם כחש בשורה, חיב לשלם מה שפחתה בדמיה; כחש בשורה מחמת מלאכה - פטור, וישבע שבועת השומרין שמתמת מלאכה כחש.

ה. השואל מחברו כלי או בהמה סתם - הרי המשאל מחזירו (ונטלו בחזרה) בכל עת שיירצה. שאילו לזמן קצוב - כיון שמשך וזכה, אין הבעלים יכולין להחזירו מתחת ידו עד סוף זמן השאלה; ואפלו מת השואל - הרי הירושין משתמשין בשאלה עד סוף הזמן. דין הוא - הלוקח, קונה הגוף קנזן עולם בדמים שנתן; ומקבל מתנה, קנה הגוף קנזן עולם ולא נתן פלוס; והשוכר, קנה הגוף (הדבר המושכר) לפרותיו עד זמן קצוב בדמים שנתן; והשואל, קנה הגוף לפרותיו ולא נתן פלוס. כשם שהנותן כמוכר, שאינו יכול לחזור לעולם - כך המשאל כמשכיר, שאינו יכול לעולם לחזור בתוך הזמן. הניח להן אביהם פרה שאלה ומתה, אינן חייבין באנסיה. דמו שהיא של אביהם, וטבחה ואכלוה - משלמין דמי בשר בזול (פחות שלישי). ואם הניח להם אביהם נכסים, ומתה או שטבחה - משלמין את דמיה מנכסיו.

ו. השואל כלי מחברו לעשות בו מלאכה פלונית - אין המשאל יכול להחזירו מתחת ידו, עד שיעשה בו אותה מלאכה. וכן אם שאל ממנו בהמה לילך בה למקום פלוני - אינו יכול להחזירה מיד השואל, עד שילך בה לשם ויחזור.

ז. האומר לחברו: 'השאלני קרדס לעדר בו הפרדס הזה' - עודר בו אותו הפרדס בלבד, ואינו רשאי לעדר בו פרדס אחר. אמר לו 'פרדס' סתם - עודר בו פרדס אחד, אינה שיירצה. שאילו לעדר בו פרדסים שלו, עודר בו כל הפרדסים שלו; ואפלו נשחת כל הפרדל בעדירה, מחזיר לו (אפילו) הנצב (כתן) של עץ. וכן כל פיוצא בזה.

ח. השואל כלי מחברו להשתמש בו, ואמר לו: 'השאלני דבר פלוני בטובתך', פלומר: 'אין אתה משאלני דבר זה כדרך כל המשאלין, אלא כפי טובת לבך ונדיבותך, שאין אתה מקפיד על הזמן, אם ארף' - אם קנו מיד המשאל על דבר זה - הרי השואל משתמש בו לעולם, עד שיבטל הכלי מלעשות מלאכתו; ויחזיר לו שכריו, או שגיריו. ואין השואל רשאי לחזור ולתקן הכלי, או לעשותו (לבנותו) פעם אחרת.

ט. האומר לחברו: 'השאלני שקת (באר) זו של מי',

[אגודות קש], כדי שלא תאכל הרבה מן הדיש. פיוצא בו, רשאי בעל הבית להשקות פועלים זין, כדי שלא יאכלו ענבים הרבה. ורשאין פועלין לטבל את פתן בציר, כדי שיאכלו ענבים הרבה. אבל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בליה, ולהשכיר עצמו ביום, או לדוש בפרתו ערבית, ולהשכירה שחרית; ולא יהיה מרעיב ומסגף עצמו, ומאכיל מזונותיו [של] לכניו, מפני גזל מלאכתו של בעל הבית, שהרי יכשל כחו ותחלש דעתו ולא יעשה מלאכה בכת.

ז. כדרך שמוזהר בעל הבית שלא יגזל שכר עני ולא יעבדנו - כך העני מזהר שלא יגזל מלאכת בעל הבית, ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן, ומוציא כל היום במרמה, אלא חיב לדרק על עצמו בזמן מלאכה. הרי הקפידו חכמים על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יכרך אותה. וכן חיב לעבד בכל כחו, שהרי יעקב הצדיק אמר: "כי בכל פחי עבדתי את אביך". לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר: "ויפרץ האיש מאד מאד".

בריש רחמנא דסייען

הלכות שאלה ופקדון

יש בכללן שתי מצוות עשה: (א) דין השואל; (ב) דין שומר חנם. ובאור שתי מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות שאלה ופקדון פרק א

א. השואל כלי או בהמה, וכיוצא בהן משאר מטלטלין מחברו, ואבד או נגנב - אפלו נאנס אנס גדול, כגון שנסבה או נשברה הבהמה או מתה - חיב לשלם הכל, שנאמר: "כי ישאל איש מעם רעהו, ונשבר או מת - בעליו אין עמו, שלם ישלם". במה דברים אמורים? בשנאנס שלא בשעת מלאכה. אבל אם שאל בהמה מחברו לחרש בה, ומתה כשהיא חורשת - הרי זה פטור. אבל אם מתה קדם שיחרש בה, או אחר שחרש בה, או שרכב עליה או דש בה, ומתה כשהיא דשה או בשעת רכיבה - הרי זה חיב לשלם. וכן כל פיוצא בזה. וכן השואל בהמה מחברו לילך בה למקום פלוני, ומתה תחתיו באותה הדרך, או ששאל דלי למלאת בו, ונקרע בבור בשעת מלוי, או ששאל קרדס לפצל בו עצים, ונשבר בעת שפצל בו מחמת הבקוע, וכל פיוצא בזה - הרי זה פטור; שלא שאל אלא לעשות בו מלאכה זו, והרי לא שנה.

ב. השואל בהמה מחברו ומתה, וטען השואל שבשעת מלאכה מתה - אם היה המקום ששאלה לילך בו מקום שגני אדם מצויין שם - יביא ראיה שמתה או נאנסה בשעת מלאכה ושלא שנה בה, ויפטר; ואם לא הביא ראיה, משלם. שאלה ממנו למלאת בה בתוך חרבתו, שאין העדים מצויין שם, או ששאל ממנו דלי למלאת בו

ונהרסה - אינו יכול לבנותה; וכן כל פיוצא בזה. אָמַר לו: 'השאלני שקת' סתם, והשאלני שקת ונהרסה - יש לו [יכול] לבנותה. אָמַר לו: 'השאלני מקום [לבנות בו] שקת' - אם קנו מיד המשאל, הרי השואל בונה והולך בקרקע המשאל, עד שתבוא לידו שקת שאפשר לו להשקות ממנה בהמתו או ארצו כמו שהתנה עם המשאל.

י. השואל פונדק [אכסניה] מחברו ללינה, אין פחות מיום אחד; לשביתה, אין פחות משני ימים; לנשואין, אין פחות משלשים יום. שאל חלוק מחברו לילך בו לבית האבל, כדי שילך ויחזר; שאלו לבית המשטה, כל אותו היום; שאלו לעשות בו משטה שלו, אין פחות משבעה ימים.

הלכות שאלה ופקדון פרק ב

א. השואל [חפץ] בפעלים [ומשתמש גם בבעליו] - אפלו נגנב או אבד בפשיעה - פטור, שנאמר: "אם בעליו עמו, לא ישלם"; ובלבד שישראל הפעלים תחלה, או עם החפץ, כמו שבארנו. ואחד השואל את הפעלים, או ששכרן; ואחד השואל את הפעלים לאותה המלאכה, או ששאלן ושכרן למלאכה אחרת או לשום דבר בעולם. אפלו אמר לחברו 'השקני מים', ושאל ממנו בהמתו, והשקהו, ונתן לו את הבהמה - הרי זו שאלה בפעלים, ופטור; משוף הבהמה בתחלה, ואחר כך השקהו - אינה שאלה בפעלים. וכן כל פיוצא בזה.

ב. השאל בהמתו או השכירה למשאו, ויצא עמה לסעד [לעזור] השואל או השוכר ולטען עמו במשאו - הרי זו שמירה בפעלים; ואם יצא לבקר המשאו בלבד, ולראות שלא יטענו עליה יתר מן הראוי - אינה שמירה בפעלים. ג. מלמד תינוקות, והנוטע לבני המדינה, והמקוץ להם את הדם, והסופר שלהם - כל אחד מאלו וכיוצא בהן, פיוס שהוא יושב בו לעסק במלאכתן - אם השאל או השכיר לאחד מאלו שהוא עוסק במלאכתן, הרי זו שמירה בפעלים, ואפלו פשע בו השומר, פטור. אבל הוא ששאל או שכר מהן - חייב, שאינו שואל או שכר.

ד. הרב שהוא מקרא כרצונו לתלמידים בכל עת שירצה, ואיזו מסכתא שירצה, והיו קבועים [חייבים] לבוא תמיד, ונשמט להם [מותר לו לעבור] ממסכתא למסכתא - הרי הן שואליו אצלו, ואין הוא שואל להן. וכיום הפך [כינוס לפני החג], שהכל באין לשמע ענין אותו מועד - הרי הוא

שואל להם, והן אינן שואליו לו. ה. האומר לשלוחו: 'צא והשאל עם פרת' - אינה שאלה בפעלים, שנאמר: "אם בעליו עמו" - הפעלים עצמם, לא שלוחן. אמר לעבדו הפנעני: 'צא והשאל עם פרת' - הרי זו שאלה בפעלים, שיד העבד כיד רבו; ושאל העבד עמה שלא מדעת רבו, אינה שאלה בפעלים. ו. השואל מן האשה, ונשאל לו בעלה - אינה שאלה בפעלים; שקנן הפרות [שיש לבעל בנכסי אשתו], אינו כקנן הגוף; ואין לבעל אלא הפרות.

ז. השואל מאשתו, או שתפין ששאלו זה מזה - הרי זו שאלה בפעלים. ואם אמר השתף לחברו: 'השאלני היום ואשאלך למחר' - אינה שאלה בפעלים.

ח. שאל מן השתפין, ונשאל לו אחד מהן, וכן השתפין ששאלו, ונשאל לאחד מהן - הרי זה ספק אם היא שאלה בפעלים, או אינה. לפיכך, אם מתה, אינו משלם; ואם תפשו הפעלים, אין מוציאין מידם. פשע בה השומר, הרי זה משלם.

ט. השואל את הבהמה בפעלים לרבעה, או להראות בה [עשיר], או לעשות בה פחות משנה פרוטה, או ששאל שתי פרות לעשות בהן שנה פרוטה - הרי כל אלו ספק שאלה בפעלים.

י. שאלה בפעלים, ושכרה [לפני שהחזירה] שלא בפעלים - פטור, שהשכירות תלויה בשאלה. אבל אם שכרה בפעלים וחרו ושאלה שלא בפעלים, או ששאלה בפעלים וחרו ושכרה שלא בפעלים וחרו ושאלה שלא בפעלים וחרו ושכרה שלא בפעלים - כל אלו ספק שמירה בפעלים.

יא. אשה ששאלה, ואחר כך נשאת - הרי הבעל כלוקח ממנה, ואינו לא שומר שכר ולא שואל. לפיכך, אם היתה בהמה ומתה - הבעל פטור, אף על פי שהוא משתמש בה כל ימי שאלתה, אפלו פשע בה, מפני שהוא כלוקח. והאשה חייבת לשלם, כשיהיה לה לשלם. ואם הודיעה את בעלה שהיא שואלה, הרי זה נכנס תחתיה. כל שאמרנו שהיא שאלה בפעלים - כך אם היתה שוכר או נושא שכר, הרי היא שמירה בפעלים ופטור. וכל שאינה שאלה בפעלים, כך אינה שכירה בפעלים. וכל שהוא ספק בשאלה, כך הוא ספק בשכירות.

ליום - ג'ט' סיון ה'תשס"ז שיעורי רמב"ם פרק אחד

יום ראשון

הלכות מאכלות אסורות פרק ה

א. מפי השמועה למדו, שנה שנאמר בתורה: "לא תאכל הנפש עם הבשר", לאסור אכר שנתת מן החי; ועל אכר מן החי הלא אומר לנת: "אף בשר בנפשו דמו לא

תאכלו". ואסור אכר מן החי נהג בבהמה חיה ועוף - בטוהרים, אבל לא בטמאים.

ב. אחד אכר שיש בו בשר וגידים ועצמות, כגון היד והרגל, ואחד אכר שאין בו עצם, כגון הלשון והביצים והטחול והקליות והחלב וכיוצא בהן; אלא שהאכר שאין

הפליית וכיוצא בהן, והניח התחיתכות בתוך מעיה, ואחר כף שחטה - הרי אותן התחיתכות אסורות משום אבר מן החי, ואף על פי שהוא בתוך מעיה; אבל אם חתף מן העבר שבמעיה ולא הוציאו, ואחר כף שחטה - הרי תחיתכות העבר או אברו מתר, הואיל ולא יצא. עבר שהוציא ידו או רגלו, נאסר אותו אבר לעולם, בין שחתכו קדם שתשחט אמו, בין שחתכו אחר שגשחטה אמו; ואפלו החזיר אותו אבר למעי אמו, ואחר כף נשחטה או נולד הולד, וחתה כמה שנים - הרי אותו האבר אסור משום טרפה; שכל בשר שיצא חוץ למחצתו - נאסר כבשר שפרש מן החי, שנאמר: "ובשר בשדה טרפה", כיון שיצא למקום שהוא לו כשדה, נעשה טרפה כמו שבארנו.

י. הוציא מקצת האבר, ונשאר מקצתו בפנים - אפלו לא נשאר אלא מעוטו - היוצא אסור, ושכפנים מתר; ואם חתף היוצא מן האבר אחר שהחזירו, ונשחטה - חתף אותו שיצא בלבד אסור, ושאר האבר מתר. ואם לא החזירו, וחתכו והוא בחוץ, בין שחתכו קדם שחיטה או אחר שחיטה - מקום החתף אסור, והוא המקום שנגד האויר: אחר שיחתף היוצא, חוזר וחותר מקום החתף.

יא. אבל אבר עבר שיצא, וחתכו קדם שחיטה והוא בחוץ - הרי זה אבר מן החי, ולוקין עליו; ואם נחתף אחר שחיטה - האוכלו אינו לוקה, ואפלו מת העבר קדם שחיטה. ואם מתה הבהמה, ואחר כף חתכו - האוכלו לוקה משום אבר מן החי.

יב. עבר שהוציא אבר ונאסר האבר, ואחר כף נולד, והרי היא נקבה - החלב שלה אסור לשותותו מספק: הואיל והוא בא מכלל האברים, ויש בה אבר אחד אסור; והרי זה כחלב טרפה שנתערב בחלב טהורה.

יג. השוחט בהמה מעברת ומצא בה שליל [עובר], בין חי בין מת - הרי זה מתר באכילה; ואפלו שליה מתרת באכילה. ושליה שיצאת מקצתה, ושחט את הבהמה - אם היתה שליה זו קשורה בולד, מה שיצא ממנה אסור והשאר מתר. ואם לא היתה קשורה בו, בלה אסורה, שמא שליה זו שיצאת מקצתה הלך ולד שהיה בה, וולד זה שנמצא בכטן הלכה שליה שלו; ואין צריך לומר שלא נמצא בכטן ולד כלל, שהשליה בלה אסורה.

יד. מצא בה עבר חי - אף על פי שהוא בן תשעה יחדשים גמורים, ואפשר שיחיה - אינו צריך שחיטה, אלא שחיטת אמו מטהרתו; ואם הפריס [נעמד] על גבי קרקע, צריך שחיטה.

טו. קרע את הבהמה, או שחט בהמה טרפה, ומצא בה בן תשעה חי - צריך שחיטה להחזירו, ואין שחיטת אמו מועלת לו; ואם לא גמרו לו יחדשיו - אף על פי שהוא חי במעי הטרפה - הרי זה אסור, מפני שהוא כאבר מאמו. כל עבר שהוציא ראשו והחזירו, ואחר כף שחט את אמו - אין שחיטת אמו מועלת לו; והרי הוא כילוד, וצריך שחיטה.

בו עצם - בין שחתף בלו בין שחתף מקצתו, הרי זה אסור משום אבר מן החי. והאבר שיש בו עצם - אינו חייב עליו משום אבר מן החי, עד שיפרש בכריתו, בשר וגידים ועצמות; אבל אם פרש מן החי הבשר בלבד - חייב עליו משום טרפה כמו שבארנו, לא משום אבר מן החי.

ג. האוכל מאבר מן החי פזית, לוקה. ואפלו אכל אבר שלם - אם יש בו פזית, חייב; פחות מפזית, פטור. חתף מן האבר בכריתו בשר וגידים ועצמות פזית, ואכלו - לוקה, ואף על פי שאין בו בשר אלא כל שהוא; אבל אם הפריד האבר אחר שתלשו מן החי, והפריש הבשר מן הגידים ומן העצמות - אינו לוקה עד שיאכל פזית מן הבשר לבדו, ואין העצמות והגידים מצטרפין בו לכזית מאחר ששנה בריתו.

ד. חלקו לאבר זה, ואכלו מעט מעט - אם יש כמה שאכל פזית בשר, חייב; ואם לאו, פטור. לקח פזית מן האבר בכריתו, בשר וגידים ועצמות, ואכלו - אף על פי שנחלק בפיו בפנים קדם שיבלענו, חייב.

ה. תלש אבר מן החי, ונטרפה בנטילתו, ואכלו - חייב שמים, משום אבר מן החי ומשום טרפה; שהרי שגי האסורין באין באחת. וכן התולש חלב מן החי ואכלו - לוקה שמים, משום אבר מן החי ומשום חלב; תלש חלב מן הטרפה ואכלו - לוקה שלש.

ו. בשר המדלדל בהמה, ואבר המדלדל בה - אם אינו יכול לחזור ולחיות, אף על פי שלא פרש אלא אחר שגשחטה, אסור; ואין לוקין עליו. ואם מתה הבהמה, רואין אותו כאלו נפל מחיים; לפיכך לוקין עליו משום אבר מן החי. אבל אם יכול לחזור ולחיות - אם נשחטה הבהמה, הרי זה מתר.

ז. שמט אבר או מעכו או דכו, כגון הביצים שמעף אותן או נתקן - הרי זה אינו אסור מן התורה, שהרי יש בו מקצת חיים ולפיכך אין מסריח; ואף על פי כן אסור לאכלו ממנה שנהגו כל ישראל מקדם, שהרי הוא דומה לאבר מן החי.

ח. עצם שנשבר - אם היה הבשר או העור חופה רב עביו של עצם הנשבר ורב הקף השבר, הרי זה מתר. ואם יצא העצם לחוץ, הרי האבר אסור; וכשישחט הבהמה או העוף, וחתף ממקום השבר וישליכו, והשאר מתר. ונשבר העצם והיה הבשר חופה את רבו, אבל היה אותו בשר מרסס או נתאכל כבשר שהרופא גורדו, או שהיה מתלקט הרב ממקומות הרבה, או שהיה הבשר שעליו נקבים ונקבים, או שנסדק הבשר, או שנקדר כמין טבעת, או שנגרד הבשר מלמעלה עד שלא נשאר מן הבשר אלא בקלפה, או שנתאכל הבשר מלמטה מעל העצם שנשבר עד שנמצא הבשר החופה אינו נוגע בעצם - בכל אלו מורין לאסור, עד שיתרפא הבשר; ואם אכל מכל אלו, מכין אותו מכת מרדות.

ט. המושיט ידו למעי הבהמה, וחתף מן הטחול ומן

- והוא, שתהיה הפכד למטה; ואם עבר וצליה למעלה מבשר, הרי זה אוכל.

ט. הטחול - מתר לבשרו אפלו עם הבשר, שאינו דם אלא בשר הדומה לדם. השובר מפרקת בהמה קדם שתצא נפשה, הרי הדם נבלע באברים; ואסור לאכל ממנה בשר חי, ואפלו חלטו. אלא כיצד יעשה? יחתך החתיכה, וימלח פה פה, ואחר כך יבשל או יצלה. וכבר בארנו, שהשוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהן דם, שהן מתרין.

י. אין הבשר יוצא מידי דמו אלא אם כן מולחו יפה יפה, ומדיחו יפה יפה. כיצד עושה? מדיח הבשר תחלה, ואחר כך מולחו יפה יפה, ומניחו במלחו כדי הלוחף מיל; ואחר כך מדיחו יפה יפה, עד שיצאו המים זפים; ומשליכו מיד לתוך מים רותחין, אכל לא לפושרין - כדי שיחלבן מיד, ולא יצא דם.

יא. כשמולחין הבשר, אין מולחין אותו אלא בכלי מגבב; ואין מולחין אותו אלא במלח עבה כחול הגס, שהמלח הדק קמח יבלע בבשר ולא יוציא דם. וצריך לגפץ הבשר מן המלח, ואחר כך ידיחנו.

יב. כל הדברים האלו, לבשר שצריך לבשלו. אכל לצלי, מולח וצולה מיד. והרוצה לאכל בשר חי - מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה, ואחר כך יאכל; ואם חלטו בחמץ, מתר לאכלו כשהוא חי, ומתיר לשמות החמץ שחלטו בו, שאין החמץ מוציא הדם.

יג. חמץ שחלט בו בשר, לא יחלט בו פעם שנייה; וחתיכה שהאדימה בתוך החמץ - היא והחמץ אסורין, עד שימלח אותה יפה יפה ויצלה. בשר שהאדים, וכן ביצי בהמה וחיה בקלף שעליהן, וכן הערף שבו המזרקים שהם מלאים דם - אם חתכן ומלחן פדת, מתר לבשלן; ואם לא חתכן ויצלאן בשפוד, וצלה הערף ופיו למטה, או שצלאן בלן על הגחלים - הרי אלו מתרין.

יד. ראש הבהמה שצלהו בתנור או בכבשן - אם תלהו ובית שחיטתו למטה, מתר; שהדם יוצא ושוהת. ואם היה בית השחיטה מן הצד, מחו אסור - שהדם מתקבץ לתוכו; ושאר הבשר שעל העצמות מבחוץ, מתר. הניח חטמו למטה - אם הניח בו גמי או קנה כדי שישאר פתוח ויצא דמו דרך חטמו, מתר; ואם לאו, מחו אסור.

טו. אין מניחין כלי תחת הצלי לקבל מימיו, עד שתכלה כל מראה אדמדומית שבו. וכיצד עושין? משליכין לתוך הכלי מעט מלח, ומניח הכלי עד שיציל; ולוקח השמנונית של מעלה, והמים של מטה שתחת השמנונית אסורה.

טז. פת שחתך עליה בשר צלי, מתר לאכלה. דגים ועופות שמלחן זה עם זה - אפלו בכלי מגבב, הדגים אסורין; שהדג רפה, וכולע דם היוצא מן העוף. ואין צריך לומר, אם מלח דג עם בשר בהמה או חיה.

יז. עופות שהניחן שלמים, ומלא חללן בשר וביצים, ובשלן - אסורות; שהדם יוצא לתוכן; ואף על פי שמלחן יפה יפה, ואפלו היה הבשר שבתוכן שלוק או צלי. ואם

יום שני

הלכות מאכלות אסורות פרק ו

א. האוכל בנית מן הדם - במזיד, חבי כרת; בשוגג, מביא חטאת קבועה. ודבר מפרש בתורה, שאינו חבי אלא על דם בהמה חיה ועוף בלבד, בין טמאין בין טהורין - שנאמר: "וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם, לעוף ולבהמה"; ותיזה בכלל בהמה, שנאמר: "ואת הבהמה אשר תאכלו... איל וצבי ויחמור". אכל דם דגים וחסידים ושקצים ורמשים, ודם האדם - אין חביין עליו משום דם; לפיכך, דם דגים וחסידים טהורים, מתר לאכלו; ואפלו כנסו בכלי ושתהו, מתר. ודם חגבים ודגים טמאים - אסור, משום שהוא תמצית גופן, פחלב בהמה טמאה; ודם שרצים כבשרן, כמו שבארנו.

ב. דם האדם - אסור מדברי סופרים, אם פרש; ומכין עליו מכת מרדות. אכל דם השנים, בולעו ואינו נמנע. הרי שנשף בפת ויצא עליה דם - גורד את הדם ואחר כך אוכל, שהרי פרש.

ג. אין חביין כרת אלא על דם היוצא בשעת שחיטה ונחירה או התזת הראש, כל זמן שיש בו אדמדומית, ועל הדם הננוס בתוך הלב, ועל דם הקנה כל זמן שהוא מקלח ויוצא. אכל הדם השותת [מטפס] בתחלת הקנה, קדם שיתחיל לקלח, ודם השותת בסוף הקנה, כשיתחיל הדם לפסק - אין חביין עליו, והרי הוא כדם האברים: שדם הקלות, הוא הדם שהנפש יוצאה בו.

ד. דם התמצית [אין החיים תלויים בו] ודם האברין - כגון דם הטחול, ודם הפליות, ודם ביצים, ודם המתפנס ללב בשעת שחיטה, ודם הנמצא בכבד - אין חביין עליו כרת. אכל האוכל ממנו בנית - לוקה, שנאמר: "וכל דם לא תאכלו"; ובחייבו כרת הוא אומר: "כי נפש הבשר, בדם היא" - אינו חבי כרת אלא על דם שהנפש יוצאה בו.

ה. השליל הנמצא במעי הבהמה, הרי דמו כדם הילוד. לפיכך, הדם הנמצא בנוס בתוך לבו, חביין עליו כרת; אכל שאר דמו, הרי הוא כדם האברין.

ו. הלב, בין לצלי בין לקדרה - קורעו ומוציא את דמו, ואחר כך מולחו. ואם בשל הלב ולא קרעו - קורעו אחר שבשלו, ומתיר; ואם לא קרעו - אם היה בו בנית דם חבי עליו כרת.

ז. הכבד - אם חתכה והשליכה לתוך החמץ, או לתוך מים רותחין עד שתחלבן - הרי זו מתרת לבשל אותה אחר כן; וכבר נהגו כל ישראל להבהבה על האור, ואחר כך מבשלין אותה, בין שבשלה לבדה, בין שבשלה עם בשר אחר. וכן מנהג פשוט שאין מבשלין המח של ראש, ולא קולין אותו - עד שמהבהבין אותו באור.

ח. הכבד שבשלה, ולא הבהבה על האור ולא חלטה בחמץ או ברותחין - הרי הקדרה בלה אסורה, הכבד וכל שנתבשל עמה. ומתיר לצלות כבד עם הבשר בשפוד אחד

מתרת באכילה; לא נקראת 'חלב' אלא לענין קרפן בלבד, כמו שנקראו 'חלבים' פליות ויותרת הכבד לענין קרפן; כמו שאתה אומר "חלב הארץ" ו"חלב פליות חטה" - שהוא טובים; ולפי שמרימין דברים אלו מן הקרפן לשרפה לה', נקראו 'חלב' - שאין שם דבר טוב, אלא המורם לה'. ולכך נאמר בתרומת מעשר: "בהרימכם את חלב ממונו".

ו. חלב שעל המסוס ושעל בית הפוסות - הוא החלב שעל הקרב; וחלב שבקרי הירכים מבפנים - חיבין עליו פרת, והוא החלב שעל הפסלים. ויש שם חלב על הקבה - עקם כמו קשת, והוא האסור; וחוט משוף כמו יתר, והוא מתר. חוטין שבחלב אסורין, ואין חיבין עליהן פרת.

ז. חלב שהבשר חופה אותו, מתר - שעל הפסלים אסור הכתוב, לא שבתוף הפסלים; וכן חלב שעל הפליות נאסר, לא שבתוף הפליות. ואף על פי כן, נוטל אדם לכן שבתוף הפליות, ואחר כך אוכל אותה; ואינו צריך לחטט אחריו.

ח. יש כמו שתי פתילות של חלב בעקרי המתנים, סמוך לראש הדרך. כשהבהמה חיה, חלב זה נראה במעים; וכשתמות, ידבק הבשר בכשר ויתכסה חלב זה ואינו נראה עד שיתפרק הבשר מן הבשר; ואף על פי כן הרי זה אסור, שאין זה חלב שהבשר חופה אותו. וכל מקום שתמצא בו החלב תחת הבשר, והבשר מקיף אותו מכל סביביו ולא יראה עד שיקרע הבשר - הרי זה מתר.

ט. חלב חלב, וחלב המעים, והם הדקין המלפפין - בלן מתרין, והרי הן כשמן שהוא מתר; חוץ מראש המעי הסמוך לקבה, שהיא תחלת בני מעים - שצריך לגרד החלב שעליו, וזה הוא החלב שעל הדקין שאסור. ויש מן הגאונים שיאמר, שראש המעי הזה שצריך לגרדו, הוא המעי שיצא בו הראי שהוא סוף המעים.

י. יש בגוף הבהמה חוטין וקרומות שהן אסורין - מהן משום חלב, ומהן משום דם. וכל חוט או קרום שאסור משום "כל דם לא תאכלו" - צריך לנטלו, ואחר כך ימלח ויבשל הבשר כמו שאמרנו; ואם חתכו ומלחו, אינו צריך לנטלו; ואם לצלי, אינו צריך לנטלו. וכל חוט או קרום שהוא אסור משום "כל חלב" - בין לצלי בין לבשול, צריך לנטלו מן הבהמה.

יא. חמשה חוטין יש בפסלים, שלשה מן הימין ושנים מן השמאל: השלשה שמן הימין, מתפצל כל אחד מהן לשנים שנים; והשנים שמן השמאל, מתפצלין לשלשה שלשה. וכלן משום חלב; וחוטין הטחול וחוטין הפליות, משום חלב. וכן קרום שעל הטחול, וקרום שעל הפסלים, וקרום שעל הפליות - אסורין משום חלב. וקרום שעל דד הטחול, חיבין עליו פרת; ושאר הקרום אסור, ואין חיבין עליו.

יב. ושני קרומות יש לפלגיה - העליון, חיבין עליו פרת כחלב שעל הפלגיה; והתחתון, הרי הוא כשאר קרומות וחוטין שהן אסורין ואין בהן פרת.

צלן, הרי אלו מתרות, אף על פי שהבשר שבתוכן חי, ואפלו פיהן למעלה.

יח. בני מעים שמלאן על דרך זו בכשר צלי או שלוק, או שמלאן בביצים, ושלקן או קלן - הרי אלו מתרין, שאין מחזיקין דם בבני מעים; וכן הורו הגאונים.

יט. עופות שטפלו בכצק וצלן, בין שלמים בין מחתכין - אם טפלו בסלת גסה - אפלו הסמיקה הטפלה, אוכל את הטפלה; מפני שהיא סלת גסה, מתפררת ויוצא הדם. ואם טפלו בקמח חטין שלחן - אם היתה הטפלה לכנה כמו הפסל, מתר לאכל ממנה; ואם לאו, אסורה. טפלו בשאר קמחין - אם האדימו, אסורין; ואם לא האדימו, מתרין.

כ. סכין ששחט בה, אסור לאכל בה רותח, עד שילבן הסכין, או ישחינה פלה במשחנת, או ינעצנה בקרקע קשה עשרה פעמים; ואם חתך בה רותח, מתר. וכן אינו חותך בו צנון וכיוצא בו מדברים החריפים, לכתחלה; ואם הדיח הסכין, או קנחה בכלי - מתר לחתך בה צנון וכיוצא בו, אבל לא רותח.

כא. קערה שמלח בה בשר, אפלו היתה שועה באבר [מצופה מתכת] - אסור לאכל בה רותח לעולם, שכתב נבלע הדם בחרשיה.

יום שלישי

הלכות מאכלות אסורות פרק ז

א. האוכל פיות חלב - במזיד, חיב פרת; בשוגג, מביא חטאת קבועה [שווה בעני ועשיר]. ובפרוש בתורה, שאינו חיב אלא על שלשה מיני בהמה טהורה בלבד, שנאמר: "כל חלב שור וכשב ועז - לא תאכלו" - בין שאכל מחלב שחוטא, בין שאכל מחלב נבלה וטרפה שלהן. אבל שאר בהמה ותייה, בין טמאה בין טהורה - חלבה בכשרה. וכן גפיל של שלשה מיני בהמה טהורה, חלבו בכשרו; והאוכל מחלבו פיות, לוקה משום אוכל נבלה.

ב. האוכל מחלב נבלה וטרפה - חיב משום אוכל חלב, ומשום אוכל נבלה וטרפה; מתוף שנוסף האסור בכשרה שהיה מתר, נוסף על החלב; ולפיכך לוקה שתיים.

ג. השוחט בהמה ומצא בה שליל - כל חלבו מתר, ואפלו מצאו חי; מפני שהוא כאבר ממנה. ואם שלמו לו חדשיו ומצאו חי - אף על פי שלא הפריס על הקרקע ואינו צריך שחיטה - חלבו אסור, וחיבין עליו פרת; ומוציאין ממנו כל החוטין והקרומות האסורין, כשאר הבהמות.

ד. הושיט ידו למעי הבהמה, וחתך מחלב העבר שפלו לו חדשיו [=מלאו ימי העיבור], והוציאו - הרי זה חיב עליו כאלו חתכו מחלב האם עצמה, שהחדשים הן הגורמין לאסור החלב.

ה. שלשה חלבים הן, שחיבין עליהם פרת: חלב שעל הקרב, ושעל שתי הפליות, ושעל הפסלים. אבל האליה,

שאר הגיד שלמעלה מן הפך, ושלמטה עד סופו, וכן חלב שעל הגיד - אינו אסור אלא מדברי סופרים. ושני גידין הן - הפנימי הסמוך לעצם, אסור מן התורה; והעליון בלו, אסור מדברייהם.

ב. האוכל מגיד הנשה הפנימי, ממקום שעל הפך - לוקה; ואם אכל מחלבו, או משאר הגיד הפנימי, או מכל החיצון - מכין אותו מכת מרדות. וכמה שעור אכילה? פזית; ואם אכל הגיד שעל הפך בלו - אף על פי שאין בו פזית - לוקה, מפני שהוא ככריה בפני עצמה.

ג. אכל פזית מגיד הנשה של ימין ופזית מגיד של שמאל, או שאכל שני גידין בלן, אף על פי שאין בהן פזית - לוקה שמונים; וכן הוא לוקה על כל גיד וגיד.

ד. העוף - אין בו משום גיד הנשה, מפני שאין לו פך נרף אלא ירכו עגל. ואם נמצא עוף שירכו כנרף בהמה שיש לו פך - גיד הנשה שלו אסור, ואין לוקין עליו. וכן בהמה שפך ירכה ארף כשל עוף - גיד הנשה שלה אסור, ואין לוקין עליו.

ה. האוכל גיד הנשה מבהמה וחייה הטמאין - פטור, לפי שאינו נוהג בטמאה אלא בבהמה שכלה מתרת; ואינו כאוכל משאר גופה, שאין הגידין מכלל הבשר, כמו שבארנו. ואם אכל מחלב שעל הגיד, הרי זה כאוכל מבשרה.

ו. האוכל גיד הנשה של נבלה, או של טרפה, או של עולה - חייב שתים; מתוך שנכלל באסור שאר גופה שהיה מתר, ונכלל גם הגיד ונוסף עליו אסור אחר.

ז. הנוטל גיד הנשה - צריך לחטט אחריו, עד שלא ישאר ממנו כלום. ונאמן הטבח על גיד הנשה, כשם שנאמן על החלב; ואין לוקחין בשר מכל טבח, אלא אם היה אדם בשר ומחזק בכשרות - הוא ששוחט לעצמו, ומוכר, ונאמן.

ח. כמה דברים אמורים? בחוצה לארץ; אכל בארץ ישראל בזמן שכלה לישראל, לוקחין מכל אדם.

ט. טבח הנאמן למכר בשר, ונמצא בשר נבלה או בשר טרפה - מחזיר את הדמים לבצלים; ומשמתינ אותו, ומעבירין אותו. ואין לו תקנה לעולם לקח ממנו בשר, עד שילף למקום שאין מפירין אותו, ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או ישחט לעצמו ויוציא טרפה לעצמו בממון חשוב; שודאי עשה תשובה בלא הערמה.

י. הלוקח בשר ושלחו ביד אחר מעמי הארץ, הרי זה נאמן עליו; ואף על פי שאינו מחזק בכשרות, אין חוששין לו שמא יחליף. ואפלו עבדי ישראל ואמהותיהן [שפחותיהן] נאמנין בדבר זה; אכל לא גויים, שמא יחליף.

יא. עשר תניות, תשע מוכרות בשר שחוטת ואחת מוכרת בשר נבלה, ולקח בשר מאחת מהן, ואין ידוע ממי לקח - הרי זה אסור. אכל בשר הנמצא משלף בשוק, הלף אחר הרב: אם היו רב המוכרין גויים, אסור; ואם היו רב המוכרים ישראל, מתר.

יג. חוטי הלב, וחוטי היד, וחוטי העקץ, וחוטי הלחי התחתון שבצד הלשון מכאן ומכאן, וכן החוטין הדקין שהן בתוף חלב הדקין כמו בית עכביש מסבכין זה בזה, וקרום שעל המח שבקדקד, וקרום שעל הביצים - הכל אסורין משום דם.

יד. ביצי גדי או טלה שלא השלים שלשים יום, מתר לבשלן בלא קלפה. לאחר שלשים יום - אם נראו בהן חוטין דקין אדמין - בידוע שהלה בהן הדם, ולא יבשל עד שיקלף, או עד שיחתף וימלח, כמו שבארנו; ואם עדן לא נראו בהן החוטין האדמים, מתרין.

טו. וכל בני מעים שהמאכל סובב בחללן, אין מחזיקין בהן דם.

טז. יראה לי, שכל אלו החוטין והקרומות, אסורין מדברי סופרים. ואם תאמר שהן אסורין מן התורה, בכלל "כל חלב" ו"כל דם" - אין לוקין עליהן אלא מפת מרדות; ויהיו כחצי שעור, שהוא אסור מן התורה ואין לוקין עליו.

יז. אין מולחין חלבים עם הבשר, ולא מדיחין חלבים עם הבשר. וספין שחתף בה חלבים, לא יחתף בה בשר; וכלי שהדיח בו חלבים, לא ידית בו בשר. לפיכך צריך הטבח להתקין שלש סכינין - אחת ששוחט בה, ואחת שמתחף בה בשר, ואחת שמתחף בה חלבים.

יח. ואם דרף אותו מקום שדיח הטבח הבשר בתנות - צריך להתקין לו שני כלים של מים: אחד שמדיח בו בשר, ואחד שמדיח בו חלבים.

יט. ואסור לטבח לפרש חלב הכסלים על הבשר כדי לנאותו - שהקרום שעל החלב דק, ויתמצע ביד הטבח ויזוב החלב ויבלע בבשר. וכל הדברים האלו, אסור לעשותן; ואם נעשו, לא נאסר הבשר, ואין מכין את העושה, אלא מלמדין אותו שלא יעשה.

כ. וכן אין מולחין את הבשר קדם שישיר ממנו את הקרומות והחוטין האסורין; ואם מלח, מסירן אחר שנמלחו. ואפלו היה בהן גיד הנשה - מסירו אחר שנמלח, ומבשל.

כא. וטבח שדרכו לנקות הבשר, ונמצא אחריו חוט או קרום - מלמדין אותו, ומזהירין אותו שלא יזלזל באסורין. אכל אם נמצא אחריו חלב - אם היה כשעורה, מעבירין אותו; ואם נמצא אחריו פזית חלב, אפלו במקומות הרבה - מכין אותו מפת מרדות, ומעבירין אותו; מפני שהטבח נאמן על החלב.

יום רביעי

הלכות מאכלות אסורות פ"ק ח

א. גיד הנשה - נוהג בבהמה וחייה הטהורין, ואפלו בגבלות וטרפות שלהן; ונוהג בשליל ובמקדשין, בין קדשים הנאכלין בין קדשים שאינן נאכלין. ונוהג בנרף של ימין, ובנרף של שמאל. ואין אסור מן התורה אלא שעל פה הירף בלבד, שנאמר: "אשר על פה הירף"; אכל

יב. וכן בשר הנמצא ביד גוי - אם היו מוכרי הבשר ישראל, מתר. זה הוא דין תורה; וכבר אסרו חכמים כל הבשר הנמצא, בין בשוק בין ביד גוי - אף על פי שכל השוחטין וכל המוכרין ישראל.

יא. ולא עוד, אלא הלוקח בשר והניחו בביתו, ונעלם מן העין - אסור, אלא אם פן היה לו בו סימן, או שהיה לו בו טביעות עין והוא מכירו ודאי שהוא זה, או שהיה צרור וחתום.

יג. תלה כלי מלא חתיכות בשר, ונשבר הפלי ונפלו החתיכות לארץ, ובא ומצא חתיכות, ואין לו בהן סימן ולא טביעות עין - הרי זה אסור; שאנו אומרים: 'אותו בשר גררתו חיה או שרץ, וזה בשר אחר הוא'.

יד. גיד הנשה מתר בהנאה. לפיכך, מתר לאדם לשלח לנכרי רך שגיד הנשה בתוכה, ונותן לו הירף שלמה בפני ישראל; ואין חוששין שמא יאכל ממנה ישראלים זה קדם שינטל הגיד, שהרי מקומו נכר. לפיכך, אם הייתה הירף חתוכה - לא יתננה לגוי בפני ישראל, עד שיטל הגיד; שמא יאכל ממנה ישראל.

טו. כל מקום שנאמר בתורה "לא תאכל", "לא תאכלו", "לא יאכלו", "לא יאכל" - אחד אסור אכילה ואחד אסור הנאה במשמע, עד שיפרט להם הכתוב, כדרך שפרט בנבלה: "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה", ובחלב, שנאמר בו: "יעשה לכל מלאכה". או עד שיתפרש בתורה שבעל פה שהוא מתר בהנאה, כגון: שקצים, ורמשים, ודם, ואבר מן החי, וגיד הנשה - שכל אלו מתרין בהנאה מפי הקבלה, אף על פי שהן אסורין באכילה.

טז. כל מאכל שהוא אסור בהנאה - אם נהנה ולא אכל, כגון שמבר או נתן לגוי או לכלבים, אינו לוקה; ומפני אותו מפת מרדות, והדמים מתרין. וכל דבר שאסור באכילה ומתר בהנאה - אף על פי שהוא מתר בהנאה, אסור לעשות בו סחורה, ולבנות מלאכתו [להתעסק במכורו] בדברים אסורין; חוץ מן החלב, שהרי נאמר בו: "יעשה לכל מלאכה". לפיכך אין עושין סחורה לא בנבלות, ולא בטרפות, ולא בשקצים, ולא ברמשים.

יז. הצייד שנודמנו לו חיה או עוף ודג טמאים וצדן, או שנוודו לו טמאים וטהורים - מתר למכרן; אבל לא יבנו מלאכתו לטמאים. ומתר לעשות סחורה בחלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, ובגבינת הגויים, וכיוצא בהן.

יח. זה הכלל: כל שאסורו מן התורה, אסור לעשות בו סחורה; וכל שאסורו מדבריהם - מתר לעשות בו סחורה, בין בספקו בין בודאו.

יום חמישי

הלכות מאכלות אסורות פרק ט

א. בשר בחלב - אסור לבשלו ואסור לאכלו מן התורה, ואסור בהנאה; וקוברין אותו, ואפרו אסור כאפר כל הנקברין. ומשיבשל משינהו פזית - לוקה, שנאמר: "לא

ב. לא שתק הכתוב מלאסר האכילה, אלא מפני שאסר הבשול - כלומר: ואפלו בשולו אסור, ואין צריך לומר אכילתו; כמו ששתק מלאסר הבת, מאחר שאסר בת הבת.

ג. אין אסור מן התורה אלא בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, שנאמר: "לא תבשל גדי בחלב אמו" - וגדי הוא כולל ולד השור וולד השא וולד העז, עד שיפרט ויאמר 'גדי עזים'; ולא נאמר "גדי בחלב אמו", אלא שדבר הפתוב בהוה. אבל בשר בהמה טהורה שבשלו בחלב בהמה טמאה, או בשר בהמה טמאה שבשלו בחלב בהמה טהורה - מתר לבשלו ומתר בהניה; ואין חייבין על אכילתו משום בשר בחלב.

ד. וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב בהמה בין בחלב חיה - אינו אסור באכילה מן התורה; לפיכך מתר לבשלו ומתר בהניה. ואסור באכילה מדברי סופרים, כדי שלא יפשוטו העם ויבואו לידי אסור בשר בחלב של תורה, ויאכלו בשר טהורה בחלב טהורה, שהרי אין משמע הכתוב אלא גדי בחלב אמו ממש, לפיכך אסרו כל בשר בחלב.

ה. דגים וחרגבים, מתר לאכלן בחלב; והשוחט עוף, ונמצא בו ביצים גמורות - מתר לאכלן בחלב.

ו. בשר המעשן והמבשל בחמי טבירה וכיוצא בהן - אין לוקין עליו; וכן המבשל בשר במי חלב, או בחלב מתה, או בחלב זכר, או שבשל דם בחלב - פטור, ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב. אבל המבשל בשר מתה או חלב וכיוצא בהן, בחלב - לוקה על בשולו; ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב, שאין אסור בשר בחלב חל על אסור נבלה או אסור חלב - שאין פאן לא אסור כולל, ולא אסור מוסף, ולא אסור בת אחת.

ז. המבשל שליל [עובר] בחלב, חייב; וכן האוכלו. אבל המבשל שליה, או עור וגידין ועצמות, ועקרי קרניים וטלפים הרפים, בחלב - פטור; וכן האוכלן, פטור.

ח. בשר שנפל לתוך החלב, או חלב שנפל לתוך הבשר, ונתבשל עמו - שעורו כנותן טעם. כיצד? חתיכה של בשר שנפלה לקדרה רותחת של חלב - טועם הגוי את הקדרה: אם אמר שיש בה טעם בשר, אסורה; ואם לאו, מתרת. ואותה חתיכה, אסורה. במה דברים אמורים? שקדם והוציא את החתיכה קדם שתפלט חלב שבליעה; אבל אם לא סלק - משערין אותה בששים; מפני שהחלב שנבלע בה ונאסר, יצא ונתערב עם שאר החלב.

ט. נפל חלב לתוך קדרה של בשר - טועמין את החתיכה שנפל עליה חלב: אם אין בה טעם חלב, הכל מתר; ואם יש בחתיכה טעם חלב - אף על פי שאם תסחט החתיכה לא ישאר בה טעם - הואיל ויש בה עתה טעם חלב,

יום חמישי

הלכות מאכלות אסורות פרק ט

א. בשר בחלב - אסור לבשלו ואסור לאכלו מן התורה, ואסור בהנאה; וקוברין אותו, ואפרו אסור כאפר כל הנקברין. ומשיבשל משינהו פזית - לוקה, שנאמר: "לא

השני והוא צונן - קולף הכשר כלו שנגע בו החלב, ואוכל השאר. ואם נפל צונן לתוף צונן - מדיח התתיכה, ואוכלה. לפיכך, מתר לצרר בשר וגבינה במטפחת אחת, והוא שלא יגעו זה בזה; ואם נגעו - מדיח הכשר ומדיח הגבינה, ואוכל.

יח. מליח [=בשר בשימור במלח] שאינו נאכל מחמת מלחו, הרי הוא כרותח; ואם נאכל כמות שהוא כמו הכותח, אינו כרותח.

יט. עוף שחוט שגפול לחלב, או לכותח שיש בו חלב - אם חי הוא, מדיחו ומתרו; ואם צלי, קולפו; ואם היה בו פלחים פלחים או שהיה מתבל בתבלין, ונפל לחלב או לכותח - הרי זה אסור.

כ. אסור להעלות העוף עם הגבינה על השלחן שהוא אוכל עליו - גזרה משום הרגל עברה, שמא יאכל זה עם זה; אף על פי שהעוף בחלב אסור מדברי סופרים.

כא. שני אכסנאין [אורזיים] שאינן מפירין זה את זה - אוכלין על שלחן אחד, זה בשר בהמה וזה גבינה, מפני שאין זה גס לבו בזה כדי שיאכל עמו.

כב. אין לשין את העסה בחלב; ואם לש - כל הפת אסורה, מפני הרגל עברה; שמא יאכל בה בשר. ואין שטין את התנור באלה; ואם שט - כל הפת אסורה, עד שיסיק את התנור; שמא יאכל בה חלב. ואם שנה בצורת הפת עד שתהיה נפרת, כדי שלא יאכל בה לא בשר ולא חלב - הרי זה מתור.

כג. פת שאפיה עם הצלי, ודגים שצלנן עם הכשר - אסור לאכלן בחלב. קצרה שאכלו בה בשר, ובשלו בה דגים - אותן הדגים, מתר לאכלן בכותח.

כד. ספין שחתף בה בשר צלי, וחרו וחתף בה צנן וכיוצא בו מדברים חריפין - אסור לאכלן בכותח; אבל אם חתף בה קשות או אבטיח - גורד מקום החתף, ואוכל השאר בחלב.

כה. אין מניחין פד של מלח בצד פד של כמך [כותח] - מפני שהוא שואב ממנו, ונמצא מבשל הכשר במלח זה שיש בו טעם החלב; אבל מניח פד החמץ בצד פד הכמך, שאין החמץ שואב ממנו.

כו. מי שאכל גבינה או חלב תחלה - מתר לאכל אחריו בשר מדי, וצריך שידים ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הכשר. ובמה יקנח פיו? בפת או בפרות, שלושסן ובולען או פולטן; ובכל מקנחין את הפה - חוץ מתמרים או קמח או ירקות, שאין אלו מקנחין יפה.

כז. במה דברים אמורים? בכשר בהמה או חיה; אבל אם אכל בשר עוף אחר שאכל הגבינה או החלב, אינו צריך לא קנוח הפה ולא נטילת ידיים.

כח. מי שאכל בשר בתחלה, בין בשר בהמה בין בשר עוף - לא יאכל אחריו חלב עד שישקה ביניהן כדי שעור סעודה אחרת, והוא כמו שש שעות; מפני הכשר של בין השנים, שאינו סר בקנוח.

נאסרה אותה חתיכה. ומשערין בכלה: אם היה בכל שיש בקדרה, מן החתיכות והזרק והמרק והתבלין, כדי שתהיה חתיכה זו אחד מששים מן הכל - החתיכה אסורה, והשאר מתר.

י. במה דברים אמורים? בשלא נער את הקדרה בתחלה כשנפל החלב אלא לבסוף, ולא פסה. אבל אם נער מתחלה ועד סוף, או שכסה משעת נפילה עד סוף - הרי זה בנותן טעם. וכן אם נפל חלב לתוף המרק או לתוף החתיכות ולא נודע לאיזו חתיכה נפל - נוער את הקדרה פלה עד שיתערב הכל; אם יש בקדרה פלה טעם חלב, אסורה; ואם לאו, מתרת. אם לא נמצא גוי שיטעם ונסמך עליו - משערין בששים, בין בשר לתוף חלב בין חלב לתוף בשר; אחד מששים, מתר; פחות מששים, אסור. **יא.** קדרה שבשל בה בשר, לא יבשל בה חלב; ואם בשל, בנותן טעם.

יב. הכחל [שד הבהמה], אסור מדברי סופרים; שאין בשר שנתבשל בחלב שחוטא אסור מן התורה, כמו שבארנו. הכחל שקרעו ומרק החלב שבו, מתר לצלותו ולאכלו; ואם קרעו שתי וערב, וטחו [סחט] בכחל עד שלא נשאר בו לחלוטית חלב - מתר לבשלו עם הכשר. וכחל שלא קרעו, בין של קטנה שלא הניקה בין של גדולה - אסור לבשלו; ואם עבר ובשלו בפני עצמו, מתר לאכלו; ואם בשלו עם בשר אחר - משערין אותו בששים, וכחל מן המנין.

יג. כיצד? אם היה הכל עם הכחל כמו ששים בכחל - הכחל אסור, והשאר מתר; ואם היה בפחות מששים, הכל אסור. ויבין כף ויבין כף, אם נפל לקדרה אחרת - אסור אותה, ומשערין בו בששים כראשונה; שהכחל עצמו שנתבשל, נעשה כחתיכה האסורה; ואין משערין בו אלא כמות שהוא בעת שנתבשל, לא כמות שהיה בשעה שגפול. **יד.** אין צולין את הכחל שחתכו, למעלה מן הכשר בשפור; ואם צלהו, הכל מתר.

טו. קבה שבשלה בחלב שבה, מתרת; שאינו חלב, אלא הרי הוא כטנופות, שהרי ישנה במעים.

טז. אסור להעמיד [להשהות] הגבינה בעור הקבה של שחוטא. ואם העמיד - טועם את הגבינה: אם יש בה טעם בשר, אסורה; ואם לאו, מתרת. מפני שהמעמיד - דבר המתר הוא, שקבת שחוטא היא; ואין כאן אלא אסור בשר בחלב, ששעורו בנותן טעם. אבל המעמיד בעור קבת נבלה וטרפה ובהמה טמאה - הואיל והמעמיד דבר האסור בפני עצמו, נאסרה הגבינה משום נבלה, לא משום בשר בחלב. ומפני חשש זה, אסרו גבינת הגויים כמו שבארנו.

יז. הכשר לבדו מתר, והחלב לבדו מתר, ובהתערב שניהן על ידי בשול יאסרו שניהן. במה דברים אמורים? שנתבשלו שניהן ביחד, או שנפל חם לתוף חם, או צונן לתוף חם; אבל אם נפל אחד משניהן והוא חם לתוף

יום שישי

הלכות מאכלות אסורות פרק י

א. כל אסורין שאמרנו, הם במיני נפש תיה; ויש אסורין אחרים של תורה, בזרע הארץ - והן התדש, וכלאי הכרם, והערלה, והטבל.

ב. החדש ביצד? כל אחד מחמשת מיני תבואה בלבד - אסור לאכל מן החדש שלו קדם שיקרב העמר בששה עשר בניסן, שנאמר: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו"; וכל האוכל פזית חדש קדם הקרבת העמר, לוקה מן התורה - בכל מקום ובכל זמן, בין בארץ בין בחוצה לארץ, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. אלא שבזמן שיש מקדש - משיקרב העמר, התר החדש בירושלים; והמקומות הרחוקין, מתרין אחר חצות, שאין בית דין מתעצלין בו עד אחר חצות. ובזמן שאין בית המקדש - כל היום פלו אסור מן התורה; ובזמן הזה, במקומות שעושין שני ימים - החדש אסור כל יום שבעה עשר בניסן עד לערב, מדברי סופרים.

ג. האוכל לחם וקלי (גרעינים קלויים) וקרמל (שבליים קלויים), פזית מפל אחד ואחד - לוקה שלש מלקיות, שנאמר: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו" - מפי השמועה למדו, ששלתן בלאוין חלוקין זה מזה.

ד. כל תבואה שהשרישה קדם הקרבת העמר - אף על פי שלא נגמרה אלא אחר שקרב העמר, מתרת באכילה משקרב העמר; ותבואה שהשרישה אחר שקרב העמר - אף על פי שהיתה זרועה קדם שקרב העמר, הרי זו אסורה עד שיקרב העמר של שנה הבאה. ודין זה בכל מקום ובכל זמן, מן התורה.

ה. תבואה שהשרישה אחר העמר, וקצרה, וזרע מן החטים בקרקע, ואחר כך קרב העמר הבא ועדין החטים בקרקע - הרי אלו ספק אם התירן העמר, באלו היו מנחין בכד, או לא יתיר אותן, מפני שבטלו בקרקע. לפיכך, אם לקט מהם ואכל, אינו לוקה; אבל מפין אותו מכת מרדות. וכן שבלת שהביאה שליש מלפני העמר, ועקרה, ושלתה אחר שקרב העמר, והוסיפה - הרי זה ספק אם תהיה אסורה מפני התוספת עד שיבוא העמר הבא, או לא תהיה אסורה, שהרי השרישה קדם העמר.

ו. כלאי הכרם ביצד? מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנוזעו עם הגפן - בין שזרע ישראל, בין שזרע גוי, בין שעלו מאליהן, בין שנטע הגפן בתוף הירק - שניהם אסורין באכילה ובהנאה, שנאמר: "פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע, ותבואת הכרם" - כלומר פן תתחוק, ותאסר שניהן.

ז. והאוכל פזית מפלאי הכרם - בין מן הירק, בין מן הענבים - לוקה מן התורה; ושניהם מצטרפין זה עם זה.

ח. במה דברים אמורים? שנוזעו בארץ ישראל; אבל בחוצה לארץ, פלאי הכרם מדברי סופרים. ובהלכות פלאים יתבאר איזה מין אסור בכלאי הכרם, ואיזה מין

אינו אסור, והיאך יאסר, ומתי יאסר, ואיזה דבר מקדש (גורם חיוב שריפה), ואיזה דבר אינו מקדש.

ט. הערלה ביצד? כל הנוטע אילן מאכל - כל פרות שעושה אותו אילן שלש שנים משנוזרע, הרי הן אסורין באכילה ובהנאה, שנאמר: "שלש שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל"; וכל האוכל מהן פזית, לוקה מן התורה.

י. במה דברים אמורים? בנוטע בארץ ישראל, שנאמר: "פי תבאו אל הארץ וגו'"; אבל אסור ערלה בחוצה לארץ - הלכה למשה מסיני, שודאי הערלה בחוצה לארץ אסורה, וספקה מותר. ובהלכות מעשר שני יתבאר דברים האסורין משום ערלה ודברים המתירין.

יא. ספק ערלה וכלאי הכרם - בארץ ישראל, אסור; ובסוריה, והיא ארצות שכבש דוד, מותר. ביצד? היה כרם ערלה וענבים נמכרות חוצה לו, היה ירק זרוע בתוכו וירק נמכר חוצה לו - שמא ממנו הוא זה, שמא מאחר - בסוריה, מותר. ובחוצה לארץ, אפלו ראה הענבים יוצאות מפרם ערלה, או ירק יוצא מן הכרם - לוקה מהן; והוא שלא יראה אותו בוצר מן הערלה או לוקט הירק בידו.

יב. כרם שהוא ספק ערלה או ספק פלאים - בארץ ישראל, אסור; ובסוריה, מותר. ואין צריך לומר בחוצה לארץ.

יג. חבית יין הנמצאת טמונה בפרדס של ערלה - מתרת בהנאה, שאין הגנב גונב ממקום וטומן בו; אבל ענבים הנמצאין טמונים שם - אסורין, שמא משם נלקטו והצניען שם.

יד. גוי וישראל שהיו שתפין בנטיעה - אם התנו מתחלת השתפות שיהיה הגוי אוכל שני ערלה, וישראל אוכל שלש שנים משני התר כנגד שני הערלה - הרי זה מותר; ואם לא התנו מתחלה, אסור; ובלבד שלא יבואו לידי השבון. ביצד? כגון שיתשב במה פרות אכל הגוי בשני ערלה, עד שיאכל ישראל כנגד אותם הפרות - אם התנו כזה, אסור; שהרי זה כמתחילי פרות ערלה.

טו. יראה לי, שאין דין נטע רבעי נוהג בחוצה לארץ, אלא אוכל פרות שנה רביעית בלא פדיון כלל; שלא אמרו אלא הערלה. וקל וחומר הדברים: ומה סוריה שהיא חבית במעשרות ובשביעית מדבריהם, אינה חבית בנטע רבעי, כמו שיתבאר בהלכות מעשר שני - חוצה לארץ לא כל שכן, שלא יהיה נטע רבעי נוהג בה? אבל בארץ ישראל - נוהג בה בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. והורו מקצת גאונים, שפרם רבעי לבדו פודין אותו בחוצה לארץ, ואחר כך יהיה מותר באכילה; ואין לדבר זה עקר. טז. פרות שנה רביעית בלה, אסור לאכל מהם בארץ ישראל עד שיפדו; ובהלכות מעשר שני יתבאר משפטי פדיון, ודין אכילתו, ומאימתי מונין לערלה ולרבעי.

יז. ביצד פודין פרות נטע רבעי בזמן הזה? אחר שאוסף אותן, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וצונו על פדיון נטע רבעי'. ואחר כך

שבת קודש

הלכות מאכלות אסורות פרק יא

א. זין שנתנסף לעבודה זרה, אסור בהנחה; והשוטה ממנו כל שהוא, לוקה מן התורה. וכן האוכל כל שהוא מתקרבת [שמוקרב ל] עבודה זרה, מבשר או פרות, אפלו מים ומלח - האוכל מהן כל שהוא לוקה, שנאמר: "אשר חלב זבחימו יאכלו, ישתו זין נסיכם".

ב. זין שנתנסף לה, כזבח שקרב לה; וכיון שאסור זה משום עבודה זרה הוא, אין לו שעור, שנאמר בעבודה זרה: "ולא ידבק בידך מאומה מן החמים".

ג. זין הגויים שאין אנו יודעין אם נתנסף או לא נתנסף, והוא הנקרא 'סתם יינם' - אסור בהנחה כיון שנתנסף; ודבר זה, מגזרת סופרים הוא. והשוטה מסתם יינם רביעית, מפני אותו מפת מרדות.

ד. וכל זין שיגע בו הגוי - הרי זה אסור, שמא נסף אותו, שמתקשבת הגוי לעבודה זרה. הא למדת, שזין ישראל שנגע בו הגוי - דינו כסתם יינם, שהוא אסור בהנחה.

ה. גוי שנגע בזין שלא בכונה, וכן תינוק גוי שנגע בזין - אסור בשתייה, ומתיר בהנחה. הלוקח עבדים מן הגויים, ומלך וטבול - מיד אינן מנסכין, וזין שיגעו בו מתיר בשתייה, ואף על פי שיעדין לא נהגו בדיתי ישראל, ולא פסקה עבודה זרה מפיהן.

ו. בני השפחות הגויות שנולדו ברשות ישראל ומלו, ועדין לא טבלו - הגדולים אוסרין הינו כשיגעו בו, והקטנים אינן אוסרין.

ז. גר תושב, והוא שקבל עליו שבע מצוות כמו שבארנו - יינו אסור בשתייה, ומתיר בהנחה; ומיחדין אצלו זין [לזמן קצר], ואין מפקדין אצלו זין [לזמן ארוך]. וכן כל גוי שאינו עובד עבודה זרה, כגון אלו הישמעאלים - יינם אסור בשתייה, ומתיר בהנחה; וכן הורו כל הגאונים. אבל הנוצרים - עובדי עבודה זרה הן, וסתם יינם אסור בהנחה.

ח. כל מקום שנאמר בענין זה שהיין אסור - אם היה הגוי שנאסר היין בגללו עובד עבודה זרה, הרי הוא אסור בהנחה; ואם אינו עובד עבודה זרה, הרי הוא אסור בשתייה בלבד. וכל מקום שנאמר 'גוי סתם', הרי זה עובד עבודה זרה.

ט. אין מתנסף לעבודה זרה, אלא זין שראוי להקרב על גבי המזבח; ומפני זה, כשיגזרו על סתם יינם וגזרו על כל זין שיגע בו הגוי שיהיה אסור בהנחה, לא גזרו אלא על היין הראוי להתנסף. לפיכך, זין מבשל של ישראל שנגע בו הגוי - אינו אסור, ומתיר לשותו עמו הגוי בכוס אחד; אבל זין מזוג, וזין שהתחיל להתמיץ ואפשר שישתה - אם נגע בו, נאסר.

י. הורו גאוני המערב, שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש או מעט שאור - הואיל ואינו ראוי למזבח, הרי הוא כמבשל או כשכר ואינו מתנסף; ומתיר לשותו עמו הגוי. **יא.** מאימתי יאסר זין הגויים? משידרף וימשף [יגרו]

פודה את בלן, ואפלו בפרוטה אחת, ואומר: 'הרי אלו פדויין בפרוטה זו'; ומשליך אותה פרוטה לים המלח. או מחללן על שנה פרוטה מפרות אחרות, ואומר: 'הרי כל הפרות האלו מחללין על חטים אלו' או 'על שעורים אלו' וכיוצא בהן, ושורף אותן, כדי שלא יהיו תקלה לאחרים. ואוכל כל הפרות.

יח. הורו מקצת הגאונים, שאף על פי שפדה פרות שנה רביעית או חללן, אסור לאכלן עד שתפנס שנה חמישית; ודבר זה אין לו עקר. ויראה לי, שזו שגגת הוראה; ופסוק הטעם, לפי שפתוב: "ובשנה החמישית תאכלו את פריה". ואין ענין הפתוב אלא שבשנה החמישית תאכלו פריה בלא פדיון, ככל חליו שבעולם. ואין ראוי לחש להוראה זו.

יט. הטבול כיצד? כל אכל שהוא חייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות - קדם שיפריש ממנו, נקרא 'טבול'; ואסור לאכל ממנו, שנאמר: "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה", כלומר לא ינהגו בהן מנהג חליו, ועדין קדשים שעתידין להתירם לא הורמו. האוכל כזית מן הטבול קדם שיפריש ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר - חייב מיתה בידי שמים, שנאמר: "ולא יחללו את קדשי בני ישראל וגו' והשיאו אותם עון אשמה".

כ. אבל האוכל מדבר שנטלה ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, ועדין לא הפריש ממנו מעשרות, ואפלו לא נשאר בו אלא מעשר עני - הרי זה לוקה משום אוכל טבול, ואין בו מיתה; שאין עון מיתה אלא בתרומה גדולה ותרומת מעשר.

כא. אזהרה לאוכל טבול שלא הורמו ממנו מעשרות, בכלל שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך" וגו'. ובהלכות תרומות ומעשרות יתבאר איזה דבר חייב בתרומה ובמעשרות, ואיזה דבר פטור, ואיזה דבר הוא חייב מן התורה, ואיזה הוא החייב מדברי סופרים. והאוכל כזית מטבול של דבריהם, או מפלאי הפרם וערלה של חוצה לארץ - מפני אותו מפת מרדות.

כב. הטבול, והחדש, וההקדש, וספיחי שביעית, והפלאים, והערלה - משקין היוצאין מפרותיהן אסורין כמותן, ואין לוקין עליהן; חוץ מיין ושמן של ערלה וזין של פלאי הפרם - שלוקין עליהן כדרך שלוקין על הזיתים ועל הענבים שלהן.

כג. יש בקדשים אסורין אחרים במאכלות, וכלן של תורה הן - כגון אסורין שיש באכילת תרומות, ובכורים, וחלה, ומעשר שני; ואסורין שיש בקדשי המזבח, כגון פגול ונוטר וטמא. וכל אחד מהן יתבאר במקומו.

כד. ושעור כל אכילה מהן - פזית, בין למלקות בין לקרת. וכבר בארנו אסור חמץ בפסח ודיניו בהלכות חמץ ומצה. אבל אסור אכילה ביום הכפורים, אינו אסור מין בפני עצמו; וכן אסור יוצא מגפן על הנזיר, אינו שנה בכל. ולפיכך יתבאר אסור כל אחד מהן ושעורו ודיניו, במקומו הראוי לו.

של חרש.

כ. גת של אבן ושל עץ שדרוך בהן הגוי, או גת של אבן שזפתה הגוי אף על פי שלא דרך בהן - מדיחין במים ובאפר ארבעה פעמים, ודורוך בהן. ואם היתה בהן לחלוחית, מקדים האפר למים; ואם לאו, מקדים המים.

כא. גת של אבן מזפתת שדרוך בה הגוי, או גת של עץ זפותה אף על פי שלא דרך בה - צריך לקלף את הזפת. ואם ישנה שנים עשר חדש, או נתן בה מים שלשה ימים מעת לעת - אינו צריך לקלף; לא תהיה הגת חמורה יותר מן הקנאים; לא נאמר יקלף, אלא להתירה מיד.

כב. גת של חרש - אף על פי שקלף את הזפת, אסור לדרוך בה מיד, עד שיחם אותה באש עד שירפה הזפת. ואם ישנה או נתן בה מים שלשה ימים - מתרת כמו שבארנו.

כג. משמרת [מסננת] של יין של גויים - אם היתה של שעיר, מדיחה ומשתמר בה; ואם היתה של שש, מישנה שנים עשר חדש; ואם יש בה קשרים, מתירין וכן כלי חלף והוצין וכיוצא בהן, מקפיפות שדורכין בהן יין - אם היו תפורין בתכלים, מדיחין; ואם היו אחוזות זו בזו בסבוף קשה, מדיחין באפר ובמים ארבעה פעמים ומנגבן, ומשתמש בהן; ואם היו תפורות בפשתן, מישנן שנים עשר חדש; ואם יש בהן קשרים, מתירין.

כד. כלי הגת שדרוך בהן הנכרי יין נסוף, ביצד מטהרין אותן כדי שידרוך בהן הישראלי? הדפין [שמניחים על הענבים] והעודשים [גושי בטון לדריכה] והלולבין [מטטאיים], מדיחין. העקלין [כלי עור] של נסרין ושל בצבון [קנבוס], מנגבן. של שיפה [עשב גדל במים] ושל גמי, מישנן שנים עשר חדש; ואם רצה לטהרן מיד - מגעילן ברותחין, או חולטן במי זיתים, או מניחן תחת צנור שממיו מקלחין או במעין שממיו רודפין שתים עשרה שעות, ואחר כך יתרו.

כה. בזמן שהיתה ארץ ישראל בלה לישראל, היו לוקחין היין מפל אדם מישראל, ואין חוששין לו; ובחוצה לארץ, לא היו לוקחין מפל אדם מישראל, אלא מאדם שהחזק בכשרות. ובזמן הזה, אין לוקחין יין בכל מקום אלא מאדם שהחזק בכשרות; וכן הפשר והגבינה וחתוכת דג שאין בה סימן, כמו שבארנו.

כו. המתארת אצל בעל הבית בכל מקום ובכל זמן, והביא לו יין או פשר או גבינה וחתוכת דג - הרי זה מתר ואינו צריך לשאל עליו, אף על פי שאינו מכירו אלא יודע שהוא יהודי בלבד. ואם החזק שאינו פשר ולא מדקדק בדברים אלו, אסור להתארת אצלו; ואם עבר ונתארת אצלו - אינו אוכל פשר ולא שותה יין על פיו, עד שיעיד לו אדם פשר עליהן.

היין; אף על פי שלא ירד לבור, אלא עדן הוא בגת - הרי זה אסור; לפיכך, אין דורכין עם הנכרי בגת, שמא יגע בידו וינסוף, ואפלו הנה פפות. ואין לוקחין ממנו גת דרוכה, ואף על פי שעדן היין מערב עם החרצנין והזוגין ולא ירד לבור.

יב. נכרי שדרוך היין ולא נגע בו, והרי ישראל עומד על גביו, וישראל הוא שכנסו בתבית - הרי זה אסור בשתייה.

יג. החמץ של גויים אסור בהניה, מפני שנעשה יין נסוף קדם שייחמין. גוי שהיה דורס ענבים בתבית - אף על פי שהיין צף על גבי ידיו, אין חוששין משום יין נסוף; הנה אוכל מן הפלים [שבהם ענבים], והותר פסאה וכסאתים, וזרקן לגת - אף על פי שהיין מנתו על הענבים, אינו עושה יין נסוף.

יד. החרצנים והזוגין של גויים - אסורין בהניה כל שנים עשר חדש; ולאחר שנים עשר חדש - כפר יבשו ולא נשארה בהן לחלוחית, ומתירין באכילה. וכן שמרים של יין שבישו - לאחר שנים עשר חדש מתירין, שהרי לא נשאר בהן ריח יין, והרי הן כעפר וכאדמה.

טו. נודות הגויים וקנאניהן שהכניסו בהן הגויים יינם - אסור לתן לתוכן יין, עד שישנן שנים עשר חדש, או עד שייחזירן לאור [לכבשו] עד שיתרפה הזפת שעליהן [מהחום], או שיחמו, או עד שיתן לתוכן מים שלשה ימים מעת לעת, ומערה המים ומחליף מים אחרים כל מעת לעת שלשה פעמים בשלשת הימים; בין שהיו הפלים שלהן, בין שהיו של ישראל ושאלו אותן והכניסו בהן יינן. ואם נתן לתוכן יין קדם שיטהר אותן, הרי זה אסור בשתייה.

טז. ומתן לתן לתוכן שכר או ציר [של דגים] או מורקס [שומן דגים] מיד, ואינו צריך לבלום; ומתן לתן היין לתוכן אחר שיתן הציר או המורקס, שהמלח שורפן.

יז. הלוקח פלים חדשים שאינן מזפתין מן הגויים - נותן לתוכן יין מיד, ואינו חושש שמא נתנו בהן יין נסוף; ואם היו מזפתין - מדיחין, ואף על פי שהן חדשים. וכן כלי שנתנו בו יין נסוף ואין מכנסו לקיום, כגון כלי שחושף בו או המשפף וכיוצא בהן - משכשכו במים, ודין.

יח. וכן כוס של חרש ששתה בו הגוי, אסור לשתות בו פעם ראשונה ושניה; ושלישית מתר, שכפר הלכו צחצוחי היין שבו; והוא שהיה מצפה באבר דרוך שהיוצאין עושין, או שהיה מזפת; אבל של חרש, צריך הדחה.

יט. כלי חרש השועים באבר [מצופים במתכת] שנשתמשו בהן ביין נסוף - אם היו לבנים, או אדמים, או שחורים - מתירין; ואם היו ירקין - אסורין, מפני שהן בולעין. ואם יש בהן מקום מגלה של חרש - בין לבנים, בין ירקין - אסורין, מפני שהן בולעין. ויראה לי, שאין הדבר אלא בשכנסו בהן לקיום; אבל אם לא כנסו בהן לקיום - מדיחין ומתירין, ואפלו הן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ג'ט' סיון ה'תשס"ז

עבריה מלמכרה לזולתו, והוא אמרו יתעלה: "לא-ימשל למכרה בכגדו-בה" (שמות כא, ח). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בשלמות פריש קדושין (יז; ואילך).

יום שני

מצות עשה רלה.

מצות לא תעשה רנד. רנה.

המצוה הרל"ה — הצווי שנצטוינו בדין עבד פנעני (עבד גוי שקנה אותו ישראל), והוא שעובדין בו לעולם ואינו יוצא לחרות אלא בשן ועין (אם הכהו והפיל שינו, או סמא עינו) והוא הדין לשאר ראשי אברים שאינם חוזרין (שמאבדן לכל חייו) כמו שפא לנו פרוש המקבל, והוא אמרו יתעלה: "לעלם בהם תעבדו" (ויקרא ה, מז) ואמר: "וכי-יכה איש" (שמות כא, כו) ולשון גמרא גטין (לח.): "כל-המשחרר עבדו — עובר בעשה דכתיב: לעולם בהם תעבדו". ולשון התורה הוא, שמשחרר בשן ועין. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בשלמות בקדושין (כב; כד. ואילך) וגטין (לח.).

המצוה הרנ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהחזיר עבד שברח לארץ ישראל אל אדוניו, אף-על-פי שאדוניו ישראלי, בין שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל — אין מחזירים אותו לו. אלא משחררו וכותב עליו את-דמיו חוב, והוא אמרו יתעלה: "לא-תסגיר עבד אל-אדוניו" (דברים כג, טז). ונתברר בפרק ד' מגטין (מה.), שבעבד שברח מחוצה לארץ לארץ הכתוב מדבר, שיהא הדין בו שיכתוב שטר בדמיו ויכתוב לו גם חרות ולא יחזר לעבדות כלל, בין שפא להסתופף בארץ הטהורה הנבחרת לעם הנעלה. ושם נתבארו דיני מצוה זו.

המצוה הרנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהונות (להציק בדברים) העבד הזה שברח אלינו, והוא אמרו יתעלה: "עמך ישב בקרבך במקום אשר-יבחר באחד שעריך בטוב לו לא תוננו" (שם, יז) ולשון ספרא גם בו: "לא תוננו — זו אונאת

יום ראשון

מצות עשה קצו. מצות לא תעשה רלג.

מצות עשה רלד. רלג. מצות לא תעשה רסא.

המצוה הקצ"ו — הצווי שנצטוינו להעניק (מענקים ומתנות) לעבד עברי ולעזור לו בצאתו לחפשי, ולא יצא בידים ריקות, והוא אמרו יתעלה: "העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך אשר ברך ה' אלהיך תתן-לו" (דברים טו, יד). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק א' מקדושין (יד:).

המצוה הרל"ג — האזהרה שהזהרנו מלשלח עבד עברי בידים ריקניות מעבודתנו בצאתו בן-חורין בסוף שש שנים: אלא בהכרח נעניק לו דבר מרכושנו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם" (שם, יג) וכבר נתבארו דיני מצוה זו, כלומר: מצות העניקה, פריש מסכת קדושין (יד; טז; יז).

המצוה הרל"ד — הצווי שנצטוינו בפדיון אמה עבריה, הוא אמרו יתעלה: "והפדה" (שמות כא, ח), ופדה זה יש בה דינים ותנאים ומשפטים רבים, וכבר נתבאר כל-זה במסכת קדושין (יט.), ושם נתבאר דיני אמה עבריה בשלמות. ובמכללתא (פרשת משפטים) אמרו בפרוש אמרו יתעלה באמה עבריה: "ואם-שלש-אלה לא יעשה לה" (שם, יא), אמרו: יעד לך או לבנה או פדה אותה.

המצוה הרל"ג — הצווי שנצטוינו לשא אמה עבריה — אדוניה שקנאה, או בנו, וזוהי מצות יעוד (שמיעדה לאשה לו או לבנו). ובפרוש אמרו (מכילתא פרשת משפטים): מצות יעוד קודמת למצות פדיה, לפי שאמר יתעלה: "אשר-לא יעדה והפדה" (שם, ח) ודע שדין עבד עברי ודין אמה עבריה אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק א' ממסכת קדושין (יח.).

המצוה הרס"א — האזהרה שהזהר קונה אמה

(דברים כד, טו) וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יא): "שֹׁכֵר יוֹם גּוֹבֵה כָּל־הַלֵּילָה וְשֹׁכֵר לַיְלָה גּוֹבֵה כָּל־הַיּוֹם". וְאֵין אֵלּוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, אֶלֶּא מִצְוָה אַחַת הִיא, וּבָאוּ בָּהּ שְׁנֵי לְאוּיִן לְהַשְׁלִים דִּין הַמִּצְוָה, וְהוּא שְׁמִשְׁנֵי לְאוּיִן אֵלּוּ יִדְעֵנוּ מִתִּי הוּא זְמַן הַגְּבִיָּה. וּכְבָר נִתְבָּארוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבְּבֵא מְצִיעָא, וְשֵׁם (קיא): נִתְבָּאָר שְׁזָה מִיַּחַד בְּשֹׁכֵר יִשְׂרָאֵל בְּלַבָּד, שְׂאֵם אַחַר שְׁכָרוֹ — עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה: אֲבָל שֹׁכֵר גּוֹי — עוֹבֵר עָלָיו בְּעִשָּׂה וְהוּא אָמְרוּ: "בְּיּוֹמוֹ תִּתֵּן שְׁכָרוֹ".

יום חמישי

מצות עשה רא.

הַמִּצְוָה הַר"א — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְהִיטֵל הַשֹּׁכֵר אוֹכֵל בְּשַׁעַת עֲבוּדָתוֹ מִן־הַדְּבָר שֶׁעוֹבֵד בוֹ אִם אוֹתוֹ הַדְּבָר מִחֻבֵּר לְקַרְקַע, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי תִבֵּא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים וְגוֹ': כִּי תִבֵּא בְּקִמַת רֵעֶךָ וְקִטְפַת מְלִילַת בְּיַדְךָ" (דברים כג, כה-כו). וּכְבָר נִתְבָּאָר בְּגִמְרָא (בבא) מְצִיעָא (פז), שְׁמִשְׁנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ לְמַדְנֵנוּ שְׂאָדָם אוֹכֵל בְּמַחֲבָר בְּשַׁעַת גְּמַר מְלֹאכָה, וְשֵׁלֵא יִסְפִּיק לָנוּ אַחַד הַפְּסוּקִים בְּלֵי הָאֲחֵר, עַל דְּרָךְ שְׁבִאֲרֵנוּ לְעִיל (מצות עשה קמ) עַל אָמְרָם (ספרא פֵּרֶשֶׁת בַּהַר שְׁמִצּוּהָ זֹאת אֵינָה נִלְמַדְתָּ) 'עַד שִׂיאֵמְרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים, וְאִם לֹא לֹא שְׁמִעְנוּ'. הֵנָּה זֹאת מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁעֲנִינָהּ הַשֹּׁכֵר מִשְׁנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ, כְּלוֹמֵר: שִׁירְשָׁה לְשֹׁכֵר לְאָכֵל מִן־הַמַּחֲבָר, וּכְפֵרוֹשׁ אָמְרוּ (בבא מציעא פרק ז משנה ב): "וְאֵלּוּ (הַפּוֹעֲלִין, שֶׁבַעֲת הַעֲבוּדָה) אוֹכְלִין מִן־הַתּוֹרָה". וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִבְּבֵא מְצִיעָא.

יום שישי

מצות לא תעשה רסז. רסח.

הַמִּצְוָה הַרס"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֵּהָרָה הַשֹּׁכֵר מִלְּאָכֵל בְּשַׁעַת עֲבוּדָתוֹ מִן־הַדְּבָר שֶׁהוּא עוֹבֵד בוֹ אִם הוּא עוֹבֵד בְּמַחֲבָר לְקַרְקַע, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: ("כִּי תִבֵּא בְּקִמַת רֵעֶךָ") וְ"חֲרַמְש" (כָּלִי הַקְּצִירָה) לֹא תִנְיֵף עַל קִמַת רֵעֶךָ" (דברים כג, כו), אָמְרוּ (ספרי פֵּרֶשֶׁת כִּי־תִצַּא): "חֲרַמְש" — לְרַבּוֹת כָּל־בְּעָלֵי חֲרַמְשׁ וּבְשַׁעַת חֲרַמְשׁ", כְּלוֹמֵר: בְּזִמְן הַקְּצִיר לֹא תִקְצוֹר לְעִצְמְךָ. וְיִדּוּעַ שֶׁפְּסוּקָה זוֹ לֹא

דְּבָרִים". כִּי כִּמוֹ שֶׁהוֹסִיף יִתְעַלֶּה לְאוֹ בְּאוֹנָאֵת הַגֵּר מִחֻמַּת שְׁפִלוּת נִפְשׁוֹ וְגִירוּתוֹ הוֹסִיף גַּם לְאוֹ שְׁלִישִׁי בְּאוֹנָאֵת הַעֶבֶד שֶׁנִּפְשׁוֹ שְׁפִלָּה וְנִמּוּכָה יוֹתֵר מִן־הַגֵּר שֶׁלֹּא תֵאֵמַר: זֶה עֶבֶד לֹא יִקְפִיד עַל אוֹנָאֵת דְּבָרִים. וּכְרוּר שֶׁעֶבֶד זֶה שֶׁדָּבָר בוֹ הַכְּתוּב, וְכֵן גַּר זֶה שֶׁהַזֵּהִיר מִלְּהוֹנוֹתוֹ הֵם שֶׁקָּבְלוּ עֲלֵיהֶם אֶת־הַתּוֹרָה, כְּלוֹמֵר: גְּרֵי צָדֵק (גְּרִים שֶׁהֵם כִּיהוּדִים לְכָל דָּבָר).

יום שלישי

מצות עשה רמג.

הַמִּצְוָה הַרמ"ג — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ בְּדִין נוֹשֵׂא שְׁכָר (הַשּׁוֹמֵר פְּקוּדֵי חֲבִירוֹ תְּמוּרַת שְׂכָר) וְהַשּׁוֹכֵר, לְפִי שְׁדִין שְׁנִיָּהֶם אַחַד, כִּמוֹ שֶׁבְּבֵאָרוּ וְאָמְרוּ (שְׁבוּעוֹת מט): שְׁלֹשָׁה דִּינֵין לְאַרְבָּעָה שׁוּמְרֵין וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוּר אוֹ־שׁוֹר אוֹ שֶׁהוּא וְגוֹ'" (שְׁמוֹת כב, ט). וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה בְּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ט' מִבְּבֵא קָמָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ו' מִבְּבֵא מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשְׁבוּעוֹת.

יום רביעי

מצות עשה ר. מצות לא תעשה רלח.

הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלְּמָה מְאֵתִים — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְשַׁלֵּם שְׁכָר שֹׁכֵר בְּיּוֹמוֹ וְלֹא לְאַחֲרוֹ לְיוֹם אַחֵר, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "בְּיּוֹמוֹ תִּתֵּן שְׁכָרוֹ" (דברים כד, טו). וְדִין מִצְוָה זוֹ, שִׁיָּהֵא שֹׁכֵר יוֹם גּוֹבֵה כָּל־הַלֵּילָה וְשֹׁכֵר לַיְלָה גּוֹבֵה כָּל־הַיּוֹם, כִּמוֹ שֶׁאָבָאָר בְּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה (רלח). וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשַׁלְמוֹת בְּפֶרֶק ט' מִבְּבֵא מְצִיעָא (קיא), וְשֵׁם נִתְבָּאָר שֶׁזֶה חוֹבָה בְּכָל־שֹׁכֵר, בֵּין גּוֹי בֵּין יִשְׂרָאֵל, וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְפָרַע בְּזִמְנוֹ.

הַמִּצְוָה הַרל"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֵּהָרָה מִלְּעֲשׂוֹק שֹׁכֵר וּמִלְּאֲחֵר שְׁכָרוֹ, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא־תִלְיֵן פְּעֻלַּת שֹׁכֵר אֶתְךָ עַד־בִּקְרוֹ" (ויקרא יט, יג). בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? אִם הוּא שֹׁכֵר יוֹם שֶׁהוּא גּוֹבֵה כָּל־הַלֵּילָה, שְׁנֵאֵמַר: "עַד־בִּקְרוֹ"; וְאִם הוּא שֹׁכֵר לַיְלָה — גּוֹבֵה כָּל־הַלֵּילָה וְכָל־הַיּוֹם שֶׁלֹּא תִשְׁקַע הַחֲמָה אֶלֶּא כְּשֶׁכָּבַד קָבַל שְׁכָרוֹ, וְהוּא אָמְרוּ: "בְּיּוֹמוֹ תִּתֵּן שְׁכָרוֹ וְלֹא־תִבּוֹא עָלָיו הַשְּׂמֶשׁ"

אֶת-הַבְּהֵמָה מְלַאֵכֵל מִן-הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשֶׂה בּוֹ בְּשַׁעַת מְלֹאכְתָּהּ, כַּגֹּן שֶׁתְּדוּשׁ תְּבוּאָה אוֹ תִשָּׂא תִּבֶן עַל גִּבָּה מִמְקוֹם לְמִקְוֶה, אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מְלַאֵכֵל מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-תַחֲסַם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד), וְנִתְבָּאֵר שֶׁאֶחָד הַשׁוֹר וְאֶחָד כָּל-בְּהֵמָה לַחֲסִימָה אֵלֹא שֶׁדָּבָר הַפְּתוּב בַּהֲנֶה (במצוי). וּבֵין בְּדִישָׁה בֵין בְּשָׂאֵר מְלֹאכּוֹת אֵין מוֹנְעִים אוֹתָהּ מְלַאֵכֵל בְּשַׁעַת מְלֹאכָה מִן-הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשֶׂה בּוֹ, וְכֹל-זֶמַן שֶׁמִּנְעָה — לֹקָה, וְאִפְלוּ חֲסָמָה בְּקוֹל (שצעק עליה להרתיעה מלאכול). וְכָבֵר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִבְּבֵא מְצִיעָא (צ).

הַמִּצְוָה הֶרַמ"ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין הַשׁוֹאֵל, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכִי-יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רַעֲהוּ" (שמות כב, יג) וְכָבֵר נִתְבָּאֵרוּ הֵלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִבְּבֵא מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מְשֻׁבְּעוֹת.

בֹּא אֵלֹא בְּשִׁכִיר וְשֹׁאֲמָרוּ "כִּי תִבֵּא" (בתחילת הפסוק הנ"ל) פְּרוּשׁוֹ כִּי תִבֵּא שִׁכִיר, כְּמוֹ שֹׁאֲמָרוּ הַתְּרַגּוּם: אֲרִי תִתְגַּר. וּבְפֶרֶק ז' מִבְּבֵא מְצִיעָא (פז). אָמְרוּ: "אֵלוֹ אוֹכְלִין מִן-הַתּוֹרָה: הַעוֹשֶׂה בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע (ודוקא) בְּשַׁעַת גְּמַר מְלֹאכָה". וְשֵׁם נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הֶרַס"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַר הַשִּׁכִיר מִלְקַחַת מֵאוֹכֵל מִעֲבִידוֹ נוֹסֵף עַל אֲכִילָתוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְאֶכְלֶתָ עֲנָבִים כְּנִפְשֶׁךָ שֶׁבָעָךְ וְאֶל-כְּלִיךָ לֹא-תִתֵּן" (שם, כה). וְכָבֵר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִבְּבֵא מְצִיעָא. וְשֵׁם נִתְבָּאֵר מַה שֶׁהוּא רִשְׁאֵי לְאֵכֵל וְמַה שֶׁאֵינוֹ רִשְׁאֵי לְאֵכֵל; וְאֵם אֵכֵלוּ — הָרִי עָבַר עַל מַה שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאֶל-כְּלִיךָ (כדי לקחתם לביתך) לֹא-תִתֵּן".

שבת קודש

מצות לא תעשה ריט.

מצות עשה רמד.

הַמִּצְוָה הָרִי"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְמַנְעַ

המשך ביאור מעמוד עא דף מז ע"ב

מִשְׁרָבוּ מִטִּילֵי מְלֵאֵי עַל בְּעָלֵי כְּתִים הַדִּינִים שֶׁמִּטִּילִים מִסַּע עַל הַסוֹחֲרִים וּמַהֲמַס הַזֶּה מִשְׁלָמִים אֶת שִׁכְרֵי הַדִּינִים רַבָּה הַשׁוֹחֵד וְהַמְּיִית מִשְׁפָּט וּפְסָקָה מוֹכָה. מִשְׁרָבוּ מִקְבְּלֵי מוֹכָתָהּ, וּמְחַלְקֵי מוֹבוֹתֶיהָ, רַבּוֹ (מַטְפִּים מ, ו) אִישׁ הַיָּשָׁר כְּעִינֵי יַעֲשֶׂה שֶׁהַרְוָה שֶׁהַדִּינִין מִסְבִּירִים לוֹ פָּנִים מִפְּנֵי טוֹבָה שֶׁעָשָׂה לוֹ, שׁוֹב אֵינוֹ מִתִּירָא מֵהֶם. שְׁפִלִים הוֹנִיבָהוּ וְהַנְּבוֹתִים הוֹשְׁפִלוּ שֶׁאֵין אִימַת הַגְּדוּלִים עַל הַקִּטְנִים וְאֵין נִיכָר בֵּין גְּבוּהָ לְשִׁפְלָה וּמְלֹכּוֹתָא אֲזֵלָא וְנִקְלָא וּמְלֹכּוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוֹלֵכֵת וּמִתְנוּלָת. מִשְׁרָבוּ צָרִי עֵזֶן שֶׁנִּמְנָעִים לְהַנּוֹת אַחֲרֵים בְּמִמּוֹנֵם וּמְוֹרְפֵי מְרָף גוֹלָנִים וּמֵאֲמִצֵי הַלֵּב מִן הַעֲנִיִּים לְרַחֵם רַבּוֹ מֵאֲמִצֵי תֵלֵב וְקוֹפְצֵי יָדַיִם מִלְּהִלּוֹת וְעִבְרוּ עַל מַה שֶׁבָּתוּב בַּתּוֹרָה (דְּכִיִּים טו, ט) הַשֶּׁמֶר לְךָ כֵּן וְגו' יִהְיֶה דְּבָרְךָ עִם ... וְלֹא תִתֵּן לוֹ.

מִשְׁרָבוּ נְטוּיּוֹת גְּרוֹן, וּמִשְׁקִירוֹת עֵינַיִם נִשִּׁים הַנְּהַגוֹת בְּפִרְיָצוֹת רַבּוֹ מִיִּם הַמְּרִים רַבּוֹ הַמְּקַנָּאִים לְנִשְׁוֹתֵיהֶם וְהִיא לְמִיִּם הַמְּרִים לְהַרְבוֹת אֵלֹא שֶׁפְּסָקוֹ מִלְּהַשְׁקוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁרֵאִינוּ מִשְׁרָבוּ הַמְּנַאֲפִים אֵין הַמִּים בּוֹדִיקִים.

מִשְׁרָבוּ מִקְבְּלֵי מִתְּנֹת נִתְמַעְטוּ הַיָּמִים וְנִתְקַצְרוּ הַשָּׁנִים דְּכַתִּיב (מסיל טו, יז) וְשׁוֹנָא מִתְּנֵת יִתְיָה מִשְׁרָבוּ וְחֹתֵי תֵלֵב שֶׁאֵין מִטִּים אֶת אֲחוֹנֵם לְשִׁמּוֹעַ יִפָּה מִפִּי רַבִּים וְסוֹמְכִים עַל בֵּינָתָם לְדַקְדֵק שִׁמּוֹעָתָם רַבּוֹ מִחֲלֻקַּת בִּישְׂרָאֵל. מִשְׁרָבוּ תִלְמִידֵי שְׂמַאי וְהִלֵּל שֶׁלֹּא שִׁימְשׁוּ כָּל צוּרְכָהּ, רַבּוֹ מִחֲלֻקַּת בִּישְׂרָאֵל, וְנִעֲשִׂית תּוֹרָה בְּשִׁנֵי תּוֹרוֹת. מִשְׁרָבוּ מִקְבְּלֵי צְדָקָה מִן הַנְּכָרִים הֵיוּ יִשְׂרָאֵל לְמַעַלָּה וְהֵם לְמַטָּה יִשְׂרָאֵל לְפָנִים וְהֵם לְאַחֲרֵי.

בְּמִשְׁנֵה מְשַׁמֵּת יוֹסִי בֶן יוֹעִזָּר כּוֹ' בְּטֵלוּ הַאֲשִׁכּוֹלוֹת. מַאי אֲשִׁכּוֹלוֹת? אָמַר רַב יְהוֹרָה אָמַר שְׁמוּאֵל אִישׁ שֶׁהִכֵּל בּוֹ תּוֹרָה בְּאִמְתָּהּ וְאֵין דּוֹפֵי וְשִׁכְחָה וּמַחְלֻקָת.

יִחְזֶקֶן כֵּהֵן גְּדוּל הַעֲבִיר הַדְּרִיטִית הַמַּעֲשֶׂר כּוֹ'. וְשׁוֹאֵל מַאי מַעֲמָא? מְדוּעַ עָשָׂה כֵּךְ? וְעוֹנָה אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי הִנִּינָא, לְפִי שֶׁאֵין שְׁלֹא הֵיוּ נוֹתְנִין אוֹתוֹ כְּתִיקוֹנוֹ וּמִסְבִּיר דְּרַחֲמֵנָא אָמַר דְּיַחֲבִי לְלוּיִם שֶׁהַתּוֹרָה אִמְרָה לְתַתּ מַעֲשֶׂר רֵאשׁוֹן לְלוּיִים

המשך ביאור מעמוד עו דף מט ע"א

אֲבִינוּ שֶׁבְּשִׁמּוֹם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגְּדוֹל אָמַר, מִיּוֹם שֶׁתָּרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שָׂרוּ תְּכִימָיָא הַתְּחִילוּ הַחֲכָמִים לְמַהֲרֵי בְּסַפְרֵיָא לְהִיּוֹת מִלְּמִדֵי תִינּוּקוֹת. שֶׁהֵם קִטְנִים מִן הַחֲכָמִים וּסְפָרֵיָא לְהִיּוֹת כְּתוּנָיָא כְּמוֹ שֶׁמִּשְׁמֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת וְחֻנְיָא וְהַשְּׂמִיִּים כְּעִמָּא דְּרַחֲמָא כְּעִמֵי הָאֲרֵץ וְעִמָּא דְּרַחֲמָא

נִמ' תְּנוּ רַבְּנֵי, רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֶאֱדֵר אָמַר, מִשְׁתַּרְבַּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, בּוֹשׁוּ תְּכָרִים וְכִנֵּי חוֹרֵין מִיּוֹחֲסִים וְחִפּוֹ רֵאשִׁים שֶׁגְּבַרָה יָד עוֹזֵי פָּנִים מִמּוֹרִים שֶׁהֵם עֲשִׂירִים וְאֵלוֹ עֲנִיִּים וְנִדְלָדְלוּ אֲנָשֵׁי מַעֲשֶׂה אֵין חֵשׁ לָהֶם וְנִבְרָו בְּעָלֵי וְרוּעַ וּבְעָלֵי לְשׁוֹן, וְאֵין הוֹרֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל וְאֵין מִבְּקָשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים וְאֵין שׁוֹאֵל עַל יִרְאֵת שָׁמַיִם עַל מִי לָנוּ לְהִשְׁעֵן? עַל

רב ושמואל נחלקו חד אמר נם, וחד אמר נם בתוך נם. מאן דאמר מי שאומר נם יסיבר לך יער תהו היה דובים לא הוה היו, והנס היה שהביא דובים. מאן דאמר נם בתוך נם, לא יער תהו היה ולא דובים הוה היו. ושואל, למה עשה שני נסים וליהו דובים ולא ליהו יער די אם היה מביא דובים בלי שיביא גם יער! ועונה דבעינן הדובים פוחדים במקום גלוי לאכול בני אדם.

אמר רבי חנינא, בשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלך מלך מואב הוכקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים. ושואל איני הרי אין הדבר כך, שהרי והאמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלך מלך מואב זכה ויצתה ממנו רות שיצא ממנו שלמה, שכתוב ביה (מלכים א, ג, ז) אלה עלות יצלה שלמה. ואמר רבי יוסי בן חוני, רות בתו של עגלון בנו של בלך היתה משמע שזה היה שכרו! ועונה תאנתו מיהא לקללה הו' כוונתו היתה למעט בישראל, וכאן היא נתמלאה.

(מלכים ב, ג, י) ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב באשר ארני ראה וגו'. ושואל וכי מאחר דמים רעים, וארין משכלת, אלא מה מוכתה? ועונה אמר רבי חנין, הן מקום על יושביו אפילו הוא רע נראה להם טוב.

אמר רבי יוחנן, שלשה חגיגות הן. הן מקום על יושביו. הן אשה על בעלה שאפילו שהיא מכוערת, נשאת הן בעיניו. הן מקח על מקחו שהקונה תמיד מרוצה בקנייה שקנה.

תנו רבנן, שלשה חלאין חלה אלישע. אחד על שגירה דובים בתניוקות. ואחד על שדחפו לגחוי בשתי ידים. ואחד שמת בו. שנאמר (מלכים ב, ג, י) ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו.

תנו רבנן, לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. לא פאלישע שדחפו לגחוי בשתי ידיו, ולא ביהושע בן פרתיה שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיו. אלישע מאי? היא היכן דחה את גחזי? דכתיב (מלכים ב, ג, ט) ויאמר נעמן הואל קח בכרם. וכתיב (ספ פסוק ט) ויאמר אליו אלישע לגחזי לא לבי הלך באשר הפך איש מעל מרבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות ומדייק, בפסוק זה כתוב שלקח שמונה דברים, כסף ובגדים וצאן ובקר ועבדים ושפחות וזיתים וכרמים. ומי שקיל כולו האי וכי לקח את כל זה? הרי כסף ובגדים הוא דשקיל גחזי לקח רק כסף ובגדים שנאמר (ספ פסוק ט) ויצר ככרים כסף בשני חריטים ושתי חליפות בגדים! ועונה אמר ר' יצחק, באותה שעה היה אלישע עוסק בשמנה שרצים. אמר לו אלישע לגחזי שרע! הגיע עת ליפול שבר תורתך בעולם הזה, שבר שלמדת סוגיא של שמנה שרצים לכן הזכיר אלישע שמונה דברים. (ספ פסוק ט) ויצרעת נעמן תרפק בך וכו' וכו' לעולם. (מלכים ב, ג, י) וארבעה אנשים היו מצרעים. אמר רבי יוחנן, זה גחזי ושלשת בניו.

(ספ ת, י) ויבא אלישע דמשק. למה הלך? אמר רבי יוחנן, שהלך להחזירו לגחזי בתשובה ולא תור. אמר לו חזור בך. אמר לו ענה גחזי בך מקובלני מפה, כל מי שקטא והחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. מאי עבד? מה עשה גחזי שהחטיא את הרבים? איבא דאמרי יש אומרים אכן שואבת מגנט תלה לו

לחמאת את עגלי הנחורשת שעשה ירבעם, והעמידו בין שמים לארץ ע"י אותו אבן העמיד את העגלים של ירבעם באורז. ואיבא דאמרי יש אומרים שם קדוש חקק לה אפומה על פי העגל והיתה אומרת 'אנכי' ולא יהיה לה'. ואיבא דאמרי יש אומרים רבנן דתה מקמיה דחה את החכמים ולא נתן להם להגיע אל אלישע דכתיב (מלכים ב, ג, י) ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה נא המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו. ומדייק מפלל דעד האידנא לא תהו דחיק משמע שעד עכשיו לא היה צפוף, כי גחזי דחה אותם מאלישע.

יהושע בן פרתיה מאי? היא שדחה את ישו? בדתה קא קמיל ינאי מלכא לרבנן כשהמלך ינאי הרג את החכמים שמעון בן שטח אטמיניהו אהתיה אחותו של ר' שמעון בן שטח החביאה אותו, ואילו ר' יהושע בן פרתיה אול ערק הלך וברח לאלכסנדריא של מצרים. כי הוה שלמא כשבא השלום, בין ינאי לחכמים שלח ליה שמעון בן שטח, מני ממני ירושלים עיר הקודש, לה אלכסנדריא של מצרים. אחותי, בעלי שרוי בתוכך ואני יושבת שוממה. אמר ר' יהושע שמע מינה הוה ליה שלמא משמע יש שלום. כי אתא אקלע להווא אושפיזא כשבא לא"י נקלע לאותו מלך קם קמיהו ביקרא שפיר עמד לפניו בכבוד גדול עבדי ליה יקרא טובא והם עשו לו כבוד גדול יותר. ותיב וקא משתבת היה ר' יהושע יושב ומשבח את המקום ואמר כמה נאה אכסניא זו. אמר ליה ישו הנוצרי רבוי עיניה של האישה, בעלת המלון מרוצות וזלגות דמעות! אמר ליה ר' יהושע לישו שרע! בך בהבטה על נשים אתה עוסק! אפיק ארבע מאה שפורי ושמתיה הוציא ארבע מאות שופרות ונידה את ישו. כל יומא אתא לקמיה כל יום ישו בא לפניו לחזור בתשובה ולא קבליה ולא קבל אותו. יומא חד הוה קרי קרית שמע יום אחד ר' יהושע קרא קריאת שמע אתא לקמיה ישו בא לפניו הוה בדעתיה לקבוליה היה בדעתו לקבל אותו אחי ליה בידיה הראה לו ר' יהושע בידו, אבל סבר מדחא דחי ליה ישו חשב ששוב דוחה אותו אול זקף לבינתא פלחא הלך והעמיד לבנה ועבר אותה אמר ליה ר' יהושע חזור בך! אמר ליה, בך מקובלני מפה, כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ומה עשה להחטיא את הרבים? דאמר מר ישו בישת, והסית, והדית, והחטיא את ישראל.

תנא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, יצר של תשמיש תינוק, ואשה, תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לימין יש יותר כוח, כך הקירוב צריך להיות חזק יותר מהדחייה.

מתני' נמצא תהורג עד שלא נערפה הענלה, תצא ותרעה בעדר כשאר חולין. אם נמצאה משנערפה אחר שנערפה הענלה, תקבר במקומה, שעל ספק באתה מתחלתה כלומר, כל ענין העגלה בא על ספק, ולכן אחר שנערפה בפרה ספיקה והלכה לה היא עשתה את שלה, אם לא נמצא ההורג נתכפר הספק. אבל היא עומדת באיסור הנאה, כיון שכפרה כתוב בה כקדשים. נערפה הענלה ואחר כך נמצא תהורג, הרי זה יורג. עד אחד אומר ראיתי את התורג, ועד אחד אומר לא ראיתי, אשה אומרת ראיתי ואשה אומרת לא ראיתי, היו עורפיין. עד אחד אומר ראיתי את ההורג ושנים אומרים לא ראיתי, היו עורפיין. שנים אומרים ראינו, ואחד אומר להן לא ראיתם, לא היו עורפיין.

משברו תרוצחניו, כמלה ענלה ערופה שהרי מכירים בהם מי הרגיל בהם להרוג. משבא אלעזר בן דינאי, ותחניה בן פרישה הנה נקרא, חזרו לקרותו בן תרצחן.

משברו המנאפים, פסקו הפוס המרים, ורבן יוחנן בן זבאי הפסיקו, שנאמר (סוטה ז) לא אפקוד על בנותיכם כי תונניה ועל בלתיכם כי תנאפנה כי הם וגו'.

משמת יוסי בן יעזר איש צידה יוסי בן יהודה איש ירושלים, כמלו האשבלות שהכל בהם. עד ימיהם לא היה מחלוקת בחכמי ישראל, וכולם היו אומרים דברים כנתינתן למשה מסיני. והם הראשונים שנחלקו בסמיכת קרבנות ביו"ט (פגיט דף טז) והוא היה מחלוקת ראשון שהיה בישראל בדברי תורה. שנאמר (מלכים ב, ג, י) אשכול לאכול כפורה אותה נפש.

יוחנן בן גדול העביר הודנית הפעשר שלא יהיו מתוודים בערתי הקדש כו' ונראה בגמרא. אף הוא כמל את המעוררין, ואת הנוקפין נראה בגמרא.

ליהו דובים ולא ליהו יער. מאי עבד ליה יער דקריית ליה נס: דבעיתי. הדובים להתגרות בהם כשאין מקום קרוב להם לנוס ולהתחבאות וכשכן קרובים ליער יוצאין בהבטחה: זכה ויצתה ממנו רות. שיצאו ממנה דוד ושלמה שחרבו להקריב קרבנות אלמא זה היה שכר: לקללה הוה. למעט את ישראל

שפיר. כיבדתה: אכסניא זו יפה. במעשיה: מרוטות. עגלות: בכך אתה עוסק. מסתכל באשת איש: אחוי ליה בידיה. שיקבלנה יצר. של תשמיש תקרבנו בימין שלא יקוץ בפריה ורביה וכן תינוק פן יברח ויאבד את עצמו ואשה אף היא דעתה קלה ואם ידפחה תצא לתרבות רעה. מתני' תצא ותרעה בעדר. כשאר

רב ושמואל חד אמר נס וחד אמר נס בתוך נס מאן דאמר נס יער הוה דובים לא הוה מ"ד נס בתוך נס לא יער הוה ולא דובים הוה וליהו דובים ולא ליהו יער דבעיתי אמר רבי חנינא בשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלך מלך מואב הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים איני והאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות ואע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלך מלך מואב זכה ויצתה ממנו רות שיצא ממנו שלמה שכתוב ביה אלף עולות יעלה שלמה ואמר רבי יוסי בן חוני רות בתו של עגלון בנו של בלך היתה תאוות מיהא לקללה הוה ויאמרו אנשי העיר אלא אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני רואה וגו' וכי מאחר דמים רעים וארץ משכלת אלא מה טובתה אמר רבי חנין הן מקום על יושביו אמר רבי יוחנן שלשה חינות הן הן מקום על יושביו הן אשה על בעלה הן מקח על מקחו תנו רבנן שלשה חלאין חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידים ואחד שמתו בו שנאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיו ולא כיהושע בן פרחיה שדחפו לאחד מתלמידיו בשתי

ואותה כוונה כאן נתיקמה: ואלא מאי מיבותיה. דמקום הואיל והמים רעים והארץ משכלת: הן מקום על יושביו. ואפילו הוא רע נראה להם טוב: הן האשה. תמיד על בעלה ואפי' היא מכוערת נושאת הן בעיניה: אחד שגירה דובים. בען שגירה דובים בתינוקות: חלה. חד את חליו תרי חד אשר ימות בו: מי שקיל כולי האי. בהאי קרא כתיב שמנה דברים כסף ובגדים וצאן ובהן ועבדים ושפחות וזיתים וכרמים: כסף ובגדים הוא דשקל. דכתיב ויצר ככרים כסף בשני חריטים ושתי חליפות בגדים: בשמנה שרצים. בפרק שמנה שרצים (ספ"ט פ"ג): הגיע עת ליטול שכר. תורתך בעולם הזה: אבן שואבת. שמנבתה את המתכת מן הארץ ומעמידה בארץ וע"י אותו אבן העשירי ושפחות וזיתים של ירבעם בארץ: רבנן דחה. דוחה היה את התלמידים מפני אלישע כשהיה משמש לפניו דכתיב לאחר שפירש ממנו המקום אשר אנחנו יושבין בית המדרש של רבנן צר ממנו שנתוספו התלמידים שהיה גחזי דוחה: ינאי מלכא קמליה לרבנן. כדאמרין בקידושין בהאומר לשלחו (ק"ד פ"ט): בעלי שריו בתוכך. נשיא היה כדאמרין בחגיגה (ק"ד פ"ט): קם קמיהו

עד

ידיו אלישע מאי היא דכתיב ויאמר נעמן והואל קח ככרים וכתוב ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקיל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקיל אמר ר' יצחק באותה שעה היה אלישע עוסק בשמנה שרצים אמר לו רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך וזורעך לעולם וארבעה אנשים היו מצורעים אמר רבי יוחנן זה גחזי ושלשת בניו וילך אלישע דמשק למה הלך אמר ר' יוחנן שהלך להחזירו לגחזי בתשובה ולא חזר אמר לו חזור בך אמר לו כך מקובלני ממך כל מי שחטא והחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לו לחטאת וירבעם והעמידו בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק לה אפומה והיתה אומרת אנכי ולא יהיה לך ואיכא דאמרי רבנן דחה מקמיה דכתיב ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה נא המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל רבנן דחה מקמיה דכתיב ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה נא המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך שטח אטמניהו אחתיה ר' יהושע בן פרחיה אזל ערק לאלכסנדריא של מצרים כי הוה שלמא ליה שמעון בן שטח מני ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדריא של מצרים אחותי בעלי שרוי בתוכך ואני יושבת שוממה אמר ש"מ הוה ליה שלמא כי אתא אקלע להווא אושפיזא קם קמיהו ביקרא שפיר עבדי ליה יקרא טובא יתיב וקא משתבח כמה נאה אכסניא זו א"ל אחד מתלמידיו רבי עיניה מרוטות א"ל רשע בכך אתה עוסק אפיק ארבע מאה שפורי ושמתיה כל יומא אתא לקמיה ולא קבליה יומא חד הוה קרי קרית שמע אתא לקמיה הוה בדעתיה לקבליה אחוי ליה בדיה סבר מדחא דחי ליה אזל זקף לבינתא פלחא אמר ליה חזור בך א"ל כך מקובלני ממך כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה דאמר מר כישף והסית והדיח והחטיא את ישראל תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת: מתני' נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה תצא ותרעה בעדר משנערפה העגלה תקבר במקומה שעל ספק באתה מתחילתה כיפרה ספיקה והלכה לה נערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג הרי זה יהרג עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד אומר לא ראית אשה אומרת ראיתי ואשה אומרת לא ראית היו עורפין עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית היו עורפין שנים אומרים ראינו ואחד אומר להן לא ראיתם לא היו עורפין משרבו הרוצחין במלה עגלה ערופה משבא אליעזר בן דינאי ותחינה בן פרישה היה נקרא חזרו לקרותו בן הרצחן משרבו המנאפים פסקו המים המרים ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקן שנאמר לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו' משמת יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יהודה [יוחנן] איש ירושלים במלו האשכלות שנאמר אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר אף הוא במל את המעוררין ואת הנקפין

עד

עד ימיו היה פמיש מכה בירושלים. בבית הנפחים בחולו של מועד לעשות מלאכת דבר האבד שמוותרת במועד ועמד הוא וגור על הנפחים אפילו בדבר האבד מפני שקולן נשמע למרחוק ואין הכל יודעין שהיא לדבר האבד הכי אמרינן לה במועד קטן (פ"ג: כ"ג) כל ימיו לא הוצרך אדם לשאל להכירו על הדמאי. אם מעושר אם לאו שהוא התקין שיהיו כל הלוקחין מעם הארץ מעשרין: גמ' אפילו אחד בסוף העולם. הכיר בו: והאמר עולא כו'. סוגיא זו כולה פירשתיה בפרק מי שקינא (פ"ג: א) ואינה הלוקה כאן כלום: אלא על הספק. ועכשיו יודעים את ההורגים מי הם: מנוקה מעון. ניאוף באשה האסורה לו בין מוזו שנסתרה בין מאחרת: עון דבניה ודבנתיה. שהם נואפין: לא. אינו מונע את אשתו מליבדק: תא שמע לא אפקוד. לבדוק את הנשים ומה טעם על בנותיכם כי תזנינה: נתעויותו הדיינין. דמתוך שהם בעלי הנאה אין מטריחין עצמן לעיין בדין ובאיסור והיתר להורות לציבור ומתוך כך נתקלקלו מעשיהם וכיון שכן אין להקב"ה נחת רוח בעולמו ואין עולמו נוח לו: לוחשי לחישות. עורכי הדיינין ומתלחשים עם הדיינין לפתוח להם פתח בוכותו של זה ובחובותו של זה: רבה חרון אף. שעל הטיית המשפט חרון אף בא שנאמר (שמו"ב) אם ענה תענה אותו וגו' חרה אפי:

נצב בעדת אל. בזמן שבקרב אלהים ישופו: הולכי אחר בצעם. להנאתם: האומרים לרע טוב. שמשבחין את הרשעים: רבו הוי. דכתיב הוי הוי ונתמעטו בההיא פרשתא טובא: מושכי הרוק. מאריכין הרוק ומרת גאה הוא: ונתמעטו התלמידים. בדק"ל (קוקוסין דף ע"ג) סימן לגסות הרוח עניוה של תורה: הוורת על לומדיה. מחזרת אולי תמצא לומדיה: ולבסוף מתויל עלייהו. נמאס בעיניהם: מטילי מלאי. הדיינים מטילין מלאי פרקמטיא שלהם על בעלי בתים היודעים בטיב סחורה שישתכרו הדיינין על ידי: רבו איש הישר בעיניו יעשה. שהרואה שהדיינין מסבירים לו פנים מפני טובה שעשה לו ואינו מתירא מהם: שפלים הונבהו. שאין אימת הגדולים על הקטנים ואין ניכר בין גבוה לשפל: ומלכותא. מלכותם של ישראל אזלא ונולא הולכת ומתנוולת: צרי עין. מלהנות אחרים בממנום: טורף טורף. גולנים ומאמצי הלב מן העניים לרחם: רבו מים המרים. רבו המקנאים לנשותיהם והיה למים המרים להרבות: אלא שפסקו מלהשקותם כדאמרינן שאין המים בודקין משרבו הנמאפים: וחזוי הלב. שאין מטין את אונם לשמוע יפה מפי רבם וסומכים על ביתם לדקדק שמועתם: ישראל לפנינו. כינוי הוא: שהכל בו. תורה באמתה ואין דופי ושכחה ומחלוקת:

עד ימיו היה פמיש מכה בירושלים ובימיו א"צ לשאל על הדמאי: גמ' ת"ר מנין שאם נערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג שאין פוטרת אותו ת"ל ולאריץ לא יכופר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכה: עד אחד אומר ראיתי את ההורג כו': טעמא דמכחיש ליה הא לא מכחיש ליה עד אחד מהימן מנהני מילי דת"ר לא נודע מי הכהו הא נודע מי הכהו אפילו אחד בסוף העולם לא היו עורפין רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש ואין מכירין אותו שלא היו עורפין ת"ל ועינינו לא ראו והלא ראו השתא דאמרת עד אחד מהימן אידך חד היכי מצי מכחיש ליה והאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים אמר לך עולא תני לא היו עורפין וכן א"ר יצחק תני לא היו עורפין ור' חייא אומר תני היו עורפין ולרבי חייא קשיא דעולא לא קשיא כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה תנן עד אחד אומר ראיתי את ההורג ושנים אומרים לא ראית היו עורפין הא חד וחד לא היו עורפין תיובתא דרבי חייא וליטעמך אימא

סיפא שנים אומרים ראינו ועד אחד אומר לא ראיתם לא היו עורפין הא חד וחד היו עורפין אלא מתני' כולה בפסולי עדות וכדרכי נחמיה דאמר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד ואיכא דאמרי כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפילו מאה נשים כי אחד דמיין והכא במאי עסקינן כגון דאתאי אשה מעיקרא ותרצה לדרכי נחמיה הכי רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד אבל שתי נשים באיש אחד כי פלגא ופלגא דמי ותרתי פסולי עדות למה לי מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דעות להומרא אבל לקולא לא קמ"ל: משרבו הרוצחין כו': ת"ר משרבו הרוצחין בטלה עגלה ערופה לפי שאינה באה אלא על הספק משרבו הרוצחין בגלוי בטלה עגלה ערופה: משרבו הנואפין כו': ת"ר ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו ואומר לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה כו' מאי ואומר וכי תימא עון ידיה אין דבניה ודבנתיה לא תא שמע לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה וכי תימא עון אשת איש אין עון דפנויה לא ת"ש כי הם עם הוונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו וגו' מאי ועם לא יבין ילבט אמר רבי אלעזר אמר להם נביא ישראל אם אתם מקפידין על עצמכם מים בודקין נשותיכם ואם לאו אין המים בודקין נשותיכם משרבו בעלי הנאה נתעותו הדיינין ונתקלקלו המעשים ואין נוח בעולם משרבו רואי פנים בדין חרון אף בישראל ונסתלקה השכינה משום עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם משרבו לוחשי לחישות בדין רבה חרון אף בישראל ונסתלקה השכינה משום שנאמר בקרב אלהים ישפוט משרבו אחרים בצעם ללבם הולך רבו האומרים לרע טוב ולטוב רע משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע רבו הוי הוי בעולם משרבו מושכי הרוק רבו היהירים ונתמעטו התלמידים והתורה חוזרת על לומדיה משרבו היהירים התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים שאין דורינו רואה אלא לפנינו אינו והאמר מר האי מאן דמיהר אפילו אייניש ביתיה לא מיקבל שנאמר גבר יהיר ולא ינוה לא ינוה אפי' בנוה שלו מעיקרא קפצה עליה לסוף מיתויל עלייהו משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים רבה השוחד והטיית משפט ופסקה טובה משרבו מקבלני טובתך ומחוקני טובותיך רבו איש הישר בעיניו יעשה שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו ומלכותא אזלא ונולא משרבו צרי עין וטורפי טורף רבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות ועברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן וגו' משרבו נטויות גרון ומשקרות עינים רבו מים המרים אלא שפסקו משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים דכתיב ושונא מתנות יחיה משרבו וחזוי הלב רבו מחלוקת בישראל משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימשו כל צורכין רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות משרבו מקבלי צדקה מן העובדי כוכבים היו ישראל למעלה והם למטה ישראל לפנינו והם לאחור: משמת יוסי בן יעור כו': מאי אשכולות אמר רב יהודה אמר שמואל איש שהכל בו: יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר כו': מ"ט אמר רבי יוסי בר' חנינא לפי שאין נותנין אותו כתיקונו דרחמנא אמר דיהבי ללוים ואנן

עד ימיו היה פמיש מכה בירושלים בבית הנפחים בחולו של מועד לעשות מלאכת דבר האבד שמוותרת במועד. ועמד הוא וגור על הנפחים אפילו בדבר האבד, מפני שקולן נשמע למרחוק ואין הכל יודעין שהיא לדבר האבד. וכי ימיו אין אדם צריך לשאל על הדמאי אם מעושר אם לאו, שהוא התקין שיהיו כל הלוקחים מעם הארץ מעשרים דמאי.

גמ' תנו רבנן, מנין שאם נערפה העגלה ואתרי בן נמצא התורג שאין פוטרת אותו? תלמוד לומר (פסוקי סדרה) ולאריץ לא יכפר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו. במשנה עד אחד אומר ראיתי את ההורג כו' השני אומר לא ראית, היו עורפים. ומדייק מעמא הטעם שהיו עורפים הוא משום דמכחיש ליה שבא עד ומכחיש אותו הא לא מכחיש ליה אבל אם

במשנה מְשַׂרְבוּ הַרוֹצְחִין כו'. תָּנוּ רַבֵּנּוּ, מְשַׂרְבוּ הַרוֹצְחִין בְּמִלָּה עֲגֵלָה עֲרוּפָה וְהַטֶּעַם הוּא לִפֵּי שְׂאִינָה אֵין הַעֲגֵלָה בָּאָה אֱלָא עַל הַסְּפֶק אֲבָל מְשַׂרְבוּ הַרוֹצְחִין בְּנִלוּי נַעֲשֵׂה הַדִּבֶּר גַּלְוֵי שְׁהַכַּל יוֹדְעִים מִי הוּא הַרוֹצֵחַ בְּמִלָּה עֲגֵלָה עֲרוּפָה.

מְשַׂרְבוּ הַנּוֹאֲפִין כו'. תָּנוּ רַבֵּנּוּ (במדבר סו, ז) וְנִקְּה הָאִישׁ מֵעוֹן הָאִשָּׁה הַזֹּאת תֵּשֵׂא אֶת עוֹנָהּ. בְּזַמַּן שְׁהָאִישׁ מְנוּקָה מֵעוֹן, הַמֵּים בּוֹדְקִין אֵת אִשְׁתּוֹ. אֵין הָאִישׁ מְנוּקָה מֵעוֹן, אֵין הַמֵּים בּוֹדְקִין אֵת אִשְׁתּוֹ. (אופק טז, ז) לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תוֹנֶינָה כו'. וְשׂוֹאל מַאי מַה הַכוּוֹנָה 'וְאוֹמְרִי'? מֵדוּעַ לֹא דִי לֹו בַּפְּסוּק הָרִאשׁוֹן? עוֹנָה וְכִי תִּמָּא וְאִם תֵּאמֵר עוֹן דִּידֵיהּ אֵין עוֹן שְׁלֹו גֹוּרֵם שְׁלֹא תִּבְדֹּק דְּבִנְיָה וְדִבְנֵיָה לֹא אֲבָל עוֹן שְׁל בְנו אֹו שְׁל בְּתו לֹא יִמְנַע אֵת הַבְּדִיקָה תָּא שְׂמַע לִכֹּן מְבִיא פְּסוּק נוֹסֵף (סג) לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תוֹנֶינָה וְעַל בְּלוֹתֵיכֶם כִּי תִנְאַפְנָה שְׁגַם אִם הַם אֵינֶם נֹקִיִּים, הַמֵּים לֹא יִבְדְּקוּ. עוֹנָה וְכִי תִּמָּא וְאִם תֵּאמֵר עוֹן אִשְׁתּוֹ אִישׁ אֵין רַק אִם אִשְׁתּוֹ אִישׁ וַיִּנְתְּהוּ, אֵין הַמֵּים בּוֹדְקִים, אֲבָל עוֹן דְּפִנְיָה לֹא פְּנוּיָה שׁוֹיִנְתָּה לֹא תִמְנַע מֵהַמֵּים לְבָדוּק תָּא שְׂמַע מְבִיא אֵת הַפְּסוּק (סג) כִּי הֵם עִם הַגֹּוֹת יִפְרֹוּ וְעִם הַקְּרִשׁוֹת יִבְּחֹו וְגו'. וְשׂוֹאל מַאי מַה הַכוּוֹנָה בְּמֵלִים וְעַם לֹא יִכְיָן יִלְכְּטוּ? וְעוֹנָה אִמֵּר רַבִּי אֱלֶעֶזֶר, אִמֵּר לְהֵם נְבִיא לְיִשְׂרָאֵל, אִם אֲתֵם מִקְּפָדִין עַל עַצְמֵכֶם, מֵים בּוֹדְקִין נְשׁוֹתֵיכֶם, וְאִם לְאֹו, אֵין הַמֵּים בּוֹדְקִין נְשׁוֹתֵיכֶם.

מְשַׂרְבוּ בְּעַלֵּי הַנְּאֻה שְׁהַדִּינִים נַהֲיִים מְבַעְלֵי הַדִּין נִתְעַוְתּוּ תְּדִינִין וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים וְאֵין נִוֹחַ בְּעוֹלָם שְׁמֵתוֹךְ שְׁהֵם בְּעַלֵּי הַנְּאֻה, אֵין מְטַרְחִים אֵת עַצְמָם לְעִינַי בְּדִין. וְבַאִסוּר וְהִיתֵר אֵין מְטַרְחִים עַצְמָם לְהוֹרוֹת לְצִיבּוֹר הוֹרְאָה אֲמַת, וּמֵתוֹךְ כֵּךְ נִתְקַלְקְלוּ מַעֲשִׂיהֶם וְכִיּוֹן שַׁכֵּן אֵין לְהַקְבֵּי נַחַת רוּחַ בְּעוֹלָמוֹ וְאֵין עוֹלְמוֹ נוּחַ לֹו. מְשַׂרְבוּ רֹוּאֵי פָּנִים בְּדִין שְׁהַדִּינִים פּוֹסְקִים לִפִּי חַשִּׁיבוֹת מִי שְׁעוֹמֵד לְפָנֵיהֶם בְּמִלָּה מַה שְׂאִמְרָה תוֹרָה (דברים טז, ח) 'לֹא תִגּוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ וַפְּסָק מַה שְׂאִמְרָה תוֹרָה (סג) 'לֹא תִבְיָדוּ פְּנֵים בַּמִּשְׁפָּט' וְפָרְקוּ עוֹל שְׂמִים וְנָתַנוּ עֲלֵיהֶם עוֹל בְּשׂוֹר וְדָם.

מְשַׂרְבוּ לֹוּחֵשֵׁי לְחִישׁוֹת בְּדִין עוֹרְכֵי הַדִּינִים וּמֵתַלְחֲשִׁים עִם הַדִּינִים לִפְתוּחַ לְהֵם פִּתְחַ בּוֹכוּתוֹ שֶׁל זֶה וּבַחוֹבָתוֹ שֶׁל זֶה רַבָּה הַרְוֹן אָף בְּיִשְׂרָאֵל שְׁעַל הַטִּיַּת הַמִּשְׁפָּט חֲרוֹן אָף בָּא שְׂנַאֲמֵר (ספוק כג) אִם עֵנַה תַּעֲנֶה אוֹתוֹ וְגו' וְחָרָה אֲפִי וְנִתְקַלְקְה הַשְּׂכִינָה מְשׁוֹם שְׂנְאָמֵר (ספוק כג, ס) בְּקִרְבֵּי אֱלֹהִים יִשְׂפַט שְׁהַשְּׂכִינָה נִמְצָאת עִם הַדִּינִים בְּשַׁעָה שְׁשׂוֹפְטִים מִשְׁפָּט צִדִּיק, וְכַשְּׂמִטִּים אֵת הַדִּין הַשְּׂכִינָה פּוֹרְשֵׁת מֵהֶם.

מְשַׂרְבוּ דִינִים שְׁמַתְקִיִּים בְּהֵם (יספוק טז, ז) אֲחֵרֵי כִבְעָם הוֹלְכִים אַחַר הַבְּצַע לְהַנְאֵתם לְכֵם הַלֵךְ שְׁלֵבֶם הוֹלֵךְ אַחַר הַבְּצַע רַבּוֹ הַדִּינִים שְׂנַאֲמֵר עֲלֵיהֶם (ספוק טז, ט) הָאֲמָרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע. מְשַׂרְבוּ הָאֲמָרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע, רַבּוֹ אֲנָשִׁים הוֹצֵעִקִים הוּי הוּי בְּעוֹלָם. מְשַׂרְבוּ מוֹשְׁבֵי הַרוֹק מְאָרִיכִים הַרוֹק, וּמֵדַת גָּאוּוָה הֵיא רַבּוֹ הַיְהִירִים, וְנִתְמַעְטּוּ הַתְּלִמִּידִים שְׂכַאֲשֶׁר נַעֲשֵׂה יְהִיר, חוֹשֵׁב שְׂכַבֵּר יוֹדַע הַכַּל וְאֵינּוּ לוֹמֵד וְהַתּוֹרָה חוֹזֶרֶת עַל לִוְמִדָּה. מְשַׂרְבוּ הַיְהִירִים, הַתְּחִילוֹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהַנְשֵׂא לְיִהְרִים, שְׂאֵין דּוֹרֵינוּ רּוֹאָה אֱלָא לְפָנִים כְּלָפֵי חוּץ. וְשׂוֹאל אֵינִי! הֵרִי אֵין הַדִּבֶּר כֵּךְ! וְהָאִמֵּר מַר, הָאִי מְאֵן דְּמֵיָהָר מִי שְׁמַתִּיָּהָר אֶפִּילּוֹ אַאֲנִישֵׁי בִיתִיהָ לֹא מִיַּקְבַּל אֵינוּ מְקוֹבֵל אֶפִּילּוֹ עַל אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ שְׂנְאָמֵר (ספוק טז, ט) נָבֵר יְהִיר וְלֹא יִנְוָה וּמִסְבִּיר לֹא יִנְוָה אֶפִּילּוֹ בְּנוֹת שְׂלֹו אֶפִּילּוֹ עַל אִשְׁתּוֹ אֵינוּ מְקוֹבֵל, וְאֵין אֲמַרְתָּ שְׁהַכַּל רּוֹצִים אוֹתוֹ; וְעוֹנָה מְעִיָּקָה קְפָצָה עֲלֵיהָ בַתְּחִילָה הֵיא רּוֹצָה לְהִנְשֵׂא לֹו בְּגַלֵּל שְׂמַתְרִשְׁמַת מִיְהִירוֹתוֹ לְסוֹף כְּשִׂרּוּאָה מִי הוּא בְּאִמַּת מִתּוֹיֵל עֲלֵיָהּ נַעֲשֵׂה זוֹל בְּעֵינָהּ.

הַמִּשְׁךְ בִּיאוֹר כַּעֲמוּד כּו

לֹא הֵיא מְכַחֵשׁ אוֹתוֹ עַד אַחַד מֵהֵימָן וְלֹא הֵיו עוֹרְפִים. וְשׂוֹאל מִנְהֵי מִיָּלִי? מְנַיִן לוֹ שְׂאֵם עַד אֲחַד מֵעִידֵי לֹא הֵיו עוֹרְפִים? וְעוֹנָה דִּתְּנוּ רַבֵּנּוּ אֲמַרָה תוֹרָה (דברים כז, ט) לֹא נוֹדַע מִי הָכָהוּ אוֹ עוֹרְפִים אֵת הַעֲגֵלָה הָאִ אֲבָל אִם נוֹדַע מִי הָכָהוּ, אֶפִּילּוֹ אַחַד בְּסוֹף הַעוֹלָם לֹא הֵיו עוֹרְפִין. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרֵ, מְנַיִן לְסַנְהֶדְרִין שְׂרָאוּ אַחַד שְׁהָרָג אֵת הַנְּפֶשׁ וְאֵין מְפָדִין אוֹתוֹ שְׂלֹא הֵיו עוֹרְפִין? תְּלַמּוּד לוֹמֵר אֲמַרָה תוֹרָה (ספוק ט) וְעֵינָינוּ לֹא רָאוּ, וְהֵלֹא רָאוּ. וְשׂוֹאל הַשְּׂתַא דְּאֶמְרָת עַבְשִׂיו שְׂאִמַּרְתָּ עַד אַחַד מֵהֵימָן דִּין תוֹרָה אִיִּדֵךְ חֵד הַעַד אַחַר הֵיכֵי מְצִי מְכַחֵשׁ לֵיהּ אֵיךְ יִכּוֹל לְהַכְחִישׁ אוֹתוֹ וְהָאִמֵּר עוֹלָא, כֵּל מִקּוּם שְׁהַאֲמִינָה תוֹרָה עַד אַחַד חֵרִי כַּאֵן שְׂנִים, וְאֵין דְּבִרְיוֹ שְׁל אַחַד בְּמִקּוּם שְׂנִים! אִמֵּר לָךְ עוֹלָא, תִּנִּי עֲלִיךְ לְשַׁנוֹת, עַד אֲחַד אוֹמֵר רֵאִיתִי וְבֹא שְׂנִי וּמְכַחִישוֹ לֹא הֵיו עוֹרְפִין. וְכֵן אִמֵּר ר' יִצְחָק תִּנִּי, לֹא הֵיו עוֹרְפִין. וְר' תַּיִיא אִמֵּר, תִּנִּי עֲלִיךְ לְשַׁנוֹת הֵיו עוֹרְפִין.

וְשׂוֹאל וְלָרְבִי תַיִיא שְׂאִמְרֵ הֵיו עוֹרְפִין קְשִׁיָא דְּעוֹלָא קְשָׁה עַל מַה שְׂאִמֵּר עוֹלֵא לֹא הֵיו עוֹרְפִין; וְעוֹנָה לֹא קְשִׁיָא, כַּאֵן בְּמִשְׁנֵתוֹ מְדוּבֵר שְׂנֵי הַעִידִים בְּאוֹ בְּכַת אַחַת וְהָאֲחַד מְבַטַּל אֵת הַשְּׂנֵי. כַּאֵן בְּדִבְרֵי עוֹלֵא מְדוּבֵר שְׂנֵי הַעִידִים כְּזֶה אַחַר זֶה וְאֲחַר שְׂנַתְּקַבְּלָה עִדוֹת הָרִאשׁוֹן, אֵין הַשְּׂנֵי יִכּוֹל לְבַטְלוֹ.

תָּנוּ, עַד אַחַד אוֹמֵר רֵאִיתִי אֵת הַהוֹרָג וְשְׂנֵים אוֹמְרִים לֹא רֵאִיתָ, הֵיו עוֹרְפִין שְׁהַשְּׂנִים מְבַטְלִים אֵת הָאֲחַד, מִשְׂמַע הָאִ חֵד וְחֵד אִם הֵיו אֲחַד וְאֲחַד מְכַחִשִׁים זֶה אֵת זֶה לֹא הֵיו עוֹרְפִין, תִּיבָּחְתָּא דְּרַבִּי תַיִיא קְשָׁה עַל ר' חֵייא שְׂאִמְרֵ הֵיו עוֹרְפִים יַעֲנֶה לָךְ ר' חֵייא וְלִימַעְטִיד אִימָא סִיפָא לְשִׁיתֵךְ נִרְאָה מַה אֵמֵר בְּסִפְא. שְׂנֵים אוֹמְרִים רֵאִינוּ, וְעַד אַחַד אוֹמֵר לֹא רֵאִיתָם, לֹא הֵיו עוֹרְפִין שְׂאֵין הָאֲחַד מְבַטַּל אֵת הַשְּׂנֵים, וּמְדַיִיק הָאִ חֵד וְחֵד אִם הֵיו אֲחַד וְאֲחַד מְכַחִשִׁים זֶה אֵת זֶה הֵיו עוֹרְפִין! וְזֶה סִיוֵעַ לָר' חֵייא. אֱלָא, מִתְּנִי בּוֹלָה כֵּל הַמִּשְׁנָה מִדְּבַרְתָּ בְּפְסוּלֵי עִדוֹת, וְכִדְרַבִּי נְחִמְיָה דְּאִמֵּר, כֵּל מִקּוּם שְׁהַאֲמִינָה תוֹרָה עַד אַחַד חֵלְף אַחַר רֹב דְּעוֹת אִם לֹא אֲחַד יֵשׁ שְׂנֵי עִידִים (פְּסוּלוּם) וְלִשְׁנֵי שְׁלֵשָׁה עִידִים, הוֹלְכִים אַחַר הַשְּׁלֹשָׁה. וְעָשׂוּ שְׂתֵי נְשִׁים בְּאִישׁ אַחַד שְׂתֵים הַמַּעֲדוֹת כִּגְּדָד עַד אֲחַד בְּשְׂנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אַחַד.

וְאִיבָא דְּאִמְרֵי וִישׁ אוֹמְרִים כֵּל תִּיבָא דְּאֵתָא כֵּל מִקּוּם שְׂבֹא עַד אַחַד בְּשֵׁר מְעִיָּקָא מֵהַתְּחִלָּה אֶפִּילּוֹ מְאָה נְשִׁים כִּי אַחַד דְּמִינֵן כֵּל הַמָּאָה נָשִׁים הַמְּכַחִשׁוֹת אוֹתוֹ נַחְשׁוֹת בְּאֲחַד וְהָבָא בְּמֵאֵי עֲסִקְיָנִן וְכֵאֵן וְמַה שְׂאִמְרֵ עַד אֲחַד אוֹמֵר רֵאִיתִי וְשְׂנֵים אוֹמְרִים לֹא רֵאִיתִי עוֹרְפִים, מִשְׂמַע שְׁעִדוֹת הָרִאשׁוֹן מִתְּבַטְלַת מִכּוּחַ הַשְּׂנֵים שְׁמְכַחִשִׁים אוֹתוֹ, וְלַכּוֹאוּרָה קְשָׁה הֵרִי כֵּל מִקּוּם שְׂהַאֲמִינָה תוֹרָה אֲחַד הֵרִי הוּא כְּשִׁנִּים) מְדוּבֵר בְּנוֹן דְּאֵתָא אִשָּׁה מְעִיָּקָא לֹא בֹא עַד כְּשֵׁר אֵלֹא אִישָׁה וְהָעִידָה שְׂרֵאָתָה אֵת הַרוֹצֵחַ, וְבֹאוּ שְׂתֵי נָשִׁים וְאִמְרוּ שְׂלֹא רֵאִיתָה וְתִרְצָה לְרַבִּי נְחֵמְיָה חֵבִי וְעֲלִיךְ לְהַסְבִּיר אֵת שִׁטַּת ר' נַחְמִיָה כֵּךְ רַבִּי נְחֵמְיָה אוֹמְרֵ, כֵּל מִקּוּם שְׁהַאֲמִינָה תוֹרָה עַד אַחַד, חֵלְף אַחַד רֹב דְּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׂתֵי נְשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת בְּשְׂנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אַחַד. אֲבָל שְׂתֵי נְשִׁים בְּאִישׁ אַחַד אִם הוּא כְּשֵׁר לְעִדוֹת וְהוּן מְכַחִשׁוֹת אוֹתוֹ כִּי פְלָנָא וְפְלָנָא דְּמִי הֵרִי הֵם כְּחַצִי מְכַאֵן וְחַצִי מְכַאֵן. וְשׂוֹאל וְתִרְתִּי פְסוּלֵי עִדוֹת לָמָּה לִי? מְדוּעַ צִרְיָךְ לְהַבִּיא בְּמִשְׁנָה שְׂתֵי דּוּגְמָאוֹת שֶׁל פְּסוּלֵי עִדוֹת וּבְשִׁינֵהֶם הַדִּין הוּא שְׁהוֹלְכִים אַחַר רֹב דְּעוֹת; וְעוֹנָה מֵהוּ דְּתַיִמָּא הֵייתִי אוֹמֵר כִּי אֶזְלִינֵן בְּתֵר מֵתֵי הוֹלְכִים אַחַר רֹב דְּעוֹת, לְהוֹמָרָא כְּשִׁהַתּוֹצֵאָה הֵיא חוֹמְרָא, לְהַבִּיא עֲגֵלָה אֲבָל לְקוֹלָא אֲבָל אִם הַתּוֹצֵאָה הֵיא קוֹלָא, שְׂלֹא מְבִיאִים עֲגֵלָה לֹא לֹא נִאֲמַר שְׁהוֹלְכִים אַחַר רֹב דְּעוֹת, וְאִם שְׂנִים הֵעִידוּ שְׂרָאוּ אֵת הַרוֹצֵחַ וְאֲחַד מֵעִידֵי שְׂלֹא רָאוּ, אִם נָלַךְ אַחַר הָרֹב לֹא מְבִיאִים עֲגֵלָה, בְּמַקְרָה כּוֹזָה לֹא יִבַּטְלוּ הַשְּׂנֵים אֵת הָאֲחַד קָא מְשַׁמַּע לָן שְׁגַם לְקוֹלָא הוֹלְכִים אַחַר רֹב דְּעוֹת.

ואנן קא יהינן ואנו נותנים לכהנים אחר שעזרא קנס את הלויים שלא רצו לעלות (בבבא מציעא דף טו) וכיון שאין אנו נותנים את המעשר כתיקונו, אין אנו יכולים לומר (בבבא מציעא דף טז) וגם נתתיו ללוי .. ככל מצותך אשר צויתני. ושאל ולדי אשאר יתודה על שאר מעשרות שנותנם כראוי. ועונה אמר ריש לקיש, כל בית שאין מתודה על מעשר ראשון שוב אין מתודה על שאר מעשרות. מאי טעמא? מדוע? אמר אביי, הואיל ופתח בו הכתוב תחילה ונתת ללוי, זה מעשר ראשון. לגר, זה מעשר עני. בשעריך, זה מעשר שני.

ושאל מכלל משמע מכאן דאפרושי הוו מפרשי שלא נתנו ללוי אבל היו מפרשים את המעשרות, וקשה והא תניא שהרי למדנו אף הוא יוחנן כהן גדול ביטל את תיודיו, ונזר על הדמאי שהקונה פירות מעם הארץ וספק אם הפירות מעושרים, חייב להפריש דמאי לפי ששולח בכל גבול ישראל וראה שאין מפרשין אלא תרומה גדולה בלבד, ומעשר ראשון ומעשר שני מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין. אמר להם, בני! באו ואומר לכם. בשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה, כך תרומת מעשר וסבל יש בהן עון מיתה שהרי חלק מהפירות צריכים להינתן לכהן כתרומתו; עמד והתקין להם, הלוקח פירות מעם הארץ והפירות הם דמאי - דא. מאי - מה עם פירות אלה, האם הופרשו מהם מעשרות? מפרשי מהן מעשר ראשון ומעשר שני. מעשר ראשון מפרשי ממנה תרומת מעשר ונותנה לבתן תחילה מפרשי כל המעשרות ממנה להוציאה מידי טבל, ואחר כך מפרשי מתוך מעשר ראשון תרומת מעשר מה שהיה על הלוי להפריש ונותנו לכהן משום שיש בו עון מיתה החמירו עליהם שלא לעכבו אצלו ומעשר שני עולה ואוכלו בירושלים. מעשר ראשון ומעשר עני כיון שהם מותרים לזרים ואין בהן אלא גזל כהן, אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה לכן שומר לעצמו. מכל מקום רואים שאף לא הפרישו את המעשרות ועונה תרמי תקן ביטל ידיו דחבירים ונזר על דמאי של עמי הארץ לעולם תיקן העברת הודאות מעשר משום שלא היו נותנים אותו ללויים. ומה שאמר לפי ששולח כו' אינו מתייחס על ביטול את הוידי אלא על גזר על הדמאי. נמצא ששתי תקנות היו, א. תיקן ביטול ידיו של חברים אע"פ שמפרישין אותו, לפי שאין נותנין אותו כתיקונו. ב. וגזר על הדמאי על לוקח מעם הארץ לפי ששולח כו'.

במשנה ואף הוא ביטל את המעשרים. מאי מעוררים? אמר רבקה, בכל יום ויום שהיו עומדים ליום על דוכן ואומרים (בבבא מציעא דף טז) עורה למה תישן ה'. אמר להן, וכי יש שינה לפני המקום? והלא כבר נאמר (בבבא מציעא דף טז) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל! אלא, בזמן שישראל שרויין בצער ואומות העולם בנחת ושלחה, לכה נאמר עורה למה תישן ה'. במשנה ואת הנזקפים. מאי נזקפים? אמר רב יהודה אמר שמואל, שהיו מכרמין כשהיו רוצים להפילו לארץ לשחוטו, עשו סריטה לעגל בין קרניו כדי שיפול דם בעיניו והעגל יתבלבל ולא יתנגד לשחיטה ואת איהו בטיל משום דמיתו כי מומא ובא הוא וביטל מנהג זה לפי שהדבר נראה כמטיל מום בקדשים. במתניתא תנא בבביתא למדנו שהיו חובטין אותו במקלות להפילו לארץ בדרך שעושין אותו לפני עבודה זרה. אמר להם, עד מתי אתם מאבילין נבילות למופת שפעמים שהיה מת מחמת החבטות. ושאל נבילות הא שהיו להו הרי שחט אותם, משמע שהיו חיים! ועונה, אל תאמר מאבילים נבלות אלא מאבילים מריפות, שפא מחמת החבטות ניב קרום של מוח, וכדי שיהיה קל לשחוט את הבהמות עמד והתקין להם טבעות בפרקע להכניס צוואר בהמה לתוכו.

במשנה עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים הכוונה בחולו של מועד ותיקן להפסיק את הדפיקות אע"פ שזה דבר האבד. כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי: בראשון שתיקן שיהו כל הלוקחים מעם הארץ מפרשין דמאי ולא היה אדם צריך לשאול לחבירו, חבר שלקח מעם הארץ, האם הפרשת דמאי.

מתני משבטלה סנהדרין, במלה השיר מבית המשתאות, שנאמר (שפיט דף טז) בשיר לא ישתו וכו'. משנתנו נביאים הראשונים, במלו אורים ותומים. משחרב בית המקדש, במל השמיר ונופת צופים, ופקדו אנשי אמה בוטחים בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב ואין דואגים לחסרוך מישראל, שנאמר (בבבא מציעא דף טז) הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו'. רבן שמעון בן גמליאל אומר העיד רבי יהושע, מיום שחרב בית המקדש, אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה, וניטל טעם הפירות. רבי יוסי אומר, אף ניטל טעם הפירות. רבי שמעון בן אלעזר אומר, הטהרה נטלה את הטעם ואת הריח. המעשרות נטלו את טעמן והכמים אומרים, הנותת והנשפים בילו את הכל.

גמ' ושואל וממאי דמשבטלה סנהדרין פתיב? ומניין אתה למד מהפסוק הזה שבטלה הסנהדרין? ועונה אמר רב הונא פריה דרב יהושע, דאמר קרא (ויקרא כ"ד) וקנים משער שבתו פחורים מנגינתם. אמר רב, אורנא דשמעא זמרא אזון ששמעה זמר תעקר. אמר רבא, זמרא כביתא חורבא כסיפא זמר בבית חורבן על הסף שנאמר (בבבא מציעא דף טז) קול ישורר בתלון הרב כסף כי ארזה ערה. ושואל מאי מה הכוונה כי ארזה ערה? וכן אמר ר' יצחק בית המסוכף בארזים עיר הוא חזק הוא, ומה בא לומר? ועונה אלא, אפילו בית המסוכף בארזים, מתרועע. אמר רב אשי, שמע מינה משמע מכאן כי מתחיל חורבן כשהחורבן מתחיל כסיפא מאיסקופת הבית ופתחו מתחיל. שנאמר, הרב כסף. ואיכעית אימא מהכא ואם תרצה לומר, לומדים זאת מכאן (שפיט דף טז) ושאיה יבת שער כשהבית ריק מאין יושב, שעירים (שדים) מרקדים שם ומנגחים וכותתים את שעריה. אמר רב בר רב אשי לדידי הוי ליה אני ראיתי אותו ואת השדו ומנגחתי כי תורא ונגח כמו שור.

אמר רב הונא, זמרא דנגדי זמר של מושכי ספינות בחבל ודבקרין ואלה שזומרים בשעה שחורשים שרי מותר, שאינו אלא לזרום במלאכתם הנרדא של אורגים אסור שאינו אלא לשחוק. רב הונא ביטל זמרא גזר על דורו שלא יזמרו בביתם ובבית משתאות, וכתוצאה מכך קם מאה אוניו בזווא עמד המחזיר מאה אווויים בוז ומאה סאה חיטי בזווא ואעפ"כ ולא איבעי ולא היו רוצים לקנותם אפילו במחיר נמוך כל כך. אתא רב הקדא ולולו ביה בא ולא הקפיד למחות בידם על שהיו מזמרים, וכתוצאה מכך איבעא אוניו בזווא ולא משתבח עלה מחזיר אווז לזוז, ולא נמצא גם במחזיר כזה. אמר רב יוסף, זמרי גברי ועני נשי כשאנשים שרים ונשים עונות בשירה פריצותא זה פריצות. זמרי נשי ועני גברי כשנשים מזמרות ואנשים עונים כנגדן באש בעוקרת לפי שהעונה מטה אזנו לשמוע את הזמור לענות אחריה, ונמצאו האנשים נותנים לבם לקול הנשים וקול באשה ערה ומבעיר את יצרו כאש בנעורת. אבל זמרי גברי ועני נשי, קצת פריצות יש של קול באשה ערה, אבל אינו מבעיר יצרו כל כך שאין המזמרים מטים אוזנם לקול העונים. למא נפקא מינה מה ההבדל למעשה אם תקרא לזה כך או כך? לכתובי הא מקמי הא אם אין שומעים לנו לבטל את שניהם, נקדים לבטל את זה שהוא כאש בנעורת. אמר רבי יוחנן, כל השוטה בארבעה מיני זמר מביא חמש פורעניות לעולם, שנאמר (שפיט דף טז) הוי משכימי בכקר שבר ירדפו מאחרי בנשא ון דליקם ודיה כנור ונגל תף וחליל ויון משתייהם ואת פעל ה' לא יביטו. מה כתיב אחריו (ספסוק דף טז) לכן גלה עמי מבלי דעת, שגורמין גלות לעולם. (ספ) וכבודו מתי רעב, שמביאין רעב לעולם. (ספ) והמונו צחה צמא, שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה (ספ ספסוק דף טז) וישח אדם וישפל איש, שגורמין שפלות לשונאו של הקדוש ברוך הוא ואין איש אלא תקדוש ברוך הוא, שנאמר (סמות דף טז) ה' איש מלחמה. ועני גבהים תשפלנה, שגורמין שפלות של ישראל. ומה כתיב אחריו? (שפיט דף טז) לכן

ואנן יהבי ליה לכהנים. דקנסניהו עזרא כדאמר' ביבמות (ף טז) וכין דאינן נותנין בתקנן אין יכולין לומר וגם נתתיו ללוי ככל מצותך: תחילה. ונתת ללוי זה מעשר ראשון לגר זה מעשר עני בשערך זה מעשר שני דכתיב לא תוכל לאכול בשערך (נביס יט) אף הוא. יוחנן כהן גדול: פבל ותרומת מעשר

עון מיתה. באלו הן הנשרפין (ספרי) (פ). ילפי' לה וכשאתם לוקחין מעם הארץ והם לא הפרישו אלא תרומה עודנו טבל למעשרות ואתם נעשים מיתה: מפריש תרומת מעשר ונותנה לכהן. מפריש כל המעשרות ממנה להוציא מידי טבל ואחר כך מפריש מתוך מעשר ראשון תרומת מעשר מזה שעל הלוי להפריש ונותנו לכהן משום דאית ביה עון מיתה אחמור עליהו שלא לעכבו אצלו ולמכור לכהן כשם שהוא מעכב אצלו מעשר ראשון ומעשר עני ואומר המוציא מחבירו עליו הראיה גזירה דלמא כי משתי ליה גביה אכיל ליה אבל מעשר ראשון ומעשר עני מותרים לורים ואין בהן אלא גול כהן הלכך המוציא מחבירו עליו הראיה אלמא אפרשי נמי ליה מפרשי ואת אמרת לפי שאין נותנין אותו בתקנן הא אפרשי מפרשי ליה: תרתי תקון. לעולם העברת הדאיות מעשר משום שאינם נותנין אותו ללויים הוא והא דתניא לפי ששלח כו' לאו אביטל את הידיו קאי אלא אגור על הדמאי קאי ותרתי תקנות תקן ביטל וידיו של חברים אע"פ שמפרישין אותו לפי שאין נותנין אותו בתקונו וגזר על הדמאי על לוקח מעם הארץ לפי ששלח כו': מסרינן. כשהיו רוצין להפילו לארץ לשחוט: שיפול דם בעיניו. ואינו רואה ואינו מתחזק כל כך על רגליו ונוקפין לשון נקפ סבכי היער (ספרי י) חובטין. להפילו לארץ ונוקפין לשון חבטה ומכה כדאמר' אין אדם מנקה

ואנן קא יהבינן לכהנים ולודי אשאר מעשרות אמר ריש לקיש כל בית שאין מתודה על מעשר ראשון שוב אין מתודה על שאר מעשרות מאי מעמא אמר אביי הואיל ופתח בו הכתוב תחילה מכלל דאפרושי הוו מפרשי והא תניא אף הוא ביטל את היודיו וגזר על הדמאי לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד ומעשר ראשון ומעשר שני מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין אמר להם בני כווא ואומר לכם כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל יש בהן עון מיתה עמד והתקין להם הלוקח פירות מע"ה מפרשי מהן מעשר ראשון ומעשר שני מעשר ראשון מפרשי ממנה תרומת מעשר ונותנה לכהן ומעשר שני עולה ואוכלו בירושלים מעשר ראשון ומעשר עני המוציא מחבירו עליו הראיה תרתי תקן ביטל וידיו דחבירים וגזר על דמאי של עמי הארץ: ואף הוא ביטל את המעוררים: מאי מעוררים אמר רחבה ככל יום ויום שהיו עומדים ליום על דוכן ואומרים עורה למה תישן ה' אמר להן וכי יש שינה לפני המקום והלא כבר נאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל אלא בוזמן שישראל שרויין בצער ועובדי כוכבים בנחת ושלוחה לכך נאמר עורה למה תישן ה': ואת הנוקפים: מאי נוקפים אמר רב יהודה אמר שמואל שהיו מסרמין לעגל בין קרניו כדי שיפול דם בעיניו אתא איהו בטיל משום דמיחזי כי מומא במתניתא תנא שהיו

אפי' אצבעו דף ניקוף מרצה כדם עולה (חולין קף ז) מבעות. להכניס צואר בהמה לתוכו: כדאמרין. שתיקן שיהו כל הלוקחין מפרישין ולא היה אדם צריך לישראל לחבירו חבר שלקח מעם הארץ הפרשת דמאי: מתני' בשיר לא ישתו יין. ובגמ' מפרש מנא לן דמשבטלה סנהדרין הוא: נביאים

הראשונים. בגמרא מפרש: נופת צופים. מפרש בגמ' אנשי אמנה. בוטחים בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב ואין דואגין לחסרון: גמ' אמר רב יוסף. הכי קאמר וכי בית המסובך בארזים עיר הוא שלא יהא נוח ליהרב: מתרועע. לשון ערה כמו ערו ערו (ספרי קל) כסיפא מתחיל. מאיסקופת הבית ופתחיו מתחיל: ושאייה. לשון בית השאה מאין יושב ומתוך כך שפירים מוקדים שם ובגזוז וכותתין את שעריה: זמרי דנגדי. מושכי ספינות בחבל שרי שאינו אלא לזרום במלאכתם: ודבקרי. שמומרין בשעה שחורשין ואינו אלא לכון את השורים לתלמידם שהולכין לקול השיר דערב עליהם: דגרדאי. אינו אלא לשחוק. כמל זמרא. גזר על דורו שלא יזמרו בביתם ובבית משתאות: ולא איבעי. ולא היו רוצים לקנותם בכך: ולול בה. ולא הקפיד למחות בידם: כאש כנעורת. לפי שהעונה מטה אוננו לשמוע את המזמר לענות אחריו ונמצאו האנשים נותנים לבם לקול הנשים וקול באשה ערה כדכתיב השמיעני את קולך (מ"ו ט) ומבעיר את יצרו כאש בנעורת אבל זמרי גברי ועניין נשי קצת פריצות יש דקול באשה ערה אבל אינו מבעיר יצרו כל כך שאין המזמרים מטים אונם לקול העונים: לכפוליי האי מקמי האי. אם אין שומעין לנו לבטל את שניהם נקדים לבטל את זה שהוא כאש בנעורת: צחה צמא. צמא

(מ"ו ט) מתרגם צחותא:

הרחיבה

חובטין אותו במקלות כדרך שעושין אותו לפני עבודת כוכבים אמר להם עד מתי אתם מאכילין נבילות למזבח נבילות הא שחיש להו אלא טריפות שמא ניקב קרום של מוח עמד והתקין להם טבעות בקרקע: עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים: בחולו של מועד: כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי: כדאמרן: מתני' משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות שנאמר בשיר לא ישתו יין וגו' משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים משחרב בהמ"ק בטל השמיר ונופת צופים ופסקו אנשי אמנה מישראל שנאמר הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו' רשב"ג. אומר העיד ר' יהושע מיום שחרב בהמ"ק אין יום שאין בו קללה ולא ירד הטל לברכה וניטל מעם הפירות ר' יוסי אומר אף ניטל שומן הפירות ר' שמעון בן אלעזר אומר הטהרה נטלה את (הטעם ואת) הריח המעשרות נטלו את שומן הדגן וחכמים אומרים הזנות והכשפים כילו את הכל: גמ' וממאי דמשבטלה סנהדרי כתיב אמר רב הונא בריה דרב יהושע דאמר קרא זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם אמר רב אודנא דשמעא זמרא תעקך אמר רבא זמרא בביתא חורבא כסיפא שנאמר קול ישורר בחלון חרב בסף כי ארוה ערה מאי כי ארוה ערה אמר ר' יצחק [וכן] בית המסובך בארזים עיר הוא אלא אפי' בית המסובך בארזים מתרועע אמר רב אשי שמע מינה כי מתחיל חורבא כסיפא מתחיל שנאמר חרב בסף ואיבעית אימא מהכא ושאייה יוכת שער אמר רב בר רב אשי לדידי חזי ליה ומנגת כי תורא אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי אסיר רב הונא בטיל זמרא קם מאה אווזי בזוזא ומאה סאה חיטי בזוזא ולא איבעי אתא רב חסדא וליל ביה איבעאי אוואא בזוזא ולא משתכת אמר רב יוסף זמרי גברי ועני נשי פריצותא זמרי נשי ועני גברי כאש בנעורת למאי נפקא מינה לכפוליי האי מקמי האי אמר ר' יוחנן כל השותה בארבעה מיני זמר מביא חמש פורעניות לעולם שנאמר הוי משכימו בכקר שכר ירדפו מאחרי בגשף יין ידליקם והיה כגור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל ה' לא יביטו מה כתיב אחריו לכן גלה עמי מבלי דעת שגורמין גלות לעולם וכבודו מתי רעב שמביאין רעב לעולם והמונו צחה צמא שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה וישח אדם וישפל איש שגורמין שפלות לשונאו של הקב"ה ואין איש אלא הקדוש ב"ה שנאמר ה' איש מלחמה ועיני גבוהים תשפלנה שגורמין שפלות של ישראל ומה כתיב אחריו לכן הרחיבה

שמיר ע"י אשמדאי מלכא דשדאי: **אבנים הללו**, שבאפור חשן: **פתוחי חותם**. חקק משמע: **במלואותם**. שיהיו שלמות שלא יחסרו מהם כלום: **ומראה להם שמיר**. על פני הדיו כחריץ האות: **אימני של אבר**. גובתא מש"א בלע"ז: **שירא פרנדא**. מין משי הוא: **סלת צפה על גבי נפה**. מרוב שומנה מדבקת בדופני

נפה הדומים לעיסה היה שנילושה בין כו' נופת דבק הנפה צופים שצפה: **שתי ככרות הנדבקות כו'**. שהיתה ברכה מצויה בעיסה וכשמדבקין ככרות בדופני התנור אחת בדופן זה ואחת בדופן זה שכנגדו והן תפוחות אצפלי"ר בלע"ז עד שמגעת פני זו לזו כצוף זה שגדל ומתפשט והולך ותולה באויר כן אלו צפות ותפוחות באויר: **מן הצופים**. ההרים הגבוהים שמשם צופה למרחוק: **מאי שומע**. מהיכא ילפת שדבש בא מן ההרים: **כדמתרגם רב יוסף**. כאשר תעשינה הדבורים: **כל הנצוק**. המערה מכילי טהור לבלי טמא אין הקילוח מצרפן להיות חיבור לטמא את מה שבתוך הכלי שהוא מערה ממנו: **חויץ מדבש שפיץ**. שהוא עב מאד והוא הוא במחוזב שכשקילוח פוסק הוא והולך מלמטה למעלה והכי אמרין במדות: **הצפחת**. ברשק"א בלע"ז שהן עבות ונכנסת ונכתנת השערה עם הדבש: **שמויפיץ כו'**. מתוך שהוא טוב ועב מערבין בו מים ויין ואין נכרות בו: **שמויפיץ**. שקרנים והולכי רכיל: **שמאמינים בהקדוש ברוך הוא**. לוותר ממונם לנוי הדור מצוה ולצדקה ולהוצאת שבתות וימים טובים: **שיתבזו שולחנם לעתיד לבא**. שאין מקבלין שכר שלם והכי משמע כי מי בו ליום הבא את הצדקים: **קטנות אמנה: קטני רשעי בני ישראל**. שמתו כשהן קטנים: **שמכובזין**

הרחיבה **שואל נפשה**. לאחר שהביאו חמש פורעניות הללו לעולם סופן נופלין בגיהנם: **זימנין סליק**. פעמים עולים ועולה בידם שנענים ופעמים שלא עלה בידם שהרי כשברח דוד מפני אבשלום יצא מירושלים שאל צדוק באורים ותומים ועלתה לו שהשיבוהו ושאל אביתר ולא עלתה לו שנאמר ויעל אביתר

שנסתלק מן הכהונה מפני שלא נענה באורים ותומים והכי תניא בסדר עולם גבי ארן ובברחו מפני אבשלום יצא עמו עד שעלה במעלה הזויתם ונשאל באורים ותומים ונסתלק אביתר מן הכהונה גדולה נכנס צדוק תחתיו כדכתיב (שמואל ב טו) ויאמר המלך לצדוק השב את הארון וגו' בימי זכריהו. והוא בנו של יהוידע שהיה בימי יואש: **ערי מגרש**. עיר ליום שהתענין הכתוב מנשרות: **עד עמוד כהן וגו'**. אלמא הו אורים בבית שני: **אמור לו**. לא שהיו אורים ותומים אלא כאדם שאומר לחבירו כו' אלמא כל ימי המקדש ראשון הו: **דתניא**. חגי זכריה ומלאכי נקראו אחרונים: **שמעון וישמעאל**. רבן שמעון שהיה נשיא ורבי ישמעאל בן אלישע (שהיה) כהן גדול שהרגתם מלכות יון: **לחרבא**. שעתידין ליהרג בחרב: **לקטלא**. לשאר מיתות כגון רבי עקיבא שסרוקו בשרו במסרקות פפיות של ברזל כדאמר בברכות (קו סה) ור' חנניה בן תרדיון שנשרף ורבי יהודה בן בבא בלונביאות של ברזל כדאמר בסנהדרין (קו טז): **שאיין מספידין על הרוני מלכות**. מאימת המלך לפיכך מיהו בידם: **דברים ככתבן**. כמשמען אבן שלמה מסע כמה שהסיעה מן ההר ולא סיתתה שוב בכלי ברזל: **והלא כבר נאמר**. מגוררות במגירה וגו': **שמיר למאי אתא**. דאמר'י במס' גיטין (קו סה) שהביאו

עליו אלא שאין דורו זכאין לכך נתנו עיניהם בשמואל הקטן וכשמת הספידוהו הי עניו הי חסיד תלמידו של הלל ואף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא וחרבויה לקטלא ושאר עמא לביזא ועקן סגיאין עתידין למיתי על עמא ואף על ר' יהודה בן בבא בקשו לומר הי חסיד הי עניו אלא שנטרפה שעה שאין מספידין על הרוני מלכות: **משחרב בהמ"ק בטל השמיר כו'**: ת"ר שמיר שבו בנה שלמה את בהמ"ק שנא' והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה הדברים ככתבן דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמיה וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר כל אלה אבנים יקרות וגו' מגוררות במגירה אם כן מה ת"ל לא נשמע בבית בהבנותו שהיה מתקין מבחין ומכניס מבפנים אמר רבי נראין דברי רבי יהודה ככתבן ומקדש ודברי ר' נחמיה באבני ביתו ור' נחמיה שמיר למאי אתא מפני ליה לכדתניא אבנים הללו אין כותבין אותן בדיו משום שנאמר פתוחי חותם ואין מסרטין עליהם באיזמל משום שנאמר במלואותם אלא כותב עליהם בדיו ומראה להן שמיר מבחין והן נבקעות מאליהן כתיאנה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסירה כלום וכבקעה זו שנבקעת בימות הגשמים ואינה חסירה כלום ת"ר שמיר זה ברייתו כשעורה ומששת ימי בראשית נברא ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו כמה משמרין אותו כורכין אותו בספוגין של צמר ומניחין אותו באימני של אבר מליאה סוכי שעורין אמר רבי אמי משחרב מקדש ראשון בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה תניא נמי הכי משחרב מקדש ראשון בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה ורכב ברזל וי"א אף יין קרוש הבא משניר הדומה כעגולי דכילה: ונופת צופים: מאי נופת צופים אמר רב סולת שצפה על גבי נפה ודומה לעיסה שנילושה בדבש ושמן ולוי אמר שתי ככרות הנדבקות בתנור ותפוחות ובאות עד שמוגיעות זו לזו ורבי יהושע בן לוי אמר זה דבש הבא מן הצופים [הצופים] מאי משמע כדמתרגם רב ששת כמא דנתון דבריאתה ושייטן ברומי עקמא ומתיין דובשא מעישבי טורא תנן התם כל הנצוק טהור חויץ מדבש זופים והצופים מאי זופים אמר רבי יוחנן דבש שמויפיץ בו וריש לקיש אמר על שם מקומו כדכתיב זיף וטלם ובעלות כיוצא בדבר אתה אומר בבא הויפיים ויאמרו לשואל הלא דוד וגו' מאי זופים אמר רבי יוחנן בני אדם המזויפיין דבריהם ורבי אלעזר אומר על שם מקומן כדכתיב זיף וטלם ובעלות: **ופסקו אנשי אמנה: אמר רבי יצחק** אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב"ה דתניא רבי אלעזר הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה והיינו דאמר ר' אלעזר מאי דכתיב כי מי בז ליום קטנות מי גרם לצדיקים שיתבזו שולחנן לעתיד לבא קטנות שהיה בהן שלא האמינו בהקב"ה רבא אמר אלו קטני בני רשעי ישראל שמכובזין

בהם בברזל ודברי ר' נחמיה שהתקין אותם בחוץ באבני ביתו. ושאל ור' נחמיה, שמיר למאי אתא? למה בא שמיר? ועונה מיבעי ליה לברתניא היו צריכים את השמיר למה שלמדנו בברייתא אבנים הללו שהיו באפור אין בותבין אותן את שמות השבטים כדיו, משום שנאמר (שמות כח, כז) פתוחי חותם כלומר, שהיו חקוקים באבן ואין מסרמין עליהם באיזמל, משום שנאמר (ספ פסוק ט) כמלואתם שהיו שלמות שלא יחסרו מהם כלום אלא בותב עליהם כדיו ומראה להן מניח כנגדם שמיר מפתוח, והן נבקעות מאליהן במקום שסימן בדיו כתאניה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסרה כלום, וכבקעת זו שנבקעת בימות הנשמים ואינה חסרה כלום.

תנו רבנן, שמיר זה בריתו גדולו בשעורה, ומששת ימי בראשית נברא, ואין כל דבר קשה וכול לעמוד בפניו. כמה משמרין אותו שלא ישבור כל מה שכנגדו? בורבין אותו כספונין של צמר ומניחין אותו באיזני כלי של אבר עופרת מליאה סופי שעורין.

אמר רבי אמי, משחרב מקדש ראשון כמלה שירא פרנדא מין משי יקר וזוכית לבנה. תניא נמי הכי, משחרב מקדש ראשון כמלה שירא פרנדא, וזוכית לבנה, ורכב ברזל. ויש אומרים אף יין קרוש הקא משניר הדומה בעינולי דבלקה.

במשנה נזופת צופים. מאי נזופת צופים? אמר רב, סולת שצפה על גבי נפה מרוב שומנה מדבקת בדפנות נפה ודומים לעיסה חיה שנילושה בין ודומה לעיסה שנילושה ברבש ושמן. ולוי אמר, שתי כפרות הנדבקות בתנור ותופחות וכאות עד ששמיניות זו לזו שהיתה ברכה מצויה בעיסה וכשמדביקים כפרות בדפנות התנור, אחת בדופן זה ואחת בדופן זה שכנגדו, הן תפחות עד שמגעת פני זו לזו וצפות ותופחות באוויר. ורבי יהושע בן לוי אמר, זה רבש הקא מן הצופים מן הצופים, ההרים הגבוהים שמשם צופה למרחוק. ושאל מאי משמע? מדיכן אתה למד שרבש בא מן ההרים? ועונה כדמתרגם כמו שמסביר רב ששת, כמה דנתון דבראיתא ושיימן ברומי עלמא ומתיין דובשא מעשיבי טורא כמו שהדבורים מתפורות ושטות ברום עולם ומביאות רבש מעשבי ההר.

תנו תתם, כל הנצוק פהוד המערה משקה מכלי טהור לכלי טמא, אין הקילוח מצרף את הכלי העליון להיות חיבור לטמא את מה שבתוך הכלי שהוא מערה ממנו חוץ מדבש זיפים והצפיתים שהוא עב מאד, והרי הוא כמחובר, שכשקילוח פוסק הוא הולך וחוזר מלמטה למעלה. מאי זיפים? אמר רבי יוחנן, דבש שמויפין בו שמתוך שהוא טוב ועב מערבים בו מים ויין ואין נכרים בו. וריש לקיש אמר, על שם מקומו, כדכתיב (יחזקאל טו, כז) זיה וטלם ובעלות. כיצא בדבר אתה אומר (הכלים נז, ג) כבוא הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד וגו'. מאי זיפים? אמר רבי יוחנן, בני אדם המזיפין דבריהם שקרנים והולכי רכיל. ורבי אלעזר אומר על שם מקומו, כדכתיב זיה וטלם ובעלות. במשנה ופסקו אנשי אבנה. אמר רבי יצחק, אלו בני אדם שהן מאמינין בהקדוש ברודף הוא לוותר ממונם לנוי הדור מצוה ולצדקה ולהוצאת שבתות וימים טובים. דתניא, רבי אלעזר הגדול אומר, כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר, אינו אלא מקמיני אבנה. והיינו דאמר ר' אלעזר, מאי דכתיב מה שכתוב (מכילת ד, ט) כי מי בו ליום קטנות ומפרש מי גרם לצדיקים שיתפזבו שולחנן לעתיד לבא? מי גרם להם שאין מקבלים שכר שלם? קטנות באמונה שהיה בהן, שלא האמינו בהקדוש ברודף הוא והכלל המובן מדבריו שהאדם צריך שיהיה לו אמונה בעצמו שגם הוא חביב בעיני השם יתברך. כי לפי גדולת טובתו של השם יתברך גם הוא גדול וחשוב בעיני יתברך. וכבר מבאר ענין זה כמה פעמים שאין זה עונה להיות במוחך דקטנות חס ושלום, וצריכין לבקש הרבה מהשם יתברך לזכות לדרכי ענוה באמת וכו'. רבא אמר, אלו קמיני בני רשעי ישראל שמתו כשהם קטנים.

הרחיבה שאול נפשה ופגעה פיה לבלי חק וירד הדרה והמונה ושאוניה ועלו בה לאחר שהביאו חמש פורעניות הללו לעולם, סופם ליפול בגיהנום.

במשנה משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים. מאן מי הם נביאים הראשונים? אמר רב הונא, זה דוד ושמואל ושלמה ואחריהם לא היו אורים ותומים. רב נתן אמר, בימי דוד וימנין סליק וימנין לא סליק כבר בימי דוד פעמים שהאורים ותומים עלה והצליחו, כשברח דוד מפני אבשלום יצא מירושלים שאל צדוק באורים ותומים ועלתה לו שהשיבוהו. ופעמים לא הצליחו שהרי שאל צדוק ועלתה לו קיבל תשובה שאל אביתר ולא עלתה לו, שנאמר (שמואל ב, טו, כז) ויעל אביתר שנסתלק מן הכהונה מפני שלא נענה באורים ותומים.

מתיה רבה בר שמואל (דכני סוטים ב, כו, ט) ויהי לדרש אליהם בימי ובריתו הוא בנו של יהודע שהיה בימי יואש המבין בראת האלילים. ומדייק מאי לאו כנראה שהיה מבין באורים ותומים משמע שלא הפסיק בימי דוד ושמואל ועונה לא אין הכוונה שהבין באורים ותומים אלא הבין בנביאים.

תא שמע, משחרב בית המקדש ראשון כמלו ערי מנרש ערי לויים שקבלו מגרשים סביב לעיר ופסקו אורים ותומים, ופסק מלך מביית דוד משמע שהאורים ותומים נמשכו גם מאוחר יותר! ואם להקיש אדם לומר ואם ישאלך אדם לומר שהאורים ותומים לא פסקו, שהיו נאמר (שמואל ב, טו, כז) ויאמר התרשאתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמד בהן לאורים ולתמים משמע שהיו אורים ותומים בבית שני! אמור לו שאין כוונת הפסוק שהיו אורים ותומים, אלא באדם שאומר להכירו עד שיחיו מתים ויבא משיח בן דוד כלומר, רק לעתיד לבא יהיו אורים ותומים. מכל מקום משמע שבזמן הבית הראשון היו אורים ותומים! אלא אמר רב נתן בר יצחק, מאן נביאים הראשונים כל הנביאים לאפוקי להוציא מחני ובריה ומלאכי דאחרונים ניהו.

דתנו רבנן, משמתו חני ובריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואף על פי כן היו משתמשים בבת קול. שפעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריא ביריחו נתנה עליהן בת קול מן השמים ואמרה יש ככם אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכהן. נתנו עיניהם בהלל תהקו. וכשמת הספידוהו, הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא.

ושוב פעם אחרת היו מסובין בעלייה בבינה נתנה להן בת קול מן השמים ואמרה להן יש ככם אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו זכאין לכהן. נתנו עיניהם בשמואל הקטן. וכשמת הספידוהו, הי עניו הי חסיד תלמידו של הלל. ואף הוא שמואל הקטן אמר בשעת מיתתו, שמעון וישמעאל להרבא ימותו בחרב ותכרוהי לקמלא וחבריהם להריגה ושאד עמא לביא ושאר העם לבזיה ועקו סניאין עתידין למיתי על עמא וצרות גדולות עתידות לבא על העם. ואף על ר' יהודה בן בבא בקשו לומר הי חסיד הי עניו אלא שנמרפה שעה שאין מספידין על תרוגי מלכות. במשנה משחרב בית המקדש כמל השמיר כו'. תנו רבנן, שמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש. שנאמר (מלכים א, ז) והבית בהבנתו אכן שלמה מסע נבנה. הדברים בהבנתו כפשוטו, שבנו אותו אבן שלימה וחתכו אותו בשמיר דברי ר' יהודה. אמר לו ר' נתן, וכי אפשר לומר בן? והלא כבר נאמר (ספ טו, י) כל אלה אבנים יקרת וגו' מנדרות במנרה משמע שלא היו כבריאתן אלא היו צריכים לחתוך אותם במגירה, שהוא כלי ברזל! אם בן אם אכן חתכו אותם מה תלמוד לומר מה כוונת הפסוק (ספ טו, י) לא נשמע בבית בהבנתו? שהיה מתקין מבחוץ ומכנים מבתים ובבית לא שמעו כיון שלא השתמשו בו בברזל. אמר רבי, נראין דברי רבי יהודה באבני מקדש שלא השתמשו

של מלאכה ויש כאן תורה וקידוש השם שֶׁנֶאֱמַר (תוי"ט ב"ב) אֲרֵץ עֲפָתָהּ כְּמוֹ אֶפֶל צְלָמֹת וְלֹא כַדָּרִים אֲבָל הֵא יֵשׁ כַּדָּרִים סְדְרֵי פֶרְשִׁיּוֹת תּוֹרַת תּוֹפִיעַ מְאֹפֶל תַּצֵּא מִזְּהַאֲפִילָהּ.

וְלֹא יוֹד טַל לְכַרְכְּהָ, וְנִיטָל טַעַם פִּירוֹת וְכוּ'. תַּנִּינְא, רְבִי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֶעָזָר אוֹמֵר, מִתְּהִירָה שְׂפָסְקָה מִיִּשְׂרָאֵל כְּפִטְלָה טַעַם הַפִּירוֹת וְרֵיתָ וְרֵיחֵם, שִׁמְתוֹךְ שֶׁהָיוּ טְהוֹרִים וְנוֹהֲגִין בַּטְּהָרָה אַף הַקְּבָ"ה הָיָה מְטַהֵר פִּירוֹתֵיהֶם מֵרֵיחַ רַע וּמִטַּעַם רַע. מַעְשֵׂר בְּעוֹן פִּיטוֹק מַעֲשָׂרוֹת בְּפִיטָל פֶּסֶק שׁוּמוֹן דְּהָן, רַב הוֹנָא אֲשָׁכַח מִצֵּא תוֹמַרְתָּא דִּהִינוּנִיתָא תִּמְרֵי שִׁמְיָה וְיֵשׁ בָּהּ רֵיחַ טוֹב וּמִיֵּן תִּמְרִים הוּא לַעֲצָמָם שְׂקָלָה כְּרִבְבָה כְּסוּדְרֵיהִי לָקַחָה וְעֻטְפָּה אוֹתָהּ בְּבָגְדוֹ אִתָּא רַבָּה בְּרִיהִי הֵלֵךְ אַחֲרָיָהּ רַבָּה בְּנוֹ אָמַר לִיהִי, מוֹרְחֵינָא רִחֵמָה דִּהִינוּנִיתָא אֲנִי מֵרֵיחַ רֵיחַ שֶׁל הַתִּמְרָה הַמִּיּוֹחֵד הַזֶּה אָמַר לִיהִי רַב הוֹנָא לְבָנוּ בְּנִי, מִתְּהִירָה יֵשׁ בָּהּ. יְהִבָּה נִיהָלִיָּה נָתַן לֹו אֶת הַתִּמְרָה. אֲדִקְרָבִי אִתָּא אַבָּא בְּרִיהִי שְׂקָלָה יְהִבָּה נִיהָלִיָּה בֵּיתַיִם בְּאָבָא, בְּנוֹ שֶׁל רַבָּה, לָקַח רַבָּה אֶת הַתִּמְרָה וְנִתְּנָה לְאַבָּא בְּנוֹ אָמַר לִיהִי רַב הוֹנָא לְרַבָּה בְּנִי, שְׂמַחֲתָ אֶת לְבִי כִּשְׂרַאֲתִי שְׂאֵתָה טְהוֹר וְהִקְהִיתָה אֶת שִׁנָּי שֶׁהֵרַאֲתִי לִי שְׂאֵהֲבָתְךָ עַל בְּנֵךְ יוֹתֵר מֵאַהֲבָתְךָ עָלַי, שֶׁנִּסְתַּל מִמֵּנִי וְנִתַּן לֹו. הֵיינוּ דְאָמְרֵי אֲנִינְשֵׁי וְזֶה שְׂאוּמֵרִים רְחֵמֵי דְאָבָא אֲבָנֵי אַהֲבַת הָאֵב עַל הַבְּנִים רְחֵמֵי דְבְּנֵי, אֲבָנֵי דְהוּוּ לִיהִי וְאַהֲבַת הַבְּנִים, עַל הַבְּנִים שֵׁשׁ לַהֵם.

רַב אֲחָא כִּרְ יַעֲקֹב אֵיפְטֵל בִּיה טִיפֵל בּוּ בִּרְבַּע יַעֲקֹב כִּרְ בְּרִיתֵיהּ בָּן בְּתוּ וְגִידְלוּ בְבִיתוֹ שְׁחִיָה יִתּוּם כִּי כְּאַשְׁרֵי נָגַל, אָמַר לִיהִי רַב אֲחָא אָמַר לְרַב יַעֲקֹב אֲשָׁקִינן מָיָא הַשְׁקִינֵי מִיָּם אָמַר לֹו לֹאָו בְּרִיךְ אֲנָא אִינִי בְנֵךְ וְאִינִי חַיִּיב כִּבְבוֹדְךָ. וְהֵיינוּ דְאָמְרֵי אֲנִינְשֵׁי וְזֶה שְׂאוּמֵרִים רְבִי רַבִּי גְדֵל גְּדֵל אוֹתִי, וְאֵף עַל פִּי כֵּן אִינִי בְנֵךְ כִּרְ בְּרִיתְךָ אֲנָא בֵּן בְּתֵךְ אֲנִי וְאֵין עָלַי לְכַבְדֵּךְ כָּבֵן.

מַתְנֵי בְּפִלּוּמוֹם בְּמַלְחָמָה שֶׁל אֲכַפְסִינְיוֹם נִירוֹ עַל עֲמֻרוֹת חֲתָנִים, וְעַל הָאֵידוּם נֵרָאָה בְּגֵמְרָא. בְּפִלּוּמוֹם שֶׁל טִיטוֹם שֶׁהֵבִיא הוֹרְקָנוֹס אֵרִיסְטוֹבֵלוֹס אַחֲיוֹ וּבִין זֶה לְזֶה הָיוּ חֲמִשִּׁים וְשָׁתַיִם שָׁנָה נִירוֹ עַל עֲמֻרוֹת פְּלוֹת נֵרָאָה בְּגֵמְרָא וְשִׁלָּא יְלַמַּד אָדָּם אֶת בְּנוֹ יוֹוֵנִית. בְּפִלּוּמוֹם הָאֶתְרוֹן הוּא שֶׁל חוֹרְבַן הַבֵּית, וְשֶׁל טִיטוֹס הָיָה נִירוֹ שִׁלָּא תַצֵּא תְפִלָּה בְּאַפְרִיזוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר שֶׁהָיוּ מוֹלִיכִים אוֹתָהּ מִבֵּית אָבִיהֶם לְבֵית בַּעֲלָה וְאַפְרִיזוֹן שֶׁל מַעֲלִיִּים וְטִילִיתוֹת מוֹזַהְבוֹת מוֹקֻפּוֹת לָהּ וְרַבּוּתֵיהֶן הַתִּירוֹ שִׂתְצָא תְפִלָּה בְּאַפְרִיזוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר.

מִשְׁמַת רַבִּי מֵאִיר, כְּמִלּוֹ מוֹשְׁלֵי מוֹשְׁלִים שֶׁהִשְׁתַּמְשּׁוּ בְּמַשְׁלִים לְהַבְנַת הַעֲנִיָּן. מִשְׁמַת בֶּן עֲזָאִי, כְּמִלּוֹ הַשְׂקָנִים שׂוֹקְדִים עַל דַּלּוֹת בֵּית הַמְדֻרָשׁ לֵילָה יוֹם מִשְׁמַת בֶּן זֻמְא, כְּמִלּוֹ דְהַשְׁרָשִׁים שֶׁהִיהָ בְּקֵי בְטַעְמֵי הַמְקֵרָאוֹת כִּדְאֹמֵר לֹא זְכוּתִי שְׂתֵאֲמַר יִצְיָא מְצַרִים בְּלִילוֹת עַד שֶׁדִּרְשָׁה בֵּן זֻמְא (בבב"ב דף טו) מִשְׁמַת רַבִּי עַקִּיבָא, כְּמִלּוֹ כְבוֹד הַתּוֹרָה שֶׁהִיָה נוֹתֵן לְבוֹ לְדֹרוֹשׁ כָּל קוֹץ וְקוֹץ שֶׁל כָּל אוֹת וְכוּ"שׁ תֵּיבוֹת יֵתִירוֹת וְאוֹתוֹת יֵתִירוֹת כִּגּוֹן בֵּת וְבֵת אֲנִי דוֹרֵשׁ (בבב"ב דף טז) וְזֶהוּ כְבוֹד תּוֹרַה גְּדוּלַּת שְׂאִין בַּהּ דְּבַר לְבַטְלָה מִשְׁמַת רַבִּי חֲנִינְא בֶּן זֻסְא, כְּמִלּוֹ אֲנִינְשֵׁי מַעֲשֵׂה בְטוּחַ בְּחַשְׁבִּיחוֹ וְעוֹשֵׂה מַעֲשִׂים מוּפְלָאִים כִּדְאֹמֵר בְּתַעֲנִית (דף טז) נִמְטִי כְּשׁוֹרֵיךְ יֵאָמֵר לְחוֹמֵץ וִידְלוּק וְלַעוֹזִים לְהֵבִיא זָבָיִם כְּבַרְנֵיחָם. מִשְׁמַת רַבִּי יוֹסִי כְּמִנְתָּא פְּסָקוֹ חֲסִידִים שֶׁהָיוּ חֲסִידֵי הַהוֹלְכִים וְכֹלָּים הוּא הָיָה מְקַטְנֵיהֶם וְסוּפָם. וְלָמָּה נְקַרָא שְׂמוֹ כְּמִנְתָּא? שֶׁהִיָה כְּמִנְתָּא קִטְן שֶׁל חֲסִידִים. מִשְׁמַת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זֻבָּי, כְּמִלּוֹ זִיו הַחֲכֵמָה זֶה לֹא יִדְעָא מֵאִי הִיא. ר"ש". מִשְׁמַת רַבִּין גְּמִלְיָאֵל הַנֶּקֶן, כְּמִלּוֹ כְבוֹד הַתּוֹרָה בְּמִסְכַּת מַגִּילָה (דף טז) אָמַר שְׂעֵד שִׁמַּת הוּא הִיָה בְרִיאוֹת בְּעוֹלָם וְלֹא הָיוּ לְמִידָן תּוֹרָה אֲלָא מַעוּמַד מִשְׁמַת הוּא יֵרַד חוֹלִי לְעוֹלָם וְהוֹצִרְכוּ לַלְמוּד תּוֹרָה מִיּוֹשֵׁב וְיִמְתָה מִתְּהִירָה וּפְרִיָּשׁוֹת. מִשְׁמַת רַבִּי יִשְׁמַעֲלָל בֶּן פָּאָבִי, כְּמִלּוֹ זִיו הַתְּהוּמָה שֶׁהִיָה חֹסֵם וְעֹשֵׂיר וְכֹהֲנִים רַבִּים אוֹכְלִין עַל שׁוּלְחָנוֹ. מִשְׁמַת רַבִּי, כְּמִלּוֹ עֲנִיָּה וְרֵאָתָה תֵּימָא.

הַמַּשְׁךְ בִּיאוֹר כְּעִמּוֹד סו

שְׂפָסְפוֹזָיו דִּין אֲבִיהֶם לְעֵתִיד לְבוֹא שְׁקוֹרְעִים דִּין אָבִיהֶם שֶׁכִּשְׁבָאִים לְדוֹנָם אוֹמֵרִים לְפָנָיו אוֹמְרִים לְפָנָיו רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מֵאַחַר שִׂאֵתָהּ עֲתִיד לִפְרַע מִהֵן לָמָּה הִקְהִיתָה שִׁנְיָהֶם בָּם לָמָּה צִיעֵרְתָם עֲלֵינוּ בְּמוֹתֵינוּ וְנִפְרַעְתָּ מֵהֶם בְּחִיָּהֶם?

אָמַר ר' אִילְעָא כִּרְ יְבְרַכְיָה אֲלֵמְלָא תְפַלְתּוֹ שֶׁל דּוּד הָיוּ כֹּל יִשְׂרָאֵל מוֹכְרֵי רַבָּב רַבֵּב הוּא דְּבַר מָאוֹס, כִּגּוֹן חֲלַב וְשׁוּמוֹן וְנִרְבַּק בְּבַגְדִים וְנִמְאָסִים וְאֵין לָךְ אֲדָם מִתַּעֲסֶק בֵּהֶם אֲלָא עֵנִי שְׂנָאֲמֵר (בבב"ב טו) שִׂיתָה ה' מוֹרְדָה לָהֶם לַעֲלִיל מִפְּסוֹק זֶה כְּתוּב 'כִּי לֹא לְנֹצַח יִשְׁכַּח אֲבִיוֹן תְּקוּוֹת עֲנוּוִים תֵּאבֵד לְעַד' וְעַל זֶה הִתְפַּלֵּל דוּד, שִׂיתָה ה' מוֹרְדָה לָהֶם תֵּן לָהֶם מְרוֹת לְאוֹתוֹן עֲנִיִּים עוֹשֵׂר שִׁיחָהוּ הֵגִיִּים נוֹהֲגִין בֵּהֶם כְּבוֹד וּידְעוּ הֵגִיִּים שֶׁהוּן אֲנִישׁ וְאִינִים אֲלוֹהוֹת שְׂאִין כָּל הַכְּבוֹד הַגְּדוּלָה שֶׁלָּהֶם.

וְאָמַר ר' אִילְעָא כִּרְ יְבְרַכְיָה, אֲלֵמְלָא תְפַלְתּוֹ שֶׁל חֲבַקּוּק הָיוּ שְׁנֵי תְלָמִידֵי חֲכָמִים מְתַבְּפִים בְּמִלִּית אַחַת מִשּׁוּם עוֹנֵי וְעוֹשְׁקִין בְּתוֹרָה, שְׂנָאֲמֵר (בבב"ב ג' ט) ה' שְׁמַעֲתִי שְׂמַעֲךָ וְרַאֲתִי ה' פְּעֻלָּתְךָ בְּקִרְבִּי שְׁנִים תִּיָּהוּ. וְדוֹרֵשׁ אֶל הַתְּרָא בְּקִרְבִּי שְׁנִים, אָלָא בְּקִרְבִּי שְׁנִים אוֹתָהּ פְּעוּלָה שֶׁלךָ, דְהֵיינוּ דְּבַר תּוֹרָה שֶׁהִיא בְּקִירוֹב שְׁנִים, שְׁשֻׁנִים צֵרִיכִין לְהִתְקָרֵב יַחַד בְּכִסּוּי אַחַד, וְעַל זֶה בִּיקַש חֲבַקּוּק חִיָּהוּ, רִפְּאֵהוּ וְהַרוּחוֹ לָהֶם וְתֵן לָהֶם חַיּוּתָם.

וְאָמַר ר' אִילְעָא כִּרְ יְבְרַכְיָה, שְׁנֵי תְלָמִידֵי חֲכָמִים הִמְחִלְכִין בְּדַרְדָּר וְאֵין בְּיָתִיחַ דְּבָרֵי תּוֹרָה רָאוּין לִישְׁרָף בְּאֵשׁ, שְׂנָאֲמֵר (בבב"ב ג' ט) וְהִי הַמָּה הַלְכִים הַלּוֹךְ וְדָבַר וְהָנָה רַבָּב אֵשׁ וְגו' מַעֲמָא דְאִיבָא דִּיבּוֹר הָא לִיבָא דִּיבּוֹר רָאוּין לִישְׁרָף.

וְא"ר אִילְעָא כִּרְ יְבְרַכְיָה שְׁנֵי תְלָמִידֵי חֲכָמִים הִדְרִין בְּעִיר אַחַת וְאֵין נּוֹחִין זֶה לְזֶה בְּהִלְכָה, אַחַד מֵת עַל יַדֵי חֲבִירוֹ שֶׁהַרְגוּ בְּשׁוּגָג וְאַחַד גּוֹלָה לְעִיר מִקְּלַט שְׂנָאֲמֵר (בבב"ב ד' ט) לָנֶם שְׂמַת רֹצֵחַ אֲשֵׁר יְרִיצָה אֶת רַעְיוֹ בְּבַלֵּי דַעַת. עַל שֶׁלֹא הִיָה לָהֶם דַּעַת לַחֲיוֹת מְלֻמְדִין זֶה אֶת זֶה וְלִמְדִים זֶה מִזֶּה וְאֵין דַּעַת אֲלָא תּוֹרָה, שְׂנָאֲמֵר (בבב"ב ד' ט) נְדַמו עָמֵי מְבַלֵּי הַדַּעַת.

אָמַר ר' יְהוֹנָדָה בְּרִיהִי דְרַבִּי תִימָא, כֹּל תְּלָמִיד חָכֵם הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה מִתּוֹךְ הַחֵק תְּפַלְתּוֹ נִשְׁמַעֲתָ. שְׂנָאֲמֵר (בבב"ב ג' ט) כִּי עַם בְּצִיוֹן יִשָּׁב בִּירוּשָׁלַם כְּכֹו לֹא תְכַבֵּה חֲנוּן יַחַדְךָ לְקוֹל עַקְוָה כְּשָׁמַעְתָּ עָנְדָה וְכִתְיָב בְּתַרְיָה וְכֹתוּב אַחֲרָיָ כֵן (בבב"ב ט) וְנָתַן ה' לָכֶם לָחֵם צֶר וְיָמִים לָחֵן. ר' אֲבָהוּ אוֹמֵר אֶת מִי שְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה מִתּוֹךְ לַחֵץ מְשִׁבִּיעִין אוֹתוֹ מִזִּין שְׂכִינָה, שְׂנָאֲמֵר (בבב"ב) וְהָיוּ עֲנִיָּוִי רְאוּת אֶת מוֹרִיךְ. ר' אֲחָא כִּרְ חֲנִינְא אָמַר, אֵף אֵין הַפְּרָגוּד מִחִיצָה נִנְעֵל בְּפִנְיוֹ, שְׂנָאֲמֵר (בבב"ב) וְלֹא יִבְנֶה עוֹד מוֹרִיךְ לֹא יִתְכַסֵּה מִמֶּךָ בְּכַנֵּף בְּגַדוֹ וּמִחִיצוֹתָו.

רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמִלְיָאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם ר' יְהוֹשָׁע, מִיּוֹם שְׁחָרַב בֵּית הַמְּקֵדֶשׁ אֵין וְכוּ' לֵךְ יוֹם שְׂאִין בּוֹ קַלְלָה. אָמַר רַבָּא, כְּכֹל יוֹם יוֹם מְרִיבָה קְלָלָתוֹ מִשְׁלֵ חֲבִירוֹ, שְׂנָאֲמֵר (בבב"ב כה, טז) כְּכִבְרֵךְ תֵאֲמַר מִי יִתֵּן עֲרֹב וְכָעֲרַב תֵאֲמַר מִי יִתֵּן בְּכָר. וּמִדִּיק הִי בְּכָר? עַל אִיזָה בְּכָר מְדַבֵּר? אִילְיָמָא בְּכָר דְלִמְחָר וּמִבֻּקֵשׁ מִי יִתֵּן שִׁבָא יוֹם מַחֵר מִי יָדַע מֵאִי הָיוּ מִי יָדַע אֵם יִיטֵב מִן הַלִּילָה? אֲלָא דְחַלִּיף עַל הַיּוֹם שְׁחַלָּף, וּמִבֻּקֵשׁ מִי יִתֵּן וְהִיָה זֶה יוֹם הַבָּא כּוֹז שְׁעֵבֵר, וְשׁוֹאֵל וְאֲלָא מֵאַחַר שֶׁהִקְלָלָה הוֹלַכַת תֵּמִיד וְרַבְּהָ עֲלָמָא אֲמַאי קָא מְקַנְיִים? עַל מַה הַעוֹלָם מִתְקַיְיִם? אֲקַדוּשָׁה דְסִידְרָא סְדֵר קְדוּשָׁה, שֶׁלֹא תִקְנוּה אֲלָא שִׁיחָה כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בְּתוֹרָה בְּכָל יוֹם דְּבַר מוּעֵט שְׂאוּמֵר קְרִיאַתוֹ וְתִרְגוּמוֹ וְנַחֲשָׁב לָהֶם כְּאִילוֹ הֵם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה, וְכִיּוֹן שְׁנוּהָ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתַלְמִידִים וְעַבְדֵי הָאֵרֶץ וְיֵשׁ כַּאֵן שְׁתֵּים קְדוּשַׁת הַשֵּׁם וְתַלְמוּד הַתּוֹרָה חַבִּיב הוּא לְפָנָי הַקְּבָ"ה וְאִיֵּהָ שְׂמִיהִ רַבָּא דְאָגְדָתָא וְכֵן יֵהָא שְׂמִיהִ רַבָּה מְבַרְךְ שְׁעוֹנִים אַחַר הַגְּדָה שֶׁהִדְרַשְׁן דוֹרֵשׁ בְּרַבִּים. כָּל שָׁבַת הָיוּ נוֹהֲגִים כַּךְ וְשֵׁם הָיוּ נִקְבָּצִים כָּל הַעַם לְשִׁמּוּעַ לְפִי שְׂאִינִי יוֹם

שמכזבין דין אביהם. קורעים דין אביהם שכשבאין לדונם אומרים לפניו וכו': הקהיתה שיניהם. למה האבלתם וצערתם עלינו במוותינו ונפרעת מהם בחייהם: מוכרי רכב. רבב הוא דבר מאוס כגון חלב ושומן ונדבק בבגדים ונמאסין ואין לך אדם מתעסק בהם אלא עני: שיתה ה' מורה להם. לעיל מינה כתיב כי לא

שמינה ויש בה ריח טוב ומין תמרים הוא לעצמן: מהרה יש כך. לפיכך מריחה לך ולא בטל הריח מאצלך: אתא בריה. דרבה בר רב הונא: א"ל. רב הונא לבריה: שמחת את לבי. בטהרתך: ותקחית את שיני. שהראיתני שאהבתך על בנך יותר מעלי שנטלת ממני ונתת לה רחמי. אהבה: אישפל ביה. גידלו

שמכזבין דין אביהם לעתיד לבוא אומרים לפניו רבונו של עולם מאחר שאתה עתיד ליפרע מהן למה הקהיתה שיניהם כם אמר ר' אילעא בר יברכיה אלמלא תפלתו של דוד היו כל ישראל מוכרי רכב שנאמר שיתה ה' מורה להם וא"ר אילעא בר יברכיה אלמלא תפלתו של חבקוק היו ב' תלמידי חכמים מתכסמים בטלית אחת ועוסקין בתורה שנאמר ה' שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שנים חייהו אל תקרא בקרב שנים אלא בקרוב שנים ואמר ר' אילעא בר יברכיה שני תלמידי חכמים המהלכין בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראויין לישרף באש שנאמר ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וגו' טעמא דאיכא דיבור הא ליכא דיבור ראויין לישרף וא"ר אילעא בר יברכיה שני ת"ח הדרין בשיר אחת ואין נוחזין זה לזה בהלכה אחד מת ואחד גולה שנאמר לנוס שמה רוצה אשר ירצה את רעהו בבלי דעת ואין דעת אלא תורה שנאמר נדמו עמי מבלי הדעת אמר ר' יהודה בריה דר' חייא כל ת"ח העוסק בתורה מתוך הדחק תפלתו נשמעת שנאמר כי עם בציון ישב בירושלים ככה לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך וכתיב בתריה ונתן ה' לכם לחם צר ומים לחץ ר' אבהו אומר משביעין אותו מזיו שכינה שנאמר והיו עניך רואות את מורוך ר' אחא בר הנינא אמר אף אין הפרגוד נעל בפניו שנאמר ולא יכנף עוד מורוך: רשב"ג אומר משום ר' יהושע מיום שחרב בהמ"ק אין וכו': אמר רבא בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו שנאמר בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר הי בקר אילימא בקר דלמחר מי ידע מאי הוי אלא דחליף ואלא עלמא אמאי קא מקיים אקדושה דסיידא ואיהא שמיה רבא דאגדתא שנא' ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים יש סדרים תופיע מאופל: ולא ירד מל לברכה ונישל טעם פירות וכו': תניא ר"ש בן אלעזר אומר טהרה בטלה טעם וריח מעשר ביטל שומן דגן רב הונא אשכח תומרתא דחינוניתא שקלה כרכה בסודריה אתא רבה בריה א"ל מורחיא ריחא דחינוניתא א"ל בני טהרה יש כך יהבה ניהליה אדהכי אתא אבא בריה שקלה יהבה ניהליה א"ל בני שמחת את לבי והקהיתה את שיני היינו דאמרי אינשי רחמי דאבא אבני רחמי דבני אבני דהוו ליה רב אחא בר יעקב אישפל ביה ברב יעקב בר ברתיה כי גדל א"ל אשקיין מוא אמר לו לאו בריך אנא והיינו דאמרי

בבית: רבי רבי. גדל גדל אותי ואע"פ כן איני בן: בר ברתך אנא. ואין עלי לכבוד כבן: מתני' בפולמוס. חיל שהביא אספסיינוס על ירושלים: עפרות חתנים ואירוס. מפרש בגמרא: בפולמוס של מיטוס. שהביא הורקנוס אאריסטובלוס אחיו ובין זה לזה היו חמשים וששים שנה כדאמר בסדר עולם: עפרות כלות. מפרש בגמרא: בפולמוס האחרון. הוא של חורבן הבית ושל טיטוס נמי הוא: באפריון בתוך העיר. שהיו מוליכין אותה מבית אביה לבית בעלה ואפריון של מעילים וטליתות מזהבות מוקפות לה: מושלי משלות. לתת אות אמתלא וטעם לחכמה ליכנס בה בשערי בינה כגון משלות שועלים דאמר בסנהדרין (ק"ה ט"ז) כי היה דריש ר"מ בפירקא היה דריש תילתא שמעתא ותילתא אגרתא ותילתא מתל: שקדינים. שוקדין על דלתות בית המדרש לילה ויום כדאמר ביבמות (ק"ה ט"ז) אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה: דרשנים. שהיה בקי בטעמי המקראות כדאמר לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא (בבב"ב ק"ג ט"ז) כפל כבוד תורה. שהיה נתן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש תיבות יתירות ואותיות יתירות כגון בת ובת אני דורש (פסליקין ק"ג ט"ז) חזו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה: אנשי מעשה. בטוח בחשיבותו ועושה מעשים מופלאים כדאמר בתענית (ק"ה ט"ז) נמטי כשורף יאמר לחומץ וידלוק ולעוים להביא זבאים בקרניהם: קטנותם של חסידים. שהיו חסידים הולכים וכלים והוא היה מקטניהם וסופו: יו"ו החכמות. זה לא ידעא מאי היא: משמת ר"ג הזקן כפל כבוד התורה. במסכת מגילה (ק"ה ט"ז) אמר שני שמת הוא היה בריאות בעולם ולא היה למידך תורה אלא מעומד משמת הוא ירד חולי לעולם והוצרכו ללמוד תורה מיושב: כפל זיו הכהונה. שהיה חכם ועשיר וכהנים רבים אוכלין על שולחנו: ובני חורין. מיוחסין: חפו ראשם. שגברה יד עזי פנים ממונים שהם עשירים ואלו עניים: גדלדלו אנשי מעשה. אין חס להם: ואין דורש. לישראל: ואין מבקש. עליהם רחמים: שרו חכימא. התחילו החכמים: ספריא. מלמודי תינוקות שהם קטנים מן החכמים: כעמא דארעא. כעמי הארץ: אולא

אינשי רבי רבי בר ברתך אנא: מתני' בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עפרות חתנים ועל האירוס בפולמוס של מיטוס גזרו על עפרות כלות ושלא ילמד אדם את בנו יונית בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא הכלה באפריון בתוך העיר ורבותינו התירו שתצא הכלה באפריון בתוך העיר משמת ר"מ בטלו מושלי משלים משמת בן עזאי בטלו השקדינים משמת בן זומא בטלו הדרשנים משמת ר"ע בטל כבוד התורה משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה משמת ר' יוסי קטנתא פסקו חסידים ולמה נקרא שמו קטנתא שהיה קטנתא של חסידים משמת רבי יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה משמת ר"ג הזקן בטל כבוד התורה ומתה טהרה ופרישות משמת רבי ישמעאל בן פאבי בטלה זיו הכהונה משמת רבי בטל ענוה ויראת חמא: [גמ' ת"ר] ר' פנחס בן יאיר אומר משחרב בהמ"ק בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם ונדלדלו אנשי מעשה וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון ואין דורש ואין מבקש ואין שואל על מי לנו להשען על אבינו שבשמים ר"א הגדול אומר מיום שחרב בית המקדש שרו חכימא למהו כספריא וספריא כחזניא וחזניא כעמא דארעא ועמא דארעא אולא

לאותן שבחוץ: נעץ צפרניו נודעוזה. מחמת המלך שבערה על חילול שמו: ועל אותה שנה שנינו כו'. שאותה שנה החרביו החיילות את הזרעים שסביבות מדינת ירושלים והוצרך להביא אותה שנה את העומר מגגות צריפים ובשאר השנים מצות העומר להביא מן הקרוב לירושלים כדכתיב (ויקרא טז) כרמל

תקריבו שיהא הזרע לח והכר מלא ממנו וכשהוא בא מרחוק מתייבש ומתמעך ואין כר השבלת מלא מן הגרעין: לשון סורבי. קרוב הוא ללשון ארמי ואומר אני שזה לשון גמרת ירושלמי ואומות העולם קורין אותו לינ"א שוריי"א: או לשון יווני. שהיו קרובין לארץ יון ולשון יון יפה מזה והיה לו לספר בו: מאי דכתיב. לא גרס אלא ר"ש קרא מקרא זה על עצמו ואמר שעליו לעולם את עיניו בבכי יותר מן הכל: עוללה. מנוולת את עיני: לנפשי. על נפשי מפני קריותי: מספר קומי. שערו שלפניו ומניח בלורית מאחוריו: מדרכי האמורי. שהן מניחין בלורית לשם עבודת כוכבים: נגנו ספר תורה. שהיה בעל הלכות מפי שמועה הרבה וסודרות בפיו כאילו כתוב בספר דכאמר בסנהדרין (ק"ה ס"ה) הרבה תורה למדתי מרבותי ולא עוד אלא שאני שונה שלשת אלפים הלכות בנטיעות קישואין ושלש מאות בבהרת עזה: עצה ומחשבה. שהיה זהיר בדרשות ובקי בהלכות ובתשובות האפיקורסים להבין ברמזים כדאמרי' בפי' דהגיגה (ק"ה ס"ה) כי נח נפשיה אמרו ליה רבנן מאי תהוי עלן ממינים אמר להן אבדה עצה מבני ישראל נסרחה חכמה של עובדי כוכבים: זרועי תורה. עומק סברא ולסמוך טעמי תורה שבעל פה על מדרשי המקראות ואותיות היתרים ולשונות המשתנים במקרא: רבי אלעזר בן עזריה. עשיר הוה כדאמרי' (שבת ק"ג) תריטר אלפי עגלי הוה מעשר מעדריה כל שתא: דאיכא אנא. שאני ענוותן:

הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה

אזלא ונוולא. הולכים ודלים ומתנוולים: בעקבות המשייה. בסוף הגלות לפני ביאת משיח: והיין ביוקר. שהכל עוסקין במשתאות: ואין תוכחה. אין לך אדם שיוכל להוכיח שכולם נכשלים בהטאות וכשמוכיחין אומר לו אתה כמוני: ובית הוועד. של חכמים יהיו לבית זנות שכלו החכמים ואין לומר תורה ויהא חרב

מאין איש ובעלי זימה מתגודדים שם מפני שחוץ לעיר היו בתי מדרשות שלהם: גמ'. של מלח ושל נפירות. ענין עטרה עושין מאבן של מלח שהוא צלול כאבן הבדולח וקורין שלימ"א וצובעין אותה כמין ציורין בנפירת כשם שעושין בכלי זהב וכסף וקורין נאול"א: חילית. לישק"א כמין גומא הגדל במים: טבלא דחד פומא. זוג של עינבל אחד שמקטשקשין בו לשיר בבית המשתאות: מנבורא. כך קורין אותו בלשון לעז נטבור והוא עשוי דפנותיו עגולות כעין נפה וקושרין בדפנותיו חוטין של ברזל ושטוחין על פיו עור כשהוא לח ומותח והוא מתייבש שם מאליו וכשמכין עליו במקל דק הוא מוציא קול צלול ויש אומנין שיועדין הלכות עליו מכה אחר מכה כסדר עד שנשמע כמין שיר: מיחלף בטבלא דחד פומא. זוג של עינבל שעושים בבית משתאות דומה לו בקול ואתי למעבד ההוא דגזר עליה: קפויא. כלי מחזיק ג' לוגין: עיר של זהב. עטרה של זהב ועיר של זהב מצוירת עליה: כיפה. כמו כובע של צמר לבן שקורין פילטר"א: זהורית המוזהבות. טלית צבועה שני ובו קבועין טסי זהב עד שמעמידין אותה כמין כיפה: אבל עושה הוא פריפיר. כמין כיפה של מעגלי עץ כמו שאנו עושין ותולין בה צניפין ורדידי זהב כמו שאנו עושין: חכמת יוונית. לשון חכמה שמדברים בו בני פלטיין ואין שאר העם מכירין בו: מלבי בית השמונאי. שני אחים שהיו מתקוטטין על המלכה הורקנוס ואריסטובלוס: היה הורקנוס מבחוזין. צר על ירושלים והביא עמו חייל רומיים: משלשלים להם דינרי כסף בקופה. מתרומת הלשכה לתמידים: היו שם זקן אחר. מבפנים: לעז להם.

אזלא ודלדלה ואין שואל ואין מבקש על מי יש להשען על אבינו שבשמים בעקבות משיחא חוצפא יסגא ויוקר יאמיר הגפן תתן פריה והיין וועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן ישום ואנשי הגבול יסובכו מעיר לעיר ולא יהוננו והכמות סופרים תסרה ויראי הטא ימאסו והאמת תהא געדרת נערים פני זקנים ילבינו זקנים יעמדו מפני קטנים בן מנוול אב בת קמה באמה כלה בחמותה אויבי איש אנשי ביתו פני הדור כפני הכלב הבן אינו מתבייש מאביו ועל מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים: (גמ') אמר רב לא שנו אלא של מלח וגפרית אבל של הדס ושל וורד מותר ושמואל אומר אף של הדס ושל וורד אסור של קנים ושל חילת מותר ולוי אמר אף של קנים ושל חילת אסור וכן תני לוי במתניתיה אף של קנים ושל חילת אסור: ועל האירוס: מאי אירוס א"ר אלעזר טבלא דחד פומא רבה בר רב הונא עבד ליה לכריה מנבורא אתא אבה תכריה אמר ליה מיחלף בטבלא דחד פומא זיל עביד ליה אפומא דחצבא או אפומא דקפיא: כפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות וכו': מאי עטרות כלות אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן עיר של זהב תניא נמי הכי איזהו עטרות כלות עיר של זהב אבל עושה אותה כיפה של מילת תנא אף על חופת התנים גזרו מאי חופת התנים זהורית המוזהבות תניא נמי הכי אלו הן חופת התנים זהורית המוזהבות אבל עושה פפירית ותולה בה כל מה שירצה: ושלא ילמד את בנו יוונית: ת"ר כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבחוזין ואריסטובלוס מבפנים בכל יום ויום היו משלשלין דינרים בקופה ומעלין להן תמידים חיה שם זקן אחד שהיה מכיר

בחכמת יוונית לעז להם בחכמת יוונית אמר להן כלה זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם למחר שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר כיון שהגיע לחצי חומה נעץ צפרניו [בחומה] נודעוזה א"י ארבע מאות פרסה [על ארבע מאות פרסה] אותה שעה אמרו ארור אדם שיגדל חזירים וארור אדם שילמד לבנו חכמת יוונית ועל אותה שנה שנינו מעשה ובא עומר מגגות צריפים ושתי הלחם מבקעת עין סוכר איני והאמר רבי בא"י לשון סורסי למה אלא אי לשון הקודש אי לשון יוונית ואמר רב יוסף בבבל לשון ארמי למה אלא או לשון הקודש או לשון פרסי לשון יוונית לחוד וחכמת יוונית לחוד וחכמת יוונית מי אסירא והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רשב"ג מאי דכתיב עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי אלף ילדים היו בבית אבא חמש מאות למדו תורה וחמש מאות למדו חכמת יוונית ולא נשתייר מהן אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא שאני של בית ר"ג דקרובין למלכות הוו דתניא מספר קומי הרי זה מדרכי האמורי אבטולוס בן ראובן התירו [לו] לספר קומי שהוא קרוב למלכות של בית רבן גמליאל התירו להן חכמת יוונית מפני שקרובין למלכות: כפולמוס האחרון גזרו שלא תצא כלה באפריון וכו': מ"ט משום צניעותא: משמת רבן יוחנן בטלה החכמה: ת"ר משמת רבי אלעזר נגנו ס"ת משמת רבי יהושע בטלה עצה ומחשבה משמת ר"ע בטלו זרועי תורה ונסתתמו מעיינות החכמה משמת רבי אלעזר בן עזריה בטלו עטרות חכמה שעמרת חכמים עשרם משמת רבי הנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה משמת אבא יוסי בן קמונתא בטלו חסידים ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קמונתא שהיה מקטני חסידים משמת בן עזאי בטלו השקרנין משמת בן זומא בטלו הדרשנין משמת רשב"ג עלה גובאי ורבו צרות משמת רבי הוכפל צרות: משמת רבי בטלה ענוה ויראת הטא: אמר ליה רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא אמר ליה רב נחמן לתנא לא תיתני יראת הטא דאיכא אנא:

הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה

אֲוֹלָא וְדַלְדַּלָּה הוֹלְכִים וְדִלְמִים וְאַיִן מְכַמֵּשׁ. עַל מִי יֵשׁ לְהִשְׁעוֹ, עַל אֲבִינֵי שְׁבַשְׁמִים.

בְּעֵקֶבֶת מְשִׁיחָא הַמְּשִׁיחַ, בְּסוּף הַגְּלוּת לִפְנֵי בֵּיאַת מְשִׁיחַ הוֹצֵא אֶת הַחֲרוּצָה תַּגְּבַר וְיִוֹקֵר יְאֻמִּיר. הַנֶּפֶס תִּתֵּן פְּרִיָּה וְהַיֵּינוּ בְּיִוֹקֵר אַף עַל פִּי שֶׁהִגְפַּן תָּתֵן פְּרִיָּה, הֵיּיךְ בְּיִוֹקֵר שֶׁהִכַּל עוֹסְקִין בְּמִשְׁתָּאוֹת וּמִלְכוּת תִּתְפַּד לְמִינּוּת, וְאַיִן תּוֹכְחַת אֵין לֶךְ אָדָם שְׂיוֹכַל לְהוֹכִיחַ שְׂכוּלָם נִכְשָׁלִים בַּחֲטָאוֹת וּכְשִׂמוּכִיחִין אֹמֵר לוֹ אַתָּה כְּמוֹנִי. בֵּית וְעַד שֶׁל חֲכָמִים יִהְיֶה לְנֻת יֵהוּ לְבֵית זְנוֹת, שְׂכַל הַחֲכָמִים וְאֵין לֹמַד תּוֹרָה וְיָהָא חֲרַב מֵאֵין אִישׁ וּבְעַלִּי זִימָה מְתוֹדֵרִים שֶׁמִּפְנֵי שֶׁחוּץ לְעִיר הִיוּ בִתֵּי מְדֻרְשׁוֹת שְׁלָחָם. וְהַגְּלִיל יִחְרַב, וְהַנֶּבֶל יִשׁוּם, וְאֲנָשֵׁי הַנִּבְּלִים יִסָּבְבוּ מְעִיר לְעִיר וְלֹא יִחְזַנּוּ, וְהַחֲכָמִים שׂוֹפְרִים תִּפְסְתָּ, וְיִרְאֵי חֲטָא וְיִמְאָסוּ, וְהָאִמָּת תִּהְיֶה נְעֻדְתָּ. נְעָרִים פְּנֵי יָקְנִים וְלָבִינָה, וְקָנִים יַעֲמְדוּ מִפְּנֵי קָמְנִים. (מ"ט) בֵּן מִנְבֵּל אָב, בֵּת קָמָה בְּאִמָּתָה, בֵּלָה בְּחַמְמָתָה, אֲבִי אִישׁ אֲנָשֵׁי בִתּוֹ. פְּנֵי הַדָּוָר בְּפְנֵי הַכְּלָב, הֶכֶן אֵינוֹ מִתְבַּיֵּישׁ מֵאֲבִיו. וְעַל מַה יֵּשׁ לָנוּ לְהִשְׁעוֹ, עַל אֲבִינֵי שְׁבַשְׁמִים.

גַּם אִמֵּר רַב, לֹא שָׂנוּ שְׁבַטְלוּ עֲטֻרוֹת אֱלָא שֶׁל מַלְחָה וְנִפְרִית עֵינֵי עֲטָרָה עֹשֵׂין מֵאֲבָן שֶׁל מַלְחָה שֶׁהוּא צָלוּל כִּאֲבָן הַבְּדוּלָח וְצוּבְעִים אֹתָהּ כִּמְיִן צִירוֹים בְּגִפְרִית כִּשֶׁם שְׂעוֹשֵׂן בְּכַלִּי זָהָב וְכַסֶּף אֲבָל שֶׁל הַדָּם וְשֶׁל וְוָרָד מוֹתָר. וְשִׁמְיָאֵל אֹמֵר, אַף שֶׁל הַדָּם וְשֶׁל וְוָרָד אֲבִוּר, שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חִלְתָּ כִּמְיִן גּוּמָא הַגְּדוּל בְּמִים מוֹתָר. וְלֹא אִמֵּר, אַף שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חִלְתָּ אֲבִוּר. וְכֵן הֵנִי לֹא בְּמִתְנִיתִיהּ וְכִךְ שָׂנָה בְּבִירְיָתָא שֶׁל אֵף שֶׁל קָנִים וְשֶׁל חִלְתָּ אֲבִוּר.

וְעַל הַתַּירוּם. מֵאֵי אִירוּם? אִמֵּר ר' אֱלְעָזָר, מְכַלָּא דְחָד פּוּקָא זָוג שֶׁל עַנְבֵל אֶחָד שֶׁמִּשְׂקָשְׂקָשִׁים בּוֹ לְשִׁיר בְּבֵית הַמְּשִׁתָּאוֹת רַבָּה בְּרַב הוֹנָא עֶבֶד לֵיה לְבְרִיָּה מְבַרְכָא עֲשֶׂה לִבְנוֹ טַנְבּוּר. וּדְפִנְתוּי עֻגּוּלוֹת כַּעֵץ נֹפֵה וְקוּשְׂרִים בְּדִפְנוֹתוֹ חוּטִים שֶׁל בַּרְזֵל וְשׁוֹטְחִים עַל פִּי עוֹר כַּשְׂהוּא לַח וְמוֹתָח הוּא מְתִיבֵשׁ שֶׁם מַאלוּי וְכַשְׂמַכֵּן עֲלֵיו בַּמַּקָּל דֵּק הוּא מוֹצִיא קוּל צָלוּל וְיֵשׁ אוֹמְנִין שִׂידְעֵן לְהַכּוֹת עֲלֵיו מְכָה אַחַר מְכָה כְּסוּדָר עַד שֶׁשָּׂמַע כִּמְיִן שִׁיר. אַתָּא אָבוּהַ תְּבַרְיָה בַּא אֲבִיו, רַב הוּנַא, וְשִׁבַר אֹתוֹ אִמֵּר לֵיה מִיחֶלְף בְּמִכְלָא דְחָד פּוּקָא הִטַּעַם שֶׁשְׁבַרְתִּי הוּא כִּיּוֹן שֶׁהַטַּנְבוּר מְתַחֲלֵף אֶצֶל בְּנֵי אָדָם בְּתוֹף זָוג שֶׁל עֵינֵבַל שְׂעוֹשִׁים בְּבֵית מִשְׁתָּאוֹת דּוֹמָה לוֹ, וְיִבּוּאוֹ לְהִתִּירוֹ. וְיֵל עֶבֶד לֵיה אִפּוּקָא דְחֶצְבָא לֶךְ וְעֲשֶׂה לוֹ תוֹף עַל פִּי שֶׁל כָּד אִו אִפּוּקָא דְקִפְזָא אוּ עַל פִּי שֶׁל כְּלֵי מִחּוּץ ג' לוֹגֵין.

בַּמְּשַׁנָּה בְּפּוּלְמוּס שֶׁל טִיטוּס גְּזָרוּ עַל עַמּוּדוֹת פְּלוֹת וְכוּ', מֵאֵי עַמּוּדוֹת פְּלוֹת? אִמֵּר רַבָּה בְּרַב פֶּה הָנָה אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, עִיר שֶׁל יִהְיֶה תְּכַשֵּׁיט גְּדוּל, עֲטָרָה שֶׁל זָהָב וְעִיר שֶׁל זָהָב מְצוּרֶת עֲלֶיהָ. תִּנְיָא נָמִי הָכִי, אֵיזָהוּ עַמּוּדוֹת פְּלוֹת? עִיר שֶׁל יִהְיֶה. אֲבָל עוֹשֶׂה אֹתָהּ אֵת הָעֲטָרָה לְכֹלָה כִּיפָּה כִּמוֹ כּוּבַע שֶׁל מִילָת צַמְר מְשׁוּבָח. תִּנְיָא, אַף עַל הוֹפֵת חֲתָנִים גְּזָרוּ. מֵאֵי הוֹפֵת חֲתָנִים? הִרִי פָּשוּט שֶׁלָּא בָּטְלוּ אֵת הַחוֹפֵה שְׁנוֹשָׂאִים בָּהּ. וְעוֹנָה וְהוֹרֵית הַמּוֹזְקָבוֹת טִלְתָּ צְבוּעָה שְׁנֵי וְבוֹ קְבוּעֵין טָסִי זָהָב עַד שֶׁמִּעֲמִידִין אֹתָהּ כִּמְיִן כִּיפָּה. תִּנְיָא נָמִי הָכִי וְכֵן לְמַדְנָה בְּבִירְיָתָא אֱלוֹ הֵן הוֹפֵת חֲתָנִים, וְהוֹרֵית הַמּוֹזְקָבוֹת. אֲבָל עוֹשֶׂה פְּפִירוֹת כִּמְיִן כִּיפָּה שֶׁל מַעְגָּלֵי עֵץ כִּמוֹ שְׂאֵנו עוֹשֵׂין וְתוֹלָין בָּהּ צָנִיפִים וְרִידֵי זָהָב וְתוֹלָה פֶּה כָּל מַה שִׁירָצָה.

וְשִׁלָּא לְלָמַד אֵת פְּנּוֹ וְיוֹנִית. הָנּוּ רַבָּנִין, כְּשָׂצְרוּ מְלָכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנָאֵי שְׂנֵי אַחִים שֶׁהָיוּ מִתְקוּטְטִים עַל הַמְּלוּכָה הוֹרְקוֹס וְאִרִיסְטוֹבּלוֹס זֶה עַל זֶה, הִנֵּה הוֹרְקוֹס מְבַחוּץ צַר עַל יִירוּשָׁלַיִם וְהַבִּיא עַמּוֹ חֵייל רוֹמִיִים וְאִרִיסְטוֹבּלוֹס מְכַפְּנִים. כָּבֵל יוֹם יוֹם הָיוּ מִשְׁלָשִׁין דִּנְרָים מְתוֹרְמוֹת הַלְשָׁכָה לְתַמִּידִים בְּקוּפָה בְּקוּפֹסָה וּמַעְלִין וְאַלּוּ מְבַחוּץ הִעֲלוּ לָהֶן בַּהּמוֹת לְתַמִּידִים. הִנֵּה שָׁם בְּפָנִים וְכֵן אַחַד שֶׁהָיָה מְבִיר בְּחֻמַּת יוֹנִית. לַעֲזוֹ לָהֶם לְאוֹתָן שְׂבַחוּץ בְּחֻמַּת יוֹנִית לִשְׁוֹן חֲכָמָה שֶׁמְדַבְּרִים בּוֹ בְּנֵי פִלְטִין וְאֵין שֶׁאֵר הָעַם מְכִירִין בּוֹ. אִמֵּר לָהֶן,

כָּל זְמַן שְׂעוֹקִים בְּעֶבְדָּהּ מְקַרְבִים קַרְבּוֹת אֵין נְמַרְרִין בְּדַבְּכָם. לְמַחַר שֶׁלָּשְׁלוֹ לָהֶם דִּינָרִים בְּקוּפָה וְהִעֲלוּ לָהֶם חוּד. בֵּין שְׂהַנִּיעַ לְחֲצֵי חוּמָה נְעִין צְפָרְנֵי נִדְרָעוּתָא אֲרִיִן יִשְׂרָאֵל מְחַמְתָּ הַמֶּלֶךְ שֶׁבְּעֲרָה עַל חִילּוּל שְׂמוֹ אַרְבַּע מָאוֹת פְּרָסָה. אֹתָהּ שְׂעָה אֲמָרוּ, אַרְוֹר אָדָם שְׁיִגְדַל חוּרִים וְאַרְוֹר אָדָם שֶׁלְּמַד לָבְנו חֲכָמָת יוֹנִית.

וְעַל אֹתָהּ שָׁנָה שְׁנִינוּ שְׂאוֹתָהּ שָׂנָה הַחֲרִיבוּ הַחֵיילוֹת אֵת הוֹרְעִים שְׂסַבִּיבוֹת מִדִּינָת יִירוּשָׁלַיִם וְהוֹצֵרָךְ לְהִבִּיא אוֹתָהּ שָׂנָה אֵת הָעוֹמֵר מַגּוּת צָרִיפִים וּבִשְׂאָר הַשְּׂנִים מִצּוֹת הָעוֹמֵר לְהִבִּיא מִן הַקְּרוּב לִירוּשָׁלַיִם מְעַשֶּׂה וְכָא עוֹמֵר מַגּוּת צָרִיפִים וְשְׂתֵי הַלֶּחֶם מְכַקְעַת עֵין סוֹכֵר. וְשׂוֹאֵל אֵינִי הָרִיאִין הַדְּבַר כִּךְ וְהָאִמְרָנִי בְּאֵיִן יִשְׂרָאֵל לָשׁוֹן סוֹכְרִי קְרוּב הוּא לְשׁוֹן אַרְמֵי וְאוֹמֵר אֲנִי שׂוּחַ לְשׁוֹן גִּמְרַת יִירוּשָׁלַיִם. רִשִּׁי. לְמָה? כְּלוֹמֵר, לְמַה הִיָּה לָהֶם לְדַבֵּר לְשׁוֹן טְרוּסֵי? אֱלָא שִׂידְבְּרוּ אֵי לָשׁוֹן תְּקוּדָשׁ, אֵי לָשׁוֹן יוֹנִית שֶׁהִיוּ קְרוּבִין לְאַרְץ יוֹן וְלְשׁוֹן יוֹן יֵפֵה מִזְּהָ וְהִיָּה לוֹ לְסַפֵּר בּוֹ. וְאִמֵּר רַב יוֹסֵף, כְּבָבֵל לָשׁוֹן אַרְמֵי לְמָה? אֱלָא אִו לָשׁוֹן תְּקוּדָשׁ אִו לָשׁוֹן פְּרָסֵי מְשַׁמַּע שְׁלָא אֲסֵרוּ לְדַבֵּר בְּשִׁפָּה הַיּוֹנִית! וְעוֹנָה לָשׁוֹן יוֹנִית לְחַד, וְחֻמַּת יוֹנִית לְחַד חֲכָמָה יוֹנִית אֲסֵרוּ, לְשׁוֹן יוֹנִית לֹא אֲסֵרוּ.

וְשׂוֹאֵל וְחֻמַּת יוֹנִית מִי אֲסִירָא? וְכִי נִאֲסַרְהָ? וְהָאִמֵּר רַב יוֹהֲרָה אִמֵּר שְׂמּוּאֵל מְשׁוֹם רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֵּן גְּמְלִיאֵל, מֵאֵי דְכֻתִּיב מֵה שְׂכַתּוֹב (דְּיִסָּד ג, ר"ט) עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשֵׁי מַכֵּל בְּנֹת עִירֵי. אֲלָף יָלְדִים הֵיוּ בְּבֵית אֶבְיָא. חַמֵּשׁ מָאוֹת לְמִדּוֹ תוֹרָה. וְחַמֵּשׁ מָאוֹת לְמִדּוֹ חֲכָמָת יוֹנִית. וְלֹא נִשְׁתִּירִד מִהֵן, אֱלָא אֵין בָּאֵן וְכֵן אַחֵי אֶבְיָא מְשַׁמַּע שְׂלַמְדוֹ חֲכָמָה יוֹנִית! וְעוֹנָה שְׂאֵנִי שֶׁל בֵּית רַבֵּן גְּמְלִיאֵל, דְּקְרוּבִין לְמִלְכוּת הָיוּ הֵיוּ, וְנוֹקְדוּ לְחֻמַּמָּה זוֹ לְהַסְתַּדֵּר עִם הַשְּׂלִטוֹן. דְּתִנְיָא מְכַפֵּר קוּמֵי שְׂעָרָא שְׁלַפְנֵי וּמְנִיחַ בְּלוּרִית מֵאֲחֻרָיו הָרִי זֶה מְדַרְכֵי הָאֲמֹרֵי שֶׁהִיוּ מְנִיחִים בְּלוּרִית לִשְׂמַע עַבְדוֹת כּוֹכְבִים אֶכְמּוֹלוֹס בֵּין רַבּוֹן הַתִּירוֹ לְסַפֵּר קוּמֵי שֶׁהוּא קְרוּב לְמִלְכוּת. שֶׁל בֵּית רַבֵּן גְּמְלִיאֵל הַתִּירוֹ לְהֵן חֻמַּת יוֹנִית מִפְּנֵי שְׂקָרוּבִין לְמִלְכוּת.

בַּמְּשַׁנָּה בְּפּוּלְמוּס הָאֲחַרְוֹן גְּזָרוּ שְׁלָא תַּצַּא בְּלָה בְּאִפְרַיִם וְכוּ'. מֵאֵי טַעֲמָא? מְשׁוֹם צְנִיעוּתָא.

מְשַׁמַּת רַבֵּן יוֹחָנָן בְּמִלְחָת חֲכָמָה. הָנּוּ רַבָּנִין, מְשַׁמַּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר גְּנִינוּ סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁהִיָּה בְּעַל הַלְכוֹת מִפִּי שְׂמוּעָה הַרְבֵּה וְסוּדוֹרוֹת בְּפִי כִאִילוֹ כְּתוּב בְּסַפֵּר. מְשַׁמַּת רַבִּי יוֹהָנָן בְּמִלְחָה עָצָה וּמְחַשְׁבָּה שֶׁהִיָּה זְהִיר בְּדִרְשׁוֹת וְבָקִי בַּהֲלָכוֹת וּבִתְשׁוּבַת הַאִפְיקוֹרְסִים וְלַהֲבִין בְּרַמְזִיהֶם מְשַׁמַּת רַבִּי עֲקִיבָא בְּמַלּוֹ וְרוּעֵי תוֹרָה עוֹמֵק סַבְרָא וְלְסוּמוֹךְ טַעֲמֵי תוֹרָה שֶׁבְעַל פִּיהָ עַל מְדַרְשֵׁי הַמְּקַרָּאוֹת וְאוֹתוּיֹת הִיתְרִים וְלִשְׁנוֹת הַמְּשַׁתְּנִים בְּמַקְרָא וְנִסְתַּתְּמוּ מְעִינּוֹת חֲכָמָה. מְשַׁמַּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֵּין עוֹרִיָּה עֹשֵׂר גְּדוּל הִיָּה בְּמַלּוֹ עַמּוּדוֹת חֲכָמָה, שֶׁעַמְרָת חֲכָמִים עֲשָׂרָם. מְשַׁמַּת רַבִּי חֲנִינָא בֵּן דּוּסָא בְּמַלּוֹ אֲנָשֵׁי מְעַשֶּׂה שְׂנִסִּים נִעֵשׂוּ עַל יָדוֹ. מְשַׁמַּת אֶבְיָא יוֹסֵי בֵּן קְמוֹנְתָא בְּמַלּוֹ חֲסִידִים. וְלְמָה נִקְרָא שְׂמוֹ אֶבְיָא יוֹסֵי בֵּן קְמוֹנְתָא שֶׁהָיָה מִקְמֵי חֲסִידִים. מְשַׁמַּת בֵּן עֲזַאי בְּמַלּוֹ הַשְּׂקָדִין. מְשַׁמַּת בֵּן זּוּמָא בְּמַלּוֹ הַדְּרָשְׁנִין. מְשַׁמַּת רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֵּן גְּמְלִיאֵל עָלָה גּוֹבָאֵי מִין אֲרַבָּה וְרַבּוּ צְרוּת. מְשַׁמַּת רַבִּי הוֹבְבֵלוֹ צְרוּת.

מְשַׁמַּת רַבִּי בְּמִלְחָה עֲנָה וְיָרְאת חֲטָא. אִמֵּר לֵיה רַב יוֹסֵף לְתִנְיָא, לֹא תִתְנֶי אֵל תַּשְׁנֶה שֶׁבְטִלָה עָנוּהַ, דְּאֵיכָא אֲנָא שִׁישְׁנוּ אֲנִי שְׂאֵנִי עֲנוּתָן שְׂגָדוּל אֲנִי בְּעַנוּוָה. אִמֵּר לֵיה רַב נַחֲמִן לְתִנְיָא, לֹא תִתְנֶי יָרְאת חֲטָא דְּאֵיכָא אֲנָא שִׁירָא חֲטָא אֲנִי.

הַדְּרָן עַלְדָּה עָגְלָה עְרוּפָה וּסְלִיקָא לָהּ מַסְכַּת סוּמָה:

א

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שמבטלין ת"ת מפני מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים]].

אך הענין הוא, כמאמר רז"ל אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה, וצריך להבין איך להתחיל.

אם יתחיל אדם בחכמה הרי אין החכמה כלום בלתי היראה, ואם יתחיל ביראה אינה כלום בלעדי החכמה - וא"כ "איך יתחיל". וגם, "מה שייך תורה ליראה . . מספרי מוסר אפשר לבוא ליראה, אבל גליא של תורה מה שייך זה ליראה".

ויובן ענין זה בהקדים לבאר, כי הנה נודע שבחיות ואור אין סוף המחיה ומהוה את כל העולמות מריש כל דרגין בו, יש ב' בחינות.

איתא בזהר איהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, והם שני מיני אורות וחיות הנמשכים מאתו ית' להוות ולהחיות את כל העולמות כולם.

[בפרק זה ושלאחריו יבאר את הבחינה הא', ובפרק רביעי יבאר את הבחינה הב'].

הא', הוא בחינת "ממלא כל עלמין", והטעם שנקרא בשם "ממלא" הוא להיות החיות הזוה מלוכש וממלא תוך עלמין ממש.

פירוש "ממלא" הוא, דלא רק שהאור והחיות נמצא בתוך העולם (שהרי גם אור הסובב כל עלמין נמצא בתוך העולם ממש), אלא שהאור והחיות נקלט ונתפס ונרגש בעולמות [ולמשל אדם ששומע דבר חכמה מחבירו ומבין אותו, ש"אור השכל" נתפס ונקלט במוחו].

והיינו לפי שהאור מלוכש בעולמות, פירוש "התלכשות" - שהאור מתצמצם בכל עולם ועולם לפי מדרגתו, ובמילא ביכולת העולם להרגיש ולתפוס את האור והחיות, וזהו הפירוש שהעולם נעשה "מלא" מן החיות הזוה.

ע"י ריבוי השתלשלות, בדרך עילה ועלול וצמצומים רבים וירידת המדרגות ממדרגה למדרגה.

תוכן הפרק: ביאור הכתוב "מבשרי אחזה אלקה", שאפשר להבין אלקות מהאופן שהנפש מחי' את הגוף

וביאור הדבר, הנה נודע מאמר רז"ל שנמנו ונמרו שתלמוד גדול ממעשה, ואמרו על פסוק וכל הפצים לא ישוו בה ואפי' חפצי שמים, ובירושלמי איתא מ"ד שאפילו לדבר א' מן התורה אין כל המצות (שהן "חפצי שמים") כדאי כו'.

ולכאורה זה סותר למה שאמרו דזה שתלמוד גדול אינו אלא מפני שמביא לידי מעשה בלבד, הרי שמעשה המצות עיקר.

אלא בדגמרא בבלי רמו קראי אהרדי, כתיב וכל הפצים לא ישוו בה אפילו חפצי שמים, וכתיב וכל הפצין לא ישוו בה דמשמע חפצין ולא חפצי שמים, ומשני כאן כמצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים (שבזה תלמוד תורה גדול ואינו נדחה מפני קיום מצוה) וכאן כמצוה שאי אפשר כו'.

ועכ"פ גם לדרשת הבבלי מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים מבטלין מפני תלמוד תורה, ואפילו כל המצות אינן כדאי אפילו לדבר א' מדברי תורה כדאיתא בירושלמי.

ולכאורה אינו מובן, הלא ת"ת הוא העסק בפירוש וביאור המצוה כיצד תהיה עשייתה, ולמה יגדל כח ומעלת העוסק בפירוש וביאור המצוה יותר ממעשה המצוה עצמה, להיות מבטלין מצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים.

כגון הפרשת תרומה על דרך משל, שאפשר ע"י שליח כשכיל עסק התורה, שיהיה לו פנאי לעסוק בהלכות תרומה, ויהיה הוא עוסק בפירוש וביאור המצוה, והמצוה דהפרשת תרומה תיעשה ע"י אחרים.

מאחר שכל תכליתה של מצות תלמוד תורה היא כדי לידע את המעשה אשר יעשון, איך יתכן שמצות ת"ת אינה נדחית מפני עשיית מצוה (גם אם אפשר לעשותה על ידי אחרים), היפך התכלית של הלימוד.

[ועל כרחק צריך לומר, שיש מעלה עצמית בלימוד התורה שהיא גדולה ממעלת עשיית המצות (אע"פ

ולדוגמא - כשאדם מבין בשכלו הענין ד"קרבת אלקים לי טוב", שע"פ ההגיון והשכל הישר מובן אצלו שככל שיהי' קרוב יותר לאלקות טוב יהי' לו ברוחניות ובגשמיות גם יחד, יתעורר בלב בחשיקה גדולה להתקרב אליו יתברך.

וכשליבו מתמלא ברגש של חשיקה וחפיצה לאיזה דבר, תיכף מתמלא מוחו במחשבות רבות אודות הדבר האהוב אצלו, וממחשבה בא לידי דיבור, שמדבר עם מיודעיו על דבר זה, עד שבא לידי מעשה, להתקשר עם הדבר ההוא על ידי חושיו הגשמיים - ראי' שמיעה וכו'.

וטעם הדבר, כנ"ל, כי הביטוי "ממלא" ("מה הנפש ממלא את הגוף") מורה על כך שהשפע נקלט היטב ב"כלי", ולפיכך צריך השפע להיות מתאים אל תכונות הכלי, על ידי שהוא יורד ומתמצצם ממדרגה למדרגה, בסדר מסודר, מן העליון אל התחתון.

והחיות השורה במוח ולב, ומלב מתפשט לכל האיברים, שמקבלים לפי מזגם ותכונתם להיות זה ראש וזה רגל כו'.

יש שני מיני "השפעות" מהנפש בהגוף: (א) חיות הנפש, העושה את הגוף לדבר חי. (ב) כוחות הנפש - שהם שכל, מדות, מחשבה דבור ומעשה וחושים הגשמיים.

וכשם שהוסבר לעיל לענין כוחות הנפש, שהם משתלשלים זה מזה בסדר והדרגה, כך הוא בענין חיות הנפש, שעיקר חיות הנפש מתלבש במוח ולב האדם (שהם אברים שהנשמה תלוי' בהם, שכללות חיות הגוף תלוי' במוח ולב), דעיקר השראת הנפש הוא במוח האדם, ומהמוח מתפשט החיות ללב וממנו מתחלק לכל אברי הגוף (על ידי הדם), באופן שכל אבר ואבר מקבל חיות המתאים לתכונת האבר, דאינו דומה חיות הראש לחיות הרגל, דלפי מזג חומר הגשמי של האבר כך הוא אופן החיות, שלכן, להיות העקב שברגל חומר גס מאד לא נרגש בו חיות הנפש עד שנקרא "מלאך המות" שבאדם.

וכל זה הוא דרך וסדר ההשתלשלות, להיות מתפשט כח הנפש, וחיותו ממולא בכל הגוף, שיהיו איברי הגוף ממולאים מכח חיות הנמשך אליהם, ומקבלים כל אחד לפי מזגו ותכונתו.

ונמצא, שהן בכוחות הנפש והן בחיות הנפש, רואים שני גדרים: (א) שנמשכים בסדר והדרגה, (ב)

באור וחיות זה ה"ממלא כל עלמין" יש ריבוי מדרגות, שבכל עולם ועולם האור יורד ומתמצצם לפי ערך מדרגת העולם ההוא.

ירידה זו בסדר והדרגה, ממדרגה למדרגה, שבכל מדרגה מתמצצם האור יותר, נקראת ג"כ "השתלשלות בדרך עילה ועלול" ("עילה" הוא השורש ומקור, והדבר שנוצר ממנו נקרא "עלול").

"ומבשרי אחזה"

כתיב "ומבשרי אחזה אלקה". פירושו: מן האופן אשר הנפש מתלבשת בגוף גשמי כדי להחיותו ניתן להבין הדרך כיצד הקב"ה מחי' ומקיים את העולם, וכמאמר רז"ל מה הנפש ממלא את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם, דהיינו שהאור והחיות האלקי מלוכש בתוך כל עלמין, "כדמיון גילוי אור וחיות הנפש למטה להחיות אברי הגוף".

דכשם שחיות הנפש המלוכשת בגוף האדם, אין זה רק כדבר המונח בכלי, אלא הנפש מתלבשת בגוף באופן שהיא "ממלאה" את הגוף בכל נקודה ונקודה שבו עד שאי אפשר להפריד ביניהם, כך הקב"ה "ממלא" את כל העולמות והנבראים, שבכולם יש חיות אלקי המתאחד עמהם, כמו נפש המתאחדת עם הגוף.

כמו התלבשות השכל במדות ומדות במחשבה ומחשבה בדיבור, שיורד ומשתלשל מדרגה אחר מדרגה עד שנעשה מחשבה דיבור ומעשה, וד' חושים ראי' שמיעה כו'.

כדי שהנפש "תמלא" את כל אברי הגוף לפרטיהם, אי אפשר שהנפש תתלבש בכל הגוף כולו בבת אחת, שהרי כל אבר ואבר שונה מחבירו, ולפיכך צריכה חיות הנפש להתמצצם למדרגות שונות, עד שבכל אבר ואבר יתלבש אותו הכח והחיות של הנפש המתאים לאבר זה.

ומטעם זה, סדר התגלות כוחות הנפש בתוך אברי הגוף הוא באופן שהם "משתלשלים" זה מזה בסדר והדרגה:

הכח היותר נעלה בנפש האדם הוא - שכלו שבמות, דאצל אדם השכל מנהיג את חייו, ואופן הנהגת השכל את האדם הוא בסדר והדרגה, בתחילה משפיע על רגש הלב, שלפי הבנתו והשגתו במוחו מתעורר במדה ורגש שבלב מתאים למה שהבין.

והשכל שמתפשט מהנפש, הוא נמשך מעצמות הנפש עצמה.

זה שאמרנו שמקורם של כוחות הנפש הוא בנפש עצמה (אלא ששם הם כלולים בנקודה אחת), הכוונה בזה, שהם נמשכים "מעצמות הנפש עצמה", כלומר, אין הכוחות רק "התפשטות" חיצונית של הנפש - כמו לדוגמא אור וזיו השמש המתפשט מן השמש עצמו, שהוא רק דבר חיצוני שאין בו ממהות השמש כלל, שלכן מה שקורה עם האור אינו נוגע כלל לגוף השמש עצמו - אלא התפשטות זאת דהנפש נמשכת וקשורה בעצמות הנפש עצמה.

שלבך נקרא נפש המשכלת על שם כח השכל שמתפשט ממנה, שהוא ראש ועיקר לכל הכחות כולם.

וראי' לדבר - שהרי אנו קוראים את נפש האדם בשם "נפש המשכלת", על שם כח השכל שבו (להיות השכל הכח היותר עליון שבנפש האדם שלמעלה משאר כל כוחות נפשו, והוא שלימות האדם), ד"לשון זה ("נפש המשכלת") משמעו, שהנפש עצמה משכלת כל חכמה, שמזה מובן שהשכל מתייחס לעצם הנפש ממש.

כלומר:

אם כוחות הנפש היו רק התפשטות חיצונית מהנפש, אזי, מעלת השכל על שאר כוחות הנפש לא היתה מתייחסת למהות הנפש עצמה;

אבל מזה שאנו מתארים את נפש האדם בשם "נפש המשכלת", מוכח, שכוחות הנפש מקורם במהות הנפש עצמה, שלכן, להיות השכל הכח היותר עליון, הרי מעלת נפש האדם היא בכך שהיא "נפש המשכלת".

שעם היות שאין בנפש נילוי כח השכל פרטי מיוחד בפני עצמו.

ואין זו סתירה למשנ"ת לעיל שבעצם הנפש אין שום "התחלקות" כלל, אשר מזה מובן שבעצם הנפש לא נמצא כח השכל ככח מיוחד בפני עצמו והוא כלול ב"נקודת" הנפש (שהוא "עצם אחד רוחני פשוט" כנ"ל) באופן שווה עם שאר כל כוחות הנפש.

[כמו פירות האילן, דאע"פ שהן תכלית ומטרת האילן והחלק היותר משובח שבו, מכל מקום כשהם כלולים ב"גרעין" עדיין אין ניכרים כלל כמציאות בפני

שהם "מתלבשים" באברי הגוף, שכל אבר ואבר מרגיש את כח וחיות הנפש המלוּבש בו, עד שהאבר "ממולא" מן החיות שבו, והיינו לפי שחיות הנפש מתלבש בכל אבר ואבר לפי אופן מזגו ותכונתו.

וכך הוא למעלה כביכול, שהאור והשפע האלקי הנקרא בשם "ממלא כל עלמין", יורד ממדריגה למדריגה, בסדר מסודר, ובכל עולם ועולם (ובכל עולם גופא, בכל נברא ונברא שבעולם פרטי) - מתלבש חיות פרטי המתאים לתכונות העולם והנברא ההוא.

[לאחר שהוסבר ענין חיות וכוחות הנפש ה"ממלאים"

את הגוף - ימשך לבאר כיצד הם מכל מקום מחוברים ומאוחדים עם הנפש עצמה:]

ואין זה אלא כבחינת התפשטות כחות הנפש, כי הנפש עצמה אין לה בחינת התחלקות לכמה כחות פרטים.

כוחות הנפש המתלבשים ברמ"ח אברי הגוף, אינם עצם הנפש ממש, ד"אין מהותה ועצמותה [של הנפש] מתחלק לרמ"ח חלקים שונים [שכל חלק ממנה מתלבש בא' מרמ"ח אברי הגוף].. אלא כולה עצם אחד רוחני פשוט, שמזה מובן דכוחות הנפש הם רק "התפשטות" הנפש, דכאשר הנפש מתפשטת בגוף אזי מתגלים (בהתפשטות זאת) כמה מיני כוחות וחיות, לכל אבר ואבר כפי מזגו ותכונתו.

אלא שכל הכחות כלולים ומתאחדים ואין עולים בשם כח פרטי כלל.

התפשטות זאת של הנפש שרשה מהנפש עצמה כמובן, אלא שבשרשה (בנפש עצמה) אין שום התחלקות של מיני כוחות שונים וכולם כלולים בנפש בנקודה אחת.

[משל לדבר: גרעין שממנו צומח אילן שלם עם ריבוי פרטים - שרש, גזע, ענפים עם פירות טובות מתוקים לחיך - ומכל מקום בגרעין עצמו אין שום "ציור" כלל מכל אותם פרטי האילן העתידים לצמוח ממנו, אף שהוא הוא המקור שממנו נמצאים כל פרטי האילן והפירות].

ונמצא, שסדר התגלות כוחות הנפש הוא, אשר בתחילה הם כולם כלולים בעצם הנפש בנקודה אחת (כמשל ה"גרעין"), וכשהנפש מתפשטת בגוף אזי מתגלים הכוחות, כל אחד ואחד באבר השייך אליו.

אך מכל מקום הכחות ההם, וראשיתם כח החכמה

ממש, עד שנקרא הנפש על שמו נפש המשכלת. מאחר שהשכל מתפשט מעצמות הנפש, לפיכך שייך לומר, שגם לאחרי שההתפשטות הזאת מתלבשת בכלי המוח, באופן שהשכל נעשה כח ומציאות בפני עצמו, הרי הוא מתאחד עם הנפש ממש עד שהיא נקראת על שמו, "נפש המשכלת".

כלומר:

מאחר שבהתפשטות הנפש [היינו כוחות הנפש] לתוך אברי הגוף הרי כח השכל הוא השלימות היותר נעלית, על כן גם הנפש עצמה (שבה כלולה התפשטות זאת בהעלם) נקראת "נפש המשכלת", ששלימות נפש זו היא, מה שממנה מתגלה כח השכל.

לקוטי תורה (מבואר)

ד"ה וידבר אלקיים (פרק ב)

עצמן (ולא שייך לומר לכאור' שבגרעין עצמו יש איזו עדיפות ל"פירות" הכלולים בו לגבי שאר חלקי האילן].

מכל מקום, מאחר שההתפשטות כח השכל המתפשט מהנפש, גם קודם התפשטותו ה" כלול נפש, אלא שהיה נפש בהעלם, וההתפשטות הוא שיצא מההעלם אל הגילוי, הרי היא מעצמות הנפש.

כי מכל מקום, מקורה של "התפשטות" זאת דכוחות הנפש הוא בעצמות הנפש עצמה, אלא ששם היא עדיין בהעלם, ונמצא שגדר של התפשטות זאת הוא - התפשטות מעצמות הנפש לתוך אברי הגוף.

ולכך גם אחר ההתפשטות נכחינת גילוי כח שכל פרטי בפני עצמו, הרי הוא מתאחד עם הנפש

כה דין תפלין בפרטות, סעיפים ט - טו

לטוטפות וגו', לפיכך אין משגיחין על העברת המצוה בזה: **יג** תפלין של יד ותפלין של ראש — אינן מצוה אחת, אלא הן שתי מצוות שאין מעכבות זו את זו, כמו שיתבאר בסימן כו, ולפיכך כל אחת ואחת טעונה ברכה בפני עצמה. ומפני שאסור לברך ברכה שאינה צריכה, אם אפשר לפטר את עצמו בברכה אחת — אין לברך שתי ברכות. ולפיכך תקנו חכמים שיסמך הנחת תפלין של ראש להנחת תפלין של יד בלי שום הפסק דבור ביניהם, כדי שתעלה הברכה שברך על של יד גם לתפלין של ראש:

יד ותקנו חכמים לברך עוד ברכה אחרת על תפלין של ראש, לפי שהיא חשובה והיא עקר המצוה, ויש בה יותר קדושה שיש בה ארבעה בתים והשי"ן, לכן מפני חשיבותה קבעה ברכה לעצמה:

טו נסח ברפת תפלין של יד: "אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפלין". ונסח ברפת תפלין של ראש: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפלין". ויאמר: "להניח" — בקמץ הה"א, ולא בפתח שהוא לשון עזיבה, כמו שכתוב: "אחיקם האחד הניחו אתי", "תפלין" — הלמ"ד בנגש, להורות על חסרון למ"ד השנייה, לפי שהתפלין הוא לשון פליטה והוכחה, שהתפלין הן עדות והוכחה שהשכינה שורה עלינו, כמו שכתוב: "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי"ה נקרא עליך", ודרשו חכמים: אלו תפלין שבראש:

שולחן ערוך אדמו"ר חוקן הלכות תפלין

ט הרא"ש ו"ל היה מברך ברכות השחר עד עוטר ישראל בתפארה, והיה מניח תפלין ואחר-כך מברך עוטר ישראל בתפארה, כדי לתן שבח והודיה בברכה זו גם על התפלין, שהם נקראים "פאר", שנאמר: "פארך חבוש עליך":

י אם אהד התקשר את עצמו בקנס לילך לאמירת תהלים קדם אור הבקר, ואחר-כך רוצה לחזור בו מפני שאינו יכול לילך לבית הכנסת מלבש בציצית ותפלין — הרשות בידו לחזור בו ופטור מקנס. ומכל מקום צריך התרה לנדרו (עין ביורה דעה סימן רלב וסימן ירג):

יא יכון בהנחת התפלין שצונו הקדוש-ברוך-הוא לכתב ארבע פרשיות אלו, שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים, ולהניחן על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח, כדי שנוכח נסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו, ואשר לו הכח והממשלה לעשות בעליונים ובתחתונים פרצונו. וישעבד להקדוש-ברוך-הוא הנשמה שהיא במח וגם תאוות ומחשבות לבו לעבודתו ותברך, ועל ידי הנחת תפלין יזכר את הבורא ותברך וימעט הנאותיו:

יב בתחלה גיח תפלין של יד, ואחר-כך תפלין של ראש. ואם פגע בשל ראש תחלה — יעבר על אותה מצוה ויניח של יד תחלה, כיון שקדימת של יד לשל ראש הוא מן התורה, שהרי בתחלה נאמר: "ויקשרתם לאות על ירך" ואחר-כך "ויהי

ב

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

עדיין כי עדיין רחוק הענין ממנו לגמרי, רק שרוצה שיתקרב אליו ולא נתקרב עדיין. וזהו רק בחי' הודאה במוח בלבד ולכך לא יקרא בשם מחשבה טובה רק בשם מחשבה סתם. ויובן זה ע"ד דוגמא במילי דעלמא שאנו רואים שיש ב' מיני מח', הא' מח' שחושב האדם בענין איזה דבר טוב ומשובח שגדול בעיניו מאד כמו באוצר הון יקר שהוא ברשות אחר, או בהפלגת גדולה וכבוד של מלך ושר וכה"ג, שנק' מחשבה קרה שאין זה נוגע ושייך אליו כלל וכלל, כי אין הדבר בא אליו לא הממון ולא הגדולה רק שחושב בו מצד יוקרו וחשיבותו בעיניו ורוצה מאד שיבוא אליו ענין טוב ומשובח כזה כו'. והמחשבה הב' היא מחשבה שחושב בענין טוב הנוגע לעצמו, כמו שמרויח כמו"מ טוב או בכבוד וגדולה או השגת הון יקר שמשגיג לעצמו, שמח' כזאת באה אליו בבחי' התפעלות והמשכות הנפש קצת שנק' הזוה ממקומו כנודע בחוש שכאשר יבוא לאדם איזה בשורה מעסק טוב הנוגע ביותר, שיטריד כל כח מחשבתו ונדבק היטב במחשבה זו בהתפעלות הנק' דביקות המח' (בל"א צו גיקלעפט זייער שטארק דיא מחשבה אז עס ארט און רירט אים זייער כו'), והוא הנק' שמיעה שבמחשבה (ער האט גוט דער הערט אין דער מחשבה כו'), וסימן לזה הוא הטרדה והזוה ממקומו קצת (בל"א פאר טראגין און פאר נומען כו'). וכך יובן בהתבוננות אלהות במחשבה כזאת שנדבק היטב בה כענין הנוגע לעצמו הנ"ל, והוא הנק' מח' טובה שמצטרפת למעשה עכ"פ דהיינו הסתעפות תולדה שנוולד ממנו הוא אהבה ויראה שנוגע למעשה עכ"פ, כי במחשבה קרה הנ"ל הגם שרוצה להתקרב ולהתפעל אך עדיין לא נתפעל גם בבחי' שמיעה שבמחשבה אלא מרחוק לבד יודה בהודאה כנ"ל, ותולדה שנוולד ממנו אינו רק בחי' וענין הבושה שמתבייש דהיינו שנופל בלבו בושה על עצמו איך שהוא רחוק ואיכות שפלותו, וגם ענין כללות שפלות עוה"ז החומרי, אחר שנתקבל אצלו ההתבוננות אלהו' עד שיאנח וכה"ג (בל"א אראנפאל בייא זיך זייער שטארק און דיא וועלט ווערט זייער ארא (גיפאלין כו'). ולא נולד מזה רק בחי' ההסכם להיות סור מרע כו', כלומר מאחר שכן מהראוי והיושר מאד מאד להיות סור מרע ועשה טוב כו'. והוא מדריגה היותר קטנה אבל יכול לבוא לג"ע התחתון מפני שיש בזה בחי' אלהו' עכ"פ מצד התבוננות האלהו', רק שלא נקרא אהבה ויראה ממש בהתפעלות (משא"כ מדריגה הגרוע מכולם הנ"ל שאין בו בחי' אלהו' כלל רק שרוצה בהתפעלות ולא באלהות כלל כנ"ל רק בהעלם גדול כו'). אבל מחשבה טובה הנ"ל על

ב והנה לפי הנראה יש בזה ה' מדריגות זו למעלה מזו, וכל אחד על מקומו יבוא ולא יטעה הטועה כו'. הא' הגרוע שבכולם והוא שכל עיקר חפצו אינו רק להיות מתפעל בלבד ויהיה לו מזה חיות, שזהו בערך המדרגה הפחותה שבכולם עד שקרוב לערך ענין התפעלות לבב בשר החיצוני הנ"ל בהרגשת עצמו לבד, שאינו התפעלות אלוה כלל, כי אינו רוצה ומכוין לבחי' אלקו' כלל ואין כוונתו ומגמתו שיהי' אלהות שוכן בנפשו, או שתהיה נפשו קשורה באלהות כו', רק שיהיה לו חיות דבר מה להיות בבחי' יש וכו'. אך אעפ"כ איזה תערובות טוב יש בזה בהעלם והוא מבחי' אהבה המסותרת דהיינו שנעלמת בלבוש זר שלו שהוא רוצה, רק עכ"ז בהעלם עיקר רצונו שיהיה לו התפעלות לה' דוקא ובלתי לה' לא היה רוצה כלל בכל זה, הגם שבגילוי אין הענין כן, כי לא יעלה על לבו תוכן הענין שהוא להיות בחי' [גילוי] אלהות בנפשו ולא מצד הנאות עצמו רק מצד חפצו באלהות, שע"ז אמר קרבת אלהים לי טוב וכידוע.

וזה המדרגה הב' שלמע' מזה, שהוא ענין השמיעה מרחוק הנ"ל ששומע ומתכוון באלהו' דוקא ומבין היטב עד שנתאמת ונתקבל אצלו כמוחו עכ"פ שהוא דבר אמת לאמיתו (בל"א עס לייגט זיך אין מוח זייער גוט כו'), אבל הענין רחוק ממנו ושואל איזה תועלת בנפשו יבוא מזה, והיינו מצד שגוף ענין ההתבוננות באלהות יקר בעיניו מאד ונתקבל אצלו בבחי' הודאה ותגדל ותרום ענין אלהות בתכלית הרוממות במוחו ו[גם ב] לבו, אבל רוצה וחפץ שיהיה ענין אלהי הזה נקבע בנפשו ולבבו בבחי' גילוי ומורגש ולא בהעלם ומרחוק (בל"א עס איז דער ענין ווייט [זייער] פון אים עס גיהערט ניט צו אים און ניט שייך כלל צו אים וכה"ג) וכידוע. וזהו מדרגה יותר טובה שקרוב לבוא לבחי' התפעלות אלוה עכ"פ, שהרי עכ"פ התבוננות אלהו' תגדל בנפשו וחפץ בה מאד ועיקר מגמתו ורצונו להתקרב אליה. אך שמייגע א"ע ואינו פועל התפעלות אלהו' ממנה כלל בלב ומוח ואין זה לעצמו רק לאלהות בלבד כי אך קרבת אלהים יחפץ שיהיה קבוע בנפשו דוקא, וזהו עיקר התחלת המבקשים ודורשים אלהים באמת ובתמים בכוונה רצויה לאלהו' דוקא.

והמדריגה הג' למעלה מזו הוא הנק' מחשבה טובה שמצטרפת למעשה דהיינו באהו"ר שנוגע למעשה בלבד, וביאור הענין להיות כי המדריגה הב' הנ"ל הנה גם שכוונתו רצוי' לאלהות דוקא, היינו רק שרוצה שיהיה קרוב ולא רחוק מאלהות, ורצון זה בא מצד יוקר ענין גדולת ה' במוחו, אבל לא שנתפעל במוחו מאומה

התפעלות במחשבה, כמו לחפוץ בתשוקה גמורה במח' עכ"פ להיות גילוי אלהות במעשה טוב ולהתרחק ביותר מההיפוך המנגד לאלהות. וכ"ז נקרא דחילו ורחימו, הגם שנוגע למעשה בלבד אבל יש בהם אור וחיות גדול במחשבה, כמו ע"ד משל במחשבה הנוגע מאד לעצמו במילי דעלמא שיש בה אהבה במח' בהתפעלות המחשבה עכ"פ ויראה מהיפוכו כמו מן ההיזק ואבדון כו' כנ"ל וד"ל.

קנטרטיס

זה אמר גם כן שמע ישראל כו' ואחר כך ואהבת שאין העיקר רק התפעלות השמיעה הנ"ל במחשבה זו ונולד מזה אהבה, אך לא נתפעל בלבו עדיין מאומה רק במחשבה, ואהבה זו אינה רק לענין מעשה ולא לבחי' הפנימית כלל כמו בהתפעלות הלב כלל, אבל למעשה דהיינו להיות בבחי' סור מרע כו' למעלה הוא מבחי' ההסכם הנ"ל שנולד ממחשבה קרה הנ"ל, ולא באה האהבה לו רק מצד היורש בלבד שאינה בבחי' התפעלות במח' אך באה בבחי'

ג

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

הארת אא"ס הנמשך להם מאו"א כו' כי השראת וגלוי אא"ס הוא בחב"ד ואם לא הי' נמשך להם מוחי' אלו לא היו יכולים לקבל גלוי אורו כלל, והנה אחר שממשיכים גילוי המוחי' והתלבשות אא"ס בזו"נ בג"ר או ע"ז אח"כ ביי"ב אמצעיות מבקשים הבקשות דהיינו שישפיע אור א"ס ע"י י"ס אלו השפעות כל טוב בבי"ע, בחונן הדעת יהי' השפעת החכמ' ע"י ספי' החכמ' דזו"נ כו' ובהשיבנו לעורר תשובה ע"י ספי' הבינה שהיא בחי' תשובה כנודע ובסלה לנו הוא המחילה והחזרת הרצון אחר שכבר שבו בתשובה והיינו ע"י החסד כמאמר וימנך פשוטה לקבל שבים כו' ואח"כ ברכת גואל ישראל ע"י בחי' גבורה וריבה ריבנו כו' ורפואה ע"י ת"ת כי לא שייך רפואה אא"כ קדם מכה בתחלה והדין והמכה נמשך מבחי' גבורה לכן הרפואה מבחי' תפארת שאחר הגבורה שהיא כלולה מחו"ג והיא בחי' מדה"ר לרחם על המוכה כו' וברכת השנה ע"י הנצח כו' ועיין לעיל סוף אות י"א:

דרך מצותיך – שרש מצות התפילה

טו"ב) והנה אח"כ בשמו"ע הוא בחי' יחוד זו"נ דהיינו שלהיות נמשך אור וגלוי זה בבי"ע צ"ל ע"י יחוד זו"נ שהן בחי' יחוד קול ודיבור שע"י נמשך גלוי אא"ס לזולתו כו' כמו הדיבור שהוא גלוי לזולתו כו', אך מתחלה צ"ל הבנין דזו"נ דהיינו להמשיך להם מוחי' וזהו ענין ברכת אבות כמבואר בפע"ח, והענין כי המשכה זו מאא"ס עיקר גילויה הוא ע"י המוחי' חו"ב ודעת כדלעיל, ולפיכך צריך להמשיך תחלה בחי' המוחין, והמשל לזה נת' במ"א שהוא עד"מ כמו שאדם רוצה ללמוד איזו חכמה רמה ומפוארה, וא"א לו ללמוד החכמה עד שילמוד תחלה הלשון שמדברים בו החכמה, ונמצא מתחלה צריך ללמוד חכמת הלשון וגם הוא חכמ' גדולה, אלא שמ"מ הוא רק כלי לבד להגיע על ידו לאותה החכמ' מפוארה, וכמו עד"מ א"א ללמוד חכמת התושב"כ ושבע"פ בלתי שילמוד תחלה חכמ' הלשון הקודש כו', ועד"מ זה יובן שזהו ענין המשכת המוחי' לזו"נ שע"ז יוכלו להגיע אח"כ ולקבל

ד

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

עם הפסולת, כך בכדי שיקבלו ישראל את התורה הוצרכו תחלה להיות במצרים בשעבוד קשה בכדי לזככם שיוכלו לקבל התורה. אך ענין קרי"ס יפלא למה היו צריכים לילך בים שנת"ל שזהו לאיזה תועלת והיינו ג"כ הכנה למ"ת, ולכאור' אינו מובן כלל למה צריכין לילך בים קודם קבלת

[[ד]] והנה נודע כי יצ"מ הי' הקדמה למ"ת שזה מובן, וגם ענין שעבוד מצרים מה שהוא הקדמה למ"ת זהו ג"כ מובן, שזהו כמו האומן כשעושה כלי צריך ליתן תחלה הכסף בכור לצרפו¹ מהפסולת, כי לבד מה שהכסף איננו נקי הרי לא יוכשר למלאכה בעודו מעורב

¹תו"א שמות מט, א. יתרו עד, סע"א"ב.

(1) שעבוד מצרים. הקדמה למ"ת. כמו. הכסף בכור לצרפו: ראה

בכחות נפשו בהתלבשות כאו"א בכלי האבר הראוי לו כח הראי' בעין וכח השמיעה באוזן, אמנם כמו שהן כלולים בנפשו א"א לחלוק עדיין ולומר שזהו כח הראי' וזהו כח השמיעה כו', ולכן במ"ת שעל כל דיבור ודיבור פרוחה נשמתן הגיעו לשרש ומקור פנימיות נקודת הנפש אשר היא בלתי התחלקות עדיין כנ"ל, ולכן היו יכולים לראות את הנשמע ולשמוע את הנראה כו', והוצרכו לכ"ז בכדי שעיי"ז יוכלו לקבל מ"ת בחי' אנכי ולא יהי' לך שמפי הגבורה שמענו זהו כלליות כל התרי"ג מצות, אנכי כולל רמ"ח מ"ע ולא יהי' לך כולל כל סס"ה ל"ת, לכן הוצרכו להגיע לשרש נפשם בבחי' הכלליות, ומהיות כי גם שארי הדברות הם ג"כ כוללים לכן הי' צ"ל שעכדו"ד יפרח נשמתן כו', בכדי שיהיו כלי מוכן לקבל כו'.

מאמר וחזרים ד' כו'

שש"פ ל"א

התורה, ומה ניתוסף בנפשותיהם כשהלכו בים עד שמוזה יהי' תועלת לקבלת התורה.

אך הענין הוא דבצאת ישראל ממצרים לא נודעו בנפשותם עדיין ולא היו רק בבחי' אמונה בלבד וכמ"ש ויאמן העם, וישמעו כי פקד ה', ונודע כי שמיעה הוא מרחוק עדיין ששומע הדבר, ומהיות כי אינו דומה שמיעה לראי' ² שראי' הוא הנחה היותר נעלה בנפש כו', ע' בד"ה פקח עיניך וראה, ובקרי"ס נא' וירא ישראל כו' ויאמינו, שהיתה האמונה בבחי' ראי' והכרה, והיינו כי יצ"מ וקרי"ס הי' הכנה למ"ת ובמ"ת נא' וכל העם רואים את הקולות רואים את הנשמע ושומעין את הנראה, להיות כי פרוחה נשמתן על כל דיבור ודיבור עד שבאו לעצם פנימיות נקודת הנפש אשר שם ראי' ושמיעה בלתי מחולקים כלל, שהרי התחלקותם הוא רק כשמתגלים

ויקרא (כרך ג) ע' תשד. שה"ש (כרך א) ס"ע רכא-ב. סה"מ תרכ"ט ע' רסח-ט. לקמן ד"ה כמה גדולים יורדי הים. ועוד.

2 שמיעה הוא מרחוק. אינו דומה שמיעה לראי': בהבא לקמן ראה בארוכה המשך וככה תרל"ז פל"ג (ע' מר-ה). ופני"ז (ע' פרו-ז). וראה גם תו"א משפטים עה, א. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תקנר-ז. אוה"ת

ה

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר הרש"ב

והב' שמצד מעלתו (מעלת המדבר) הרי שפלותו הוא כיותר, דכירידת והמשכת נפשו שנומשך אחרי ענינים פחותים ושללים, ובהם הוא מוצא תענוג נפשו, הרי הוא גרוע מהבהמה שהבהמה אין לה דעת ואינה יודעת מענינים נעלים כלל, אכל האדם שניתן לו שכל ודעת כשעושה מעשה בהמה הרי הוא גרוע ממנה (ובפרט לפי מה שנתבאר לעיל (פרק א) דקדש עצמך במותר לך הוא מצות עשה דאורייתא וכשעושה ענינים הגשמיים בשביל הנאות ותענוג נפשו הרי הוא יורד ברגע גמור לפי שעה עד אשר ישוב ויתחזר לעבודת ה' ולתורתו כמו שכתוב בספר של בינונים (פרק ז הנ"ל פרק א) הרי על ידי תאוות נפשו הוא גרוע עוד גם מבצלי חיים הטמאים כו' וכמו שיתבאר), ואם פן הרי הסתת היצר הרע שמסיתו בדרך הנ"ל, הרי זה שטות נורא שמשוה מדרגה האמת והצדק, ורק מסמא ומעורר עיניו,

וכאשר מסיתו לומר שזה טוב לפניו, זאת ישם אל לבו, הכי זהו הטוב שלי לפי מעלת ומדרגת נפשי הניתן לי, וכי זהו פנונת בריאתי בעולם, ואדרבא במה שאומר לו שתאנה הוא לעיניו, הרי מפני זה עצמו צריך להתרחק מזה בתכלית שלא להוריד נפשו חס ושלום כנ"ל, כי אם הטוב

והנה עוד יתרון בידעת והשגת פנימיות התורה שעל ידי זה הוא כא לידי אהבה ויראה, שזהו מה שכתוב (דברים ד. לט) וידעת היום והשבות אל לבבך כו' שמביאה ללב שלם כו', וכמו שכתוב מזה באגרת הקדש בסופו בדבור המתחיל להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים ובלקוטי תורה בהביאור דולא תשבית, ואין פאן מקום להאריך בזה, ואחר הטוב הזה צריך האדם להיות נמשך, ובזה יהיה כל חפצו ומגמתו, ובזה יהיה עונג נפשו, לפי שהטוב הזה הוא לפי מעלת מהותו, ובזה נשלם הפנונה שבא אל התכלית שבשבילו נברא,

מה שאין פן כשנומשך אחרי הענינים הגשמיים והגופניים, הרי לא זו בלבד שלא נשלם הפנונה והתכלית שנקרא בשביל זה, הרי אדרבה הוא מוריד נפשו ממעלתו ומהותו הנעלה ויורד למדרגת הפעל חי הגרוע ופחות ממנו באין ערוך, והוא בשני דברים, הא' כידוע שכל דבר שהאדם מתקשר בו הרי הוא נעשה כמהות אותו הדבר וכשמקשר נפשו ורצונו בדומם או בצומח או בחי להתענג מהם, הרי הוא נעשה כמותם (ועוד למטה מהם שהרי הוא מקבל מהם, והוא התענוג שמתענג מהם) והרי הוא יורד ממעלת המדבר למדרגת הדומם צומח חי, שזה ירידה גדולה מאד,

גופנים מוֹרִיד נִפְשׁוֹ לְהַתְקַשֵּׁר בְּמָה שֶׁפְּחוֹת מִמֶּנּוּ לְקַבֵּל מֵאֵתוֹ וְגֵרֻעַ מִכַּעֲלֵי חַיִּים שְׂאִין לָהֶם דַּעַת, וְהַתְאָוָה עוֹשֶׂה גַם אֶת הַמּוֹתֵר לְרַע לְשַׁעָה, וְכֵן זֶה בָּא בְּסִפְתַּי הַיְצִיר הָרַע הַעוֹשֶׂה אוֹתוֹ לְשׁוֹטָה.

שְׁלוֹ יְהִיָּה בְּעִנְיָנִים רוֹחֲנִים וְנַעֲלִים, שֶׁהֵם טוֹבִים בְּאָמֶת, וּבְפִרְט בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהוּא טוֹב וְתַעֲנוּג אָמִיתִי, וּבְזֶה נִשְׁלַם פְּנוּתַת בְּרִיאָתוֹ כו'.

קִיצוּר. הָאָדָם לְפִי מַעֲלַת מֵהוּתוֹ תִּקְלִיתוֹ עֲבוֹדַת ה' בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה. וּכְשֶׁהָאָדָם נִמְשָׁךְ אַחַר תַּעֲנוּגִים

קונטרס ומעין פרק ד

ו

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנו יוסף יצחק – אדמו"ר הריי"צ

ולִהְבִּין כ"ז יִלְהַקֵּת כִּלְלוֹת עֵינֵי שְׁנַת"ל³ דבְּבְרִיאַת וְהַתְהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת מְצִינוּ שְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת, דַּפְעַם כְּתִיב כֹּל אֲשֶׁר חִפֵּץ ד' עֲשֵׂה, דְּבְרִיאַת וְהַתְהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים הוּא מִבְּחִי חִפֵּץ וְרִצּוֹן ד' לְבַד, וּפְעַם כְּתִיב דְּבַדְר ד' שְׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבַע"מ נִבְה"ע, דְּבְרִיאַת וְהַתְהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים הוּא כַּמְאֹר וְדִיבּוּר, וְלֹא רַק מִבְּחִי חִפֵּץ וְרִצּוֹן ד' לְבַד, כ"א שְׂבָא בְּגִילוּי כַּמְאֹר וְדִיבּוּר מְפּוֹרֵט, וְנִתְּ כֹל נִבְרָא יֵשׁ בּוֹ חוֹמֵר וְצוּרָה, דְּחוֹמֵר הוּא גּוֹף הַנְּבִרָא וְצוּרָה הוּא אֹר הַשֶּׁפַע הָאֱלֹקִי שֶׁהוּא חַיּוֹת הַנְּבִרָא הַמְתַּלְבֵּשׁ בּוֹ לְחַיּוֹתוֹ, דֵּהַתְהוּוֹת וְבְרִיאַת חוֹמֵר הַנְּבִרָאִים הוּא כַּמְאֹר וְדִיבּוּר, אֲבָל הַתְהוּוֹת צוּרַת הַנְּבִרָאִי הוּא כַּחֲפֵץ וְרִצּוֹן ד' שְׂלֵא בֵּא עֲדִיין לְכֻלֵּל מֵאֹר וְדִיבּוּר, וְטַעַם הַדְּבַר מִפְּנֵי מָה גַם חוֹמֵר הַנְּבִרָאִי לֹא נִתְהוּוֹ בְּבְחִי חִפֵּץ וְרִצּוֹן בְּלִבּוֹ, לְפִי דָאֵם גַּם חוֹמֵר הַנְּבִרָאִי הִי' הַתְהוּוֹתָם בְּבְחִי חִפֵּץ וְרִצּוֹן ד', שְׂלֵא דִּיבּוּר וּמֵאֹר, אִז הִי' הַכֵּל בְּרוּחָנִיּוֹת, וְהִי' הַכֵּל בְּטַל, כְּמוֹ שֶׁהוּא הַבֵּיטוּל מִצַּד הַחַכ', דֵּאִיְהוּ וְחִיּוּהִי חַד, וְהַכּוֹנֵה הָעֲלִיוֹנָה הִיא שִׁיחַ עֲבוּדָה דּוּקָא, וְנִתְּ כִּי בְּכֹל נִבְרָא הֵנָּה גּוֹפּוֹ הוּא חֶשֶׁךְ לְגַבֵּי נִשְׁמַתוֹ, דְּכֵן הוּא בְּאֵדָם דְּכַחֲתוּי הַגְּלוּיִם בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף הֵם חֶשֶׁךְ לְגַבֵּי כְּמוֹ שֶׁהֵם טְרַם שְׁנַתְּלִבְשׁוּ, וְכֵן בְּהַעֲבוּדָה בְּהַכְּחוֹת דַּנְּפֵה"א, וְכֵן הוּא בְּהַחַיּוֹת דְּנִבְרָאִי, דֵּהַתְּגַלּוֹת הוּא בְּאִין עֵרוּךְ לְכַמוֹ שֶׁהַחַיּוֹת כְּלוּל בְּמִקּוּרוֹ, וְהַמְּלָאכִים מְשִׁיגִים זֹאת, וְכֵן מוֹשֵׁג הַדְּבַר הַיֵּטִב בְּהַתְּבוֹנְנוֹת פְּרִטִית בְּתַפְלָה, שֶׁהִיא סוּלָם הַהַתְּקַשְׁרוֹת, הַמְּקַשֵּׁר אֶת הָאָדָם וְעִנְיָנֵי עוֹלָם הַתְּחַתּוֹן בְּאוֹ"ס, וּמ"מ נִקְ' זֶה נְהוּרָא אוֹכְמָא, שֶׁהוּא חֶשֶׁךְ לְגַבֵּי הָעֲבוּדָה הָאֱמִיתִית דְּנֵה"א מְצ"ע, שֶׁהִיא נְהוּרָא חִירוֹא, הָאֵה"ר דְּבַחֲכ' שְׁבַנְפִּשׁוּ, שְׁזוֹהוּ מִצַּד הַתְּקַשְׁרוֹת עֲצָמִי, וְלֹאֲתַּת הִיתָה הַתְהוּוֹת חוֹמֵר הַנְּבִרָאִי כַּמְאֹר וְדִיבּוּר, כְּכַדִּי שִׁיחַ יֵשׁ וּמְצִיאוֹת, וְהִי' עֵינֵי הָעֲבוּדָה כְּבִיטוּל הִישׁ לֵאִין.

בְּסַכְתָּ¹ תִּשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים כֹּל הָאֹזְרָח בִּישְׂרָאֵל יִשְׁבּוּ בְּסַכְתָּ², וְהֵנָּה סוּכָה הוּא מְקִיף, וְיִשְׁבִּיבָה הו"ע הַהִתְיַשְׁבּוֹת וְצ"ל אִין שִׁיךְ הַתְיַשְׁבּוֹת בְּמְקִיף, דְּזוֹהוּ כֹל עֵינֵי הַמְּקִיף שְׂאִינוּ בְּבְחִי הַתְיַשְׁבּוֹת, דְּפְנִימִי הוּא בְּהַתְיַשְׁבּוֹת וּמְנוּחָה, וּמִשְׁמַע מִזֶּה דְּסוּכָה עֵינֵי הַמְּקִיף שְׂבָא' בְּהַתְיַשְׁבּוֹת, וּמ"מ הוּא נִשְׂאָר בְּמִדְרִיגַתוֹ הָעֲצָמִי שֶׁהוּא מְקִיף, וְמָהוּ תִּשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים בְּמַסְפֵּר מוּגַבֵּל, דְּמְקִיף הוּא עֵיגוּל וְאִין שִׁיךְ בְּעֵיגוּל שִׁיחַ' בְּבְחִי מַסְפֵּר בְּכֻלֵּל, דְּזוֹהוּ הַהִפְרָשׁ בֵּין קוֹ עֵיגוּל, דְּבִקּוֹ הוּא סֹדֵר וּמִדְרִיגוֹת מַעֲלָה וּמַטָּה עֲלִיּוֹן וְתַחְתּוֹן וּבְמִילָא שִׁיךְ כּוּזָה מַסְפֵּר, אֲבָל בְּמְקִיף שֶׁהוּא עֵיגוּל אִין שִׁיךְ עֵינֵי הַמַּסְפֵּר בְּכֻלֵּל, וְמָהוּ הַמַּסְפֵּר שְׁבַעַת. וְעוֹצ"ל כִּפֵּל הָעֵינֵי כֹל הָאֹזְרָח בִּישְׂרָאֵל יִשְׁבּוּ בְּסַכְתָּ, דְּלֵאחֲרַי שְׂאֹמֵר בְּסַכְתָּ תִּשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים מָהוּ חוֹזֵר וְכּוֹפֵל דְּכֹל הָאֹזְרָח בִּישְׂרָאֵל יִשְׁבּוּ בְּסַכְתָּ, וְכּוּזָה אֵינוֹ מְזַכִּיר עֵינֵי הַזְּמַן כְּמוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּתַחֲלָה שְׁבַעַת יָמִים, דְּמוּבֵן מִזֶּה שֶׁהִיא מִדְרִיגָה אַחֲרַת. וּמְכַלְלוֹת הָעֵינֵי מוּבֵן דְּזֶה אֲשֶׁר בְּסַכְתָּ תִּשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים הוּא לְפִי דְּכֹל הָאֹזְרָח בִּישְׂרָאֵל יִשְׁבּוּ בְּסַכְתָּ, וְהֵינּוּ דְּלֵהִיּוֹת כִּי כֹל הָאֹזְרָח בִּישְׂרָאֵל יִשְׁבּוּ בְּסַכְתָּ, לְזֹאת הֵנָּה בְּסַכְתָּ תִּשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים, וְצ"ל מָהוּ כִּלְלוֹ' עֵינֵי זֶה. וְהֵנָּה בְּגִמְרָא (סוּכָה דְּכ"ז ע"ב) אִי' כֹּל הָאֹזְרָח בִּישְׂרָאֵל יִשְׁבּוּ בְּסוּכוֹת מִלְּמַד שְׁכֵל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִם לִישֵׁב בְּסוּכָה אַחַת, וְצ"ל מָהוּ הַמַּעֲלָה דְּסוּכָה אַחַת, וְמָהוּ דְּכֹל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִם לִישֵׁב בְּסוּכָה אַחַת, וְמָהוּ הַסוּכָה אַחַת דְּכֹל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִם לִישֵׁב בָּהּ, וּמֵאחֲרַי דְּכֹל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִם לְזֶה הֵנָּה מִצַּד לְמַעֲלָה הִרִי הוּא כֵּן דְּכֹל יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים בְּסוּכָה אַחַת.

הַתְּחִלָּה יִקְשֶׁה אִין שִׁיךְ יִשְׁבִּיבָה בְּמְקִיף וּמַסְפֵּר בְּעֵיגוּל, וּמַסְפֵּר דו', וְמָהוּ יִשְׁבִּיבָה הָאֹזְרָח וּבְלִי זְמַן מוּגַבֵּל, וְמָהוּ הַסוּכָה אַחַת דְּכֹל יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים בָּהּ.

י"ט של ר"ה תרצ"ב

בס"ד. ימים ראשונים דחגה"ס צב"ר. אָטוּאָצָא.

(2) אמור כג, מב.
(3) פרק ט (לעיל ע' יט).

(1) בגוכתי"ק כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ב"עניני מאמרי רצ"ב, נרשם: "בסכות תשבו שבעת ימים, ובו ה פרקים. טו ענינים". - נעתקו לקמן במקומם.

יהיה בהתפעלות גדולה כזו, וכולם הבינו שבודאי טמון בכך דבר גדול, אך איש לא הרהיב לשאול את פי הר' אייזיק לשמחה מה זו עושה.

סדר היה אצל זקני החסידים שבכל זמן בואם לליובאוויטש היו מתוועדים יחדיו. בשעת ההתוועדות אמר הרה"ח ר' אייזיק: כשמישיח יבוא יעמידו את אייזל (אמר על עצמו) על כף היד (כבריה קטנה) ויאמרו: דבר זה למד, דבר זה התפלל.

מה שהרה"ח ר' אייזיק ביטל את הדרגא שלו בהשגה ועבודה, היה צריך להיות בינו לבין עצמו. כשהכהן הגדול היה צריך לטבול ולבדוק את עצמו מחוצצי טבילה, פרשו סדין בינו לבין העם. גם גדול צריך לבדוק עצמו מחוצצי טבילה, אך זה צריך להיעשות בינו לבין עצמו.

ידוע מה שהרבי אמר הטעם לקריאת השם "חסיד", על פי דברי התוספות³ שחסיד עושה לטובת זולתו גם בדבר המזיק לו. ר' אייזיק עשה זאת בשביל חסידים, שילמדו כיצד על חסיד להתנהג.

נעיצת ההתחלה היא בסוף דוקא. את הכוונה העליונה של "נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים"⁴ מבצעים יהודי-הגלות. עם כל שנה מתקרבים יותר לזמן ביאת המשיח בב"א ולגילוי האור העצמי - הרי שצריכים להיות בשמחה גדולה.

לפני שעולה השחר מתגבר חושך הגלות, וכאשר מתחילים דמדומי השחר נופלת על האדם שינה חזקה.

במוחש אנו רואים, כשיושבים לילה חורפי ויכולים להיות שקועים בענין עמוק, אך כשמתחילים דמדומי השחר, נופלת שינה עמוקה ואז זקוקים לחיזוק שלא ירדמו.

מתחיל ב"ה להיות אור, מתחילים דמדומי השחר, הרי שדוקא כעת יש להשתדל בכל מיני השתדלות ויגיעות שלא להירדם. על חסידים ללמוד חסידות ברבים. בכל בתי הכנסת החסידיים יסודרו קביעות עתים ללמוד חסידות ברבים ונזכה בעזרת השם להגיע בנחת לאור היום ויתגלה לכלל ישראל האור כי טוב.

לקוטי דיבורים ליקוט ג אות יב

יב. אנחנו משמחים את עצמנו בשמחת התורה, אנו שמחים עם התורה, עם התקוה שהקב"ה יעזור והתורה תשמח אותנו, אז תהיה השמחה שלימה ברוחניות ובגשמיות.

לאמיתו של דבר יש לנו במה לשמות. גם במצב הנוכחי, כאשר הענינים הרוחניים מעוננים קצת - צריכים להיות בשמחה. הרי עתה הוא הזמן של עקבות משיחא, ועתה הוא הזמן של נעיצת ההתחלה בסוף.

אנחנו בעקבות משיחא מבצעים את הכוונה העליונה שבגלות המר מבית ומבחוץ, וב"ה לומדים ומתפללים, לומדים דברי חסידות ומבינים את אשר לומדים, ובחסידות שמבינים עוסקים בעבודה שבלב - הרי שיותר להיות שמח.

מובא בחסידות ההבדל בין גשמיות לרוחניות, שבגשמיות היסוד הוא למטה והבנין על גבו למעלה. וברוחניות היסוד הוא למעלה והבנין למטה. יהודי-הגלות מבצעים את הכוונה העליונה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

הרב הגאון ר' אייזיק זצ"ל מהומיל היה בזמנו של אב-הסבא¹ בעל מדריגה, למרות שאצל הרבי² היה מהצעירים, אך בהיותו אברך היה "מקבל" טוב. אבי שאל פעם את הסבא מה פירוש התואר "עצמי" והוא תיאר לו את ר' אייזיק. בהיותו בציור של "עצמי" במשך כמה שנים, הרי למרות שנסע לליובאוויטש אל אב-הסבא, אך היה זה מתוך קבלת עול חסידית.

פעם אחת (ב' נוסחאות: א) מצד הקירוב של כ"ק אאזמו"ר אליו, (ב) מצד גודל התמסרותו של הר' אייזיק לכ"ק אאזמו"ר. כ"ק אאמו"ר הרה"ק אישר את הנוסחא השניה) בשנת תר"ח או תר"ט בהיותו בחג השבעות בליובאוויטש קרא לו כ"ק אאזמו"ר ואמר לו: אומר לפניך חסידות ששמעתי מהסבא כ"ק אדמו"ר רבנו הגדול, תורה של הבעש"ט אות באות עם ביאורי הסבא. כשיצא הרה"ח ר' אייזיק מכ"ק אאזמו"ר פגש בכמה אברכים וצעירים שלמדו בישיבה של כ"ק אאזמו"ר, רקד ר' אייזיק אתם והתנשק אתם, דבר שהיה לפלא בעיני כל החסידים, שבעל מוחין רחבים ועצומים כהר' אייזיק,

(3) נדה יז, א.

(4) תנחומא נשא טז. במד"ר פי"ג, ה.

(1) בימי כ"ק רבנו אדמו"ר הצמח צדק.

(2) כ"ק רבנו הגדול, אדמו"ר הזקן.

פרק א' משנה ב

שמעון הצדיק היה משיירי בנסת הגדולה. הוא היה אומר: על שלושה דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים.

נקודות משיחות קודש

רבינו הזקן מבאר⁴ שלושת העמודים, הם כנגד שלושת האבות:

"גמילות-חסדים" כנגד אברהם אבינו שהיה גומל-חסדים, כדכתיב⁵, "ויטע אשל בבאר שבע", ופירשו רז"ל⁶ ש"אשל" ראשי תיבות אכילה, שתיה, לינה, שסיפק לעוברי אורח (ובלשון האורחות-צדיקים⁷, שאברהם "היה נדיב בנפשו, בגופו ובמונו").

"עבודה" - עבודת התפילה, שהיא עבודת הקרבנות, תפילות כנגד תמידין תיקנום⁸, כנגד יצחק אבינו שהיה "עולה תמימה".

"תורה" כנגד יעקב אבינו שענינו תורה, כמו שנאמר⁹, "ויקם עדות ביעקב, ותורה שם בישראל".

אלא שלכאורה לפי זה צריכה היתה המשנה למנות את שלושת הדברים שעליהם העולם עומד, בסדר הפוך - גמילות-חסדים, עבודה ורק לבסוף תורה (כפי סדר האבות)!

ויש להוסיף ולחזק את השאלה: גם סדר עבודתו הפרטי של כל יהודי, בכל יום ויום, כולל את שלושת העמודים האלה, וגם שם הסדר הוא הפוך מהמפורט במשנה - תחילה גמילות-חסדים, שהרי לפני התפילה יש לתת צדקה לעני (כמאמר רז"ל¹⁰ "רבי אליעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי"), לאחר מכן התפילה עצמה ("עבודה") ורק אחר-כך בא שלב התורה (כמאמר רז"ל¹¹, "מבית-הכנסת לבית-המדרש")!

ויש לומר שסדר ה"דברים" במשנתנו נובע מכך שמדובר על פעולתם בעולם - "העולם עומד". לכן מונה המשנה תחילה את עמוד התורה משום שבו מודגש עיקר הפעולה בעולם: התורה למרות היותה "בלי גבול"¹² בעצם, עם כל זה היא נקלטת ומתלבשת בשכל האדם. לא זו בלבד, אלא שבכוחה של התורה אף לשנות בפועל את המציאות בעולם, כדרשת רז"ל על הפסוק "לא-ל גומר עלי"¹³. זו הסיבה שמשנתנו מתחילה בעמוד התורה.

מפרשי המשנה¹ האריכו בתוכן החלוקה למספר שלשה דוקא. והביאור בזה על פי תורת החסידות הוא כך:

"העולם" שבמשנתנו אינו דוקא עולם הזה הגשמי, אלא הוא כולל גם את העולמות הרוחניים: בריאה, יצירה, עשיה. המרומזים בפסוק² "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". את התוכן של שלושת העולמות, ביאר הרמב"ן בתחילת פירושו על התורה: "בריאה" פירושה "הוצאת היש מאין.. והוא החומר הראשון, הנקרא היולי", "יצירה" הוא מה ש"ממנו המציא הכל והלביש הצורות" ו"עשיה" הוא מה ש"תקן אותם".

והנה, מכיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"³, מובן, ששלוש הדרגות הללו קיימות בתורה, וממנה הן השתלשלו בעולם. שלושת ענינים אלו בתורה, הם תורה, עבודה וגמילות חסדים. "עבודה" רומזת למחשבת האדם, שהרי בקרבנות נפסל הקרבן אפילו במחשבה בלבד, ו"תורה" עיקר המצוה היא בדיבור שהרי על הרהור ב"ת אין מברכים ברכות התורה, וגמ"ח עיקרה במעשה.

ושלשת ענינים אלו מחשבה דיבור ומעשה, הם כנגד שלשת העולמות: בריאה, יצירה ועשיה. ש"מחשבה" הוא על דרך בריאה יש מאין, כי אותיות המחשבה לא היו במציאות נרגשת לפני ירידתם לכח המחשבה, ולכן מחשבה הוא כנגד עולם הבריאה. ואילו "דבור" הוא שהאותיות שהיו כבר מקודם במחשבה, קיבלו עכשיו צורה בצאתם בה' מוצאות הפה, לכן דבור הוא כנגד עולם היצירה. ו"מעשה" הוא כנגד עולם העשיה. ואם כן משלושת בחינות אלו שבתורה (מחדומ"ע), השתלשלו שלושת העולמות. ומכיון שהכל תלוי בעבודת האדם. לכן צריך לעסוק בשלושת העמודים של תורה עבודה וגמ"ח, כדי לקיים את שלושת העולמות בריאה יצירה עשיה.

(ממאמר ד"ה כי תשא תשכ"ב)

(ספר השיחות תש"ג, כרך ב, עמ' 653)

(1) עיין דרך חיים למהר"ל. (2) ישעיה מג, ז. (3) זוהר חלק ב קסא, א. (4) לקוטי-תורה מטות דף פג, טור ד. (5) וירא כא, לג. (6) מדרש תהלים לו. (7) שער יז. (8) ברכות כו, ב. (9) תהלים עה, ב. (10) בבא-בבא י, א. (11) ראה ברכות סד, א. (12) "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים" (איוב יא, ט). (13) תלמוד-ירושלמי כתובות פ"א ה"ב.

כא ומליל יי עם משה למימר:
 כב קבל ית חשבון בני גרשון אף
 אנון לבית אבהתהון לזרעיתהון:
 כג מבר תלתין שנין ולעלא עד
 בר חמשין שנין תמני יתהון כל
 דאתי לחילא חילא למפלח
 פלחנא במשפן זמנא: כד דין
 פולחן זרעית גרשון למפלח
 ולמטול: כה ויטלון ית זריעת
 משפנא וית משפן זמנא חופאה
 וחופאה דססגונא די עלוהי
 מלעלא וית פרסא דתרע משפן
 זמנא: כו וית סרדי דרתא וית
 פרסא דמעלנא דתרע דרתא די
 על משפנא ועל מדבחה סחור
 סחור וית אטוניהון וית כל מגי
 פלחנהון וית כל די יתמסר להון
 ויפלחון: כז על מימר אהרן
 ובגוהי יהי כל פלחן בני גרשון
 לכל מטולהון ולכל פלחנהון
 ותמנן עליהון במטרא ית כל
 מטולהון: כח דין פלחן זרעית
 בני גרשון במשפן זמנא
 ומשרתהון בידי דאיתמר בר
 אהרן כהנא: כט בני מררי
 לזרעיתהון לבית אבהתהון תמני
 יתהון: ל מבר תלתין שנין
 ולעלא ועד בר חמשין שנין
 תמננן כל דאתי לחילא למפלח

כא וידבר יהוה אל-משה לאמר: כב נשא את-
 ראש בני גרשון גם-הם לבית אבתם
 למשפחתם כס"י: כג מן שלשים שנה ומעלה
 עד בן-חמשים שנה תפקד אותם כל-הבא
 לצבא צבא לעבד עבדה באהל מועד:
 כד זאת עבדת משפחת הגרשני לעבד
 ולמשא: לד כה ונשאו את-זריעת המשפן ואת-
 אהל מועד מכסהו ומכסה התחש אשר-
 עליו למעלה ואת-מסך פתח אהל
 מועד כס"י: כו ואת קלעי החצר ואת-מסך |
 פתח | שער החצר אשר על-המשפן ועל-
 המזבח סביב ואת מיתריהם ואת-כל-כלי
 עבדתם ואת כל-אשר יעשה להם ועבדו כס"י:
 כז על-פי אהרן ובניו תהיה כל-עבדת בני
 הגרשני לכל-משאם ולכל עבדתם ופקדתם
 עליהם במשמרת את כל-משאם כס"י: כח זאת
 עבדת משפחת בני הגרשני באהל מועד
 ומשמרתם ביד איתמר בן-אהרן הכהן: ס
 ישראל שני כט בני מררי למשפחתם לבית-אבתם
 תפקד אתם: 5 מן שלשים שנה ומעלה ועד

בן-חמשים שנה תפקדם כל-הבא לצבא לעבד את-עבדת אהל

רש"י

(כב) נשא את-ראש בני גרשון גם-הם. כמו
 שצויתיה על בני קהת, לראות כמה יש שהגיעו
 לכלל עבודה: (כה) את-זריעת המשפן. עשר
 התקתונות: ואת-אהל מועד. זריעות עזים
 העשויות לאהל עליו: מכסהו. עורות אילים
 מאדמים: מסך פתח. וילון המזרחי: (כו) אשר
 על-המשפן. כלומר, הקלעים והמסך של חצר,
 הסוככים ומגנים על המשפן ועל מזבח הנהשת
 סביב: ואת כל-אשר יעשה להם. פתגומו: "וית
 כל די יתמסר להון" - לבני גרשון: (כז) על-פי

ית פלחן משפן זמנא: לא ודא מטרת מטולהון לכל פלחנהון במשפן זמנא דפי משפנא ועברוהי ועמודוהי וסמכוהי: לב ועמודי דורתא סחור סחור וסמכיהון וספיהון ואטוניהון לכל מגיהון ולכל פלחנהון ובשמחן תמנון ית מגי מטרת מטולהון: לג דין פלחן ורעית בני מררי לכל פלחנהון במשפן זמנא בידי דאיתמר בר אהרן פהנא: לד ומנא משה ואהרן וברכי כנשתא ית בני קהת לזרעיתהון ולבית אבהתהון: לה מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין שנין כל דאתי לחילא לפלחנא במשפן זמנא: לו ויהו מנגיהון לזרעיתהון תרין אלפין שבע מאה וחמשין: לי אלין מנגי ורעית קהת כל דפלח במשפן זמנא די מנא משה ואהרן על מימרא דיי בידי דמשה: לח ומנגי בני גרשון לזרעיתהון ולבית אבהתהון: לט מבר תלתין שנין ולעלא ועד בר חמשין שנין כל דאתי לחילא לפלחנא במשפן זמנא: מ ויהו מנגיהון לזרעיתהון לבית אבהתהון תרין אלפין ושית מאה ותלתין: מא אלין מנגי ורעית בני גרשון כל דפלח במשפן

מועד: לא וזאת משמרת משאם לכל עבדתם באהל מועד קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ואדניו: לב ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתדתם ומיתריהם לכל כליהם ולכל עבדתם ובשמרת תפקדו את כלי משמרת משאם: לג זאת עבדת משפחת בני מררי לכל עבדתם באהל מועד ביד איתמר בן אהרן הכהן: לד ויפקד משה ואהרן ונשיאי העדה את בני הקהתי למשפחתם ולבית אבתם: לה מכן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כל הבא לצבא לעבדה באהל מועד: לו ויהיו פקדיהם למשפחתם אלפים שבע מאות וחמשים: לי אלה פקודי משפחת הקהתי כל העבד באהל מועד אשר פקד משה ואהרן על פי יהוה ביד משה: לח ופקודי בני גרשון למשפחותם ולבית אבתם: לט מכן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כל הבא לצבא לעבדה באהל מועד: מ ויהיו פקדיהם למשפחתם לבית אבתם אלפים ושש מאות ושלושים: מא אלה פקודי משפחת בני גרשון כל העבד באהל מועד אשר פקד משה

רש"י

אהרן ובניו. ואיזה מהבנים ממנה עליהם? ביד איתמר בן-אהרן הכהן: (לב) ויתדתם ומיתריהם. של צמודים, שהרי יתדות ומיתרי הרוח, ויתדות ומיתרים היו לצמודים סביב לתלות הקלעים במשא בני גרשון היו; ויתדות ומיתרים היו ליריעות ולקלעים מלמטה, שלא תגביהם

זמנא די מנא משה ואהרן על
מימרא דיי: מב ומנני זרעית בני
מררי לזרעיתהון לבית
אבהתהון: מג מבר תלתין שנין
ולעלא ועד בר חמשין שנין כל
דאתי לחילא לפלחנא במשפן
זמנא: מד ויהו מננייהון
לזרעיתהון תלתא אלפין ומאתן:
מה אלין מנני זרעית בני מררי
די מנא משה ואהרן על מימרא
דיי בידא דמשה: מו כל מנניא
די מנא משה ואהרן ורכרבי
ישראל ית לואי לזרעיתהון
ולבית אבהתהון: מז מבר
תלתין שנין ולעלא ועד בר
חמשין שנין כל דאתי למפלח
פלחן פלחנא ופלחן מטול
במשפן זמנא: מח ויהו מננייהון
תמניא אלפין וחמש מאה
ותמנן: מט על מימרא דיי מנא
יתהון בידא דמשה גבר גבר על
פלחנה ועל מטולה ומננוהי די
פקיד יי ית משה: א ומליל יי
עם משה למימר: ב פקד ית בני
ישראל וישלחון מן משריתא כל
דסגיר וכל דדאב וכל דמסאב

ואהרן על-פי יהוה: מב ופקודי משפחת בני
מררי למשפחתם לבית אבתם: מג מבן
שלשים שנה ומעלה ועד בן-חמשים שנה
כל-הבא לצבא לעבדה באהל מועד: מד ויהיו
פקדיהם למשפחתם שלשת אלפים
ומאתים: מה אלה פקודי משפחת בני מררי
אשר פקד משה ואהרן על-פי יהוה ביד-
משה: מז כל-הפקדים אשר פקד משה ואהרן
ונשיאי ישראל את-הלויים למשפחתם ולבית
אבתם: מו מבן שלשים שנה ומעלה ועד
בן-חמשים שנה כל-הבא לעבד עבדת
עבדה ועבדת משא באהל מועד כס"י: מח ויהיו
פקדיהם שמנת אלפים וחמש מאות
ושמנים: מט על-פי יהוה פקד אותם ביד-
משה איש איש על-עבדתו ועל-משאו
ופקדיו אשר-צוה יהוה את-משה כס"י: פ שלישי
ה א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ב צו את-
בני ישראל וישלחו מן-המחנה כל-צרוע

רש"י

הנזקין (דף ס): וישלחו מן-המחנה. שלש מחנות
היו שם בשעת חנינתן: תוך הקלעים היא מחנה
שכינה, חנינת הלויים סביב - כמו שמפרש בפרשת
"במדבר סיני" - היא מחנה לוייה. ומשם ועד סוף
מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות היא מחנה
ישראל. הצרוע נשלח חוץ לכלן; הוב מתר
במחנה ישראל ומשלח מן השמים. וטמא לנפש
מתר אף בשל לוייה ואינו משלח אלא משל שכינה.
וכל זה דרשו רבותינו מן המקראות במסכת

בהם הקלעים בשפתם העליונה בכלונסות וקנדסין
כמו ששנויה במלאכת המשפן: (מז) עבדת
עבדה. הוא השיר במצלתים וכנורות, שהיא
עבודה לעבודה אחרת: ועבדת משא. כמשמעו:
(מט) ופקדיו אשר-צוה ה' את-משה. ואותן
הפקדים היו במצוה "מבן שלשים שנה ועד בן
חמשים": (ב) צו את-בני ישראל וגו'. פרשה זו
נאמרה ביום שהוקם המשפן, ושמונה פרשיות
נאמרו בו ביום, כדאיתא במסכת גטין בפרק

וְכַל־זֶבֶד וְכָל טָמֵא לְנִפְשׁ כְּסִי: ג מְזַכֵּר עַד־נִקְבָּה
 תְּשַׁלְּחוּ אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא
 יִטְמְאוּ אֶת־מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכְכֶם:
 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל־
 מַחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֵּן
 עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל: פ הַוַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: וַדַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אִוְ־אִשָּׁה
 כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטָּאת הָאָדָם לְמַעַל מֵעַל
 בִּיהוָה וְאִשְׁמָה הַנִּפְשׁ הַהוּא כְּסִי: ז וְהִתְוֹדוּ
 אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהִשִּׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ
 בְּרֹאשׁוֹ וְחִמִּישְׁתּוֹ יִסֹּף עָלָיו וְנָתַן לְאִשֶׁר אֲשֶׁם
 לוֹ כְּסִי: ח וְאִם־אֵין לְאִישׁ גֹּאֵל לְהִשִּׁיב הָאֲשָׁם
 אֵלָיו הָאֲשֶׁם הַמּוֹשֵׁב לִיהוָה לִכְהֵן מִלֶּבֶד אֵיל
 הַכִּפֹּרִים אֲשֶׁר יִכְפֹּרֻבוּ עָלָיו כְּסִי: ט וְכַל־
 תְּרוּמָה לְכָל־קֹדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ

לְטָמֵי נִפְשָׁא דְאִנְשָׁא: ג מְדַכֵּר
 עַד נִוְקָבָא תְּשַׁלְּחוּן לְמַבְרָא
 לְמִשְׁרִיתָא תְּשַׁלְּחוּן וְלֹא יִסְאָבוּן
 יַת מִשְׁרִיתָהוֹן דִּי שְׁכַנְתִּי שְׁרִיא
 בִּינִיהוֹן: ד וַעֲבָדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַשְׁלָחוּ יַתְהוֹן לְמַבְרָא לְמִשְׁרִיתָא
 כְּמָא דִּי מַלִּיל יי עִם מֹשֶׁה כֵּן
 עָבָדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ה וּמַלִּיל יי
 עִם מֹשֶׁה לְמִימְרֵ: ו מַלִּיל עִם בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל גְּבַר אוּ אַתְתָּא אַרִי
 יַעֲבָדוּן מִכָּל חֻבֵי אִנְשָׁא לְשַׁקְרָא
 שְׁקַר קָדָם יי וְיַחֲוֹב אִנְשָׁא הַהוּא:
 ז וַיְוֹדוּן יַת חֻבֵיָהוֹן דִּי עָבָדוּ
 וְנָתַב יַת חֻבְתָּהּ בְּרִישָׁה וְחִמִּישָׁה
 יוֹסֶף עֲלוּהִי וַיִּתֵּן לְדָחַב לֵה:
 ח וְאִם לִית לְגְבַר פְּרִיק לְאַתְבָּא
 חֻבְתָּא לֵה חֻבְתָּא דְמִתְב קָדָם יי
 לְכַהֲנָא בַר מְדַכֵּר כְּפֹרִיא דִּי
 יִכְפֹּר בֵּה עֲלוּהִי: ט וְכָל
 אִפְרֻשׁוּתָא לְכָל קֹדְשֵׁיא דְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל דִּי יִקְרְבוּן לְכַהֲנָא

רש"י

התובע שהשביעו ואין לו יורשים: להשיב האשם אליו. כשנמלך זה להתודות על עונו. ואמרו רבותינו: וכי יש לה אדם בישראל שאין לו גואלים או בן, או בת, או אח, או שאר בשר הקרוב ממשפחת אביו למעלה עד יעקב? אלא זה הגר שמת ואין לו יורשים: האשם המושב. זה הקרן והחמש: לה' לפהן. קנאו השם ונתנו לפהן שבאותו משמר: מלבד איל הכפרים. האמור בויקרא שהוא צריך להביא: (ט) וכל־תְּרוּמָה וגו'. אמר רבי ישמעאל: וכי תְּרוּמָה מקריבין לפהן? והלא הוא המסור אחריה לבית הגרנות? ומה תלמוד לומר "אשר־יקריבו לפהן"? אלו הכפרים, שנאמר בהם (שמות כג): "תביא בית ה'

פסחים (דף טז): טמא לנפש. דמסאב לטמי נפשא דאנשא. אומר אני שהוא לשון עצמות אדם בלשון ארמי, והרבה יש בכ"ר(פע"ח): אדריאנוס שחיק טמיא - שחיק עצמות: (ו) למעל מעל בה'. הרי חזר וכתב כאן פרשת גזול ונשבע על שקר, היא האמורה בפרשת ויקרא (ויקרא ה): "ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו וגו'", ונשנית כאן בשביל שני דברים שנתחדשו בה: האחד שפתוב "והתודו", לומר שאינו חייב חמש ואשם על פי עדים עד שיודה בדבר. והשני - על גזל הגר שהוא נתן לפהנים: (ז) את־אשמו בראשו. (כ"ק קיא) הוא הקרן שנשבע עליו: לאשר אשם לו. (כתובות יט) למי שנתחייב לו: (ח) ואם־אין לאיש גאל. שמת

דלה יהי: י וגבר ית מעשר
 קודשה דלה יהון גבר דיתן
 לכהנא דלה יהי: יא ומליל יי עם
 משה למימר: יב מלל עם בני
 ישראל ותימר להון גבר גבר ארי
 תסטי אתתה ותשקר בה שקר:
 יג וישכב גבר יתה שכבת זרעא
 ויהי מכסא מעיני בעלה ומשמרא
 והיא מסאבא וסהיד לית בה והיא
 לא אתאחזת: יד ועבר עלוהי
 רוח קנאה ויקני ית אתתה והיא
 מסאבא או עבר עלוהי רוח קנאה
 ויקני ית אתתה והיא לא מסאבא:

לכהן לו יהיה כס"י: י ואיש את־קדשיו לו יהיו
 איש אשר־יתן לכהן לו יהיה כס"י: פ רביעי
 יא וידבר יהוה אל־משה לאמר: יב דבר אל־
 בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי־
 תשטה אשתו ומעלה בו מעל כס"י: יג ושכב
 איש אתה שכבת־זרע ונעלם מעיני אישה
 ונסתרה והיא נטמאה ועד אין פה והוא לא
 נתפשה כס"י: יד ועבר עליו רוח־קנאה וקנא
 את־אשתו והוא נטמאה או־עבר עליו רוח־
 קנאה וקנא את־אשתו והיא לא נטמאה כס"י:

רע"י

אשה חסר־לב". ופשוטו של מקרא: "כי־תשטה"
 - תט מדרכי צניעות ותחשד בעיניו, כמו (שם ד)
 "שטה מעליו ועבר" (שם ז): "אל ישט אל־דרכיה
 לבד": ומעלה בו מעל. ומהו המעל?:
 (יג) ושכב איש אתה. (סוטה כו) איש, פרט לקטן
 ומי שאינו איש: אתה שכבת־זרע. (יבמות צה)
 שכבתה פוסלת אותה ואין שכבת אחותה פוסלת
 אותה, כמעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו:
 ונעלם מעיני אישה. (סוטה כז) פרט לסומא. הא
 אם היה רואה ומעמעם (ספרים אחרים: ומעלים),
 אין המים בודקין אותה: ונסתרה. שעור שתראה
 לטמאת ביאה: ועד אין פה. הא אם יש פה אפלו
 עד אחד שאמר: נטמאת! לא היתה שותה: ועד
 אין פה. בטמאה, אבל יש עדים לסתירה: נתפשה.
 נאנסה כמו (דברים כב): "ותפשה ושכב עמה":
 (יד) ועבר עליו. קדם לסתירה: רוח קנאה
 וקנא. פרושו רבותינו (תוטה ג'): לשון התראה,
 שמתרה בה: אל תסתרי עם איש פלוני: והוא
 נטמאה או־עבר עליו וגו'. כלומר, הוא התרה בה
 ועברה על התראתו, ואין דוע אם נטמאה אם

אלהיד", ואיני יודע מה יעשה בהם? תלמוד
 לומר: "לכהן לו יהיה", בא הפתוב ולמד על
 הכפורים שיהיו נתנין לכהן: (י) ואיש את־
 קדשיו לו יהיו. לפי שנאמרו מתנות כהונה ולויה,
 יכול יבואו ויטלום בזרוע? תלמוד לומר: "ואיש
 את־קדשיו לו יהיו", מגיד, שטובת הנאתן
 לבצלים, ועוד מדרשים הרבה דרשו בו בספרי.
 ומדרש אגדה (תנחומה פ' ראה): "ואיש את־קדשיו
 לו יהיו", מי שמעפב מעשרותיו ואינו נותן, לו
 יהיו המעשרות, סוף שאין שדהו עושה אלא אחד
 מעשרה שהיתה למודה לעשות: איש אשר־יתן
 לכהן. מתנות הראויות לו: לו יהיה. מומן הרבה:
 (יב) איש איש כי־תשטה אשתו. מה פתוב
 למעלה מן הענין? "ואיש את־קדשיו לו יהיו", אם
 אתה מעפב מתנות הכהן, חייך שתצטרך לבא
 אצלו להביא לו את הסוטה: איש איש, ללמדך,
 שמועלת בשמים: באיש מלחמה של מעלה ואישה
 מלמטה: כי־תשטה אשתו. שנו רבותינו: אין
 המנאפין נואפין עד שתפנס בהן רוח שטות,
 דכתיב: "כי־תשטה", וכתיב בו (משלי ז): "נאף

וְהִבִּיֵא הָאִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֶל־הַכֹּהֵן וְהִבִּיֵא
 אֶת־קַרְבָּנָה עָלֶיהָ עֲשִׂירַת הָאִיפָה קֶמַח
 שְׁעָרִים לֹא־יִצַק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו
 לְבִנָּה כִּי־מִנְחַת קִנְיָתָהּ הוּא מִנְחַת זִכְרוֹן
 מִזְבַּחַת עֹזֶן כִּסִּי: 10 וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן
 וְהֵעֳמְדָה לִפְנֵי יְהוָה: 11 וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיָּם
 קֹדְשִׁים בְּכָל־חֲרָשׁ וּמִן־הָעֶפֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה
 בְּקִרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל־
 הַמִּים כִּסִּי: 12 וְהֵעֳמִיד הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי
 יְהוָה וּפָרַע אֶת־רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ
 אֵת מִנְחַת הַזִּכְרוֹן מִנְחַת קִנְיָתָהּ הוּא וּבִיד
 הַכֹּהֵן יִהְיוּ מִי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים כִּסִּי:
 13 וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וַאֲמַר אֶל־הָאִשָּׁה

10 וְיִתִּי גִבְרָא יְת אַתְתָּה לְוַת
 פְּהֵנָא וְיִתִּי יְת קַרְבָּנָה עֲלָה חַד
 מִן עֶסְרָא בְתַלַּת סְאִין קֶמַחָא
 שְׁעָרִין לֹא יִרִיק עֲלוּהִי מִשְׁחָא
 וְלֹא יִתֵּן עֲלוּהִי לְבִנְתָּא אַרְי מִנְחַת
 קִנְיָתָא הוּא מִנְחַת דְּיִזְכְּרָנָא
 מִדְּבַרְתָּ חוּבָא: 10 וְיִקְרִב יְתָהּ
 פְּהֵנָא וְיִקְיַמְנָה קְדָם יְי: 11 וְיִסַּב
 פְּהֵנָא מִי כִיּוֹר בְּמִן דְּחֶסֶף וּמִן
 עֶפְרָא דִּי יְהִי בִיסוּדֵי מִשְׁכָּנָא יִסַּב
 פְּהֵנָא וְיִתֵּן לְמִיָּא: 12 יְה וְיִקִּים
 פְּהֵנָא יְת אַתְתָּא קְדָם יְי וְיִפְרַע יְת
 רִישָׁא דְאַתְתָּא וְיִהַב עַל יְדֵהָ יְת
 מִנְחַת דְּיִזְכְּרָנָא מִנְחַת קִנְיָתָא הִיא
 וּבִידָא דְכִהְנָא יְהוֹן מִיָּא מְרִירָא
 מְלֻטְטָא: 13 וְיִוְמִי יְתָהּ פְּהֵנָא
 וְיִימַר לְאַתְתָּא אַם לֹא שְׂכִיב גְּבַר
 יְתִידָא וְאִם לֹא סְטִית לְאַסְתָּאבָּא
 בַּר מְבַעְלִידָא הָוִי זַבְּחָה מִמִּיָּא

רש"י

(יח) וְהֵעֳמִיד הַכֹּהֵן וְגו'. וְהִלָּא כָּבֵד נֹאמַר
 "וְהֵעֳמְדָה לִפְנֵי ה'" ? אֵלָּא מִסִּיעִין הָיוּ אוֹתָהּ
 מִמְּקוֹם לְמִקוֹם כְּדִי לִיגְעָה וּתְטַרְף דְּעֵתָהּ וְתוֹדָה:
 וּפָרַע. (שם יד. ספרי) סוֹתֵר אֵת קְלִיעַת שְׁעָרָה כְּדִי
 לְבִזּוֹתָהּ. מִכָּאן לְבִנּוֹת יִשְׂרָאֵל שְׂגִלוּי הָרֹאשׁ גְּנָאִי
 לָהֶן: לִפְנֵי ה'. (ספרי) בְּשַׁעַר נִקְנֹר, הוּא שַׁעַר
 הָעֲזָרָה הַמְּזוּרְחִי, דְּרָף כָּל הַנְּכַנְסִים: וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ.
 לִיגְעָה, אוֹלֵי תְטַרְף דְּעֵתָהּ וְתוֹדָה וְלֹא יִמְחָה שֵׁם
 הַמִּיחָד עַל הַמִּים: הַמָּרִים. עַל שֵׁם סוֹפֵן שֶׁהֵם
 מָרִים לָהּ: הַמְאָרְרִים. הַמְּחַסְרִים אוֹתָהּ מִן הָעוֹלָם,
 לְשׁוֹן (יחזקאל כד): סִלּוֹן מְמָאִיר. וְלֹא יִתְכַּן לְפָרֵשׁ
 מִיָּם אַרְוִירִים שְׁהָרִי קְדוּשִׁים הֵן וְלֹא אַרְוִירִים כְּתֹב
 הַכְּתוּב, אֵלָּא מְאָרְרִים אֵת הָאֲחֵרִים. וְאָף אוֹנְקְלוֹס
 לֹא תִרְגֵּם לִיטָא, אֵלָּא מְלֻטְטָא, שְׁמֵרָאוֹת קָלְלָהּ
 בְּגוֹפָהּ שֶׁל זֹ: (יט) וְהִשְׁבִּיעַ וְגו'. וְמָה הִיא
 הַשְּׁבוּעָה? אִם לֹא שְׂכִיב - הַנְּקִי, הִיא אִם

לְאו: (טו) קֶמַח. שְׁלֹא יְהִי מִסְלַת: שְׁעָרִים. וְלֹא
 חֲטִים (סוטה יב); הִיא עֲשֻׂתָהּ מֵעֵשֶׂה בְּהֵמָה וְקַרְבָּנָה
 מְאָכַל בְּהֵמָה: לֹא־יִצַק עָלָיו שֶׁמֶן. שְׁלֹא יְהִי
 קַרְבָּנָה מְהֻדָּר, שֶׁהַשֶּׁמֶן קְרוּי "אוֹר", וְהִיא עֲשֻׂתָהּ
 בַּחֶשֶׁךְ: וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לְבִנָּה. שֶׁהָאֵמָהוֹת נִקְרְאוֹת
 "לְבוֹנָה", שְׁנֵאמַר (שיר ד): "אֵל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה".
 (סוטה ה) וְהִיא פִּירְשָׁה מְדַרְכֵיהֶן: כִּי־מִנְחַת קִנְיָתָהּ
 הוּא. הַקֶּמַח הַזֶּה. קֶמַח - לְשׁוֹן זְכָר: מִנְחַת קִנְיָתָהּ.
 מְעוֹרְרַת עָלֶיהָ שְׁתֵּי קִנְיָאוֹת: קִנְיָת הַמְּקוֹם וְקִנְיָת
 הַבַּעַל: (יז) מִיָּם קְדוּשִׁים. שֶׁקְדָּשׁוּ בְּכִיּוֹר, (כתובות
 עב) לְפִי שְׁנַעֲשָׂה (הַכִּיּוֹר) מִנְחַשֶׁת - מְרָאוֹת
 הַצּוּבָאוֹת, וְזוֹ פִּירְשָׁה מְדַרְכֵיהֶן, שֶׁהֵיוּ נִבְעָלוֹת
 לְבַעְלֵיהֶן בְּמִצְרַיִם תַּחַת הַתְּפוּסִים, וְזוֹ קָלְלָהּ לְאַחַר
 - תְּבַדֵּק בּוֹ: בְּכָל־חֲרָשׁ. (סוטה ז) הִיא הַשְּׁקֵתָהּ אֵת
 הַנוֹאֵף יַיִן מִשְׂבַּח בְּכוֹסוֹת מְשֻׁבְּחִים, לְפִיכֵף תְּשֻׁתָהּ
 מִיָּם הַמָּרִים בְּמִקְדָּה בְּזוּיָהּ שֶׁל חֶרֶס:

מְרִירִיא מְלֻטְטִיא הָאֵלִין: כ וְאֶת
 אָרִי סָטִית בַּר מִבְּעֵלֶיךָ וְאָרִי
 אִסְתָּאֲבֵת וִיהֵב גְּבַר בִּיךָ יֵת שְׁכַבְתָּהּ
 בַּר מִבְּעֵלֶיךָ: כא וַיּוֹמִי כִּהְנָא יֵת
 אֲתָתָא בְּמוֹמְתָא דְלוֹטָא וַיִּימַר
 כִּהְנָא לְאֲתָתָא יֵהֵב יֵי יֵתִיךָ לְלוֹט
 וְלִמוֹמֵי כְּגוֹ עֲמִיךָ בְּדִיֵּהֵב יֵי יֵת
 יֵרְבִיךָ מִסִּיא וַיֵּת מְעִיכִי נְפִיחִין:
 כב וַיַּעֲלוֹן מִיָּא מְלֻטְטִיא הָאֵלִין
 בְּמְעִיכִי לְאַפְחָא מְעִין וְלֹאֲמַסָּאָה
 יֵרְפָא וַתִּימַר אֲתָתָא אָמֵן אָמֵן:
 כג וַיִּכְתּוֹב יֵת לוֹטְטִיא הָאֵלִין כִּהְנָא
 בְּסַפְרָא וַיִּמְחֹק לְמִיָּא מְרִירִיא:
 כד וַיִּשְׁקִי יֵת אֲתָתָא יֵת מִיָּא
 מְרִירִיא מְלֻטְטִיא וַיַּעֲלוֹן בַּה מִיָּא

אִם-לֹא שָׁכַב אִישׁ אֶתְךָ וְאִם-לֹא שָׁטִית
 טַמְאָה תַּחַת אִישׁךָ הִנְקִי מִמִּי הַמָּרִים
 הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה כִּשׁ"י: כ וְאֵת כִּי שָׁטִית תַּחַת
 אִישׁךָ וְכִי נְטַמְאָת וַיִּתֵּן אִישׁ בְּךָ אֶת-שְׁכַבְתּוֹ
 מִבְּעַדֵּי אִישׁךָ כִּשׁ"י: כא וְהִשְׁבִּיעַ הִכְהֵן אֶת-
 הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֵלֶּה וְאָמַר הִכְהֵן לְאִשָּׁה
 יִתֵּן יְהוָה אוֹתְךָ לְאֵלֶּה וְלִשְׁבַעַה בְּתוֹךְ עַמְּךָ
 בְּתַת יְהוָה אֶת-יִרְכָךְ נִפְלֵת וְאֶת-בְּטָנְךָ
 צָבָה כִּשׁ"י: כב וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה
 בְּמַעֲיָךְ לְצַבּוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹל יֶרֶךְ וְאָמְרָה
 הָאִשָּׁה אָמֵן | אָמֵן כִּשׁ"י: כג וְכָתַב אֶת-הָאֵלֶּת
 הָאֵלֶּה הִכְהֵן בְּסַפֵּר וּמְחָה אֶל-מֵי הַמָּרִים:

כד וְהִשְׁקָה אֶת-הָאִשָּׁה אֶת-מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים וּבָאוּ בַּה הַמַּיִם

רש"י

לְנַחְתָּם הַדְּרָךְ (דברים א): "לְרֹאֲתֶכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר
 תִּלְכוּ-בָהּ" וְכֵן לְנֹפֵל יֶרֶךְ, לְהַנְפִיל יֶרֶךְ, שֶׁהַמַּיִם
 מְצַבִּים אֶת הַבֶּטֶן וּמְפִילִים אֶת הַיֶּרֶךְ: לְצַבּוֹת בֶּטֶן
 וְלִנְפֹל יֶרֶךְ. בֶּטֶנוֹ וִירְכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא
 שֶׁל נִבְעֵלְתָּ? כִּשְׁהוּא אוֹמַר אֶת-יִרְכָךְ נִפְלֵת וְאֶת-
 בְּטָנְךָ צָבָה; הֵרִי שֶׁל נִבְעֵלְתָּ אָמֹר: אָמֵן אָמֵן.
 קִבְּלַת שְׁבוּעָה: אָמֵן עַל הָאֵלֶּה, אָמֵן עַל הַשְׁבוּעָה.
 אָמֵן אִם מְאִישׁ זֶה, אָמֵן אִם מְאִישׁ אַחֵר. אָמֵן שֶׁלֹּא
 שָׁטִיתִי אַרוֹסָה וְנִשְׁוֹאָה, שׁוֹמְרַת יָבָם וְכַנּוּסָה:
 (כד) וְהִשְׁקָה אֶת-הָאִשָּׁה. אֵין זֶה סֵדֵר הַמַּעֲשֵׂה,
 שֶׁהֵרִי בְּתַחֲלָה מְקַרֵּיב מִנְחָתָהּ, אֶלָּא הַפְּתוּב מִבְּשָׂרְךָ
 שְׁכַשְׁשִׁישְׁקָנָה יָבֹאוּ בַּה לְמָרִים, לְפִי שְׁנֵאֲמַר: בֶּטֶן
 וַיֶּרֶךְ, מִנֵּיִן לְשֹׂאֵר כָּל הַגּוֹף? תִּלְמוּד לֹמַר: וּבָאוּ
 בָּהּ, בְּכֻלָּהּ. אִם כֵּן מָה תִּלְמוּד לֹמַר "בֶּטֶן וַיֶּרֶךְ"?
 לְפִי שֶׁהֵן הַתַּחֲלִילוֹ בַּעֲבֵרָה תַּחֲלָה, לְפִיכֵךְ הַתַּחֲלִיל
 מִהֶם הַפְּרָעָנוֹת: לְמָרִים. לְהֵיוֹת לָהּ רָעִים וּמָרִים:

שָׁכַב - חִנְקִי (סְפָרִים אַחֲרִים: לֹא תִנְקִי), שְׁמִכְלֵל
 לָאוּ אֲתָה שׁוֹמֵעַ הוּא, אֶלָּא שְׁמַצּוּהָ לְפִתּוֹחַ בְּדִינִי
 נְפִשׁוֹת תַּחֲלָה לְזִכּוֹת: (כ) וְאֵת כִּי שָׁטִית. "כִּי"
 מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן "אִם": (כא) בְּשִׁבְעַת הָאֵלֶּה.
 שְׁבוּעָה שֶׁל קָלְלָה: יִתֵּן ה' אוֹתְךָ לְאֵלֶּה וְגו'.
 שְׁיִהְיוּ הַכֹּל מְקַלְלִין בִּיךָ: יְבוֹאֵךְ כְּדֶרֶךְ שְׁבָא
 לְפְלוֹנִית: וְלִשְׁבַעַה. (סוֹטָה יח, שְׁבוּעוֹת כד) שְׁיִהְיוּ
 הַכֹּל נִשְׁבָּעִין בִּיךָ: לֹא יֵאָרַע לִי כְּדֶרֶךְ שְׁאָרַע
 לְפְלוֹנִית. וְכֵן הוּא אוֹמַר (ישעיה סה): "וְהִנְחַתֶּם
 שְׁמֵכֶם לְשְׁבוּעָה לְבַחֲרֵי", שֶׁהַצְּדִיקִים נִשְׁבָּעִים
 בְּפִרְעוֹנוֹתָן שֶׁל רָשָׁעִים, וְכֵן לְעַנְיֵן הַבְּרָכָה (בראשית
 יא): "וּנְבָרְכוּ וְגו'" (שם מח): "כִּי יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל
 לְאִמֵּר": אֶת-יִרְכָךְ. בְּקָלְלָה הַקָּדִים יֶרֶךְ לְבֶטֶן, לְפִי
 שְׁבָה הַתַּחֲלִילָה בַּעֲבֵרָה תַּחֲלָה: צָבָה. כְּתַרְגוּמוֹ:
 נְפוּחָה: (כב) לְצַבּוֹת בֶּטֶן. כְּמוֹ לְהַצַּבּוֹת בֶּטֶן.
 זֶהוּ שְׁמוֹשׁ פִּתּוֹחַ שֶׁהִלְמֵ"ד נְקוּדָה בּוֹ. וְכֵן (שְׁמוֹת יג):

הַמְאָרְרִים לְמַרְרִים כִּשׁׁי׃ כה וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד
הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקְּנָאִת וְהֵנִיף אֶת־הַמִּנְחָה
לְפָנָי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ כִּשׁׁי׃
כו וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אֻזְכְּרֹתֶיהָ
וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַהּ וְאַחַר יִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה
אֶת־הַמַּיִם כִּשׁׁי׃ כז וְהִשְׁקָה אֶת־הַמַּיִם וְהִיְתָה
אִם־נִטְמָאָה וְתִמְעַל מֵעַל בְּאִשָּׁה וּבָאוּ בָּהּ
הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמַרְרִים וְצַבְתָּהּ בַּטְּנֵה וְנִפְלָה
יִרְכָּה וְהִיְתָה הָאִשָּׁה לְאֵלָה בְּקִרְבַּ עַמָּה כִּשׁׁי׃
כח וְאִם־לֹא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה וּטְהַרְהָ הוּא
וְנִקְתָּה וְנִזְרְעָה זֶרַע כִּשׁׁי׃ כט וְזֹאת תֹּוֹרַת הַקְּנָאִת
אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה וְנִטְמָאָה׃
ל אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תִּעְבֵּר עָלָיו רוּחַ קְנָאָה וְקָנָא
אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִעְמִיד אֶת־הָאִשָּׁה לְפָנָי יְהוָה
וַעֲשֵׂה לָּהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת כִּשׁׁי׃
לא וְנָקָה הָאִישׁ מֵעוֹן וְהָאִשָּׁה הִהוּא תִּשָּׂא

מִלְטָטָא לְמַרְרִירוֹ: כה וְיִסַּב
כְּהֵנָּא מִיָּדָא דְאַתְתָּא יְת מִנְחַת
קְנָאָתָא וִירִים יְת מִנְחַתָּא קְדָם יי
וְיִקְרַב יְתָה לְמִדְבָּחָא: כו וְיִקְמוּץ
כְּהֵנָּא מִן מִנְחַתָּא יְת אֻזְכְּרֹתָהּ
וְיִסַּק לְמִדְבָּחָא וְכַתְּר פִּן יִשְׁקִי יְת
אַתְתָּא יְת מִיָּא: כז וְיִשְׁקִינָה יְת
מִיָּא וְתִהִי אִם אִסְתָּאֲבַת וְשִׁקְרַת
שְׁקָר בְּבַעֲלָה וְיַעֲלוֹן בַּה מִיָּא
מִלְטָטָא לְמַרְרִירוֹ וְיִפְחוֹן מַעְהָא
וְתִתְמַסִּי יִרְכָּה וְתִהִי אַתְתָּא לְלוּט
בְּגו עַמָּה: כח וְאִם לֹא אִסְתָּאֲבַת
אַתְתָּא וְדִכְנָאָה הִיא וְתִפּוּק זַכָּאָה
וְתַעֲדִי עֲדוּי: כט דָּא אֹרִיָּתָא
דְקְנָאָתָא דִּי תִסְטִי אַתְתָּא בַר
מִבַּעֲלָה וְתִסְתָּאֲב: ל אוֹ גְבַר דִּי
תִּעְבֵּר עַל־וְהִי רוּחַ קְנָאָה וְיִקְנִי יְת
אַתְתָּה וְיִקָּם יְת אַתְתָּה קְדָם יי
וְיַעֲבַד לָהּ כְּהֵנָּא יְת כָּל אֹרִיָּתָא
הַדָּא: לא וְיִהִי זַכָּאָה גְבָרָא
מְחוּבָא וְאַתְתָּא הִיא תִקְבֵּל יְת

רשׁׁי

שִׁיְהִיּוּ הַכֹּל אֵלֶיךָ בָּהּ: בְּקִרְבַּ עַמָּה. הַפֶּרֶשׁ יֵשׁ בֵּין
אָדָם הַמִּתְנַגֵּל בְּמָקוֹם שְׂנֵאָר, לְאָדָם הַמִּתְנַגֵּל בְּמָקוֹם
שְׂאִינּוּ נִכְר: (כח) וְאִם־לֹא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה.
בְּסִתְיָהּ זֹ: וְטְהַרְהָ הִיא. מִמָּקוֹם אַחַר: וְנִקְתָּה.
מִמַּיִם הַמְאָרְרִים וְלֹא עוֹד אֵלָּא וְנִזְרְעָה זֶרַע, אִם
הִיְתָה יוֹלְדָת בְּצַעַר, תִּלְד בְּרוּחַ, אִם הִיְתָה יוֹלְדָת
שְׂחוּרִים, יוֹלְדָת לְבָנִים (סוּטָה כז): (ל) אוֹ אִישׁ.
כְּמוֹ (שְׁמוֹת כא): "אוֹ נוֹדַע". כְּלוֹמַר אִם אִישׁ קָנָא
הוּא, לְכַף "וְהִעְמִיד אֶת־הָאִשָּׁה": (לא) וְנָקָה
הָאִישׁ מֵעוֹן. אִם בְּדָקוּהָ הַמַּיִם אֵל יְדָאָג לוֹמַר:
"חֲבַתִּי בְּמִיתָתָה!" נָקִי הוּא מִן הַעֲנֵשׁ. דְּכַר אַחַר:
מִשְׁיַשְׁקִינָהּ, תְּהֵא אֲצִלוּ בְּהַתֵּר וְנָקָה מֵעוֹן, שְׁהַסוּטָה

(כח) וְהִנִּיף. מוֹלִיף וּמְבִיא, מַעֲלָה וּמְוִרִיד, וְאָף
הִיא מְנִיפָה עִמוֹ, שְׂיָדָה לְמַעֲלָה מִיָּדוֹ שֶׁל כֹּהֵן:
וְהִקְרִיב אֹתָהּ. זֹה הִיא הַגְּשֵׁתָה בְּקִרְבַּן דְּרוּמִית
מִעֲרַבִית שֶׁל מִזְבֵּחַ קְדָם קְמִיצָה כְּשֶׁאֵר מִנְחוֹת:
(כו) אֻזְכְּרֹתֶיהָ. הוּא הַקָּמֶץ, שֶׁעַל יְדֵי הַקְּטָרְתּוֹ,
הַמִּנְחָה בָּאָה לְזַכְרוֹן לְגִבְתָּהּ: (כז) וְהִשְׁקָה אֶת־
הַמַּיִם. לְרַבּוֹת שָׂאֵם אִמְרָה: אִינִי שׁוֹתָה! לְאַחַר
שְׁנִמְחָקָה הַמְּגַלָּה, מַעֲרַעְרִין אוֹתָהּ וּמְשַׁקֵּין אוֹתָהּ
בְּעַל כְּרֹתָהּ, אֵלָּא אִם כֵּן אִמְרָה: טְמָאָה אֲנִי (סוּטָה
כז): וְצַבְתָּהּ בַּטְּנֵה וְגו'. אֶף־עַל־פִּי שְׁבַקְלָלָהּ
הַזְּפִיר יִרְף תַּחֲלָה, הַמַּיִם אֵינָן בּוֹדְקִין אֵלָּא כְּדָרְף
כְּנִיסָתָן בָּהּ: וְהִיְתָה הָאִשָּׁה לְאֵלָה. כְּמוֹ שְׁפַרְשֵׁתִי,

חובה: א ומליל יי עם משה
 למימר: ב מלל עם בני ישראל
 ומימר להון גבר או אתתא ארי
 יפרש למדר נדר נזירו למיזר
 קדם יי: ג מחמר חדת ועתיק
 יזר חל דחמר חדת וחל דחמר
 עתיק לא ישתי וכל מתרות ענבין
 לא ישתי וענבין ושיבין ויבשין
 לא ייכול: ד כל יומי נזרה מפל
 דיתעבד מגפנא דחמרא
 מפורצנין ועד עצורין לא ייכול:
 ה כל יומי נדר נזרה מספר לא
 יעבר על רישה עד משלם יומיא
 דינזר קדם יי קדיש יהי מרבי
 פרוע שער רישה: ו כל יומין
 דינזר קדם יי על נפשא דמתא
 לא ייעול: ז לאבוהי ולאמה
 לאחיהי ולאחתה לא יסתאב
 להון במותהון ארי פלילא
 דאלהה על רישה: ח כל יומי
 נזרה קדיש הוא קדם יי: ט וארי
 ימות מתא עלוהי בתקף שלו
 ויסאב ריש נזרה ויגלח רישה

את-עונה כס"י: פ ו א וידבר יהוה אל-משה
 לאמר: ב דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם
 איש או-אשה כי יפלא לגדל נדר נזיר להזיר
 ליהוה כס"י: ג מיין ושכר יזיר חמין יין וחמין
 שכר לא ישתה וכל-משרת ענבים לא ישתה
 וענבים לחים ויבשים לא יאכל כס"י: ד כל ימי
 נזרו מכל אשר יעשה מגפן היון מחרצנים
 ועד-זג לא יאכל כס"י: ה כל-ימי נדר נזרו תער
 לא-יעבר על-ראשו עד-מלאת הימם אשר-
 יזיר ליהוה קדש יהיה גדל פרע שער
 ראשו כס"י: ו כל-ימי הזירו ליהוה על-נפש מת
 לא יבא: ז לאביו ולאמו לאחיו ולאחתו
 לא-יטמא להם במתם כי נזר אלהיו על-
 ראשו: ח כל ימי נזרו קדש הוא ליהוה כס"י:
 ט וכי-ימות מת עליו בפתע פתאם וטמא
 ראש נזרו ויגלח ראשו ביום טהרתו ביום

רש"י

זג. הם הקלפות שמבחוץ, שהחרצנים בתוכן
 כענבל בזוג: (ה) קדש יהיה. (ספרי) השער שלו,
 לגדל הפרע של שער ראשו: פרוע. נקוד פתח קטן
 (סגול), לפי שהוא דבוק לשער ראשו — פרוע של
 שער. ופרוש של פרוע: גדול של שער. וכן (ויקרא
 כא) את ראשו לא יפרע. ואין קרוי פרוע פחות
 משלשים יום: (ח) כל ימי נזרו קדש הוא. זו
 קדשת הגוף מלהטמא למתים: (ט) בפתע. זה
 אנס: פתאם. זה שוגג. ויש אומרים: פתע פתאם.
 דבר אחד הוא: מקרה של פתאם: וכי-ימות מת
 עליו. באהל שהוא בו: ביום טהרתו. ביום הזיתו.

אסורה לבעלה (ספרי): (ב) כי יפלא. יפריש. למה
 נסמכה פרושת נזיר לפרשת סוטה? לומר לך: שכל
 הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, שהוא
 מביא לידי ניאוף (סוטה ב): נדר נזיר. אין נזירה
 בכל מקום אלא פרישה, אף כאן שפירש מן היין:
 להזיר לה'. להבדיל עצמו מן היין לשם שמים:
 (ג) מיין ושכר. פתרגומו: "מחמר חדת ועתיק",
 שהיין משכר כשהוא ישן: וכל-משרת. לשון
 צביעה במים או בכל משקה. ובלשון משנה יש
 הרבה: "אין שורין דיו וסממנים", "נזיר ששרה
 פתו בניין": (ד) חרצנים. (נזיר לד) הם הגרעינין:

בְּיֹמָא דְדְכוּתָהּ בְּיֹמָא שְׂבִיעָאָה
 יִגְלַחְנָהּ: י וּבְיֹמָא תְּמִינָאָה יִתִּי
 תְּרִין שְׁפִינִין אוּ תְּרִין בְּנֵי יוֹנָה
 לְוֹת פְּהֵנָא לְתַרְע מִשְׁפֵּן זְמָנָא:
 יא וְיַעֲבֹד פְּהֵנָא חַד לְחֻטְאָתָא
 וְחַד לְעֻלְתָּא וּיְכַפֵּר עֲלוּהִי מִדְּחַב
 עַל מִתָּא וּקְדָשׁ יִתְּ רִישָׁהּ בְּיֹמָא
 הַהוּא: יב וְיִזְרֹ קָדָם יְיָ יִתְּ יוֹמֵי
 נְזָרָה וְיִתִּי אִמְרַ בְּרַ שְׁתָּה
 לְאַשְׁמָא וְיֹמֵינָא קְדָמָי יִבְטְלוּן
 אָרִי אִסְתָּאב נְזָרָה: יג וְדָא
 אֹרִיתָא דְנְזִירָא בְּיֹום מְשָׁלֵם יוֹמֵי
 נְזָרָה יִתִּי יִתָּה לְתַרְע מִשְׁפֵּן
 זְמָנָא: יד וּיִקְרַב יִתְּ קְרַבְנָה קָדָם
 יְיָ אִמְרַ בְּרַ שְׁתָּה שְׁלִים חַד
 לְעֻלְתָּא וְאִמְרָתָא חַדָּא בְּתַ שְׁתָּה
 שְׁלָמָתָא לְחֻטְאָתָא וּדְכַר חַד
 שְׁלִים לְנִכְסַת קוּדְשֵׁינָא: טו וְסַל
 פְּטִיר סִלְתָּא גְרִיצָן דְּפִילָן בְּמִשַׁח
 וְאִסְפוּגִין פְּטִירִין דְּמִשִּׁיחִין
 בְּמִשַׁח וּמְנַחְתְּהוֹן וְנִסְפִיּהוֹן:
 טז וּיִקְרַב פְּהֵנָא קָדָם יְיָ וְיַעֲבֹד יִתְּ
 חֻטְאָתָהּ וְיִתְּ עֻלְתָּהּ: יז וְיִתְּ

הַשְּׂבִיעִי יִגְלַחְנוּ כִּסְיִי: י וּבְיֹום הַשְּׂמִינִי יִבֹּא שְׁתֵּי
 תָרִים אוּ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח
 אֹהֶל מוֹעֵד כִּסְיִי: יא וְעֲשֵׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחֻטָּאת
 וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֹּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־
 הַנֶּפֶשׁ וְקָדַשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא כִּסְיִי:
 יב וְהַזִּיר לַיהוָה אֶת־יָמָיו נְזִירוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ
 בֶּן־שָׁנָתוֹ לְאַשֶׁם וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְלוּ כִּי
 טָמֵא נְזִירוֹ כִּסְיִי: יג וְזֹאת תּוֹרַת הַנְּזִיר בַּיּוֹם
 מְלֵאת יָמָיו נְזִירוֹ יִבִּיא אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
 מוֹעֵד כִּסְיִי: יד וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כֶּבֶשׂ
 בֶּן־שָׁנָתוֹ תָמִים אֶחָד לְעֹלָה וְכִבְשָׂה אֶחָת
 בְּת־שָׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחֻטָּאת וְאֵיל־אֶחָד תָּמִים
 לְשִׁלְמִים: טו וְסַל מִצֹּות סִלְתָּ חֲלֹת בְּלוֹלֹת
 בְּשֶׁמֶן וּרְקִיקֵי מִצֹּות מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן וּמְנַחְתָּם
 וְנִסְפִיָּהֶם כִּסְיִי: טז וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה
 וְעֲשֵׂה אֶת־חֻטָּאתוֹ וְאֶת־עֹלָתוֹ: יז וְאֶת־הָאֵיל

רש"י

או אינו אלא בשמיני, שהוא טהור לגמרי? תלמוד לומר: ביום השביעי, אי שביעי, יכול אפלו לא הזה? תלמוד לומר: ביום טהרתו: (י) וביום השמיני יבא שתי תרים. להוציא את השביעי. או אינו אלא להוציא את התשיעי? קבע זמן לקרבין וקבע זמן למקריבין: מה קרבין הכשיר שמיני ומשמיני והלאה, אף מקריבין - שמיני ומשמיני והלאה: (יא) מאשר חטא על הנפש. שלא נזהר מטמאת המת, רבי אלעזר הקפדן אומר: שצער עצמו מן היין: וקדש את-ראשו. לחזור ולהתחיל מנין נזירותו: (יב) והזיר לה' את-ימי נזרו. יחזור ומנה נזירותו ככתחלה: והימים הראשונים יפלו. לא יעלו מן המנין: (יג) יביא אתו. יביא את עצמו; וזה אחד משלשה אתי"ם שהיה רבי שמעאל דורש בן, פיוצא בו (ויקרא כב): "והשיאו אותם עון אשמה" - את עצמם; פיוצא בו (דברים לד): "ויקבר אתו בגי", הוא קבר את עצמו: (טו) ומנחתם ונספיהם. של עולה ושלמים. לפי שהיו בכלל ויצאו לדון בדבר חדש - שיטעינו לחם - החזירן לכללן שיטעינו נסכים פדין עולה ושלמים: חלת בלולת ורקיקי מצות. (מנחות עו) עשר מכל מין: (יז) זבח שלמים לה' על סל המצות. ישחט את השלמים על מנת לקדש את הלחם: את-מנחתו ואת-נספו. של איל:

יַעֲשֶׂה זָבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סַל הַמִּצּוֹת
 וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ כִּשְׁמֵי:
 יח וַיִּגְלַח הַנְּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ נִזְרוֹ
 וְלָקַח אֶת־שֵׁעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וַיִּתֵּן עַל־הָאֵשׁ
 אֲשֶׁר־תַּחַת זָבַח הַשְּׁלָמִים כִּשְׁמֵי: יט וְלָקַח הַכֹּהֵן
 אֶת־הַזֵּרֵעַ בְּשֵׁלָה מִן־הָאֵיל וַיַּחֲלֵת מִצָּה אַחַת
 מִן־הַפֶּל וּרְקִיק מִצָּה אֶחָד וַיִּתֵּן עַל־כַּפֵּי הַנְּזִיר
 אַחַר הַתְּגַלְּחוֹ אֶת־נִזְרוֹ כִּשְׁמֵי: כ וַיִּהְיֶה אוֹתָם
 הַכֹּהֵן | תְּנוּפָה לְפָנָי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן
 עַל חֻזֵּה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחַר
 יִשְׁתֶּה הַנְּזִיר יַיִן כִּשְׁמֵי: כא זֹאת תּוֹרַת הַנְּזִיר אֲשֶׁר
 יִדַּר קָרְבָּנוֹ לַיהוָה עַל־נִזְרוֹ מִלֶּבֶד אֲשֶׁר־תִּשְׂיג
 יָדוֹ כַּפֵּי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדַּר בֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת
 נִזְרוֹ כִּשְׁמֵי: פ כב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
 כג דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ

דְּכָרָא יַעֲבֵד נִכְסַת קוֹדֶשֶׁיָא קָדָם
 יי עַל סֵלָא דְפִטְרִיא וַיַּעֲבֵד
 כַּהֲנָא יַת מִנְחָתָהּ וַיַּת נִסְכָּהּ:
 יח וַיִּגְלַח נְזִירָא בְּתַרְע מִשְׁכַּן
 זְמָנָא יַת רִישׁ נְזֵרָה וַיִּסַּב יַת שְׁעַר
 רִישׁ נְזֵרָה וַיִּתֵּן עַל אֲשֵׁתָא דִּי
 תַּחֲוֹת דְּוִדָּא דְנִכְסַת קוֹדֶשֶׁיָא:
 יט וַיִּסַּב כַּהֲנָא יַת דְּרַעָא בְּשֵׁלָא
 מִן דְּוִכְרָא וּגְרַצְתָּא פִּטְרִיתָא חֲדָא
 מִן סֵלָא וְאַסְפּוּג פִּטְרִי חַד וַיִּתֵּן
 עַל יְדֵי נְזִירָא בְּתַר דְּגִלְחָת יַת
 נְזֵרָה: כ וַיְרִים יְתֵהוּן כַּהֲנָא
 אֲרָמָא קָדָם יי קוֹדֶשֶׁיָא הוּא
 לַכַּהֲנָא עַל חֲדָא דְאַרְמוֹתָא וְעַל
 שְׂקָא דְאַפְרָשׁוּתָא וּבְתַר כֵּן יִשְׁתִּי
 נְזִירָא חֲמָרָא: כא דָּא אֲוִרִיתָא
 דְנְזִירָא דִּי יִדַּר קָרְבָּנָהּ קָדָם יי עַל
 נְזֵרָה בַּר מִדְּתַבְּקָא יְדֵהּ כְּפּוּם
 נְדָרָה דִּי יִדַּר בֵּן יַעֲבֵד עַל
 אֲוִרִיתָא דְנְזֵרָה: כב וּמְלִיל יי עַם
 מֹשֶׁה לְמִימַר: כג מְלִל עִם אַהֲרֹן
 וְעַם בְּנוֹהֵי לְמִימַר כְּדִין תִּבְרְכוּן

רש"י

בְּדַבַּר הַחֲדָשׁ - לְהַפְרִישׁ זְרוּעַ - הַצֶּרֶף לְהַחֲזִירָן
 לְכַלְלָן, לְדוֹן אַף בְּחֻזֵּה וְשׁוֹק: (כא) מִלֶּבֶד
 אֲשֶׁר־תִּשְׂיג יָדוֹ. שְׂאֵם אָמַר: הַרְיֵנִי נְזִיר עַל מִנְת
 לְגִלְחָת עַל מֵאָה עוֹלוֹת וְעַל מֵאָה שְׁלָמִים: כַּפֵּי נִדְרוֹ
 אֲשֶׁר יִדַּר בֵּן יַעֲשֶׂה. מוֹסַף עַל תּוֹרַת נִזְרוֹ - עַל
 תּוֹרַת הַנְּזִיר, מוֹסַף וְלֹא יַחֲסַר, שְׂאֵם אָמַר: הַרְיֵנִי
 נְזִיר חֲמֵשׁ נְזִירִיוֹת עַל מִנְת לְגִלְחָת עַל ג' בְּהִמּוֹת
 הַקְּלוֹ, אֵין אֲנִי קוֹרָא בּוֹ: "כַּאֲשֶׁר יִדַּר בֵּן יַעֲשֶׂה":
 (כג) אָמוֹר לָהֶם. כְּמוֹ זְכוֹר, שְׁמוֹר בְּלַעֲזֵי
 דִישְׁנֵי ט' זַאגְעַנְד: אָמוֹר לָהֶם. (ספרי) שְׂיֵהִיו כְּלָם
 שׁוֹמְעִים: אָמוֹר. (תַּנְחוּמָא) מְלֵא, לֹא תִבְרַכְכֶם
 בְּחַפְזוֹן וּבְכִהְלוֹת, אֵלָא בְּכּוֹנֵה וּבְכֹלֵב שְׁלָם:

(יח) וַיִּגְלַח הַנְּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. (ספרי) יְכוּל
 יִגְלַח בְּעֻזְרָה? הֲרִי זֶה דְרָף בְּזִיוֹן! אֵלָא "וַיִּגְלַח
 הַנְּזִיר" - לְאַחַר שְׁחִיטַת הַשְּׁלָמִים, שְׁכַתּוֹב בְּהֵן
 (ויקרא ג): "וּשְׁחַטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד": אֲשֶׁר־תַּחַת
 זָבַח הַשְּׁלָמִים. תַּחַת הַדּוֹד שֶׁהוּא מְבַשְׁלֵן בּוֹ, לְפִי
 שְׁשִׁלְמֵי נְזִיר הָיוּ מִתְבַּשְׁלִין בְּעֻזְרָה שְׁצָרִיף לְטַל
 הַכֹּהֵן הַזְרוּעַ אַחַר שְׁנֵתְבַשַׁל וְלִהְיֶינָה לְפָנָי ה':
 (יט) הַזֵּרֵעַ בְּשֵׁלָה. לְאַחַר שְׁנֵתְבַשְׁלָה: (כ) קֹדֶשׁ
 הוּא לַכֹּהֵן. הַחֲלָה וְהַרְקִיק וְהַזְרוּעַ - תְּרוּמָה הֵן
 לַכֹּהֵן: עַל חֻזֵּה הַתְּנוּפָה. מִלֶּבֶד חֻזֵּה וְשׁוֹק
 הָרְאוּיִים לוֹ מִכָּל שְׁלָמִים, מוֹסַף עַל שְׁלָמֵי נְזִיר
 הַזְרוּעַ הַזֶּה. לְפִי שְׁהִיו שְׁלָמֵי נְזִיר בְּכֹלֵל וְצִאּוּ לְדוֹן

את־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמַר לָהֶם כִּסְיִי: ׀ כִּד יִבְרַכְךָ
 יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ כִּסְיִי: ׀ כִּה יֵאָר יְהוָה | פְּנֵיו אֵלֶיךָ
 וַיַּחַנְךָ כִּסְיִי: ׀ כִּו יֵשָׂא יְהוָה | פְּנֵיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם
 לְךָ שָׁלוֹם כִּסְיִי: ׀ כִּו וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם כִּסְיִי: ׀ חֲמִישִׁי ז א וַיְהִי
 בַּיּוֹם פְּלוֹת מֹשֶׁה לְהִקִּים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח
 אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ
 וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וַיִּמְשַׁחֵם וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם כִּסְיִי:
 ב וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל רֵאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם
 הֵם נְשִׂאֵי הַמִּטָּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־
 הַפְּקָדִים כִּסְיִי: ג וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה
 שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צֹב וּשְׁנַי־עֶשְׂרֵן בָּקָר עֶגְלָה עַל־שְׁנֵי

ית בני ישראל תימרון להון:
 כד יברכך יי ויטרנך: כה ינהר
 יי שכנתה לותך וירחם יתך:
 כו יסב יי לותך וישוי לך שלם:
 כז וישוון ית ברפת שמי על בני
 ישראל ואנא אברכנון: א ותהו
 ביומא דשיצי משה לאקמא ית
 משכנא ורבי יתה וקדיש יתה וית
 כל מנוהי וית מדבחה וית כל
 מנוהי ורבנון וקדיש יתהון:
 ב וקריבו רבבי ישראל רישי
 בית אבהתהון אנון רבבי
 שבטיא אנון דקמיין על מניניא:
 ג ואיתי ית קרבניהון קדם יי
 שית עגלן כד מחפין ותרי עשר
 תורין עגלתא על תרין רבביא
 ותור לתד וקריבו יתהון לקדם

רש"י

שהראהו בקר להורות לעושי המלאכה ולא טעה
 בתבנית אחת. וכן מצינו בדוד, לפי שמסר נפשו
 על בנין בית־המקדש, שנאמר: (תהילים קלב):
 "זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר־נשבע לה'
 וגו'", לפיכך נקרא על שמו, שנאמר (מלכים א יב):
 "ראה ביתך דוד": ביום פלות משה להקים. ולא
 נאמר "ביום הקים", מלמד, שכל שבעת ימי
 המלואים היה משה מעמידו ומפרקו ובאותו היום
 העמידו ולא פרקו, לכך נאמר: "ביום פלות משה
 להקים", אותו היום פלו הקמותיו, וראש חדש
 ניסן היה (גיטין ס). בשני נשרפה הפרה בשלישי
 היו הזיה ראשונה ובשביעי גלחו: (ב) הם נשיאי
 המטת. (ספרי) שהיו שוטרים עליהם במצרים, והיו
 מכים עליהם, שנאמר (שמות ה): "ויכפו שטרי בני
 ישראל וגו'": הם העמדים על־הפקדים. שעמדו
 עם משה ואהרן כששנו את ישראל, שנאמר (במדבר
 א): "ואתכם יהיו וגו'": (ג) שש־עגלת צב. אין
 "צב" אלא מחפים, וכן (ישעיהו יו): "ובצבים

(כד) יברכך. שיתברכו נכסידך. וישמרך. שלא
 יבואו עליך שודדים לטל ממונך, שהנותן מתנה
 לעבדו אינו יכול לשמרו מכל אדם, וכיון שבאים
 ליסטים עליו ונוטלין אותה ממנו, מה הנאה יש לו
 במתנה זו? אבל הקדוש ברוך הוא הוא הנותן הוא
 השומר. והרבה מדרשים דרשו בו בספרי:
 (כה) יאר ה' פניו אליך. יראה לך פנים
 שוחקות, פנים צהבות: ויחנך. (ספרי) יתן לך חן:
 (כו) ישא ה' פניו אליך. יכבש כעסו:
 (כז) וישמו את־שמי. (ספרי) יברכום בשם
 המפרש: ואני אברכם. (חולין מט) לישראל ואספים
 עם הפהנים. דבר אחר: "ואני אברכם" - לפהנים:
 (א) ויהי ביום פלות משה. (במדבר רבה) "פלות"
 פתיב (רצה לומר בפתח ולא "פלות" בשוא ודו"ק)
 יום הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת
 לחפה: פלות משה. בצלאל ואהליאב וכל חכם
 לב עשו את המשכן ותלאו הכתוב במשה, לפי
 שמסר נפשו עליו לראות תבנית כל דבר ודבר, כמו

מִשְׁפָּנָא: ד ואמר יי לְמֹשֶׁה
 לְמִיָּמְרָ: ה קבל מְנַהוֹן ויהוֹן
 לְמַפְלַח ית פְּלַחֵן מִשְׁפָּן זמנא
 ותתן יתהוֹן לְלוֹאֵי גְבֵר כְּמַסַּת
 פְּלַחְנָה: ו ונסיב מִשָּׁה ית
 עֲגֻלְתָּא וְיַת תּוֹרִין ויהב יתהוֹן
 לְלוֹאֵי: ז ית תּוֹרִין עֲגֻלְתָּא וְיַת
 אַרְבַּעַת תּוֹרֵי יְהִיב לְבָנֵי גֵרְשׁוֹן
 כְּמַסַּת פְּלַחְנָהוֹן: ח וְיַת אַרְבַּע
 עֲגֻלָּן וְיַת תְּמַנְיָא תּוֹרֵי יְהִיב לְבָנֵי
 מְרָרֵי כְּמַסַּת פְּלַחְנָהוֹן בִּידָא
 דְּאִיתְמַר בֵּר אֲהֵרֹן כְּהֵנָּא:
 ט ולבני קהת לא יהב ארי פלחן
 קודשא עליהוֹן בְּכַתְּפָא נְטִלִין:
 י וְקָרִיבוּ רַבְרַבִּיא ית חֲנֻפֹת
 מִדְּבַחָא בְּיוֹמָא דְּרַבִּיו יתה וְקָרִיבוּ
 רַבְרַבִּיא ית קַרְבְּנָהוֹן קֳדָם
 מִדְּבַחָא: יא ואמר יי לְמֹשֶׁה רַבָּא
 חַד לְיוֹמָא רַבָּא חַד לְיוֹמָא
 יְקָרְבוּן ית קַרְבְּנָהוֹן לְחֻנְפַת
 מִדְּבַחָא: יב וְהָיָה דְּמִקְרַב בְּיוֹמָא
 קֳדָמָא ית קַרְבְּנָה נְחֻשׁוֹן בֵּר

אֶת־קַרְבָּנָם לְחֻנְפַת הַמִּזְבֵּחַ כִּסִּי: ס יִּהְיֶה הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן

רש"י

הקְרִישִׁים וְהַעֲמוּדִים וְהָאֲדָנִים: (ט) כִּי־עֲבַדְתָּ
 הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם. מִשָּׂא דְּבֵר הַקֹּדֶשׁ: הָאֲרוֹן וְהַשְּׁלֶחֶן
 וְגו', לְפִיכָּךְ "בְּכַתְּף יִשְׂאוּ": (י) וְיִקְרִיבוּ הַנְּשֵׂאִים
 אֶת חֲנֻפֹת הַמִּזְבֵּחַ. לְאַחַר שֶׁהִתְנַדְּבוּ הָעֲגֻלּוֹת
 וְהַבָּקָר לְשֵׂאת הַמִּשְׁפָּן, נִשְׂאָם לָבָם לְהִתְנַדֵּב
 קַרְבָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ לְחֻנְכוֹ: וְיִקְרִיבוּ הַנְּשֵׂאִים אֶת־
 קַרְבָּנָם לְפָנֵי הַמִּזְבֵּחַ. כִּי לֹא קָבַל מֹשֶׁה מִיָּדָם עַד
 שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה: (יא) יְקָרִיבוּ אֶת־קַרְבָּנָם
 לְחֻנְפַת הַמִּזְבֵּחַ. (ובחים כא) וְעִדִּין לֹא הָיָה יוֹדֵעַ
 מִשָּׂה הָאִיף יְקָרִיבוּ; אִם כִּסְדָר תּוֹלְדוֹתָם, אִם כִּסְדָר
 הַמַּסְעוֹת, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא:
 יְקָרִיבוּ לַמַּסְעוֹת אִישׁ יוֹמוֹ: (יב) בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן.

הַנְּשֵׂאִים וְיִשׂוֹר לְאַחַד וְיִקְרִיבוּ אוֹתָם לְפָנֵי
 הַמִּשְׁפָּן כִּסִּי: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
 הֲקַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת אֱהֵל
 מוֹעֵד וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי
 עֲבֹדָתוֹ: ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגֻלּוֹת וְאֶת־הַבָּקָר
 וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם: ז אֵת | שְׁתֵּי הָעֲגֻלּוֹת
 וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לְבָנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי
 עֲבֹדָתָם כִּסִּי: ח וְאֵת | אַרְבַּע הָעֲגֻלּוֹת וְאֵת
 שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לְבָנֵי מְרָרֵי כְּפִי עֲבֹדָתָם
 בְּיַד אִיתְמַר בֵּן־אֲהֵרֹן הַכֹּהֵן: ט וְלְבָנֵי קַהַת לֹא
 נָתַן כִּי־עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּכַתְּף יִשְׂאוּ כִּסִּי:
 י וְיִקְרִיבוּ הַנְּשֵׂאִים אֶת חֲנֻפֹת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם
 הַרְאִשׁוֹן אֹתוֹ וְיִקְרִיבוּ הַנְּשֵׂאִים אֶת־קַרְבָּנָם
 לְפָנֵי הַמִּזְבֵּחַ כִּסִּי: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יִקְרִיבוּ
 אֶת־קַרְבָּנָם לְחֻנְפַת הַמִּזְבֵּחַ כִּסִּי: ס יִּהְיֶה הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן

ובכְּרָדִים" - עֲגֻלּוֹת מְכֻסִּים קְרוּיִים "צָבִים":
 וְיִקְרִיבוּ אוֹתָם לְפָנֵי הַמִּשְׁפָּן. שְׁלֹא קָבַל מֹשֶׁה
 מִיָּדָם עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַמָּקוֹם. אָמַר רַבִּי נִתֵּן:
 מָה רָאוּ הַנְּשֵׂאִים לְהִתְנַדֵּב כָּאֵן בְּתַחֲלָה וּבְמִלְאֶכֶת
 הַמִּשְׁפָּן לֹא הִתְנַדְּבוּ תַחֲלָה? אֶלָּא כִּךְ אָמְרוּ
 הַנְּשֵׂאִים: יִתְנַדְּבוּ צְבוּר מַה שִׁיתְנַדְּבוּ וּמַה
 שֶׁמְחַסְרִין אָנוּ מִשְׁלִימִין, כִּינֵן שָׂרְאוּ שֶׁהִשְׁלִימוּ
 צְבוּר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת לו'): "וְהִמְלֵאכָה
 הַיְתָה דִּבְרֵי". אָמְרוּ: מַעֲתָה מַה לָּנוּ לַעֲשׂוֹת? הִבִּיאוּ
 אֶת אֲבָנֵי הַשֵּׁהָם וְהִמְלוּאִים לְאַפּוֹד וְלַחֲשׁוֹן, לְכַף
 הַתְּנַדְּבוּ כָּאֵן תַּחֲלָה: (ז) כְּפִי עֲבֹדָתָם. שֶׁהָיָה
 מִשָּׂא בְּנֵי גֵרְשׁוֹן קָל מִשָּׁל מְרָרֵי, שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים

אֶת־קִרְבָּנוּ נַחֲשׁוֹן בֶּן־עַמְיִנְדָב לְמִטָּה
 יְהוּדָה כִּסְיִי: יג וְקִרְבָּנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת
 שְׁלֵשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף
 שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים
 סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה כִּסְיִי: יד כֶּף אַחַת
 עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת כִּסְיִי: טו פֶּר אֶחָד
 בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
 לְעֹלָה כִּסְיִי: טז שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת כִּסְיִי:
 יז וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
 עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
 קִרְבֵּן נַחֲשׁוֹן בֶּן־עַמְיִנְדָב: פ יח בַּיּוֹם הַשְּׁנִי
 הַקָּרִיב נִתְנָאֵל בֶּן־צוּעֵר נָשִׂיא יִשְׁשָׁכָר כִּסְיִי:
 יט הַקָּרִיב אֶת־קִרְבָּנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת
 שְׁלֵשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף
 שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים

רש"י

עמינדב לשבטא דיהודה: יג
 וקרבנה מגסתא דכסף חדא
 מאה ותלתין סלעין הוה
 מתקלה מזרקא חד דכסף
 מתקלה שבועין סלעין בסלעי
 קודשא תרויהון מלן סלתא
 דפילא במשח למנחתא:
 יד כזיכא חדא מתקל עשר
 סלעין היא דהב מליא קטרת
 בוסמיא: טו תור חד בר תורי
 דכר חד אמר חד בר שתה
 לעלתא: טז צפיר בר עזין חד
 לחטאתא: יז ולנכסת קודשיא
 תורין תרין דכרי חמשא גדיי
 חמשא אמרין בני שנא חמשא
 דין קרבנא דנחשון בר עמינדב:
 יח ביומא תנינא קריב נתנאל
 בר צוער רבא דיששכר:
 יט קריב ית קרבנה מגסתא
 דכסף חדא מאה ותלתין סלעין
 הוה מתקלה מזרקא חד דכסף
 מתקלה שבועין סלעין בסלעי
 קודשא תרויהון מלן סלתא

אותו היום נטל עשר עטרות: ראשון למעשה
 בראשית, ראשון לנשיאים וכו' כדאיחא בסדר
 עולם: למטה יהודה. יחסו הפתוב על שבטו ולא
 שגכה משבטו והקריב. או אינו אומר "למטה
 יהודה", אלא שגכה משבטו והביא? תלמוד
 לומר: "זה קרבן נחשון", משלו הביא:
 (יג) שניהם מלאים סלת. למנחת נדבה:
 (יד) עשרה זהב. כתרגומו: משקל עשר שקלי
 הקדש הנה בה: מלאה קטרת. לא מצינו קטרת
 ליחיד ולא על מזבח החיצון, אלא זו בלבד
 והוראת שעה היתה: (טו) פר אחד.
 שבעדרו: (טז) שעיר־עזים אחד לחטאת. לכפר
 על קבר התהום (עיין ברא"ם) וטמאת ספק:
 (יח) הקריב נתנאל בן־צוער. (יט) הקריב

את־קרבנו. מה תלמוד לומר "הקריב" בשבטו של
 יששכר מה שלא נאמר בכל השבטים? לפי שבא
 ראיבן וערער ואמר: דיי שקדמני יהודה אחי,
 אקריב אני אחריו! אמר לו משה: מפי הגבורה
 נאמר לי שיקריבו כסדר מסען לדגליהם, לכך
 אמר: "הקריב את־קרבנו", והוא חסר יו"ד, שהוא
 משמש: "הקריב" לשון צווי, שמפי הגבורה נצטוו:
 "הקריב". ומהו "הקריב, הקריב" שתי פעמים?
 שבשביל שני דברים זכה להקריב שני לשבטים:
 אחת שהיו יודעים בתורה, שנאמר (דה"ב א יב):
 "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים", ואחת - שהם
 נתנו עציה לנשיאים להתנדב קרבנות הללו.
 וכיסודו של רבי משה הדרשן מצאתי: אמר רבי
 פנחס בן יאיר: נתנאל בן צוער השיאן עציה זו:

סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה כִּסִּי: כ כַּף אַחַת
 עֲשֶׂרָה זֶהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת כִּסִּי: כא פֶּר אֶחָד
 בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
 לְעֹלָה כִּסִּי: כב שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחֹטָאת כִּסִּי:
 כג וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
 עֲתִידִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
 קָרְבַן נִתְנָאֵל בֶּן־צֹעֵר כִּסִּי: פ כד בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי
 נָשִׂיא לְבָנִי זְבוּלָן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֶן כִּסִּי: כה קָרְבָּנוֹ
 קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
 מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:

דפילא במשח למנחתא:
 כ בזיכא חדא מתקל עשר סלעין
 היא דדהב מליא קטרת בוסמיא:
 כא תור חד בר תורי דכר חד
 אמר חד בר שתה לעלתא:
 כב צפיר בר עזין חד לחטאתא:
 כג ולנכסת קודשיא תורין תרין
 דכרי חמשא גדיי חמשא אמרין
 בני שנא חמשא דין קרבן נתנאל
 בר צוער: כד ביומא תליתאה
 רבא לבני זבולן אליאב בר חלון:
 כה קרבנה מגסתא דכסף חדא
 מאה ותלתין סלעין הוה מתקלה
 מזרקא חד דכסף מתקלה שבועין
 סלעין בסלעי קודשא תרויהון

רש"י

בן־בקר: איל אחד. כנגד יצחק (שם כב): "ויקח את־האיל וגו'": כבש־אחד. כנגד יעקב (שם ל): והכשבים הפריד יעקב": (כב) שעיר־עזים. לכפר על מכירת יוסף, שנאמר בו (שם לו): "וישחטו שעיר עזים": (כג) ולזבח השלמים בקר שנים. כנגד משה ואהרן שנתנו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים: אילם עתידים כבשים. שלשה מינים - כנגד פהנים ולוים וישראלים, וכנגד תורה נביאים וכתובים; שלש חמשות כנגד חמשה חמשין וחמש הדברות הכתובין על לוח אחד וחמש הכתובין על השני, עד כאן מיסודו של רבי משה הדרשן: (כד) ביום השלישי נשיא וגו'. ביום השלישי היה נשיא המקריב לבני זבולן, וכן פלם, אבל בנתנאל שנאמר בו: "הקריב נתנאל", נופל אחריו הלשון לומר "נשיא יששכר", לפי שכבר הזכיר שמו והקריבתו, ובשאר - שלא נאמר בהן "הקריב", נופל עליהן לשון זה "נשיא לבני פלוני", אותו היום היה הנשיא המקריב לשכט פלוני:

קַעֲרַת־כֶּסֶף. מנין אותיותיו בגימטריא תתק"ל, כנגד שנותיו של אדם הראשון: שלשים ומאה משקלה. על שם שפשהעמיד תולדות לקיום העולם בן מאה ושלשים שנה היה, שנאמר (בראשית ה): "ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו וגו'": מזרק אחד כסף. בגימטריא תק"כ, על שם נח שהעמיד תולדות, בן ת"ק שנה, ועל שם עשרים שנה שנגזרה גזרת המבול קדם תולדותיו - כמו שפרשתי אצל (שם ה): "והיו קמי מאה ועשרים שנה", לפיכך נאמר: "מזרק אחד כסף" ולא נאמר: "מזרק כסף אחד". כמו שנאמר בקערה, לומר שאף אותיות של "אחד" מצטרפות למנין: שבעים שקל. כנגד שבעים אמות שיצאו מבניו: (כ) כף אחת. כנגד התורה שנתנה מידו של הקדוש ברוך הוא: עשרה זהב. כנגד עשרת הדברות: מלאה קטרת. גימטריא של קטרת תרין"ג מצות, ובלבד שתחליף קו"ף בדל"ת על־ידי א"ת ב"ש ג"ר ד"ק: (כא) פר אחד. כנגד אברהם שנאמר בו (בראשית יח): "ויקח

כו כַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: כז פֶּר
 אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
 לְעֹלָה: כח שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת:
 כט וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
 עֲתֻדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
 קָרְבַּן אֱלֹיִאֵב בֶּן־חֶלֶן: פ ל בְּיוֹם הַרְבִּיעִי נָשִׂיא
 לְבָנִי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׂדִיאוּר: לא קָרְבָּנוֹ
 קַעֲרֹת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
 מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:
 לב כַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: לד פֶּר
 אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
 לְעֹלָה: לה שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: לו וּלְזֶבַח
 הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִים
 חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
 אֱלִיצוּר בֶּן־שְׂדִיאוּר: פו ל בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא
 לְבָנִי שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן־צוּרִישְׁדִי: לו קָרְבָּנוֹ
 קַעֲרֹת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
 מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:
 לח כַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: לט פֶּר
 אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
 לְעֹלָה: מ שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת: מא וּלְזֶבַח

מֶלֶן סֹלֶתָ דְּפִילָא בְּמִשַׁח
 לְמִנְחָתָא: כו בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל
 עֶשֶׂר סֹלְעִין הִיא דְּדָהָב מְלֵאָה
 קְטֹרֶת בּוֹסְמֵיָא: כז תוֹר חַד בַּר
 תוֹרִי דְּכַר חַד אֲמַר חַד בַּר שְׁתֵּה
 לְעֹלְתָא: כח צְפִיר בַּר עֲזִין חַד
 לַחֲטָאתָא: כט וּלְנִכְסַת קוֹדֶשִׁיא
 תוֹרִין תְּרִין דְּכָרִי חֲמִשָּׁא גְדִי
 חֲמִשָּׁא אֲמַרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁא
 דִּין קָרְבַּן אֱלֹיִאֵב בַּר חֶלֶן:
 ל בְּיוֹמָא רְבִיעֵאָה רְבָא לְבָנִי
 רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בַּר שְׂדִיאוּר:
 לא קָרְבָּנָה מְגִסְתָּא דְּכֶסֶף חֲדָא
 מֵאָה וּתְלָתִין סֹלְעִין הִוָּה מִתְקַלָּה
 מִזְרְקָא חַד דְּכֶסֶף מִתְקַלָּה שִׁבְעִין
 סֹלְעִין בְּסֹלְעֵי קוֹדֶשִׁא תְּרוּוּהוֹן
 מֶלֶן סֹלֶתָ דְּפִילָא בְּמִשַׁח
 לְמִנְחָתָא: לב בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל
 עֶשֶׂר סֹלְעִין הִיא דְּדָהָב מְלֵאָה
 קְטֹרֶת בּוֹסְמֵיָא: לג תוֹר חַד בַּר
 תוֹרִי דְּכַר חַד אֲמַר חַד בַּר שְׁתֵּה
 לְעֹלְתָא: לד צְפִיר בַּר עֲזִין חַד
 לַחֲטָאתָא: לה וּלְנִכְסַת קוֹדֶשִׁיא
 תוֹרִין תְּרִין דְּכָרִי חֲמִשָּׁא גְדִי
 חֲמִשָּׁא אֲמַרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁא
 דִּין קָרְבַּן אֱלִיצוּר בַּר שְׂדִיאוּר:
 לו בְּיוֹמָא חֲמִישָׁאָה רְבָא לְבָנִי
 שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בַּר צוּרִישְׁדִי:
 לו קָרְבָּנָה מְגִסְתָּא דְּכֶסֶף חֲדָא
 מֵאָה וּתְלָתִין סֹלְעִין הִוָּה מִתְקַלָּה
 מִזְרְקָא חַד דְּכֶסֶף מִתְקַלָּה שִׁבְעִין
 סֹלְעִין בְּסֹלְעֵי קוֹדֶשִׁא תְּרוּוּהוֹן
 מֶלֶן סֹלֶתָ דְּפִילָא בְּמִשַׁח
 לְמִנְחָתָא: לח בְּזִיקָא חֲדָא מִתְקַל
 עֶשֶׂר סֹלְעִין הִיא דְּדָהָב מְלֵאָה

קְטֹרֶת בּוֹסְמֵיָא: לט תוֹר חַד בַּר תוֹרִי דְּכַר חַד אֲמַר חַד בַּר שְׁתֵּה לְעֹלְתָא: מ צְפִיר בַּר עֲזִין חַד
 לַחֲטָאתָא: מא וּלְנִכְסַת קוֹדֶשִׁא תוֹרִין תְּרִין דְּכָרִי חֲמִשָּׁא גְדִי חֲמִשָּׁא אֲמַרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁא דִּין

הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֵתִדִים
 חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנִי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַן
 שְׁלָמִיאל בֶּן־צוּרִישָׁדִי: פ ששי מב ביום הששי
 נָשִׂיא לְבָנִי גֵר אֱלִיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: מג קרבנו
 קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
 מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:
 מד כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: מה פ
 אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כְּבֶשֶׁת־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
 לְעֹלָה: מו שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: מז ולזבח
 הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֵתִדִים
 חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנִי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַן
 אֱלִיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: פ מה ביום השביעי נשיא
 לְבָנִי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמֶע בֶּן־עַמִּיהוּד: מט קרבנו
 קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
 מִזְרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:
 נכף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: נא פ
 אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כְּבֶשֶׁת־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
 לְעֹלָה: נב שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: נג ולזבח
 הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֵתִדִים
 חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנִי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַן
 אֱלִישָׁמֶע בֶּן־עַמִּיהוּד: פ נד ביום השמיני
 נָשִׂיא לְבָנִי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר:
 נה קרבנו קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה

קרבן שלמיאל בר צורישדי:
 מב ביוםא שתיתאה רבא לבני
 גד אליסף בר דעואל:
 מג קרבנה מגסתא דכסף חדא
 מאה ותלתין סלעין תוה
 מתקלה מזרקא חד דכסף
 מתקלה שבעין סלעין בסלעי
 קודשא תרויהון מלן סלתא
 דפילא במשח למנחתא:
 מד בזיכא חדא מתקל עשר
 סלעין היא דדהב מליא קטרת
 בוסמיא: מה תור חד בר תורי
 דכר חד אמר חד בר שתה
 לעלתא: מו צפיר בר עזין חד
 לחטאתא: מז ולנכסת קודשיא
 תורין תרין דכרי חמשא גדיי
 חמשא אמרין בני שנא חמשא
 דין קרבן אליסף בר דעואל:
 מה ביוםא שביעאה רבא לבני
 אפרים אלישמע בר עמיהוד:
 מט קרבנה מגסתא דכסף חדא
 מאה ותלתין סלעין תוה
 מתקלה מזרקא חד דכסף
 מתקלה שבעין סלעין בסלעי
 קודשא תרויהון מלן סלתא
 דפילא במשח למנחתא:
 נ בזיכא חדא מתקל עשר
 סלעין היא דדהב מליא קטרת
 בוסמיא: נא תור חד בר תורי
 דכר חד אמר חד בר שתה
 לעלתא: נב צפיר בר עזין חד
 לחטאתא: נג ולנכסת קודשיא
 תורין תרין דכרין חמשא גדיי
 חמשא אמרין בני שנא חמשא
 דין קרבן אלישמע בר
 עמיהוד: נד ביוםא תמינאה
 רבא לבני מנשה גמליאל בר
 פדהצור: נה קרבנה מגסתא

מִשְׁקֶלֶהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל
 הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
 לְמִנְחָה: ^נ כֶּרֶף אַחַת עֶשְׂרֵה זֶהָב מְלֵאָה
 קְטֹרֶת: ^{נו} פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
 אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: ^{נח} שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
 לְחֻטָּאת: ^{נט} וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
 חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה
 חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גְּמֻלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצֹר: ^פ
 בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לְבָנִי בְנִימָן אֲבִידֹן
 בֶּן־גְּדֵעֲנִי: ^{סא} קָרְבָּנוֹ קְעֶרֶת־כֶּסֶף אַחַת
 שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקֶלֶהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף
 שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים
 סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: ^{סב} כֶּרֶף אַחַת
 עֶשְׂרֵה זֶהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: ^{סג} פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר
 אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:
^{סד} שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת: ^{סה} וְלִזְבַּח
 הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים
 חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
 אֲבִידֹן בֶּן־גְּדֵעֲנִי: ^{סו} בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא
 לְבָנִי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עֲמִישַׁדִּי: ^{סז} קָרְבָּנוֹ קְעֶרֶת־
 כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקֶלֶהּ מִזְרֵק
 אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:
^{סח} כֶּרֶף אַחַת עֶשְׂרֵה זֶהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: ^{סט} פֶּר
 קוּדְשָׁא תְרוּוִיהוֹן מְלֵן סְלֵתָא דְפִילָא בְּמִשַׁח לְמִנְחָתָא: ^{סס} בְּזִיכָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְדֵהָב

דְכֶסֶף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלַעִין
 הִוָּהּ מִתְקַלָּה מִזְרְקָא חֲד דְכֶסֶף
 מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסְלַעִי
 קוּדְשָׁא תְרוּוִיהוֹן מְלֵן סְלֵתָא
 דְפִילָא בְּמִשַׁח לְמִנְחָתָא:
 נו בְּזִיכָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר
 סְלַעִין הִיא דְדֵהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת
 בּוּסְמִיא: ^{נו} תוֹר חֲד בְּר תוֹרִי
 דְכַר חֲד אָמַר חֲד בְּר שְׁתֵּה
 לְעֹלָתָא: ^{נח} צְפִיר בְּר עִזִּין חֲד
 לְחֻטָּאתָא: ^{נט} וְלִנְכֶסֶת קוּדְשָׁא
 תוֹרִין תְרוּין דְכָרִין חֲמִשָּׁא גְדִי
 חֲמִשָּׁא אֲמֵרִין בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁא
 דִּין קָרְבַּן גְּמֻלִיאֵל בְּר פְּדָהצֹר:
^ס בַּיּוֹמָא תְשִׁיעָאָה רְבָא לְבָנֵי
 בְנִימָן אֲבִידֹן בְּר גְּדֵעֲנִי:
^{סא} קָרְבָּנָהּ מִגְּסֵתָא דְכֶסֶף חֲדָא
 מְאָה וּתְלָתִין סְלַעִין הִוָּהּ מִתְקַלָּה
 מִזְרְקָא חֲד דְכֶסֶף מִתְקַלָּה
 שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסְלַעִי קוּדְשָׁא
 תְרוּוִיהוֹן מְלֵן סְלֵתָא דְפִילָא
 בְּמִשַׁח לְמִנְחָתָא: ^{סב} בְּזִיכָא
 חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא
 דְדֵהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת בּוּסְמִיא:
^{סג} תוֹר חֲד בְּר תוֹרִי דְכַר חֲד
 אָמַר חֲד בְּר שְׁתֵּה לְעֹלָתָא:
^{סד} צְפִיר בְּר עִזִּין חֲד לְחֻטָּאתָא:
^{סה} וְלִנְכֶסֶת קוּדְשָׁא תוֹרִין תְרוּין
 דְכָרִי חֲמִשָּׁא גְדִי חֲמִשָּׁא אֲמֵרִין
 בְּנֵי שָׁנָא חֲמִשָּׁא דִּין קָרְבַּן
 אֲבִידֹן בְּר גְּדֵעֲנִי: ^{סז} בַּיּוֹמָא
 עֲשִׂירָאָה רְבָא לְבָנֵי דָן אַחִיעֶזֶר
 בְּר עֲמִישַׁדִּי: ^{סח} קָרְבָּנָהּ מִגְּסֵתָא
 דְכֶסֶף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלַעִין
 הִוָּהּ מִתְקַלָּה מִזְרְקָא חֲד דְכֶסֶף
 מִתְקַלָּה שְׁבַעִין סְלַעִין בְּסְלַעִי
 קוּדְשָׁא תְרוּוִיהוֹן מְלֵן סְלֵתָא דְפִילָא בְּמִשַׁח לְמִנְחָתָא: ^{סס} בְּזִיכָא חֲדָא מִתְקַל עֶשֶׂר סְלַעִין הִיא דְדֵהָב

מליא קטרות בוסמיא: טט תור
 חד בר תורי דכר חד אמר חד בר
 שתה לעלתא: ע צפיר בר עזין
 חד לחטאתא: עא ולנכסת
 קודשיא תורין תרין דכרי חמשא
 גדיי חמשא אמרין בני שנא
 חמשא דין קרבן אחיעזר בר
 עמישדי: עב ביומא חד עשר
 יומין רבא לבני אשר פגעיאל בר
 עכרון: עג קרבנה מגסתא דכסף
 חדא מאה ותלתין סלעין הוה
 מתקלה מזרקא חד דכסף
 מתקלה שבעין סלעין בסלעי
 קודשא תרויהון מלן סלתא
 דפילא במשח למנחתא:
 עד בזיכא חדא מתקל עשר
 סלעין היא דדהב מליא קטרות
 בוסמיא: עה תור חד בר תורי
 דכר חד אמר חד בר שתה
 לעלתא: עו צפיר בר עזין חד
 לחטאתא: עז ולנכסת קודשיא
 תורין תרין דכרי חמשא גדיי
 חמשא אמרין בני שנא חמשא
 דין קרבן פגעיאל בר עכרון:
 עח ביומא תרי עשר יומין רבא
 לבני נפתלי אחירע בר עינן:
 עט קרבנה מגסתא דכסף חדא
 מאה ותלתין סלעין הוה מתקלה
 מזרקא חד דכסף מתקלה שבעין
 סלעין בסלעי קודשא תרויהון
 מלן סלתא דפילא במשח
 למנחתא: פ בזיכא חדא מתקל
 עשר סלעין היא דדהב מליא
 קטרות בוסמיא: פא תור חד בר
 תורי דכר חד אמר חד בר שתה
 לעלתא: פב צפיר בר עזין חד
 לחטאתא: פג ולנכסת קודשיא תורין תרין דכרי חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנא חמשא דין

אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו
 לעלה: ע שְׁעִיר־עִזִּים אחד לחטאת: עא ולזבח
 השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים
 חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן
 אחיעזר בן־עמישדי: פ עב ביום עשתי עשר
 יום נשיא לבני אשר פגעיאל בן־עכרון:
 עג קרבנו קֶעֶרֶת־כֶּסֶף אחת שלשים ומאה
 משקלה מזרק אחד כֶּסֶף שבעים שקל בשקל
 הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן
 למנחה: עד כף אחת עשרה זהב מלאה
 קטרות: עה פֶר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
 אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: עו שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
 לְחַטָּאת: עז ולזבח השלמים בקר שנים אילם
 חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה
 חמשה זה קרבן פגעיאל בן־עכרון: פ עח ביום
 שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע
 בן־עינן: עט קרבנו קֶעֶרֶת־כֶּסֶף אחת שלשים
 ומאה משקלה מזרק אחד כֶּסֶף שבעים שקל
 בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה
 בשמן למנחה: פ כף אחת עשרה זהב מלאה
 קטרות: פא פֶר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
 אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: פב שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
 לְחַטָּאת: פג ולזבח השלמים בקר שנים אילם
 חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה
 לחטאתא: פג ולנכסת קודשיא תורין תרין דכרי חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנא חמשא דין

קרבן אֲחִירַע בַּר עֵינָן: פד דא
 חֲנֻכַּת מִדְּבָרָא בְּיוֹמָא דְרַבִּי יִתְה
 מִן רַבְרַבִּי יִשְׂרָאֵל מְגִיסֵי כֶסֶף
 תְּרַתַּא עֲשָׂרֵי מִזְרְקֵי כֶסֶף תְּרִין
 עֶשְׂרִי בְּזִיכֵי דְדִהְבָּא תְּרַתַּא עֲשָׂרֵי:
 פה מאה ותלתין סלעין הנה
 מתקלא דמגיסתא חדא דכספא
 ושבעין דמזרקא חד כל כסף
 מניא תרין אלפין וארבע מאה
 בסלעי קודשא: פו בזיכי דדִּהְבָּא
 תרתי עשרי מלן קטרת בוסמיא
 מתקל עשר סלעין הנה מתקלא
 דבזיכא בסלעי קודשא כל דהב
 בזיכא מאה ועשרין: פז כל
 תורי לעלתא תרי עשר תורין
 דכרין תרי עשר אמרין בני שְׂנָא
 תרי עשר ומנחתהון וצפירי בר
 עזין תרי עשר לחטאתא:
 פח וכל תורי לנכסת קודשיא
 עשרין וארבעא תורין דכרין
 שתין גדין שתין אמרין בני שְׂנָא
 שתין דא חֲנֻכַּת מִדְּבָרָא בְּתוֹר
 דרביו יתה: פט וכד עליל משה

חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: פ
 פד זֹאת | חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמָּשַׁח אֹתוֹ
 מֵאֵת נְשֵׂי־אֵי יִשְׂרָאֵל קִעְרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים
 עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה כִּפּוֹת זָהָב
 שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה כֶסֶף: פה שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה
 הָאֶחָת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף
 הַכֹּלִים אֲלָפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל
 הַקֹּדֶשׁ: פז כִּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת
 קְטֹרֶת עֶשְׂרֵה עֶשְׂרֵה הֶכֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 כָּל־זָהָב הַכִּפּוֹת עֲשָׂרִים וּמֵאָה כֶסֶף: מפטיר
 פז כָּל־הַבָּקָר לַעֲלֹה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה פָּרִים אֵילָם
 שְׁנַיִם־עֶשְׂרֵה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה
 וּמִנְחָתָם וְשִׁעִירֵי עֲזִים שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה לְחַטָּאת:
 פח וְכֹל בָּקָר | זָבַח הַשְּׁלָמִים עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה
 פָּרִים אֵילָם שְׁשִׁים עֶתְדִים שְׁשִׁים כְּבָשִׂים
 בְּנֵי־שָׁנָה שְׁשִׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי
 הַמָּשַׁח אֹתוֹ: פט וּבָבֵא מֹשֶׁה אֶל־אַהֲלֵ מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע

רש"י

בשקל הקדש: כל כסף הכלים וגו'. (ספרי) למדך
 שהיו כלי המקדש מבונים במשקלן, שוקלן אחד
 אחד ושוקלן פלן כאחד לא רבה ולא מעט:
 (פו) כפופות זהב שתיים-עשרה. למה נאמר? לפי
 שנאמר "כף אחת עשרה זהב" - היא של זהב
 ומשקלה עשרה שקלים של כסף. או אינו אלא כף
 אחת של כסף ומשקלה עשרה שקלי זהב, ושקלי
 זהב אין משקלם שווה לשל כסף? תלמוד לומר
 "כפופות זהב" - של זהב היו (ספרי): (פט) ובבא
 משה. שני כתובים המכחישים זה את זה, בא
 שלישי והכריע ביניהם. כתוב אחד אומר: (ויקרא
 א): "וידבר ה' אליו מאהל מועד" - והוא חוץ

(פד) ביום המשח אתו. בו ביום שנמשח הקריב,
 ומה אני מקים "אחרי המשח"? שנמשח תחלה
 ואחר כך הקריב, או "אחרי המשח" - לאחר זמן
 ולא בא לתלמוד ביום המשח, אלא לומר שנמשח
 ביום? כשהוא אומר (ויקרא ז): "ביום משחו אתם",
 למדנו שנמשח ביום. ומה תלמוד לומר: "ביום
 המשח אתו"? ביום שנמשח - הקריב: קערת כסף
 שתיים עשרה. (ספרי במ"ד) הם הם שהתנדבו ולא
 ארע בהם פסול: (פה) שלשים ומאה הקערה
 האחת וגו'. מה תלמוד לומר? לפי שנאמר:
 "שלשים ומאה משקלה", ולא פירש באיזו שקל,
 לכך חזר ושנאה כאן וכלל בכלן "כל כסף הכלים

אֶת־הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹוֹי מֵעַל הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר
 עַל־אֲרֹן הָעֵדוּת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוֹבִים וַיְדַבֵּר
 אֱלֹוֹי כִּסֵּי: פפב קעו פסוקים עמו"ם סימן

עמדה: פ פ פ

רע"י

לְפָרְכֶת, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (שמות כח): "וַיְדַבֵּר אֱלֹוֹי מֵעַל הַכְּפֹרֶת". בָּא זֶה וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם: מִשֶּׁה
 בָּא אֶל אֶהָל מוֹעֵד וְשֵׁם שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל הַבָּא מֵעַל
 הַכְּפֹרֶת: מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוֹבִים. הַקּוֹל יוֹצֵא מִן
 הַשָּׁמַיִם לְבֵין שְׁנֵי הַכְּרוֹבִים וּמִשָּׁם יֵצֵא לְאֶהָל
 מוֹעֵד: מִדְּבַר. כְּמוֹ "מִתְדַבֵּר". כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֵעֵלָה
 לֹא מֵעַל הַכְּפֹרֶת: מִדְּבַר כִּסֵּי: וְשֵׁם שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ
 תְּלִמּוּד לֹא מֵעַל הַכְּפֹרֶת: מִדְּבַר אֱלֹוֹי. (ספרי) לְמַעַט אֶת אֶהָרֹן מִן
 הַדְּבָרוֹת: וְשֵׁם שׁוֹמֵעַ אֶת־הַקּוֹל. יְכוֹל קוֹל נְמוּד?
 תְּלִמּוּד לֹא מֵעַל הַכְּפֹרֶת: מִדְּבַר אֱלֹוֹי. הוּא הַקּוֹל שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ
 בְּסִינַי, וְכִשְׁמַגִּיעַ לְפֶתַח הָהָר נִפְסַק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא
 חוּץ לְאֶהָל (במדבר רבה): חֶסֶת פֶּרֶשֶׁת נִשְׂא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מִשֶּׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינַיִם הֵיחֻזְקִים הִיא לְמַחֲזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶגַע, וְכָל־נִתְיַבֵּתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְחָהּ
 עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יְהוֹה חֲפִץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרטה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרטה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשֶּׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
 וּבְנַבְיָאֵי הָאֵמַת וְצְדָק:

הפטררת נשא בשופטים פרק יג

יג ב וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצְרַעָה מִמִּשְׁפַּחַת הַדְּנִי וְשֵׁמוֹ מְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא יָלְדָה: ג וַיִּרְא
 מִלְּאֹד־יְהוָה אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִנֵּה־נָא אֶת־עֲקָרְהָ וְלֹא יָלְדָתְּ וְהָרִית וְיִלְדָתְּ בֵן:
 וְעַתָּה הִשְׁמְרִי נָא וְאַל־תִּשְׁתִּי יוֹן וְשִׁכְרַ וְאַל־תֹּאכְלִי כֹל־טָמֵא: ה כִּי הִנֵּךְ הָרָה וְיִלְדָתְּ בֵן
 וּמוֹרָה לֹא־יֵעָלֶה עַל־רֵאשׁוֹ בֵּי־נְזִיר אֱלֹהִים יְהִי הַנֶּעַר מִן־הַבְּטָן וְהוּא יִחַל לְהוֹשִׁיעַ
 אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים: ו וַתֵּבֵא הָאִשָּׁה וַתֹּאמֶר לְאִשָּׁה לֵאמֹר אִישׁ אֱלֹהִים בָּא אֵלַי
 וּמְרָאֵהוּ כְּמִרְאֵה מִלְּאֹךְ הָאֱלֹהִים נוֹרָא מְאֹד וְלֹא שְׂאֵלְתִּיהוּ אִי־מוֹנֵה הוּא וְאֶת־שְׁמוֹ

לֹא־הִגִּיד לִי: וַיֹּאמֶר לִי הִגַּד הָרָה וַיִּלְדֶּת בֶּן וְעַתָּה אֶל־תִּשְׁתִּי | יִין וְשִׁכָר וְאֶל־תֹּאכְלֵי
 כָּל־טִמְאָה כִּי־נִזְוֵר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנְּעָר מִן־הַבֶּטֶן עַד־יוֹם מוֹתוֹ: ה וַיַּעֲתֵר מְנוּחַ אֶל־יְהוָה
 וַיֹּאמֶר בִּי אֲדוֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁלַחַת יְבוֹאֲנָא עוֹד אֵלֵינוּ וַיִּזְרְנוּ מִהַנְּעִשָׂה לַנְּעָר
 הַיּוֹלֵד: ט וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מְנוּחַ וַיָּבֵא מִלֶּאךָ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל־הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת
 בַּשָּׂדֶה וּמְנוּחַ אִישָׁה אִין עִמָּה: י וַתִּמְהַר הָאִשָּׁה וַתֵּרֶץ וַתִּגַּד לְאִישָׁהּ וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה
 נִרְאָה אֵלַי הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא בְיוֹם אֵלָי: יא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ מְנוּחַ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ וַיָּבֵא אֶל־הָאִישׁ
 וַיֹּאמֶר לוֹ הֲאֵתָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנֹכִי: יב וַיֹּאמֶר מְנוּחַ עֲתָה יָבֵא
 דְּבַרְיָךְ מִה־יְהִיֶּה מִשְׁפַּט־הַנְּעָר וּמַעֲשָׂהוּ: יג וַיֹּאמֶר מִלֶּאךָ יְהוָה אֶל־מְנוּחַ מִכָּל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי
 אֶל־הָאִשָּׁה תִּשְׁמַר: יד מִכָּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִנֶּפֶן הַיִּין לֹא תֹאכַל וַיִּין וְשִׁכָר אֶל־תִּשְׁתֵּי וְכָל־טִמְאָה
 אֶל־תֹּאכַל כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִיךָ תִּשְׁמַר: טו וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל־מִלֶּאךָ יְהוָה נַעֲצֶרְהָנָא אוֹתָךְ
 וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּדֵי עֵזִים: טז וַיֹּאמֶר מִלֶּאךָ יְהוָה אֶל־מְנוּחַ אִם־תַּעֲצֶרְנִי לֹא־אֲכַל בְּלַחְמְךָ
 וְאִם־תַּעֲשֶׂה עֵלָה לִיהוָה תַּעֲלֶנָּה בִּי לֹא־יָדַע מְנוּחַ כִּי־מִלֶּאךָ יְהוָה הוּא: יז וַיֹּאמֶר מְנוּחַ
 אֶל־מִלֶּאךָ יְהוָה מִי שָׁמַךְ כִּי־יָבֵא דְבַרְךָ וְכַפְדָּנְךָ: יח וַיֹּאמֶר לוֹ מִלֶּאךָ יְהוָה לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל
 לְשָׁמִי וְהוּא־פְּלֹאִי: יט וַיִּקַּח מְנוּחַ אֶת־גְּדֵי הָעֵזִים וְאֶת־הַמִּנְחָה וַיַּעַל עַל־הַצֹּר לִיהוָה
 וּמִפְּלֹא לַעֲשׂוֹת וּמְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ רָאִים: כ וַיְהִי בַעֲלוֹת הַלֵּהב מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ הַשְּׂמִימָה וַיַּעַל
 מִלֶּאךָ־יְהוָה בְּלֶהַב הַמִּזְבֵּחַ וּמְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ רָאִים וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם אַרְצָה: כא וְלֹא־יָסַף עוֹד
 מִלֶּאךָ יְהוָה לְהִרְאֶה אֶל־מְנוּחַ וְאֶל־אִשְׁתּוֹ אִזּוֹ יָדַע מְנוּחַ כִּי־מִלֶּאךָ יְהוָה הוּא: כב וַיֹּאמֶר
 מְנוּחַ אֶל־אִשְׁתּוֹ מוֹת נָמוּת כִּי אֱלֹהִים רָאִינוּ: כג וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ לוֹ חַפְּזָן יְהוָה לְהַמִּיתֵנוּ
 לֹא־לָקַח מִיָּדֵנוּ עֵלָה וּמִנְחָה וְלֹא הִרְאָנוּ אֶת־כָּל־אֱלֹה וְכַעַת לֹא הִשְׁמִיעֵנוּ כְּזֹאת: כד וַתֵּלֶד
 הָאִשָּׁה בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל הַנְּעָר וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה: כה וַתַּחֲלֵ רִיחַ יְהוָה לְפַעְמוֹ

בְּמַחֲנֶה דָן בֵּין צָרְעָה וּבֵין־אִשְׁתָּאוֹל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל
 הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבַרְיוֹ
 אֲמַת וְצַדִּיק:

נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֹאמְנִים דְּבַרְיָךְ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבַרְיָךְ אַחֲזוּר
 לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלֶּךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
 הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבַרְיוֹ:

**רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה
במינו. ברוך אתה יהוה. משמח ציון בכניה:**

**שמחנו, יהוה אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד:
ברוך אתה יהוה, מגן דוד:**

**על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הנה, שנתת לנו
יהוה אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יהוה
אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפני כל חי תמיד
לעולם ועד: ברוך אתה יהוה, מקדש השבת:**

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרח (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus Issue # 00061 20/05/2007
--